

**HİKÂYE-İ SERGÜZEL ÜZERİNE
BİR İNCELEME**

Şuheda İPEK

**Yüksek Lisans Tezi
Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı
Prof. Dr. Gülhan ATNUR**

2018

Her Hakkı Saklıdır.

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK HALK BİLİMİ (FOLKLOR) BİLİM DALI

HİKÂYE-İ SERGÜZEL ÜZERİNE
BİR İNCELEME

ŞUHEDA İPEK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Prof. Dr. GÜLHAN ATNUR

ERZURUM 2018

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TEZ BEYAN FORMU

TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddelerine göre hazırlamış olduğum “Hikâye-i Sergüzel Üzerine Bir Araştırma (Metin-İnceleme)” adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıyı kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin basılı ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece Atatürk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimim ... yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

27.06.2018

Şuheda İPEK

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TEZ KABUL TUTANAĞI

TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Prof. Dr. Gülhan ATNUR danışmanlığında, **Şuheda İPEK**, tarafından hazırlanan bu çalışma 27/06/2018 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından **Türk Dili ve Edebiyatı** Ana Bilim Dalı Türk Halk Bilimi (Folklor) Bilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Doç. Dr. Ahmet Özgür Güvenç
Jüri Üyesi : Prof. Dr. Gülhan Atnur
Jüri Üyesi : Doç. Dr. Özkan Daşdemir

İmza :
İmza :
İmza :

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir. 27/06/2018

Doç. Dr. Rifat KÜTÜK
Enstitü Müdürü

Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET	I
ABSTRACT	III
KISALTMALAR	IV
ÖN SÖZ	V
GİRİŞ	1
I. ARAŞTIRMANIN AMACI, KAPSAMI VE YÖNTEMİ.....	1
II. HİKÂYE-İ SERGÜZEL İLE İLGİLİ ÇALIŞMALAR.....	3
A. Eserin Nüshası	3
B. Araştırmalar	3
III. HİKÂYE-İ SERGÜZEL'İN KAYNAĞI	6

BİRİNCİ BÖLÜM

HİKÂYE-İ SERGÜZEL'İN İNCELEMESİ

1.1. HİKÂYE-İ SERGÜZEL'İN ŞAHIS KADROSU.....	9
1.2. HİKÂYE-İ SERGÜZEL'DE MEKÂN VE ZAMAN.....	18
1.2.1. Mekân	18
1.2.2. Zaman	22
1.3. EPİZOTLAR.....	25
1.4. MOTİFLER.....	30
1.5. HİKÂYE-İ SERGÜZEL'İN ŞEKİL, ÜSLUP VE MUHTEVA ÖZELLİKLERİ.....	51
1.5.1. Şekil ve Üslup Özellikleri.....	51
1.5.2. Muhteva Özellikleri	63

İKİNCİ BÖLÜM

ÇEVİRİYAZI METİN

SONUÇ	247
KAYNAKLAR	249
SÖZLÜK	253
EKLER	267
ÖZGEÇMİŞ	269

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HİKÂYE-İ SERGÜZEL ÜZERİNE BİR İNCELEME

Şuheda İPEK

Danışman: Prof. Dr. Gülhan ATNUR

2018, 269 sayfa

Jüri: Prof. Dr. Gülhan ATNUR (Danışman)

Doç. Dr. Ahmet Özgür GÜVENÇ

Doç. Dr. Özkan DAŞDEMİR

Hikâye-i Sergüzel 19. yüzyılda çerçeve masal tekniği ile oluşturulmuş bir anlatıdır. Fakat eser hakkında bu güne kadar hiçbir çalışma yapılmamıştır. Çalışmada bu eserin seçilmesinin temel sebebi de budur.

Metin Osmanlıca yazılmış matbu bir eserdir. Bu yüzden önce metin Latin harflerine aktarılmıştır. Aktarılan metin üzerinden ise eserin dil ve üslubu, şekil özellikleri, motifleri ve döneminin kültürel malzemeleri incelenmiştir.

Hikâye-i Sergüzel'in motifleri tespit edilirken *Motif-Index of Folk Literature* adlı eserden faydalanılmıştır.

Metinden yola çıkarak 19. yüzyılın sosyal ve kültürel yapısı hakkında bilgi edinilmiştir. Ayrıca eserin hiçbir noktasında adı anılmayan yazarın kültür düzeyi de tespit edilebilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Hikâye-i Sergüzel, hikâye, masal, çerçeve anlatı.

ABSTRACT
MASTER THESIS

A REVIEW ON HİKÂYE-İ SERGÜZEL

Şuheda İPEK

Advisor: Prof. Dr. Gülhan ATNUR

2018, page: 269

Jury: Prof. Dr. Gülhan ATNUR (Advisor)

Assoc. Prof. Dr. Ahmet Özgür GÜVENÇ

Assoc. Prof. Dr. Özkan DAŞDEMİR

The “*Hikâye-i Sergüzel*” is a narrative created with the frame tale technique. However, there is almost no study on this work. This is also the main reason for choosing this work in the study.

The text is a printed text written in Ottoman Turkish. Thus, it have been transliterated. The language and style, morphological properties, motifs and cultural materials of its period have been studied through this transliterated text.

The Motif-Index of Folk Literature has been used to identify the motifs of the “*Hikâye-i Sergüzel*”. In order to determine its place among other folk narratives.

The text gives information about the social and cultural structure of the 19th century. Furthermore, it has been possible to determine the cultural level of the the writer who is unnamed throughout the work.

Key Words: Hikâye-i Sergüzel, story, tale, frame narration.

KISALTMALAR

age. : Adı geçen eser.

C.: Cilt.

Çev.: Çeviren.

s.: Sayfa.

ÖN SÖZ

Kültür, toplumun her bireyinin birlikte oluşturduğu; dil, din, gelenek, fikir, ahlâk, bilim ve sanat eserleri gibi her tür maddî ve manevî mahsullerin tamamını kapsar. Her millet, kendi sahip olduğu kültür mirasıyla dünyada yerini alır.

Bu çalışma, önceki yüzyıllarda edebiyatımıza çeviriler aracılığıyla girmiş olan çerçeve anlatı tekniğinin 19. yüzyılda edebiyatımız içinde oluşturulmaya başladığını gösteren anlatılardan biri olan *Hikâye-i Sergüzel* adlı eserin okunması ve incelenmesi üzerinedir. Eser, dönemin meşhur olan *Muhayyelât-ı Aziz Efendi*, *Müsameretname*, gibi çerçeve hikâyelerin gölgesinde kalmış, Pertev Naili Boratav hariç halk edebiyatı çalışmalarında yer bulamamıştır.

Hikâye-i Sergüzel'i ilim dünyasına tanıtmak üzere hazırlanan bu çalışma giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde *Hikâye-i Sergüzel*'in kaynağı, ondan bahseden eserler hakkında bilgi verilmiş; çerçeve hikâye tekniği ile metnin türü ele alınmıştır.

Birinci bölümde hikâyenin incelemesine yer verilmiştir. İncelemede Tarihî-Coğrafi Fin Metodundan faydalanılmıştır. Epizotları ve motifleri tespit edildikten sonra eser; şekil, üslup ve muhteva açısından değerlendirilmiştir. Daha sonra *Hikâye-i Sergüzel*'de yeme-içme, fal gibi çokça yer bulan halk kültürü unsurları ele alınmıştır.

İkinci bölümde de metnin çeviriyazı hali verilmiştir. Transkripsiyon yapılırken öncelikle 19. yüzyılın dil özellikleri göz önünde bulundurulmuş; sözcüklerin metindeki imlasına uyulmuştur. Arap harfli metine ait nüshalar Atatürk Üniversitesi Seyfettin Özege Bölümü ile İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığında erişime açık olduğundan, çalışmanın hacmini daha fazla artırmamak için yüksek lisans tezine konulmamıştır.

Hikâye-i Sergüzel'le ilgili çalışma, Sonuç, Kaynaklar, Sözlükle sona ermektedir.

Son olarak bu çalışmayı kaleme alırken maddî ve manevî hep yanımda olan canım aileme, özellikle kaynak tarama konusunda benden yardımını esirgemeyen ağabeyim Semih İPEK' e ve araştırma konusunun belirlenmesinde ve hazırlanışının her

safhasında bana yol gösterip destek olan hocam Prof. Dr. Gülhan ATNUR'a teşekkürü borç bilirim.

ERZURUM-2018

Şuheda İPEK

GİRİŞ

I. ARAŞTIRMANIN AMACI, KAPSAMI VE YÖNTEMİ

1727’de İbrahim Müteferrika ile Osmanlı toplum hayatına giren matbaada önce dindışı eserler yayınlanmasına izin verilmiştir. 1831-32’de ise taşbaskı (litografya) matbaacılık her dilde kitap basmak için faaliyete başlar.¹ Bu gelişmelerden Türk folkloru da üzerine düşen payı alır. Daha önce elyazması olan veya sözlü kültürde anlatılan türler bu dönemde yazılı olarak yayımlanmaya başlar. Masal, halk hikâyesi, fıkra gibi türler ile saz şairlerinin eserleri anlatıcı-dinleyici ortamından başka okuyucu ortamında da kendine yer edinir. Belirtilen matbaacılık teknikleriyle çoğaltılan masallar ve halk hikâyeleri geniş okuyucu kitlelerine ulaşmıştır. Bunların bazıları yeniden basılmış; bazı yazarlar ise –isimleri bilinen bilinmeyen- yeni masal ve hikâye kitapları kaleme almışlardır.²

Bu metinlerden biri de ikinci baskısı 1289 yılında yayımlanan *Hikâye-i Sergüzel*’dir. Çerçeve hikâye, *Binbir Gece Masalları*, *Binbir Gündüz Masalları*, *Tutinâme* gibi Hint-İran-Arap kültüründen gelen eserlerin yaygın tekniğidir ve edebiyatımızda da kendine yer bulmuştur. Aziz Efendi’nin *Muhayyelât*’ı³ ile Emin Nihat Bey’in *Müsameratnâmesi*⁴, çerçeve hikâye tekniğiyle 19. yüzyılda yazılmış önemli eserlerdir. İlk baskısından haberdar olmadığımız *Hikâye-i Sergüzel* ise 1872-1873 (1289)’te ikinci baskısını yaptığına göre *Muhayyelât*’ın o dönem edebiyatında doğurduğu tesirle kaleme alınmış ve yayımlanmış olmalıdır. *Hikâye-i Sergüzel*’in yayınlanma serüveni muhtemelen Emin Nihat Bey’in eserinden daha öncedir. Hikâyenin, dönemin eğilimleri dikkate alınarak önce gazete/dergilerde yayımlanmış olabileceği ihtimali düşünülmüş fakat incelemelerde buna dair bilgiye rastlanmamıştır. Aziz Efendi’nin eserinin bu dönemde büyük şöhrete ulaşmasının *Hikâye-i Sergüzel*’in yazarını da etkilediği ve yeni bir eser vücuda getirmesine yol açtığı söylenebilir. Pertev

¹ Turgut Kut, “*Türk Matbaacılığı*”, *Yazmadan Basmaya: Müteferrika, Mühendishâne, Üsküdar*, (hızl. Turgut Kut, Fatma Türe), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1996, s. 5-9; 11-12.

² Pertev Naili Boratav, *Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği*, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul 2002, s. 148-149; Saim Sakaoğlu, *Masal Araştırmaları*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2003, s. 21-24; Gül Derman, *Resimli Taş Baskısı Halk Hikâyeleri*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, 1988.

³ *Muhayyelât*, 1796’da yazılmış.

⁴ Emin Nihat Bey’in *Müsameratnâmesi*, 1871-1875 yıllarında yazılmıştır.

Naili Boratav da *Hikâye-i Sergüzel*'in, *Muhayyelât*'ı taklit ederek yazıldığını, yazarın halk hikâyelerini, kahramanlarını ve manzumeyle konuşurma âdetini taklit eden bir telif bir eser olduğunu söyler.⁵ Boratav'ın çerçeve hikâye tekniği ve nazım-nesir karışık olması sebebiyle hikâye türüne dahil ettiği eser, formel ve motif yapısı itibariyle masal türündedir.

Bu çalışmada yazılı kültürde çerçeve hikâye tekniğiyle kaleme alınan, bu güne kadar üzerinde pek durulmayan *Hikâye-i Sergüzel*'in ilim âlemine ve okuyucuya tanıtılması amaçlanmıştır. Boratav'ın kısaca değindiği *Hikâye-i Sergüzel* hakkında Ahmet N. Özalp tarafından hazırlanan Türkiye Türkçesine aktarılmış metin dışında çalışma yoktur. Oysa sözlü kültürden yazılı kültüre geçişte Tanzimat dönemindeki yayınlar önemli bir yere sahiptir ve *Hikâye-i Sergüzel* de bu dönemin eğilimlerini yansıtmaktadır.

Eserin Atatürk Üniversitesi Merkez Kütüphanesi Seyfettin Özege Bölümü'ndeki iki⁶, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı'nda⁷ ise tek nüshası 1289 yılındaki ikinci baskıya aittir. Matbu bir eser olmasına rağmen başka kütüphanelerde kaydına rastlanamayan bu eserin Atatürk Üniversitesi Kütüphanesindeki 41769 NE 1872 numaralı metni bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Çalışmada yazılı kültürün verimi olan eserin halk bilimi yöntemleriyle incelenmesiyle yazılı kültür ve sözlü kültür arasındaki ilişkiyi ortaya koyma hedeflenmiştir.

Hikâye-i Sergüzel, özellikleri itibariyle Türk halk anlatılarının şekil ve muhtevasına sahiptir. Bu sebeple hikâyenin diğer halk anlatıları arasında yerini tespit etmek için çalışmada Tarihî-Coğrafi Fin metodu tercih edilmiştir.

Çalışmada eserin Osmanlı Türkçesi metni Latin harflerine aktarılmıştır. Eserde noktalama işaretlerine yer verilmemesine rağmen cümleleri denetleyebilmek ve okuyucuya kolaylık sağlamak için noktalama işaretleri kullanılmıştır. Metinde ise çeviriyazı işaretlerine yalnızca Arapça ve Farsça kökenli uzun ünlüler ile ñ sesinde yer verilmiştir. Günümüzde kullanılan bazı Türkçe sözcükler de, döneminde birkaç ses

⁵ Boratav, *age.*, s. 122.

⁶ Bu nüshalardan birinin yer numarası 22633 SÖ 1289, diğerinin ise 41769 NE 1872'dir.

⁷ Eserin yer numarası: 398.21 398.21 1289 H [1872 M] 1'dir

farklılıkları bulundurduğu için metnin anlaşılabilirliğini kolaylaştırabilmek açısından son kısma kısa bir metin sözlüğü eklenmiştir.

II. HİKÂYE-İ SERGÜZEL İLE İLGİLİ ÇALIŞMALAR

A. Eserin Nüshası

Hikâye-i Sergüzel metni Atatürk Üniversitesi Merkez Kütüphanesi Seyfettin Özege salonu kayıtlarına göre iki tane olarak görülür. Ancak metinlerden biri diğer metnin eksik sayfalı hâlidir. Yani aslında eser tektir ancak kayda iki kere girilmiştir. Çalışmanın kaynağı, demirbaş numarası “0162743” ve yer numarası da “41769 NE 1872” ile kayıtlı matbu bir eserdir. 16 x 11 cm ölçüsündedir ve 443 sayfadır.

Eserin kapak kısmında, hikâyenin adı, cildi, fiyatı, yayınevi adı ve yayın tarihi yer alır. Eserin künyesi metnin ilk sayfasında ve metnin içeriği ile ilgili bilgiler ise hikâye metnin içinde parantez içinde gösterilmiştir: *Hikâye-i Sergüzel*, Birinci Kıt’a; Fiyatı 2 kuruştur; İkinci defa olarak Camlı Han’da basıldı; Sene 1289. Bu bilgiler dışında eserin yazarının adı başta olmak üzere hikâye ile ilgili ayrıntıya yer verilmemiştir.

B. Araştırmalar

1289 [1872] yılında basılan *Hikâye-i Sergüzel* hakkında halk edebiyatı alanında çalışma bulunmamaktadır. Bu eserin adını sadece Pertev Naili Boratav’ın 1946 yılında kaleme aldığı “*Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği*” adlı eserinin III. Bölümünde “*Hikâyelerin Doğuşu ve Gelişmesi-Müellif Meselesi-Varyantlar Meselesi*” başlığı altında görürüz. Ancak Pertev Naili Boratav, bu eserden bahsederken hikâyenin adını “*Hikâye-i Sırrı Güzel*” olarak anmış ve dipnotta ise “Bu kitabın adı *Hikâye-i Sergüzel* olarak da bilinmektedir” diye eklemiştir.

Öyle tahmin ediyoruz ki Boratav da bu eserden bahsederken kitabın ilk basımına ulaşamamış ve verdiği bilgileri ikinci basımdan yola çıkarak hazırlamıştır. Zira kitabın 188. dipnotunda bizim vermiş olduğumuz künye bilgilerini vermiştir: “*Hikâye-i Sırrı Güzel*, Birinci kıta, İstanbul 1289, Camlı Han’da tabedilmiştir. [yn.: Bu kitabın adı *Hikâye-i Sergüzel* olarak da bilinmektedir.]”

Boratav, adı geçen kitabında *Hikâye-i Sergüzel*'den şu şekilde bahseder:

“Yeni teliflerin bambaşka bir örneğini, Sırrı Güzel Hikâyesi’nde görüyoruz. Bununla, doğrudan doğruya yazılı, kitabî bir telif karşısındayız. Burada örneği sadece bizim halk hikâyelerimiz vermemiştir; Muhayyelât-ı Aziz Efendi tipindeki çerçevesi, iç içe girme ve büyük Arap masal külliyyatları geleneğinden gelme hikâye kitaplarını model alan bu eser halk hikâyelerini, kahramanlarını sık sık, hece vezniyle yazılmış manzumelerle konuşturmak geleneğinde taklit etmiştir. Fakat bu noktadan da bizim hikâyelerimizin tesiri çok sathî kalmıştır. Buradaki şiiirler, sadece edası bakımından değil, ifadesi, dili, şekilleri bakımından da halk hikâyeleri mahsullerinden çok uzaktır. Müellif bunlara umumiyetle beyit der. Anadolu halk şairlerinin hece ile yazılmış eserleri arasında görülmeyen ve kaftıye düzeni itibariyle:

ab cb db...

şemasını veren 4-8 mısralık parçalara veya:

bbbb cccc....

Düzeniyle giden dörtlüklere de rastlıyoruz. Vezinlerde de, 6+5 veya 4+4+3 veznin yanında; seçkin zümre edebiyatında geleneğe uygun hece veznini ve hece esasına dayanmakla beraber halk şairlerinin vezinlerine uymayan hece kalıplarını ilk kullanan şair diyebileceğimiz Mehmet Emin’den çok evvel, bu yeni icat hece kalıplarını buluruz: 4.4+4.4 yani 8’linin mürekkep şekilleri, 5+5+5 şeklinde 15’li vezinler gibi. Bunların çoğunda, duraklar acemice kullanılmakta, kelimelerin eklerinden, hattâ Farisî terkip hareketlerinden ayırmaktadır. Hâsılı, bütün hususiyetleriyle bu hikâyenin vakaları gibi nazmı da, zahirî ve sathî bir taklitle başarısız bir icadın birleşmesinin meyvası diye vasıflandırabilir. Sırrı Güzel Hikâyesi’nin yegâne dikkate değer tarafı, halk hikâyelerinin nazım-nesir karışık kuruluşunu Muhayyelât-ı Aziz Efendi çeşidinde bir esere tatbik etmeyi denemiş olmasıdır. Bu tarz herhalde hiç rağbet görmemiş olacak; benim bildiğime göre başka örnekler vermemiştir.”⁸

Pertev Naili Boratav, bu eseri üslup ve nazım oluşumu bakımından kusurlu bulmasına, hatta döneminde bu türde oluşturulan eserlerin rağbet görmediğini belirtmesine rağmen *Hikâye-i Sergüzel*'i türü ve *Muhayyelât-ı Aziz Efendi*'ye benzemesi açısından özel bulmuştur.

⁸ Pertev Naili Boratav, *Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2012, s. 121-122.

Pertev Naili Boratav dışında ayrıca N. Ahmet zalp da 2014 yılında *Hikâye-i Sergüzel*'i sadeleştirerek küçük boy bir kitap halinde yayımlamıştır. Eser 283 sayfadır. Yazar hikâyenin cümlelerine müdahale ederek yeni başlıklar ilave etmiştir.⁹

⁹ N. Ahmet zalp, *Hikâye-i Sergüzel Aşkın Bin Bir Hâli*, Büyüyen Ay Yayınları, İstanbul, 2014.

III. HİKÂYE-İ SERGÜZEL'İN KAYNAĞI

Hikâye, insanın anlatma, aktarma, haber verme ihtiyacıyla paralel olarak süregelen önemli bir tarihî geçmişe sahip türdür. Aslen Arapça olan hikâye sözcüğü, “...evvela eğlendirmek maksadı ile “taklid” manasına gelir; bu isi meslek edinmiş olan hâkiya, başkalarının tavırlarını, lisanlarını, karakterlerini, biraz gülünç bir tarzda taklid eder.”¹⁰

Kamus Tercümesi’nde “hikâye” sözcüğünün tanımı şu şekilde karşımıza çıkar: “Bir sürü haberi nakl ve rivayet eylemek, bir nesneye benzetmek, bir kimseyi fiilen yahut kavlen taklit eylemek, bir kimseden bir kelam nakl eylemek.”¹¹ Bu anlamda “anlatma, benzetme, tarih, destan, kıssa, masal, rivayet” sözcüklerini de karşılar.¹² Burada işaret olunan “masal” sözcüğü Arap edebiyatında hikâye ile ilişkili olarak kullanılan “mesel” sözcüğüdür. “Ders verici hikâye” anlamını içerir.¹³

İsmail Çetişli “Mit”ten “Modern Hikâye”ye “Hikaye”nin Sergüzeşti adlı makalesinde¹⁴ “hikâye” sözcüğünün kelime anlamlarını da sıralar. Lügat sahiplerinin tanımlamalarında sözcüğün kültür tarihimizde “tarih, destan, kıssa, masal, mesel, menkabe, rivayet, lâtife, fıkra, hurafe, roman, öykü, anlatı, benzetme” gibi çokça anlamda kullanıldığını da belirtir.

Türk halk edebiyatı türleri içerisinde, “hikâye” genelleyici bir tanımdır. Zira bu tanım tüm halk anlatılarını kapsar. Yani eserlerin “hikâye” diye adlandırılması bize, bu eserlerin türünü değil bir anlatı olduğu bilgisini vermek içindir.

Hikâye-i Sergüzel, Türk edebiyatına *Binbir Gece Masalları* etkisiyle giren yeni bir yapılanmanın ürünüdür. Bu yapılanma iç içe geçmiş anlatıların temel bir anlatı etrafında toplanmasını esas alır. İçerik açısından bakıldığında *Hikâye-i Sergüzel*'i de tıpkı *Binbir Gece Masalları* gibi çerçeve masal diye adlandırmak daha doğru olur.

Hikâye-i Sergüzel yapı bakımından iç içe geçmiş olay örgüsüyle yazılması ve bu tür geleneğin tipik bir örneği olması bakımından önem taşımaktadır. Bu teknikle yazılan

¹⁰ D. B. Macdonald, “Hikâye”, *İslam Ansiklopedisi*, (C. 5), Milli Eğitim Basımevi, s. 477.

¹¹ Cemal Köprülü, “Hikâye”, *Türk Ansiklopedisi*, (C. 19), Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1971, s. 231; ayrıca bkz. Hasan Kavruk, *Eski Türk Edebiyatında Mensur Hikâyeler*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1998.

¹² Atilla Özkırmı, “Hikâye” *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, (C. 3), Cem Yayınevi, s. 634.

¹³ Şemseddin Sami, *Kâmûs-ı Türki*'de “mesel” maddesinde şu tanımı yapmaktadır: “Âdâb ve ahlâk ve nasâyihe müteallik küçük hikâye (Masal, bundan galattır.) (Şemseddin Sâmî, *Kâmûs-ı Türki*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 2002, s. 1288-1289.

¹⁴ Bu makale, *Bizim Külliye* dergisinde (S.8, Ocak-Şubat-Mart 2001, s.41-46) yayımlanmıştır.

eserlerde en dışta bir çerçeve anlatı bulunur ve bu çerçevenin içinde bir veya birden daha fazla anlatı anlatılmaktadır.¹⁵ Çerçeveden kasıt, her ne kadar metnin kendisi tek başına bir bütün olsa da esas olarak bir dizi hikâyeyi de birbirine bağlayıp bir bütünlük oluşturma amacını güden anlatılardır.¹⁶

Zaman kazanmak ve anlatı içinde ani bir hareketin önüne geçmek için, hikâye anlatmak gibi temel motiflere Hint hikâyelerinde rastlanır. *Mahabharata*, *Pançatantra*, *Yedi Vezirler* gibi Hint hikâyelerinde karşılaştığımız hikâyeleri birbiri içine girdirme tarzı, Hint hikâyelerine özeldir.¹⁷ Çerçeve hikâyeler arasında da en şöhret sahibi şüphesiz ki *Binbir Gece Masalları*'dır. *Binbir Gece Masalları*, Türk ve Dünya edebiyatlarında, özellikle oluşturuluş şekli bakımından çokça esere kaynaklık etmiştir.

Zamanla İslamiyet'i benimseyen Türkler, doğu edebiyatından çeşitli çevirilere yönelmişlerdir. Bunların arasında Arapçadan çevrilen *Binbir Gece Masalları* vardır. Türk edebiyatı için *Binbir Gece Masalları*'nın kaynaklık ettiği eserleri iki dönemde incelemek mümkündür: Divan edebiyatı dönemi ve Tanzimat edebiyatı dönemi. Divan edebiyatında genel olarak *Binbir Gece Masalları*'nın tür ve içerik açısından kaynaklık ettiği eserlerin var olduğunu söyleyebiliriz. Bunlardan biri, ilk çevirileri II. Murat zamanında yapılan *Kırk Vezir Hikâyesi* olduğunu sanılmaktadır. Ancak *Camasbname*, adlı eserin *Binbir Gece Masalları*'nın ilk çevirisi olduğu birçok araştırmacı tarafından dile getirilmiştir. Bununla beraber başka bir eserimiz daha bulunmaktadır: *Bahtiyar-nâme*. Âgah Sırrı Levend'in *Türk Edebiyatı Tarihi* adlı eserinden aldığımız bilgiler doğrultusunda, *Bahtiyar-name* adlı eser, çerçeve hikâye geleneği içinde ülkemizde *Binbir Gece Masalları* ile ilgili yapılan ilk çeviri eser diyebiliriz. Bu eser dışında *Tutinâme*, *Ferec Bade's Şidde*, *Fırak-nâme*'leri de çerçeve hikâyeler içerisinde sayabiliriz.

Tanzimat Fermanı'nın ilan edilmesiyle başlayan Batılılaşma hareketi edebiyatımızda da yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. Roman, hikâye, tiyatro, vb. türlerde fazlaca çeviri yapıldığı gibi bu dönemde yazar ve şairlerimiz önemli birçok eser üretmişlerdir. Ayrıca bu dönemde sadece Batılı eserler dilimize çevrilmemiş, bunun

¹⁵ Sabahattin Çağın, *Müsameretname'ye Dair, Emin Nihat: Müsameretname*, Özgür Yayınları, İstanbul, 2003, s. 10.

¹⁶ Şerife Yağcı, *Süheylî'nin Acâibü'l-Meâsir ve Garâibü'n-Nevâdir'i-Metin ve Küçük Hikâye Üzerine Teorik Bir İnceleme-*, (Basılmamış Doktora Tezi), Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2001, s. 69.

¹⁷ J. Oestrup, "Binbir Gece", *İslam Ansiklopedisi*, (C. 2), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1995, s. 518.

yanı sıra Doğu'nun önemli eserlerini de çeviriler yoluyla millileştirme çabasına girilmiştir.

Âgah Sırrı Levend'in *Türk Edebiyatı Tarihi* kitabından öğrendiğimiz kadarıyla *Binbir Gece Masalları*'nın coğrafyamızda uyandırdığı büyük etki sonucu, tür bakımından *Binbir Gece Masalları*'na benzeyen birçok eser, özellikle Fars edebiyatından çeviriler sonucu dilimize kazandırılmıştır. Bu eserler arasında *Bahtiyâr-nâme (On Vezir Hikâyesi)*, *Erbain Subh u Mesâ (Kırk Vezir Hikâyesi)*, *Tûtînâme*, *El-Ferec Ba'de'-ş-Şidde*, *Firâk-nâme*, *Sinbâd-nâme* sayılabilir. Çerçeve anlatı tekniği, edebiyatımıza ilk olarak bu çevirilerle girer. 18. yüzyılın sonunda Giritli Aziz Efendi'nin *Muhayyelât*'ından sonra ise artık bu türde eserler edebiyatımız içinde oluşmaya başlar. Hasan Tevfik Efendi'nin *Hâyâlât-ı Dil*'i, Emin Nihat Efendi'nin *Müsameretnâme*'si de edebiyatımız içinde çerçeve anlatı tekniği ile kurgulanmış diğer önemli eserlerdir.¹⁸ *Hikâye-i Sergüzel*'in de bu eserlerden ilham alınarak yazıldığı söylenebilir.

¹⁸ Agâh Sırrı Levend, *Türk Edebiyatı Tarihi*, (C.1.), Dergâh Yayınları, Ankara, 1973, s. 200.

BİRİNCİ BÖLÜM

HİKÂYE-İ SERGÜZEL'İN İNCELEMESİ

1.1. HİKÂYE-İ SERGÜZEL'İN ŞAHİS KADROSU

Anlatının kurgusunu kişiler ortaya koyar. Bir ya da birkaç kişinin varlığı bir anlatının başlaması için yeterli sayılır. Anlatı kişileri adlarıyla, yaşlarıyla, fiziksel özellikleriyle, sosyal konumlarıyla, duygu, düşünce ve davranışlarıyla anlatının temel bağlayıcı unsurlarıdır. Onların ruh durumları, diğer anlatı kişileriyle olan ilişki ve davranışları olayları hazırlayan çatışmaların ana kaynağını oluşturur.

“Anlatı sisteminde “kişi” öteden beri önemli olmuştur. Zira vakayı canlandırmak için onlar vazgeçilmez öğelerdir. Ancak kişinin vaka açısından bir değer ifade etmesi, vakaya dayalı geleneksel anlatıda daha dikkat çekici idi. Kişi, vakanın canlandırılması, okuyucunun anlatı dünyasına çekilmesi açısından değeri ve önemi tartışılmaz bir elemandır.”¹⁹

Müellif eserin kişilerini anlatı sahnesine yerleştirirken bazen bu kişilerin özelliklerinin tamamını anlatır bazen de kişilerin davranış ve tutumlarıyla, bakış açıları ve yorumlarıyla onları sezmemizi sağlar.²⁰

Hikâye-i Sergüzel, şahıs sayısı açısından zengin ancak şahısların tasvir ve tiplmeleri açısından oldukça zayıftır.

Şahıs kadrosunu incelerken önce anlatının başkişilerini, ardından da Sergüzel'in karşılaştığı kişileri sıra ile ele aldık.

Başlıca Kişiler:

Sergüzel: Buharalıdır. Ailesinin tek kızıdır. Olağanüstü bir güzelliğe sahiptir. Güzelliği metinde şu şekilde tasvir edilir: *“Pencereniñ öñünde bir kız oturmuş idi*

¹⁹ Mehmet Tekin, *Roman Sanatı (Romanın Unsurları)*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2009, s. 76.

²⁰ *age.*, s. 70-76.

mezkûreniñ nev’-i beşerden biri olmuş olduğuna akıl kâni’ olamaz idi. Çünkü cemâli ay gibi değirmi ve kar gibi beyâz, parlak yıldız gibi, gözleriniñ üstünde hilâl kaşlar yay gibi çekilmiş. Kumral saçlar alnınıñ ortasından iki tarafa ayrılmış, başında bir elmâs çelenk zülüfler yanaklara serpilmiş. Gâyet yanık bakış, gerdân bir karış, fidân gibi boy, ince bel, duruşu melek-veş, refâtârı gâyetle hoş, cilvekârlıkta bî-manend, şîvekârlıkta bî-akrân; on üç, on dört yaşında ve nûrsîne-i cihân idi. İşte Sergüzel denilen kız idi.” Sergüzel, ele geçirdiği kanat yardımıyla birden gönlünde sevgisi uyanan Alyanak adlı kişiye kavuşmak için yolculuğa çıkar. hikayenin baş kişisi budur ve diğer olaylar Alyanak’ı ararken öğrenilen bilgilerden ibarettir.

Eserde Sergüzel’in tasviri dışında onunla ilgili herhangi bir bilgi verilmemiştir. Yaşını, fiziksel özelliklerini, kültür derecesini bilmeyiz. Sergüzel, sihirli kanatlarını takınınca Alyanak’a âşık olur. Bu âşık olma şekli, metindeki diğer âşık olma şekillerine göre daha temelsizdir. Gerek diğer çerçeve anlatılar ve gerek başka türler ele alındığında, âşık olma motifinin başkişilerde daha yoğun tutulduğunu görürüz. Bu açıdan Sergüzel, oldukça noksan bırakılmış bir tiptir.

Bunun yanı sıra Sergüzel tipinde muhafazakâr aile yapısı özelliklerini görürüz. Zira Alyanak’ı aramaya kendi asıl kimliğiyle gitmez. Kılık değiştirme motifi ile kendi kimliğini meydana çıkarmak zorunda kalmadan kuş kılığında seyahatini gerçekleştirir. Seyahatleri sabah gidip akşam eve dönme şeklindedir. Fakat karşılaştığı kadın/erkek kişilerle kendi kimliğiyle konuşur. Kültürel açıdan Sergüzel’de sezebileceğimiz belki de tek gerçek budur.

Alyanak: Mısır’da son derece zengin bir adamın tek oğludur. Zengin adam ölüm döşeğinde Alyanak’a bir gözlük verir ve “*Al oğlum şu gözlüğü de evleneceğin vakit alacağın kıza bu gözlük ile bak da öyle al. Zîrâ bu gözlük uzağı yakın gösterdiği gibi güzel ile çirkini dahi eyü tefrîk eder*” der. Bir gün Alyanak sıkıntıdan kurtulmak için bir dağa çıkar. Dağda dolaşırken bir ara elini koynuna sokar ve babasının verdiği ama kendisinin çoktan unuttuğu gözlük eline gelir. O da babasının sözünün doğruluğunu sınamak için gözlüğü gözüne takar ve o anda Buhara’da köşkünde oturan Sergüzel’i görür ve ona ilk görüşte âşık olur. Alyanak, Sergüzel’e ulaşmak için Buhara’ya doğru yolculuğa çıkar. Hikâyede aynı anda Alyanak ve Sergüzel’in birbirini aramalarına karşın anlatı, bize Sergüzel açısından aktarılır. Bu yüzden Alyanak

hakkında aldığımız bilgiler metnin başında verilen bu ifadelerle Sergüzel'in uçuşlarında, üçüncü ağızlardan duyduğu bilgilerden ibarettir.

Alyanak da tıpkı Sergüzel gibi tarif ve tasvir açısından fazlaca noksan bırakılmıştır. Sergüzel'e Alyanak'ın haberini ulaştıran üçüncü şahısların da Alyanak hakkında verdikleri tek bilgi onun konumu ile ilgilidir.

Birinci Uçuşta Karşılaşılan Bazı Kişiler:

Karakaş: Kırım beyinin oğludur. Babası, evleneceği kızı su içinde bir aynada göreceğini söyledikten sonra birçok su kenarına gelip suya ayna atar fakat bir türlü evleneceği kızı göremez. Bir gün bir şaire rastlar, şair onu su kenarına götürüp bir tasın içinde küçük bir ayna yardımıyla evleneceği kız olan Hüsnügüzel'in suretini gösterir. Karakaş'ın Sergüzel'le karşılaşmasının hemen ardından ise Hüsnügüzel'le karşılaşmasına şahit oluruz.

Karakaş hakkında verilen bilgi kaş ve gözünün kara olmasıyla ilgilidir. Sergüzel'in adında olduğu gibi Karakaş'ın adında da bir isim sembolizmi oluşturulduğunu görürüz. Yani Karakaş'ın adı, tıpkı Sergüzel'inki gibi, fiziksel özelliklerine bağlı olarak verilmiştir.

Hüsnügüzel: Ceneviz kralının kızıdır. Kıskaç bir baba ve erkek kardeşe sahiptir. Olağanüstü bir güzelliğe sahiptir. Güzelliği metinde şu şekilde geçer: *“Merkûme kız, kar gibi beyâz ve ay gibi değirmi cemâlli. Kara kaş ve kara gözlü. Fidân boylu. İnce belli. Yanakta zülüfler, gerdânda benler olup refât-ı acîbe ve etvâr-ı garîbe u biñ naz u şîve ile...”* Aşırı kıskaç olan babası tarafından bir saraya hapsedilir. Görünmezlik özelliği olan sihirli bir külâh yardımıyla biri tarafından sarayında rahatsız edilir. Bu delikanlı ile oturduğu sırada ağabeyi onları yakalar ve Hüsnügüzel de külâhı kaptığı gibi kaçar. İnsanların kısmetini bilen bir adam ona evleneceği delikanlının ismini söyleyerek resmini gösterir. Karakaş'ın Hüsnügüzel'i aramak için dinlendiği bir sırada Hüsnügüzel Karakaş'ı bulur.

Hüsnügüzel'in tarifi de Sergüzel'in tarifine oldukça benzer. Bu tür tarifler halk anlatılarında “güzel tasviri” adıyla anılır ve her türden metinde karşımıza çıkar. Pertev

Naili Boratav, “*Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği*” adlı eserinde bu tür kalıplaşmış güzel tasvirlerinin edebiyatımızda sıkça kullanıldığından bahseder.²¹ Anlatıcı, Hüsnügüzel’i tarif ederken bu tarife de romantik bir bakış açısıyla yaklaşmıştır. Bunların yanı sıra Hüsnügüzel’in adı da sembolik bir addır.

Muhafazakâr aile yapısı özelliği gereği Hüsnügüzel de tıpkı Sergüzel gibi seyahatlerini kendi kimliğini gizleyerek gerçekleştirir. Bu muhafazakâr aile yapısı Hüsnügüzel’in Karakaş’ı arama şeklini değiştirmiş ve bu eylemi yaparken onun başına bir görünmezlik külahı yerleştirmiştir.

Bahtıkara: Yoksul bir ailenin çocuğudur. Adı gibi bahtı karadır. Sevdiği kızını, Nazenin’i, babası vermek istemez ve ondan kazanamayacağı kadar çok para ister. Bahtıkara rastlantı sonucu bu parayı bulur ancak canavarla mücadele etmek zorunda kalır. Ayrıca bir yanlış anlaşılma neticesinde ölümle burun buruna gelmişken Alyanak’ın gözlüğü sayesinde içinde bulunduğu durumdan kurtulur.

Nâzenin: Bahtıkara ile aynı memleketten olup zengin bir adamın kızıdır. Olağanüstü bir güzelliğe sahiptir. Metinde güzelliği şu ifadelerle aktarılır: “*Ayın on dördünden cemâl-i resim almış. Zemheri karından beyâz renk almış. Anın didesine nazar edenler semâdan düşmüş bir yıldız sanmış. Zülüfler siyâh bahtıma beñzer, kaşları üç günlük bir aya beñzer, kırmızı lebleri kiraza beñzer, beñleri nakl-veş, gerdân uzamış, kara nispet eder sanki sîneler, cilveye başlarsa bülbül bebeler, şive ü nâzı ‘âşık büyüler.*”

Bahtıkara ve Nâzenin, anlatıda üçüncü dereceden kişilerdir. Çünkü Sergüzel, onlarla karşılaşmaz; onlarla karşılaşan kişilerle karşılaşır. Sergüzel, Alyanak’ın haberini de genellikle bu dereceden kişilerden alır

İkinci Uçuşta Karşılaşılan Bazı Kişiler:

²¹ Örneğin: “*Âfet-i cihan, hükmü Süleyman, bir karış gerdan, Zelhâ-yı sâni, Yusuf-i zaman, alı al-kırmızısı kırmızı, her bir kırmızısı değer yüz bin kırmızı (altın); yanağına bir fiske vursan bal palûzesi gibi, kırk gün kırk gece tim tim titrer.*” (Pertev Naili Boratav, *Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2012, s. 27.

Yaşlı derbentçi: Yaşlı derbentçi ikinci uçuşta, Sergüzel'in karşılaştığı ilk kişidir. İkinci bölümün üçte ikisi onun anlattıklarından oluşur.

Bir zamanlar Arabistan padişahının yaveri olan bu derbentçi, bir yanlış anlaşılma sonucu ölüm cezasına çarptırılan oğlu Zebûn'u ölümden kurtararak padişahın hizmetinden ayrılır ve derbentçi olur.

Buygüzel: Arabistan padişahının biricik kızıdır. Kız, metinde şu şekilde tasvir edilir. *“Merkûme kız, hemân on üç on dört yaşında. Serden akli alır dursa karşında. Etmem methin gözün dahi kaşında. Ta'bir olunmaz hiç etvârı anıñ. Hüsnüne kıskançtır vermez diğere. Bakmaz aşkıyla düşen çâkere. Sade bir cilvesi geçer ciğere. Bayılmadan gûş olmaz giftârı anıñ. Mıknatıstır lebe andaki gerdân. Bel sığar karışa boyu veş fidân. Ne güzel yaratmış anı Yaradan. Bahş-ı safâ eder reftârı anıñ.”*

Buygüzel, iki kere hastalığa yakalanır: İlki, kartalın başına şişe düşürmesiyle başında şişe olduğunu var saymasıdır ki bu illetinden Meymuş sayesinde kurtulur. İkinci illeti odasında garip kılıklı bir adam olduğunu düşünmesidir. Bir gün Meymuş tarafından kuş kılığına giren Zebûn, Buygüzel'in odasına alınır ve padişah kızının bahsettiği garip kılıklı adamın Zebûn olduğunu düşünmesiyle bu illet de son bulur.

Buygüzel'in hikâyesinin ana metinle doğrudan bir ilgisi yoktur. Buygüzel'in anlatısına yer verilmesinin sebebi daha sonra Alyanak'tan haber verecek olan Zebûn hikâyesindeki duygu yoğunluğunu aktarabilmek içindir.

Meymuş: Fakir bir ailenin tek çocuğudur. Ahmaktır. Ailesinin fakirlikten kurtulmak için büyücüye yaptırdıkları elmas şişeyi, kendisinin de bir şeyi alıp bir yere koyabilecek kabiliyette olduğunu kanıtlamak için -onların kapısının önünden geçerken- Meymuş şişeyi- fırlatır ve Buygüzel'i, illetinden rastlantı sonucu kurtarır. Ailesinin Meymuş'un baş belası olduğunu düşünüp öldürmeye karar verdiği anda bir saray görevlisi evlerine gelerek Meymuş'un Buygüzel'in emrine verildiği haberini getirir. Buygüzel, ikinci bir illete tutulunca doktorlar çarenin bir kuş tutmak olduğu söyler. Meymuş, kuşun ne olduğunu bilmediği için Buygüzel'e *“kuş nasıl olur?”* diye sorar. Buygüzel de kendini eğlendirmek için sorduğunu düşünerek *“kuş denilen şey tüylü ve kanatlı ve iki ayaklı olur”* der ve Meymuş yolda kuş kılığındaki Zebûn'u görerek onu Buygüzel'in odasına getirir.

Anlatı kahramanları da tıpkı gerçek insanlar gibi bazı becerilere veya olumsuz özelliklere sahip olabilirler. Yazar, kahramanlarına kişilik kazandırmak için onlara bazı yetenekler ve kusurlar yükler. *Hikâye-i Sergüzel*'de beceriklilik konusuna yalnızca bu uçuş içinde değinilir. Bu konuda ilk akla gelen örnek fakir ailenin ahmak oğlu Meymuş'tur. Meymuş için: "*Meymuş dahi ol derece ahmak bir çocuk idi ki kendisine bir lakırdı on beş def'a söylenmiş olsa yine zihninde tutamaz ve bir şeyi bir yerden alıp diğer bir yere koymaklığı için kırk beş def'a söylemeli idi*" şeklinde bir anlatım kullanılır. Meymuş, beceriye ilişkin özelliklerinin anlatılması açısından diğer kahramanlardan ayrılır. Hikâyede Meymuş'tan bahseden kısımlar tamamıyla bir aptal masalı özelliği taşır. Bu kısımlar Meymuş'un aptallığı üzerine kurulmuştur.

Zebûn: Yaşlı derbentçinin tek çocuğudur. Buygüzel'e âşıktır. Ancak Meymuş gibi ahmak bir çocuğun bile Buygüzel'in hizmetinde olduğunu düşünerek akılla bir şeyin olmayacağını, her şeyin şans doğrultusunda olduğunu düşünerek vatanını terk eder. Düşüncesini doğru çıkaracak yönde yolda iki çobanla karşılaşır. Bu çobanlar şairlerin bir iş yapmayı çok para kazandıkları düşüncesiyle şair olmaya karar vererek başka memleketlere giderler. Zebûn da onlara takılır. Valinin sarayına konuk olan çobanlar şiire başlayıp saçma cümleler kurarlar ve bu cümleler sayesinde müşkül durumda olan vali kızının rüyası tabir edilir. Bu sebeple çobanlara çokça altın verilir. Bu olaya şahit olan Zebûn her yerine kuş tüyleri takarak deli ozan kılığına girer ve memleketine gelir. Bir gün ahmak Meymuş'un yanlış anlaması neticesinde Buygüzel'in odasına sokulur. Bu olayı gören padişah, Zebûn'un babası eliyle öldürülmesine karar verir. Yaşlı yaver gelip yalvararak oğlunu padişahın kararından kurtarır.

Zebûn, anlatıda hem ikinci hem de üçüncü dereceden kahramandır. Çünkü Zebun hakkındaki ilk bilgileri babasından öğreniriz. Aynı zamanda Zebûn, ikinci bölümün sonunun yaklaşık üçte birini anlattığı için de ikinci derece kahramana yükselir.

Zebûn, bize yaşı hakkında bilgi verilen nadir isimlerdendir. Babası, ondan bahsederken "*...benim "Zebûn" isminde bir evlâdım var idi. Merkûm yirmi beş yirmi altı yaşında olup...*" şeklinde bir ifade kullanır.

Zebûn adı da, ad sembolizmi çerçevesinde incelenmelidir. Zebûn'un kelime anlamı “zayıf, güçsüz, aciz”dir. Zira Zebûn da hem kaderinin ve hem de Buygüzel'e olan aşkının karşısında kelimenin tam anlamıyla aciz kalmıştır.

Afrika kıtasına bulunan bir devletin şehzâdesi: Zebûn ve Alyanak köyün birinde otururken bu şehzadenin askerlerine rastlarlar. Şehzadenin hikâyesini bu askerler anlatır. Bu şehzade evlenecek çağa gelmesine rağmen hiçbir kızı beğenmez. Bir gün tebdil-i kıyafet gezerken bir akıl satıcıya rast gelir ve ona “*dünyâda hepsinden güzel kangısıdır?*” sorusunu sorar. Akıl satıcı ona “*oğlum dünyâda eñ güzel şey en uzaktaki şeydir*” der. Şehzade de bu yüzden askerlerini en uzağı gösteren bir dürbün aramaları için çeşitli ülkelere gönderir.

Bu şehzadenin adı metinde zikredilmemiştir. Fiziksel olarak da herhangi bir betimleme bulunmamaktadır. Şehzadenin anlatısının da doğrudan asıl hikâyeye ilişiği bulunmaz, yalnız Alyanak'ın yerini haber vermesi açısından önem taşır.

Üçüncü Uçuşta Karşılaşılan Bazı Kişiler:

Veçhigüzel: Kıskanç bir konak sahibinin tek çocuğudur. Güzelliği metinde şu şekilde anlatılır. “*Görmemiştim ben daha cihânda öyle parlaklık. Mevsim-i şitâda yağan karlarda görür idim öyle beyâzlık. Bakınca beni bir titremek aldı, o nasıl kanı kaynaklık. Ta'rîfi mümkünsüz idi ondaki oynaklık. Giydiği bir beyâz tül şalvar olup, sevâyi entârisiniñ etekleri yerde sürünür idi. Eteklerde ise sırma saçaklar sallanır idi. Başında elmâstan yarım ay resminde bir çelen olup, siyâh kâküller beyâz yanaklara dökülmüş idi. Ala gözüñ üstünde hilâl kaş, beyâz gerdân üstünde siyâh beñler var idi. Boyu fidâna beñzer, dili bülbüle beñzer. Hem gâyetle cilvekâr idi. Bakışı câna safâ bahşeder. Söyleyişi nâr-ı aşka düş eder. İnce ve nâzik sesi, derde dermân bir bûsesi, beli gâyet ince, aşkı câna eğlence idi.*” Kıskanç babası, odasından çıkmasına bile müsaade etmez. Bunun için bir kuşu sürekli yanında bulundurur. Bu kuş yardımıyla sevdiği ile haberleşir ve buluşur.

Veçhigüzel'in tarifi standart bir güzel tarifi etrafında şekillenmiş ve yine adı da güzelliğinden ötürü sembolik bir sebeple konmuştur.

Çerkez Beyi: Veçhigüzel'in methini duyarak ona âşık olmuştur. Veçhigüzel ile haberleşmek için kuşuna insan lisanını öğretir. Veçhigüzel'in olumlu cevabı üzerine taht ve tacını terk ederek Veçhigüel'in konağına seyis olarak girer.

Konağın efendisi: Veçhigüzel'in babasıdır. Hayatta hiçbir şeyden mutlu olmayan bir tiptir. Kendi huzuru olmadığı gibi kimseye de huzur vermez, çevresindekilere hayatı zindan eder. Veçhigüzel'e karşı aşırı kıskançlığı vardır.

Konağın efendisi, bu hikâye içinde doğrudan adı anılan tek arabozucu tiptir. Yaptığı çokça hile ile kızı ve beyzadenin arasına girmeye çalışır. Ancak, arabozuculuğunda başarılı olup olmadığı yahut bu tür olaylara kalkıştığı için cezalandırılıp cezalandırılmadığına dair, iç anlatıların yarım bırakılmaları sebebiyle, herhangi bir bilgi yoktur.

Köpek kılığına giren delikanlı: Veçhigüzel'e âşıktır. Bir gün falcılara, Veçhigüzel'in dikkatini ne ile çekebileceğini sorar. Falcılar da Veçhigüzel'in bir kuş olduğunu ve kuş lisanını öğrenip bunu kuşa sorması gerektiğini söylerler. Kuş lisanını öğrenerek Veçhigüzel'in kuşuna onun neyden hoşlandığını sorar. Kuş da bu soruyu öylesine sorulmuş bir soru sanarak köpekten hoşlandığını söyler ve bu delikanlı köpek kılığında konağa girer. Bu delikanlı Sergüzel'in üçüncü uçuşunda karşılaştığı ilk kişidir. Bu delikanlı hakkında ismi de dâhil olmak üzere herhangi bir bilgi yoktur.

Palabıyık: Evleneceği kızın kim olduğunu öğrenmek için falcıya başvurur ve falcı da ona *“seniñ alacağın kızı ilk def'a gördüğün taktirde dört ayaklı, bir sene mahpûsiyetten soñra iki ayaklı âdetâ bir kız hey'etinde göreceksin”* der. O da dört ayaklı bir kız arar. Bir gün geyik kılığına girmiş bir kızla karşılaşır. Bu kızı iyileştirecek tek otun dağ adamlarının semtinde bulunduğunu öğrenerek oraya gider. Dağ adamları, yerine başka bir insan gelinceye kadar bunu hapsederler. Hapse düştükten bir yıl sonra Alyanak dağ adamlarının eline düşer ve Palabıyık serbest kalır.

Palabıyık, iki bölümü birbirine bağlamıştır. Metnin çözüm bölümü, Palabıyık'ın hikâyesinden sonra başlar.

Palabıyık hakkında herhangi bir tasvir bulunmamaktadır. Adından yola çıkarsak, diğer kahramanlar gibi muhtemelen fiziksel özelliklerinden etkilenecek konulduğunu söyleyebiliriz.

Lebgüzel: Bir köy kâhyasının kızıdır. Çok güzeldir. Geyikoğlu adında bir çobana âşık olur ve ailesi bu olayı ondan sorunca o da “*eğer benim kalbimde mezkûr çoban hakkına zerre kadar bir meyl ü muhabbet var ise şu sâat geyik olayım*” demesi üzerine geyiğe dönüşür. Bir gün Palabıyak’a rastlayıp başından geçenleri anlatarak ondan yardım etmesini ister.

Hikâye-i Sergüzel’de yer alan şahısların hepsi ya olumlu ya da yardımcı tiptir. Diğer birçok anlatıda, anlatıyı daha dramatik hâle getirmek için iki zıt güç karşı karşıya getirilir. Dengeyi sağlayan bu güçler genellikle “iyi” ve “kötü” kavramlarını alacak ve okuyucuyu taraf tutmaya yönlendirecek tiplerdir. Ancak bu şekilde bir karşıt güç, bu anlatıda karşımıza çıkmaz.

Bu bölüme eklenmesi gerekenler arasında ayrıca Veçhigüzel ve beyzadenin nezdinde bulunan kuşlar da bulunmaktadır. Kuşlar, genel anlamda bir tip ifade etmese de masallar ele alınınca onlar da bir tipe dönüşebilmektedir. Genel olarak bakıldığında *Hikâye-i Sergüzel*’in anlatı açısından en yoğun geçen kısmı, Sergüzel’in üçüncü uçuşudur ve bu bölümün büyük ölçüde anlatıcısı, Veçhigüzel’in kuşudur. Yani buradan yola çıkacak olursak, bu bölümde yer alan kuş için, hikâyenin ikinci derece kahramanıdır denilebilir.

Kuşlar, uçtukları için kolay hareket edebilmeleri anlatıcılar açısından göz önüne alınmış ve onlara anlatı içinde haberci kimliği yüklenmiştir. Bunun yanı sıra yine kolay hareket edebilip her yere gittikleri için bilge olarak da tasvir edilirler. Bu yüzden kuşlar birçok anlatı içerisinde yer edinmişlerdir. Örneğin, *Tûtînâme*, anlatısı tamamen bir kuşun hikâyelerinden oluşur. Konuşan kuş figürünü *Hikâye-i Sergüzel*’de sadece üçüncü bölümde görürüz. Bu bölümün asıl anlatıcısı kuştur ve anlatıda haberci kimliğiyle karşımıza çıkmıştır. Metnin bu konudaki zayıflığı ise kuş hakkında adı ve özelliklerine dair bir bilginin bulunmayışıdır. *Tûtînâme*’nin merkez anlatıcısı olan Tûtî-i Kâmil ile karşılaştırdığımız zaman, *Hikâye-i Sergüzel*’deki kuşa dair o kadar yoğun bir metin anlatmasına rağmen, bir bilgi sunulmamıştır. Hâlbuki Tûtî-i Kâmil, “*düzgün söz*

söyleyen, Kur'an'ı başından sonuna kadar ezberleyen, erdem ve irfan sahibi"²² bir kişi olarak tanıtılır. Bunun yanı sıra o, her fırsatta Mahişeker'e akıl veren bir hoca konumundadır. Aynı onun en önemli işlevi anlattıklarıyla Mahişeker'i, kocasına ihanet etmesi yönünde oyalamasıdır. Oysa bu hikâyede kuşa, bu ya da buna benzer bir işlev yüklenmemiştir.

1.2. HİKÂYE-İ SERGÜZEL'DE MEKÂN VE ZAMAN

1.2.1. Mekân

Anlatıların vazgeçilmez öğelerinden biri de mekândır. Mekân, anlatıdaki kişileri, olayları ve zamanı belirli yere bağlar. Bu yüzden, mekânda yapılan küçük bir değişiklik aynı zamanda kişileri olayları ve zamanı da etkileyecektir. Çünkü mekân, anlatılarda bütünleyici ve birleştirici görev üstlenir. Mekânlar tasvir edilirken betimleyici özellikten çokça yararlanmışlardır. Betimleyici metinlerde amaç, mekânı sergilemek olduğu için hâkim olan, mekânın özellikleri ve işlevidir.

Anlatıyı ve kişileri şekillendiren mekânın bu oluşumlar için oluşturduğu ortam da oldukça önemlidir. Özellikle romantik akım yazarları vermek istedikleri duygular için sürekli mekânı kullanırlar. Romantik tasvirler, bir duygusal ortam oluşturup bunu sürdürmeyi amaçlar. Romantikler tabiat-insan ilişkisini aktarmak, bu romantik havayı oluşturmak için mekânı yeniden düzenler. Okuyucuda bırakmak istedikleri etki doğrultusunda bunu kullanırlar.

“Olayların geçtiği mekânların tasvir edilmesi, sadece anlatı sisteminin inşa edilmesi açısından değil, okuyucu açısından da gereklidir. Böyle bir imkânla okuyucu, olayların mahiyetini anlamakta zorlanmaz. Anlatılacak hikâye bir köyde, şehirde çölde; evde, apartman dairesinde, odada; kahvede, parkta, caddede... geçecekse, okuyucu, ona göre bir tutum takınır; muhayyilesini o yönde harekete geçirir; o yönde bir beklenti içine girer.”²³

“Hangi zamanda, hangi maksat ve ölçüde yararlanılırsa yararlanılsın, mekân unsuru, anlatılan olayların sahnesi durumundadır. Anlatı, anlatılacak olayların sahnesi

²² Hülya Kesler, *Tûtînâme (Metin ve İnceleme)(1b-88a)*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2010, s. 83.

²³ Mehmet Tekin, *Roman Sanatı (Romanın Unsurları)*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2009, s. 130.

üzerine bina edilir. Bu, anlatılacak bir olaya “gerçeksi” bir nitelik kazandırmanın ilk – ve aynı zamanda basit- yoludur.”²⁴

Açık Mekân - Kapalı Mekân:

“Mekân unsuru, ilerleyen sayfalarda cereyan edecek iyi veya kötü olayları sezdirmek cihetinde kullanılır. Bu tür uygulamalarda mekâna olağanüstü bir hava kazandırılır.”²⁵

Hikâye-i Sergüzel'de geçen mekân tasvirlerinde hem açık hem de kapalı mekânı görürüz.

Hikâye-i Sergüzel, çift mekânda başlamıştır denebilir. Zira aynı zaman, hem Alyanak hem de Sergüzel açısından anlatılmıştır. Bu yüzden başlangıç mekânları: Mısır'da bir dağ ve Buhara'da bir köşktür. Esas hikâyede, yani Sergüzel ile Alyanak'ın hikâyesinde, adı belirtilmemiş olan birkaç dağ ve ırmak söz konusudur. Yine esas hikâyede adı belli olan çokça yer de vardır: Afrika kıtası ve Çerkezistan bu mekânlar arasında sayılabilir. Hikâye metni tekrar başlangıç mekânlarından biri olan Sergüzel'in Buhara'daki köşkünde sona ermektedir.

Ana hikâye dışında kalan içteki anlatılarda mekân kavramı daha geniştir. Bu mekânlardan bazıları reel yerler olmakla beraber mekânların çoğu belirsizdir. Arabistan, Kırım, Çerkezistan bu belirgin mekânlar arasındadır. Belirgin olmayan mekânlar ise saray, konak, mağara, boğaz, geçit vb. genel adlandırmalar ile adlandırılmıştır.

Açık mekânlar tabiatla iç içe olunan mekânlardır. Bahçeler, sokaklar, ırmak kenarları, köy meydanları gibi insanın kendini daha özgür hissettiği, sınırlama getirmeyen mekânlardır. Hikâye metninin temelini oluşturan giriş ve dört bölümün girişi açık mekândır. Mekânın açık olması, anlatı içindeki kişilerin aktif bir macera içinde olduklarını gösterir.

Metnin giriş kısmında hem açık hem de kapalı mekân kullanılmıştır. Anlatıdaki kapalı mekân, başkahramanların evleridir. Bu mekânlar başkahramanların sihirli

²⁴ *age.*, s. 131- 132.

²⁵ *age.*, s. 146.

nesnelерinin elde edildiği yer olması açısından önemlidir. Kullanılan açık mekân ise Alyanak'ın Sergüzel'i görüp onu aramasına sebep olduğu bir dağın tepesinden ibarettir.

Tayerân-1 Evvel bölümü açık mekânda başlamıştır. Sergüzel'in seyahati de açık mekânlarda başlar ve bu mekânlarda birçok yeni macera öğrenir. İlk bölümde verilen mekânlardan yalnız ikisi kapalı mekândadır ki bu mekânlar da olayların gidişinin olumsuzluğu neticesinde dıştan içe dönmüştür. Bu mekânların ilki Hüsnügüzel'in evidir. Hüsnügüzel'in kiskanç bir baba ve ağabeyi olup onu kimsenin giremeyeceği yüksek ve enli duvarlı bir kuleye hapsederler ve kule önüne de iki aslan bağlarlar. Bu mekân Hüsnügüzel'in ruh halini ve onun içsel yalnızlığını göstermesi açısından önemlidir. İkinci kapalı mekân ise valinin kızının odasıdır. Kızın odasına gizemli bir şekilde taş yağması ve kızın bundan mütevellit korku duyması mekânın niçin kapalı seçildiğini göstermektedir.

Tayerân-1 Sâni kısmında Sergüzel yine açık mekânda bulunur. Bu kısımda öğrenilen hikâyelerde belli başlı üç kapalı mekân vardır ve diğer mekânlar açık ya da tasvir edilmemiştir. İlk kapalı mekân Meymuş'un evidir. Meymuş'un ailesi son derece yoksul bir şekilde tasvir edilir ve ailesi sürekli ahmak çocukları Meymuş'tan şikâyet eder. En sonunda oğullarını, evlerinin altındaki kuyuya atarak öldürmeyi dahi düşünürler. İkinci kapalı mekân, valinin konağıdır. İki çoban valinin huzuruna gelerek tesadüfen valinin damadının canavar tarafından mahzende tutulduğu haberini verirler. Üçüncü kapalı mekân ise Zebûn'un Buygüzel'in odasına ayak basmasıyla tarif edilir. Zebûn, her ne kadar o odaya yanlışlıkla girmiş olsa da Buygüzel'in babası onu görünce ölüm fermanını verir.

Tayerân-1 Sâlis, Sergüzel'in açık mekâna geçişiyle başlar. Bu mekânda hem Veçhigüzel'in hem de Palabıyık'ın macerasını dinler. Sergüzel'in bulunduğu mekân dışında ona anlatılan tüm mekânlar kapalıdır. Bu mekânlardan en önemlisi Veçhigüzel'in bulunduğu ev ve bilhassa ikamet ettiği odasıdır. Veçhigüzel, babasının kiskançlığıyla odasından dışarı dahi adım atamaz ve Beyzade onun konağında seyislik yapmayı kabul etmesine rağmen babasının bunları bir arada yakalamak için verdiği mücadele bu mekânda anlatılır. Diğer kapalı mekân, Palabıyık'ın evleneceği kızını geyik donundan kurtarmak için hapis olduğu Üç Karındaşlar derbendidir. Bu dağ adamları,

insanlara düşmanlık besleyerek ellerine düşen bir insanı başka bir insanı ele geçirinceye kadar hapsederler.

Tayerân-ı Râbi' kısmında diğer bölümlerden farklı olarak açık ve kapalı mekân eşzamanlı olarak verilir. Alyanak ve Sergüzel birbirlerini görebilmektedir ancak Sergüzel dışarıda, Alyanak ise hapistedir. Sergüzel'in Alyanak'ı kurtarmasından sonra ise Sergüzel, Alyanak'ı kendi konağına götürerek ailesi ile tanışır ve düğün yapılır.

Gerçek Mekân - Kurmaca Mekân

Metinde gerçek dünyanın eksiksiz olarak okuyucuya sunumunu aramak boşuna olacaktır. *“Buradaki coğrafi terimlerin çağrıştırdığı göndergesel görünüm tam bir aldatmacadır.”*²⁶ Hiçbir yazarın amacı dış dünyaya ait mekânları aynen aktarmak, anlatının içinde doğrudan vermek değildir. Yazar mekânın gerçeklik kısmını artırmak, okuyucunun metinde dikkatini çekmek ve anlatının içine okuyucuyu da yerleştirmek amacıyla dış dünyaya ait mekânları ve özelliklerini kullanabilir ya da bunlara göndermelerde bulunabilir.

Hikâye-i Sergüzel'de, bu dünyaya ait mekânlar ve özellikleri kullanılmıştır. Ancak bu mekânlar gerçeklikten sıyrılarak verilmiştir. Yani mekânlar yalnızca ismen gerçektir. Zaten belli başlı ülke adları dışında tasvir edilen mekânlarda genel bir benzerlik ön plandadır. Hatta Tayerân-ı Sâni'de yer alan anlatıların birinde *“Afrika kıtasında bulunan ülkelerden biri”* şeklinde çok genel bir adlandırma tercih edilmiştir. Zaten yalnızca kapalı mekânlar, özellikle oda içleri ayrıntılı tasvir edilir. Bunun dışında ülke, şehir, köy gibi daha geniş mekânların tasvirinden kaçınılmıştır.

Mekân hikâyede birçok görevi yüklenebilir. Şahısların kişilik özelliklerini, bakış açılarını, yer değişimlerini belirleyebildiği gibi yardımcı ya da engelleyici olma gibi rolleri de üstlenebilir. Özellikle mekânın açık ya da kapalı olması bize anlatının akışı yönünden çok önemli bilgiler verir. Açık mekânda gelişen olaylar aktif maceraların anlatımında kullanılırken mekân kapalıya geçildiğinde kahramanlardan biri ile ilgili bir sıkıntının ortaya çıktığı rahatlıkla anlaşılacak bir seviyededir.

²⁶ Zeynel Kiran, Ayşe (Eziler) Kiran, *Yazınsal Okuma Süreçleri*, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2000, s. 234.

1.2.2. Zaman

“Zaman kavramı, insan zihnini en fazla meşgul etmiş kavramlardan biri, belki de en önemlisidir.”²⁷

“Anlatı, ister söz, ister yazıyla sunulsun, inşa edilmiş bir yapıdır. Doğal olarak, belirli bir amaç doğrultusunda inşa edilen bu yapı, zamana bağlı olarak asıl değerini bulur ve zaman içinde idrak edilir. Bu nedenle bir romanda hikâye, mutlaka –belirli ya da belirsiz- bir zamanda cereyan eder. Yine bu hikâye, belli bir süre sonra öğrenilir/duyulur ve belli bir süre içinde de kaleme alınıp anlatılır.”²⁸

Öykülenmiş Zaman

Kendine yeni bir kurgusal dünya oluşturan hikâyenin temel öğelerinden biri de zamandır. Anlatının içindeki olay, kişi ve mekân belirli bir zamana oturtulur. Bu zaman dilimi, anlatı içinde iki farklı boyut kazanır: “Anlatıda iki tür zaman vardır: Anlatıcının öyküleme zamanı ve anlatıcının öykülediklerinin zamanı, yani öykülenen zaman ya da kurmaca zamanı.”²⁹

Öykülenmiş zaman metnin içeriğine dahil olan ve kurguya dayalı olan zamandır. Öykülenmiş zamana kurgusal zaman da denir.

Hikâye-i Sergüzel'de, çerçeve hikâyesinin kurmaca zamanı ile öyküleme zamanı arasındaki süreyi belirlemek oldukça güçtür.

Zamanla ilgili bildiğimiz en öncelikli ve net tarih 1289/1872 tarihinde yazılmış olduğudur. Hikâye içinde öykülenen zamana gelirsek, öncelikle anlatı başlar başlamaz “*zamân-ı evâilde*” şeklinde bir masalsı zaman kalıbını görürüz. Bu bize zamanın aktüel bir anı bildirmediğinin en açık göstergesidir. Bunun yanı sıra anlatı başlarken duyulan geçmiş zaman çekimi kullanılırken, anlatının asıl kişileri ortaya çıkar çıkmaz çekim, görülen geçmiş zamana dönüşmüştür.

²⁷ Mehmet Tekin, *age.*, s. 107.

²⁸ *age.*, s. 110.

²⁹ Zeynel Kiran, Ayşe (Eziler) Kiran, *age.*, s. 200-201.

Anlatı içinde iç içe geçmiş iki farklı zaman algısı vardır. Bunlar: Başkahramanların birbirine kavuşmak istediği zaman ve ana kişilere yol boyunca anlatılan hikâyelerin zamanlarıdır.

Sergüzel'in ilk uçuşunda ilk karşılaştığı kişi anlatısına “*evleneceğim vakit*” şeklinde belirsiz bir zaman olgusuyla hikâyesine başlar ve tahminen birkaç gün önceki olaylardan da bahsederek en sonunda zamanı içinde buldukları ana getirir: “*Evleneceğim vakit*” Karakaş'a babası evleneceği kızı su içinde göreceğini söyler. Karakaş çok fazla suya bakmasına rağmen evleneceği kızı göremez “*birkaç gün önce*” üç şair görür ve şair ona evleneceği kızın resmini göstererek bir çeşme başında buluşacaklarını söyler. Sergüzel ile Karakaş konuşurken uzaktan Karakaş'ın evleneceği kız gelir.

İlk bölümde Hüsnügüzel'in anlatacağı olaylardaki zaman, temel itibariyle Karakaş'inkine benzer, yani belirsiz zamandan ana kadar olan bir süreci kapsar. Yalnızca tek fark kendi hikâyesinden başka bir de Bahtıkara'nın hikâyesini anlatmasıdır ki bu da Sergüzel'in Alyanak'tan haber alması açısından önemlidir. Hüsnügüzel çok güzel olduğu için babası onu bir kuleye hapseder. Bir süre sonra kuleden kaçır. Birkaç gün önce kader biliciden evleneceği kişiyi öğrenir. Bir ağacın altında Bahtıkara ile karşılaşır. Bahtıkara evleneceği kişi için fal baktırdığını sonra başlık için para kazanmaya çıktığını ancak bir yanlış anlaşılma sonucu idama gittiğini ve idamdan kıl payı kurtulduğunu, en sonunda tekrar yurduna dönmekte olduğunu söyler. Hüsnügüzel, su içmek için çeşmeye gelir ve Karakaş ile karşılaşır.

İkinci bölümde iki farklı anlatıcı vardır: Derbentçi ve oğlu Zebûn. Öyküleme zamanı derbentçide belirsiz zamandan başlar ve ana kadar gelir. Derbentçi, Arabistan padişahının kızı Buygüzel'in şans eseri ahmak ve fakir çocuk Meymuş tarafından kurtarıldığını anlatır. Buygüzel'in ikinci hastalığında ise Meymuş'un olayları yanlış anlayarak Zebûn'u ölüme nasıl burun buruna getirdiğinden de bahseder. Babası da oğlunun bu durumuna dayanamayarak padişahı af diler ve buldukları yerde derbentçilik yapmaya başlar. Oğlu Zebûn'un anlatısında ise zaman 5-6 saat öncesinden başlayarak ana gelir: Zebûn, bir köyde Alyanak'la karşılaşmıştır ve Alyanak'ın Afrika ülkesinden gelen askerlerle birlikte gittiğini kendisinin ise derbende geri döndüğünü anlatır.

Üçüncü bölümde iki farklı anlatıcı bulunur. Bu bölümün anlatıcıları Veçhigüzel'in nezdindeki kuş ile Palabıyık'tır. Diğer bölümlerde olduğu gibi bu bölümde de anlatıcılar, hikâyelerini belirsiz bir tarihten başlatır ve ana kadar devam ettirir.

Aktüel Zaman

Aktüel zaman toplamda dört günlük bir süreyi kapsar. Metindeki aktüel zaman, Sergüzel'in kanadı ele geçirip ilk uçuşuyla başlar. Alyanak'ı aramak için sabahları yola çıkan Sergüzel, aksamları evine döner. Yani her bölüm için aktüel zamanın başlama ve bitiş mekânları Sergüzel'in Buhara'daki konağı olarak geçer.

İlk üç bölümde, aktüel zaman olarak Sergüzel'in yalnızca uçuş ve geri dönüşleri bildirilir. İçerisinde kalan metinlerin tamamı öykülenmiş zamandır. Bunun yanı sıra dördüncü bölümde geçen olayların tamamı aktüel zamandadır. Sergüzel, Alyanak'ı nihayet Üç Karındaşlar derbendinde bulur. Derbentçilere yalvarmalarına rağmen Alyanak'ı bırakmaya yanaşmazlar. Bunun üzerine Sergüzel, tekrar kuş donuna girerek pencerenin demirlerini koparır ve Alyanak'ı alarak macerasına başladığı yere yani Buhara'daki konağına geri döner. Durumu ailesine anlatan Sergüzel ve Alyanak için yedi gün yedi gece düğün tertip olunur.

1.3. EPİZOTLAR

1. Alyanak, babasından miras kalan sihirli gözlüğünü gözüne takınca Buhara'daki Sergüzel'i görerek ona âşık olur ve sevdiğine kavuşmak için yolculuğa çıkar.
2. Sergüzel, köşkünün bahçesine konan garip kılıklı bir kuş görür.
3. Kuşun aslında insan olduğunu ve kendisiyle konuşmak istediğini öğrenen Sergüzel, kuş kılığındaki kişiye hile yaparak onun sihirli kanatlarını alır ve sırtına takar; böylece o da kuş kılığına girerek, âşık olduğu Alyanak'ı aramaya gider.

Tayerân-ı Evvel:

4. Sergüzel uçarak bir pınarın kenarına gelir ve pınarın başında gördüğü delikanlıyı kendi sevdiği sanarak onunla konuşmaya başlar.
 - a. Delikanlı, adının Karakaş olduğunu söyleyerek hikâyesini anlatır: Babası, Karakaş'a evleneceği kızı su içinde bir aynada göreceğini söyler. O da bu yüzden su kenarlarını gezerek evleneceği kızı görmeyi umut eder. Bir gün bir ırmak kenarından geçerken orada bulunan şairlerin, onları dinleyen beyin sıkıntısını bildiğini görür.
 - b. Karakaş şairlere giderek yardım ister. Şairlerden biri, onu ırmak kenarına götürüp ayna içinde ona evleneceği kızı gösterir.
 - c. Karakaş, ırmağın kenarında otururken Hüsnügüzel ile karşılaşır ve Hüsnügüzel'e kendini nasıl bulduğunu anlatmasını ister.
 - ç. Hüsnügüzel, babasının çok kıskanç olduğunu, o yüzden kimseyle görüşemeyeceği özel bir sarayda yalnızca hocası ile birlikte yaşadığını anlatır. Ancak kendisine birkaç gecedir bir yaratığın musallat olduğunu de ekler.
 - d. Hüsnügüzel, yaratık sandığı kişinin görünmezlik külahı takan bir delikanlı olduğunu öğrenir. Bu delikanlı kocaları ya da babaları kıskanç olan kızlara bulaşmaktan hoşlandığını söyler. O sırada Hüsnügüzel'in ağabeyi onları yakalar ve Hüsnügüzel can havliyle görünmezlik külahını delikanlıdan alarak başına geçirdiği gibi kaçır.
 - e. Hüsnügüzel, sarayından kaçıp bir ırmak kenarına gelir ve orada gizlice çirkin bir kız ile başka bir çirkin kızın babasının konuşmasını dinler. Çirkin kızı olan adam, çeşitli suretler ve isimleri karıştırarak birbirlerine eş tayin eden bir adamla karşılaştığını ve o adamın insanların kısmetini bildiğini söyler. Bunu duyan Hüsnügüzel gizlendiği yerden çıkarak adamın bahsettiği kişiyi bulur ve ondan kendi kısmetinin Karakaş olduğunu

öğrenir. Karakaş'ı aramaya çıkan Hüsnügüzel, bir dağın başında Bahtıkara adında bir delikanlıyla karşılaşır.

e.1. Bahtıkara ona kendi hikâyesini anlatır: Bir gün falına baktıran Bahtıkara, falında Nazenin adlı biriyle evleneceğini öğrenir. Ancak Nazenin'in babası çok açgözlü olduğu için Bahtıkara'nın bulamayacağı bir miktar altın karşılığında kızını ona vereceğini söyler.

e.2. Bahtıkara para kazanmak için gurbete çıkar. Yolda fırtınaya yakalanıp bir mağaraya sığınır ve mağarada bir çuval altın bulur. Tam mağaradan çıkacakken mağaranın sahibi olan canavarı görür ve onu bıçaklar.

e.3. Bahtıkara dönerken zaptiyeler, üzerinde altın olduğu ve bıçağında da kan bulunduğu için bunun hırsız ve katil olduğunu düşünerek idam edilmek üzere şehre getirirler.

e.4. Bu olaydan beş on gün önce Alyanak bir şehre uğrar. Alyanak, padişahın kızının odasına gaipten taş yağmakta olduğunu ve bu olayı çözenin ödüllendirileceğini öğrenir.

e.5. Alyanak, gözlüğü sayesinde olayın aslını anlar ancak padişahın kızı gözlüğün birkaç gün kendisinde kalmasını ister. Kız, gözlükle dışarıyı seyrettiği vakit Bahtıkara'nın canavarı bıçaklamasına şahit olur ve böylece kız sayesinde Bahtıkara son anda ölümden kurtulur. Bahtıkara dinlenmek için oturduğu anda Hüsnügüzel'in kendisiyle karşılaştığını söyler.

f. Hüsnügüzel oradan ayrılır ve susadığı için pınarın başına gelir. Irmağın kenarında Karakaş ile karşılaşır.

5. Alyanak'ın adımı duyan Sergüzel de Hüsnügüzel'den Bahtıkara ile Alyanak'ın nerede karşılaştığını öğrenir ancak saat geç olduğu için ilk uçuşuna son vererek evine döner.

Tayerân-ı Sâni:

6. İkinci gün Sergüzel, Hüsnügüzel'den öğrendiği yere gider; orada yaşlı bir bekçiyle karşılaşır; ona Alyanak'ı sorar. Yaşlı bekçi, kızın sevdalı olduğunu öğrenince kendi oğlunun hikâyesi aklına gelir ve onun hikâyesini anlatmaya başlar.

a. Arabistan padişahının Buygüzel adlı bir kızı olduğunu, bu kızın bir gün babasının verdiği bir şölen esnasında başına bir şişenin düşmesiyle aklını kaybettiğini ve o günden sonra kızın kendi başında şişe olduğunu düşünerek hareket edemediğini; kızın bu durumdan kurtulması için hekimlerin de hava değişimi önerdiğini anlatır.

b. O şehirde fakir bir aile vardır. Bu aile fakirlikten kurtulmak için bir büyücüye başvurur ve büyücüden elmaslarla kaplı bir şişe alır. Büyücü bu şişenin kırılmaması gerektiği ve kırıldığı takdirde cama dönüşeceği hususunda ikazda bulunur.

c. Bu ailenin Meymuş adlı ahmakça bir oğulları vardır. Meymuş, ailesi sürekli kendisini bir şeyi alıp bir yere koyamadığından yakındıkları için, ailesine bir şeyleri değil bir yere koymak hatta ne kadar uzağa atabildiğini ispatlayabilmek adına elmas şişeyi alıp sokağa atar. Şişe, tam o sırada hava değişikliği için dışarı çıkarılmış olan Buygüzel'in başını sıyrarak yere düşer. Böylece kız, şişenin artık başında olmadığını düşünmeye başlayarak iyileşir. Meymuş, başarısından dolayı Buygüzel'in hizmetine verilir.

ç. Yaşlı bekçinin oğlu Zebûn, Buygüzel'e âşıktır. Meymuş gibi bir ahmak çocuğun bile işinin rast gittiğini görünce artık bir şey üzerine kafa yormamak gerektiğini anlar. Bu yüzden şehirden uzak yerlere giden Zebûn, dinlendiği bir sırada iki çobanın şair olma arzusuyla şehre gittiğini görür ve onlara katılır.

d. Çobanlar, şehirde valinin huzuruna çıkarlar. O günlerde valinin kızı bir rüya görür ancak rüyasını hatırlayamaz. Çobanların rastgele söyledikleri dizeler valinin kızına rüyasını hatırlatır ve çobanlara çokça altın verilir. Bu olaya da şahit olan Zebûn, kendini kuş kılığına sokarak şair olmaya karar verir.

e. Zebûn şehrine döndüğünde Buygüzel de yeni bir hastalığa tutulmuştur. Kız geceleri odasında garip kılıklı bir adam gördüğünü iddia edince doktorlar da iyileşebilmesi için bir kuşun Buygüzel'in odasında bulundurulmasını önerirler.

f. Buygüzel, kuş bulma işini Meymuş'a verir. Meymuş da kuşun neye benzediğini bilmediğinden Buygüzel'in tarifine uygun sadece, Zebûn'u bulabilir ve "Padişah'ın kızı seni istiyor" diye Zebûn'u alarak Buygüzel'in odasına getirir.

g. Zebûn, Buygüzel'in de kendine âşık olduğunu zanneder. O sırada padişah, kızının odasına gelir ve kaç günden beri kızının gözüne görünenin Zebûn olduğunu düşünür.

h. Zebûn yakalanır, padişah Zebûn'un babasının elinden öldürülmesine karar verir. Babası, padişahı bu kararından vazgeçirir ve oğluyla birlikte saraydan ayrılarak şehirden uzak bir derbende yerleşir ve orada bekçilik yapmaya başlar.

7. Yaşlı derbentçi hikâyesini bitirince oğlu Zebûn gelir. Zebûn, biraz evvel Alyanak ile karşılaştığını anlatır.

a. Alyanak ile Zebûn otururken Afrika kıtasından askerler gelir ve onlara şehzadelerinin hikâyesini anlatırlar:

Bir akıl satıcısı, şehzadelerine bir gün “en güzel şey, en uzaktaki şeydir” der. Bu yüzden askerler, şehzadeleri için en uzaktakini bile gösterebilen bir dürbün aradıklarından bahsederler.

8. Alyanak kendi gözlüğünün bu özelliğe sahip olduğunu söyler ve askerlerle birlikte Afrika kıtasına gider. Bunu duyan Sergüzel, o gün de Alyanak’a ulaşamayacağını anlar ve evine döner.

Tayerân-ı Sâlis:

9. Üçüncü gün Sergüzel, kanatlarını takarak yol alır ve bir ağacın üzerine konar. Ağacın dibinde bir adam görür. Bu adam, ağacın dalındaki küçük bir kuşla konuşur. Sergüzel kuşa, insan lisanını nasıl öğrendiğini sorar.

a. Kuş, daha yavruyken birinin kendisini yuvasından alarak şehirli bir adama sattığını; kendisini alan evin sahibinin zengin ama mutsuz olduğunu; bu yüzden kızı Veçhigüzel’e de dünyayı dar ettiğini anlatır.

b. Veçhigüzel, bir gün odasında otururken içeri bir kuş gelerek insan lisanıyla Çerkez beyinin kendisine âşık olduğunu ve kendisinden cevap beklediğini söyler.

c. Veçhigüzel, Çerkez beyinin kuşuna, beyin bir yıl daha beklemesini ve bir yıl sonra haber göndereceğini ifade ettikten sonra kendi kuşunu insan lisanını öğrenmesi için hocaya gönderir.

ç. Bir yıl sonra Veçhigüzel, kuşunu Çerkeztan’a gönderir ve Çerkez beyine bir bilmece vasıtasıyla kendi yanında hizmete girmeye razıysa gelmesini ister.

d. Çerkez beyi yurdunu terk ederek Veçhigüzel’in konağında seyis olarak işe girer. Veçhigüzel, Çerkez beyiyle buluşmak için haber gönderir ancak Çerkez beyi bir türlü gelemez. Bunun üzerine kuş giderek beyzadeden durumu öğrenir.

e. Buluşamamalarının sebebi, saraya köpek kılığında bir adamın girmesidir. Kuş, bir süre düşününce bu adamın da hanımına âşık olduğunu ve bir gün “senin hanımın neyi sever?” sorusunu işitince, öylesine, “köpeği sever” dediği için adamın köpek kılığına girdiğini öğrenir.

f. Bir sonraki buluşmayı ayarlayan Veçhigüzel, kuşunun yardımıyla babasının kapılara ip bağladığını ve bu ipin ucuna da zil taktığından haberdar olur, zili kuşa tutturarak

beyzadeyle buluşur. Ancak kuş, sonradan zili bıraktığı için beyzade Veçhigüzel'in yanından çıkarken zil çalar. Veçhigüzel'in babası, kızının odasına gitmesine rağmen kimseyi bulamaz.

g. Diğer bir gece Veçhigüzel, babasının merdiven kapısına pamuk ipliği bağladığını öğrenir ve beyzadeyle merdiven başına gelerek pamuk ipliklerine zarar vermeden konuşurlar. Bu sefer, babası onları cin sanır.

h. Sonraki günlerde efendinin odasına bir adam gelir ve kendi kızının da birine sevdalandığını ve kızının sevdiği kişiyle evlerindeki kuş vasıtasıyla iletişime girdiğini, bu yüzden kendinin de evinde kuş varsa öldürmesi gerektiğini belirtir. Bu lafi işiten kuş, konaktan kaçır.

10. Kuş, hikâyesini bitirince ırmağın kenarına Palabıyık adlı bir delikanlı gelir. Palabıyık, falında evleneceği kızın kendisine ilk başta dört ayaklı görüneceğini öğrenir ve dört ayaklı bir kız aramaya çıkar.

a. Bu sırada Lebgüzel adlı bir kız ailesine yalan yere yemin ettiği için geyiğe döner. Lebgüzel, yolda Palabıyık'la karşılaşır ve ondan yardım ister.

b. Palabıyık, Lebgüzel'i iyi edecek tek otun insanlara kin besleyen üç dağ adamının yurdunda olduğunu öğrenir. Dağ adamları ise yanlarına gelen insanı hapseder ve başka bir gelinceye kadar onu serbest bırakmazlar.

c. Palabıyık, Üç Karındaşlar geçidine gider ve dağ adamlarının eline düşer; bir sene mahpus kalır. Bir sene sonra Alyanak, onlara esir düştüğü için kendinin serbest bırakıldığını söyler.

11. Sergüzel, bu haberi duyar ancak saat geç olduğu için evine döner.

Tayerân-ı Râbi':

12. Sergüzel uçarak Üç Karındaşlar geçidine gelir ve dağ adamlarından Alyanak'ı bırakmalarını ister. Tüm ısrarlara rağmen dağ adamları Alyanak'ı serbest bırakmazlar.

13. Sergüzel, Alyanak'ın mahpus bulunduğu yerin penceresine konar ve pencerenin demirlerini sökerek Alyanak'ı kurtarır.

14. Sergüzel, Alyanak'ı alarak Buhara'ya döner ve Alyanak'ı ailesiyle tanıştırır.

15. Sergüzel ve Alyanak evlenirler.

1.4. MOTİFLER

Hikâye-i Sergüzel'de geçen yüz on altı motifin tamamı *Motif-Index of Folk Literature* adlı eserde yer almaktadır. Hikâyede Türk anlatı geleneğine mahsus motiflere rastlanmamıştır. Hayvanlar, Sihir, Olağanüstülükler, Devler, Geleceğin Tayini, Şans ve Kader gibi başlıklarda tespit edilen motifler genellikle masalarda rastladığımız olağanüstülüklerle uygunluk göstermektedir.³⁰ Bu motifler metinde bir masalın fantastik yapısını sağlamlaştırmak için seçilmiş gibidir.

Hikâyede kadınlar ve erkekler motifler vasıtasıyla masal tiplerine benzetilmeye çalışılmış, masalların kalıplaşmış ifadeleriyle tarif edilmişlerdir. *Sergüzel*'in *Alyanak*'ı aramaya çıkması da genellikle masalarda karşılaşılan motiflerdendir.³¹ Fakat metin hem olayların bağlamı ve motifleri itibariyle boşluklara sahiptir. Mesela yazar *Sergüzel*'in *Alyanak*'a nasıl âşık olduğuna ve neden onu aramaya karar verdiğiine dair yeterli açıklamada bulunamamıştır. *Hikâye-i Sergüzel*'de akıllılık, aptallık, kıskançlık gibi karakter özellikleri ile hırsızlık, avcılık, çobanlık, şairlik gibi gündelik hayatın unsurlarına da yer verilmiştir.

Hikâye-i Sergüzel, masalda daha sağlam bir yapıya sahip olduğunu gördüğümüz formeller itibariyle de zayıftır. Halk anlatılarında anlatıcının metnin türüne uygun olarak başlangıç, bağlayış ve bitiş formellerini yerinde ve zamanında kullanması esas olmasına rağmen anlatı bu yönüyle zayıf bırakılmıştır. Metinde sadece sayı formelleri diğerlerine oranla daha zengindir.

Eser, daha ziyade halk hikâyelerinde rastladığımız nazım-nesir karışımı bir yapıya sahip olsa da kullanılan motifleri dikkate alındığında masal türünü yansıttığı söylenebilir. Fakat yazar muhtemelen genelde anlatı, özelde ise masal geleneğine vakıf olmadığı için motif yapısı itibariyle zayıf bir eser kaleme almıştır. Eserin daha sonra

³⁰ Saim Sakaoğlu, *Masal Araştırmaları*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2003; Bilge Seyidoğlu, *Erzurum Masalları*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2006; Ali Berat Alptekin, *Halk Hikâyelerinin Motif Yapısı*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2013; Naki Tezel, *Türk Masalları*, Bilge Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2009; Muhsine Helimoğlu Yavuz, *Masallar ve Eğitimsel İşlevleri*, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul, 2009; Pertev Naili Boratav, *Zaman Zaman İçinde-Tekerlemeler-Masallar ve Masal ile Tekerleme Üzerine Bir İnceleme*, Adam Yayınları, İstanbul, 1992; Esmâ Şimşek, *Yukarı Çukurova Masallarında Motif ve Tip Araştırması*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2001.

³¹ Özlem Akar, *Türk Masallarında Kadın Figürü Üzerine Bir İnceleme*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2006, s. 195-199.

yayımlanmamış olması, hakkında fazla bilginin olmaması da döneminde beğenilmediğini düşündürmektedir.

B. Hayvanlar

B11. Ejderha.

Kız, yatmakta iken rüyâsında yedi başlı ejderha görür (s. 177).

B20. Canavarlar (Hayvan ve insan formlarının kombinasyonları).

Palabıyık ve sonrasında da Alyanak saçlı sakalı birbirine karışmış dağ adamlarıyla karşılaşır (s.110).

B50. Kuş adam.

Sergüzel, sihirli kanatlarını takınca kuşa dönüşür (s.19).

B131.8. Acele ile uyanan kuş.

Kuş, Veçhigüzel'i babasının tuzaklarından haberdar eder (s.393).

B211.2. Konuşan canavar.

Canavar, valinin damadına kırk gün işkence edeceğini söyler (s.136).

B211.2.1. Konuşan geyik.

Palabıyık ile karşılaşan geyik insan lisanında konuşmaya başlar (s. 424).

B211.3. Konuşan kuş.

Sergüzel, insan lisanını bilen bir kuşla karşılaşır (s.239).

Veçhigüzel'in odasına insan dilini konuşan bir kuş gelir (s.293).

B217. Hayvan dilini öğrenmek.

Veçhigüzel'den haber almak için delikanlı kuşdilini öğrenir (s.364).

B291.1. Haberci kuş.

Kuş, Çerkez beyine haber vermeye gider (s. 331).

B312.4. Yararlı hayvanı satın almak.

Kuş, köyden getirilip şehre satılır (s.261).

B.450. Yardımcı Kuşlar.

Beyzade iletişim kurmak için bir kuş gönderir (s. 293).

Veçhigüzel, kuşu kendisine yardımcı tayin eder (s. 300).

B.641.2. Geyik formundaki kadınla evlilik.

Palabıyık, Lebgüzel adlı geyik kılığında bir kızla evlenir (s. 424).

B.642. Kuş formundaki kişiyle evlilik.

Alyanak, kuş kılığındaki Sergüzel ile evlenir (s. 441).

D. Sihir**D114.1.1. İnsanın geyiğe dönüşmesi.**

Lebgüzel, yalan yere yemin edince geyiğe dönüşür (s.426).

D150. İnsanın kuşa dönüşmesi.

Sergüzel kanatları takınca kuşa dönüşür (s. 19).

D350. Kuştan insana dönüşüm.

Sergüzel, Alyanak'ı bulunca kanatlarını çıkarıp insan suretine dönüşür (s. 433).

D475.1.14. Şişenin altına dönüşmesi.

Büyücü, fakir aileyi kurtarmak için şişeyi değerli altın ve elmasa dönüştürür (s. 88).

D670. Sihirli uçuş.

Sergüzel, kanatlarını takınarak uçar (s. 19, 79, 237, 433).

D838. Çalmak yoluyla elde edilen sihirli nesne.

Sergüzel, Arabistan padişahının oğlundan hile ile kanatları alır (s. 18).

Hüsnügüzel, delikanlının sihirli külahını alarak kaçır (s. 39).

D841. Yanlışlıkla bulunan sihirli nesne.

Arabistan padişahının oğlu tarlanın birinde gezerken rastlantıyla sihirli kanatları bulur (s. 14).

D1022. Sihirli kanatlar.

Arabistan padişahının oğlu yolda yürürken sihirli kanatlara denk gelir (s. 14).

Sergüzel, hile ile Arabistan padişahının oğlundan kanatları alır (s. 19).

D1163. Sihirli ayna.

Karakaş, şairin yardımıyla özel bir aynanın içinden evleneceği kızın suretini görür (s. 25).

D1171.8. Sihirli şişe.

Meymuş, sihirli şişeyi rastgele atar (s. 94).

D1242. Sihirli su.

Babası, Karakaş'a evleneceği kızı ancak su içine ayna atarak görebileceğini söyler (s. 21).

D1311.3.1.1. Su ile kehanet.

Şair, su içine tas atarak evleneceği kişiyi söyler (s. 25).

D1315. Sihirli nesne kayıp kişiyi bulur.

Alyanak, kızın odasına taş atan gizemli kişiyi bulur (s. 71).

D1316. Sihirli nesne gerçeği ortaya çıkarır.

Alyanak'ın gözlüğünü takan padişahın kızı suçsuz kişiyi bulur (s. 73).

D1520. Sihirli nesne mucizevi ulaşım sağlar.

Sergüzel, kanatları takınca çok uzun yolları çarçabuk geçer (s. 19, 79, 237, 433).

D1712.3. Rüyaların yorumlanması.

Valinin karısı çoban şairler sayesinde rüyasını hatırlayarak, kocasının başının dertte olduğu şeklinde yorumlar (s. 136).

Hekim, kızın rüyasını, onun evlenmek istediği şeklinde yorumlar (s. 344).

D1740. Büyülü gücün kaybı.

Elmas şişe kırılınca tekrar cama döner (s. 96).

D1812.5.2. Uğurlu şeyler.

Konuşan kuşu gören Karakaş bunu uğur görerek sevgilisine tez zamanda kavuşacağını anlar (s. 20).

F. Olağanüstülükler

F531.6.7. Devlin hazinesi.

Bahtkara, canavarın mağarasında altınları bularak alır (s. 59).

F575.1. Olağanüstü güzellikteki kadın.

Alyanak, Sergüzel adlı emsalsiz derecede güzel kızını görür (s. 6).

Karakaş, suya bakınca dünyalar güzeli Hüsnügüzel'i görür (s. 25).

Arabistan padişahının Buygüzel adlı güzeller güzeli bir kızını vardır (s. 82).

Şehzade dürbünle bakınca dünyalar güzeli bir kızını görür (s. 192).

Çok güzel bir dilenci kızını vardır (s. 222).

Güzelliğinden ötürü Veçhigüzel'i babası kimseyle görüşürmez (s. 277).

Lebgüzel, Palabıyık'ın yanına gelerek eşsiz güzellikte bir kız olduğunu söyler (s. 424).

F576. Olağanüstü çirkinlik.

Hüsnügüzel, ırmağın kenarında çok çirkin bir kız görür (s. 43).

Çok çirkin bir kız kendisini güzelleştirecek ilaç bulması için babasını gönderir (s. 47).

Zengin olmasına rağmen kimse çirkin kızla evlenmek istemez (s. 226).

F821. Olağanüstü giysiler.

Delikanlı külahın görünmezlik özelliği olduğunu söyler (s. 35).

F900. Olağanüstü hadiseler.

Alyanak'a babasından miras olarak uzağı yakın eden gözlük kalır (s. 4).

Arabistan padişahının oğlu yolda sihirli kanatlar bulur (s. 14).

Sergüzel, sihirli kanatları alarak uçar (s. 19).

Karakaş evleneceği kızı suda görür (s. 21).

Hüsnügüzel, Karakaş'ın adı ve tasvirini kader biliciden öğrenir (s. 49).

Bahtıkara evleneceği kızın adını falcının verdiği cevizden öğrenir (s. 56).

Hırsızlar yolda canavarla karşılaşır (s. 60).

Valinin damadı canavar tarafından kaçırılır (s. 131).

Lebgüzel, yalan yere yemin ettiği için geyiğe döner (s. 426).

Üç Karındaşlar adlı dağ adamları insanoğluna kin güderek onları yakalayıp tutsak eder (s. 429).

F950. Olağanüstü şekilde tedavi etme.

Buygüzel'in kendi odasında bir gün bekletilen kuşun bir günün sonunda kesip yüreğinin yedirilmesiyle düzeleceği söylenir (s. 150).

F1021.1. Yapay kanatlarla uçuş.

Sergüzel, kanatları takındığı gibi uçmaya başlar (s. 19).

F1068. Realist rüya.

Valinin kızı, rüyasında eşinin bir canavar tarafından tutsak edildiğini görür (s. 136).

Kız, rüyasında evlendiğini görür (s. 343).

G. Devler

G422. Dev, kurbanı hapseder.

Valinin damadı dev tarafından hapsedilir (s. 131).

G440. Dev, insanı kaçıır.

Canavar, valinin damadına kinlenerek onu pençesine geçirip kendi inine götürür (s. 131).

G512.1. Dev, bıçakla (kılıçla) öldürülür.

Bahtıkara, yanındaki bıçak yardımıyla canavarı öldürür (s. 61).

G550. Devlin elinden kurtarma.

Devlin eline esir düşen valinin damadı, askerler yardımıyla devlin elinden kurtulur (s. 136).

H. Denemeler

H641. En güzel olan nedir sorusuna cevap.

Şehzade, akıl satıcıya “dünyada hepsinden güzel olan şey nedir?” diye soru sorar (s. 189).

J. Akıllılar ve Aptallar

J152. Akıllı kişilerden öğrenilen bilgi.

Şehzade, akıl satıcıdan “en güzel olan nedir?” sorusunun cevabını alır (s. 189).

Şair, kızın hastalığını ve hastalığına çareyi bulur (s. 23).

Şair, Karakaş'a evleneceği kızı nasıl göreceğini söyler (s. 25).

Zebûn, aşkından vazgeçmesi gerektiğini, eğer vazgeçmezse öldürüleceğini söyler (s. 143).

Şehre giden adam, oradan insanın nasıl daha çabuk inandırılacağını öğrenir (s. 197).

J151.5. Hocadan öğrenilen bilgi.

Hüsnügüzel, aşkın tüm hallerini babasının tuttuğu aşk hocasından öğrenir (s. 28).

J1700. Aptallar.

Fakir ailenin Meymuş adlı fazlasıyla ahmak bir çocukları vardır (s. 87).

K. Aldatma

K200. Borç ödemede aldatma.

Bir adam karısıyla borç isteyen kişinin yalandan övülmesinin borç verilmesiyle ilgili olduğunu söyler (s. 197).

K335. Hırsızlık.

Sergüzel, kendisine ait olmayan kanatları alır (s. 18).

Hüsnügüzel, kendisine ait olmayan külahı alarak kaçar (s. 39).

Çocuklar, kuşu yuvasından gizlice alır (s. 242).

K500. Aldatma yoluyla tehlike ve ölümden kaçma.

Hüsnügüzel'in erkek kardeşi aşırı kıskançlığıyla Hüsnügüzel'in üzerine gelir gelmez Hüsnügüzel külahla oradan kaçar (s. 39).

Veçhigüzel ile beyzade kendilerini bekleyen tehlikeden haberdar oldukları için cin taklidi yaparlar (s. 394).

L. Talihin Tersine Çevrilmesi.

L140. Kötü talih iyiye gider.

Hüsnügül, babasının üzerinde uyguladığı tutsaklıktan kurtulur (s.39).

Bahtıkara idam edilmek üzereyken idam kararı geri çekilir (s. 65).

Zebûn, öldürülmek üzereyken padişah onu affeder (s. 167).

Palabıyık, bir yıllık esaretten kurtulur (s. 432).

Alyanak, Üç Karındaşlar'ın elinden kurtulur (s. 440).

L161.1. Fakir oğlan ile zengin kızın evlenmesi.

Bahtıkara, evleneceği kızın Nazenin adlı bir zengin kızı olduğunu öğrenir (s. 56).

M. Geleceği Belirleme

M100. Yeminler ve andlar.

Lebgüzel, Geyikoğlu'na âşık olmadığını inandırmak için yemin eder (s. 426).

M130. Evlilikle ilgili yeminler.

Süvari, karşısına çıkan ilk kişiyle evleneceğini söyler (s. 45).

M314. Kaderin önceden tayin edilmesi.

Karakaş'ın evleneceği kızı hangi şartta göreceğini babası ona söyler (s. 21).

Bir ağacın dibinde insanların talihini birbirine yazan bir adam oturmaktadır (s. 48).

Hüsnügül, kaderindeki kişinin Karakaş olduğunu öğrenir (s. 49).

Bahtıkara, evleneceği kişinin adını falcıdan öğrenir (s. 55).

Zebûn'un aşkına karşılık bulamayacağı ve ölümden son anda kurtulacağı bir şair tarafından bilinir (s. 143).

Palabıyık, evleneceği kızın kim olduğunu ve ona hangi aşamalardan sonra kavuşacağını falcı yardımıyla öğrenir (s. 421).

M369.2. Aşk ve evlilikle ilgili kehanetler.

Alyanak'ın babası, oğluna evleneceği kızı önce sihirli gözlükle göreceğini söyler (s. 4).

Ağacın altında oturan adam kimin kimle evleneceğini tayin eder (s. 48).

Falcı, Bahtıkara'ya evleneceği kızın, ceviz içinde bir mektupla kendisine haber vereceğini söyler (s. 55).

Abdal, Zebûn'a aşkıdan vazgeçmesi gerektiği yoksa bu aşkın onu öldüreceğini söyler (s. 143).

Palabıyık, falcı yardımıyla evleneceği kızın ilk görüşte dört ayaklı ve bir hapis kaldıktan sonra ona kavuşabileceğini öğrenir (s. 421).

M369.2.1. Gelecekte koca (kadın) öngörmek.

Hikmetli şair, Karakaş'a evleneceği kızın resmini öğrenir (s. 25).

Hüsnügüzel, kader biliciden evleneceği kişinin adını ve suretini öğrenir (s. 49).

N. Şans ve Kader

N134. Şansın değişmesi şahısların tesiriyledir.

Alyanak'ın valinin yanına gitmesiyle Bahtıkara ölümden kurtulur (s. 65).

Hüsnügüzel, yanına gizlice gelen delikanlı sayesinde onun külahını alarak hapsedildiği kaleden kaçmayı başarır (s. 39).

Zebûn, babasının sayesinde ölümden kurtulur (s. 167).

Meymuş, Buygüzel sayesinde ölümden kurtulur (s. 102).

Palabıyık, Alyanak sayesinde hapsedildiği yerden kurtulur (s. 432).

Alyanak, Sergüzel sayesinde hapsedildiği yerden kurtulur. (s. 440).

N203. Şanslı insan.

Meymuş'un rastgele attığı şişe Buygüzel'in iyileşmesine sebep olur (s. 94).

Şair olmaya karar veren iki çobanın rastgele söylediği sözler valinin kızının rüyasını hatırlamasına sebep olur (s. 136).

Meymuş'un Zebûn'u yanlışlıkla yakalaması sonucu Buygüzel, ikinci hastalığından da kurtulur (s. 155).

N538.2. Devın mağlup edilmesiyle elde edilen hazine.

Bahtıkara, canavarı öldürerek altınların sahibi olur. (s. 59).

N700. Tesadüfi karşılaşmalar.

Sergüzel ile Karakaş karşılaşır (s. 20).

Sergüzel ile Hüsnügüzel karşılaşır (s. 28).

Hüsnügüzel ile Bahtıkara karşılaşır (s. 54).

Bahtıkara, Alyanak ile karşılaşır (s. 67).

Hüsnügüzel ile Karakaş karşılaşır (s. 28).

Derbentçiyle Sergüzel karşılaşır (s. 79).

Zebûn, Alyanak ile karşılaşır (s. 169).

Sergüzel, Zebûn ile karşılaşır (s. 168).

Sergüzel, kuşla karşılaşır (s. 240).

Alyanak, Palabıyık ile karşılaşır (s. 432).

Palabıyık ile Sergüzel karşılaşır (s. 421).

P. Toplum

P10. Krallar.

Arabistan padişahı kızını iyileştirmeleri için emir verir (s. 90).

P30. Şehzade.

Sergüzel'in yanına gelen delikanlı Arabistan padişahının oğlu olduğunu söyler (s. 12).

Çerkezistan beyzadesi Veçhigüzel'e kuş gönderir (s. 293).

Karakaş, Kırım beyinin oğlu olduğunu söyler (s. 20).

Askerler, Afrika kıtasında bulunan devletlerden birinin şehzadesi tarafından gönderildiklerini söyler (s. 184).

P40. Prenses.

Hüsnügüzel, Ceneviz kralının kızıdır (s. 28).

Buygüzel, Arabistan padişahının kızıdır (s. 82).

P150. Zengin adamlar.

Alyanak'ın babası Mısır'da zengin bir adamdır (s. 4).

Nazenin'in babası zengin ve bir o kadar da cimridir (s. 57).

Veçhigüzel'in babası zengin ve hastalık derecesinde kıskançtır (s. 277).

P201. Aile üyeleri arasında düşmanlık.

Anne – baba çocuklarını öldürmeye karar verirler (s. 101).

P210. Karı-Koca.

Karı-koca bir araya gelerek Meymuş'u öldürmeye karar verirler (s. 101).

Lebgüzel'in anne babası kızını sorguya çekerler (s. 425).

Sergüzel, anne-babasına âşık olduğunu ve başından geçen maceraları anlatır (s. 440).

P233. Baba ve oğul.

Alyanak'ın babası öleceği sıra Alyanak'a bir gözlük verir (s. 4).

Karakaş'ın babası, oğluna evleneceği kızını suda göreceğini söyler (s. 21).

Yaşlı derbentçi padişaha yalvararak oğlunu kurtarır (s. 167).

P234. Baba ve kız.

Sergüzel'in babası, kızını yabancı bir erkekle konuşur görürken çok hiddetlenir (s. 18).

Hüsnügül'ün babası onu bir kaleye hapseder (s. 29).

Veçhigüzel'in babası, kızının odasından çıkmasına dahi müsaade etmez (s. 277).

P250. Erkek ve kız kardeşler.

Hüsnügül, delikanlı ile konuşurken birden erkek kardeşi içeriye girer (s. 39).

P412. Çoban.

İki çoban, şair olmaya karar vererek yola çıkarlar (s. 120).

Lebgüzel, Geyikoğlu adlı bir çobana âşık olur (s. 424).

P414. Avcılık.

Valinin damadı avlanmak için saraydan ayrılır (s. 130).

P424. Doktor.

Baba, kızına hiçbir hekimin şifa bulamadığını söyler (s. 23).

Padişah, hekimlere üç gün süre vererek kızını iyi etmesini ister (s. 90).

Hekim, Buygüzel'e hava değişiminin iyi geleceğini söyler (s. 92).

Meymuş'a komşusu, hekimlik sanatını öğrendiğini söyler (s. 98).

Hekim, kızın odasına kuş getirilmesini söyler (s. 149).

Konağın beyinin yanında bir de hekim vardır (s. 266).

Hekimler tüm ilacı bildiği halde aşkın çaresini bilmezler (s. 338).

Hekimbaşı gelerek kızın hastalığını anlamaya çalışır (s. 342).

P431. Tüccar.

Tebdil-i kıyafet ile gezen şehzade, akıl satan bir tüccar ile karşılaşır (s. 187).

P634. Ziyafetler.

Buygüzel'in babası, ziyafet tertip eder (s. 83).

Alyanak ve Sergüzel evlenince türlü şenlikler ve cümbüşler kurulur (s. 441).

Q. Ödüller ve Cezalar

Q10. Mükâfatlandırılmış işler.

Meymuş'un rastgele attığı şişe Buygüzel'i iyileştirince onu Buygüzel'in hizmetine atarlar (s. 103).

Çoban şairlerin rastgele söylediği sözler sayesinde valinin kızı rüyasını hatırlar ve onlara çokça himmet edilir (s. 136).

Q450.1.1. Cinayet cezası olarak işkence yapmak.

Valinin damadı dişi canavarı öldürdüğü için erkek canavar onu yakalar ve kırk gün boyunca işkence eder (s. 131).

R. Tutsaklar ve Kaçaklar

R11. Canavar (dev) tarafından esir edilme.

Canavar, valinin damadını esir alır (s. 131).

R13.1. Vahşi canavar tarafından kaçırılma.

Dişi canavarı öldüren valinin damadı erkek canavar tarafından kaçırılır (s. 131).

R41. Kulede tutsaklık (Kale, Hapishane).

Hüsnügüzel'in babası, kızının kimse ile görüşmemesi için onu bir kuleye hapseder. (s. 29)

R41.3. Zindana kapatma.

Canavar, valinin damadını kırk gün boyunca zindana kapatır (s. 131).

Palabıyık, Üç Karındaş tarafından zindana hapsedilir (s. 430).

Alyanak, Üç Karındaşlar tarafından zindana hapsedilir (s. 432).

R45.3. Mağarada tutsaklık.

Canavar valinin damadını yer altındaki mağarasına kapatır (s. 131).

R110. Esirlikten kurtulma.

Eşinin rüyası sayesinde adam canavarın elinden kurtarılır (s. 136).

Alyanak'ı ele geçiren Üç Karındaş, Palabıyık'ı azat eder (s. 432).

Alyanak, Sergüzel yardımıyla esirlikten kurtulur (s.440).

R210. Firarlar.**R213. Evden kaçma.**

Hüsnügüzel, babasının kendi için yaptırdığı kaleden kaçar (s. 39).

Kuş, Veçhigüzel'in babası yüzünden evden kaçar (s. 419).

S. Anormal Zulümler**S10. Zalim anne – baba.**

Meymuş'un anne ve babası, ahmak oğullarından kurtulmanın tek yolunun onu öldürmek olduğunu düşünürler (s. 101).

S127. Yukarıdan atarak öldürme.

Anne-baba, oğullarını kuyuya atarak öldürmeyi planlarlar (s. 100).

T. Cinsiyet

T11.2. Resmini görerek âşık olmak.

Hüsnügüzel insanların bahtını yazan bir adamdan kendi kısmetini öğrenip resmini gördüğü Karakaş'a âşık olur (s. 49).

T11.7. Sihirli ayna ile âşık olma.

Karakaş, Hüsnügüzel'in cemalini su içinde bir aynada görür (s. 25).

T15. İlk görüşte aşk.

Alyanak, sihirli gözlüğü ile Sergüzel'e ilk görüşte âşık olur (s. 10).

T22. Önceden tanımlanmış âşıklar (Gelecekteki karıkocanın kaderi tarafından atanması).

Hüsnügüzel insanların bahtını yazan bir adamdan kendi kısmetini öğrenerek âşık olur (s. 49).

Bahtıkara falına baktırarak âşık olacağı kişiyi öğrenir (s. 55).

T24.1. Aşk hastalığı.

Sergüzel'in ilk uçuşunda Karakaş, hikmetli şairlerle karşılaştığı sırada orada oturan adamlardan birinin kızının aşk yüzünden hasta olduğunu söyler (s. 23).

Veçhigüzel'in babasıyla konuşan adamın kızı aşk hastalığına yakalanır (s. 417).

T24.3. Aşk yüzünden delirmek.

Zebûn, Buygüzel'e akıllılıkla değil delilikle kavuşacağını düşünerek deli ozan kılığına girer (s. 147).

T30. Sevgililerin Karşılaşması.

Karakaş bir ırmak kenarında iken Hüsnügüzel ile karşılaşır (s. 27).

Veçhigüzel ile beyzade, Veçhigüzel'in odasında buluşurlar (s. 397).

Lebgüzel ile Palabıyık bir ırmağın kenarında karşılaşırlar (s. 424).

T41. Sevgililerin İletişimi.

Bahtıkara ile Nazenin mektuplaşarak iletişim kurarlar (s. 57).

Beyzade özel kuşu ile Veçhigüzel'e haber gönderir (s. 293).

Veçhigüzel, kendi kuşuna insan lisanı öğreterek beyzade ile iletişime geçer (s. 297).

T52.5. Kadına drahoma ödeme.

T52.5.1. Başlık parası.

Tamahkâr baba, kızı için bin altın başlık ister (s. 57).

T91- Aşkta eşitsizlik

T91.5.1. Aşkta kız zengin oğlan fakirdir.

Zengin kızı Nazenin ile fakir Bahtıkara gizli gizli mektuplaşırlar (s. 57).

T100. Evlilik.

Sergüzel ve Alyanak evlenirler (s. 441).

T121. Eşit olmayan evlilik.

Bahtıkara, evleneceği kızın, köyün zengini olan Nazenin olduğunu öğrenir (s. 56).

T131. Evlenme şartları.

Nazenin'in babası, Bahtıkara'ya evlilik şartı olarak çokça altın getirmesini ister (s. 57).

T136.3. Düğün.

Yedi gün yedi gece düğün kurulur (s. 441).

T596. Çocuklara isim verme.

Fakir anne, çocuğuna Bahtıkara adını verirler (s. 54).

U. Hayatın Tabiatı

U60. Zenginlik ve yoksulluk.

Bahtıkara, fakir bir çocuk iken Zengin kızı Nazenin'e sevdalanır (s. 54).

U62. Fakir aile, sihirli mücevher vasıtasıyla zengin olur.

Meymuş'un ailesi fakirlikten kurtulmak için büyücüye başvurur ve büyücü onlara elmastan bir şişe verir (s. 88).

W. Karakter Özellikleri

W181. Kıskançlık.

Hüsnügüzel'in babası, onu kıskandığından bir kuleye hapseder (s. 29).

Hüsnügüzel'in erkek kardeşi onu yabancı bir erkekle konuşurken görür ve kılıcını çeker (s. 39).

Nazenin'in babası ne kızını dışarı bırakır ne de dışarıdan birinin kızını görmesine müsaade eder (s. 56).

Zengin ve çirkin kız, dilenci kızının çok güzel olduğunu görünce onu çok kıskanır (s. 234).

Veçhigüzel'in babası, kızına odasından dışarı adım attırmaz (s. 277).

X. Mizâh

X137. Çirkinlik Mizâhı.

Beyzade karşısında kızını övmek için para verilen şair kızını olduğundan da çirkin tarif eder (s. 202-205).

X1700. Yalanlar: Mantıksal saçmalıklar.

Buygüzel yüzüğünü zindanın içinde kaybetmesine rağmen Meymuş yüzüğü zindanın dışında arar (s. 112).

X1800. Çeşitli yalanlar ve abartılar.

Âşık olan kızın annesine sürekli yalan söylemesi (s. 176).

Şair, beyzade karşısında kızını abartılı bir çirkin olarak tasvir eder (s. 202-205).

Z. Çeşitli Motifler

Z10.1. Başlangıç Formeli.

Zamân-ı evâilde... (s. 4)

Z10.2. Bitiş Formeli.

Sevenler birbirine kavuşur (s. 441).

Z10.3. Bağlayış Formelleri.

Sergüzel'in hikâyesini anlatmaya başlayalım (s. 10).

Kuş, sergüzeştini hikâye eder (s. 12).

Delikanlı sergüzeşti hakkında malumat vermek ister (s. 54).

Z64.1. Deyimler.

Aklı başından gitmek (s. 8).

Aklı ermemek (s. 82).

Ümit kapısı kapanmak (s. 87).

Eşref saate denk gelmek (s. 137).

Gözü yollarda kalmak (s. 174).

Gözü kimseyi görmemek (s. 181).

Elifi görünce değnek zannetmek (s. 198).

Deli divane olmak (s. 249).

Z65. Renk formelleri.

Siyah yazmasını çıkarıp beyaz bağlar (s. 180).

“Bu kıza nispetle beyazdır kömür” (s. 202).

Beyaz gerdan üstünde siyah benler (s. 289).

Siyah kaküller beyaz yanaklara dökülür (s. 289).

Güneş, beyaz bir şey üzerinde durduğunda beyazlığını, siyah bir şey üzerinde durduğunda da siyahlığını artırır (s. 306).

Siyah zülüfleri bahtıma benzer (s. 55).

Z71. Formülistik sayılar.

Z71.1. Formülistik sayı: Üç.

Alyanak, kımıldamaksızın üç gün üç gece Sergüzel’i seyretmek ister (s. 8).

Irmağın kenarında, ağacın dibinde üç şair oturur (s. 21).

Padişah, kızına üç gün içinde ilaç bulunmasını emreder (s. 90).

Buygüzel’in odasında üç perde üst üste çekilir (s. 157).

Zebûn ile Alyanak konuşurken üç tane atlı gelir (s. 184).

Veçhigüzel’in babası üç gece üst üste kızı ile beyzade arasında engeller koyar (s. 402).

Üç Karındaş adlı üç kardeş bir derbendi mesken tutarak insanları yakalar (s. 429).

Z71.5.1. Formülistik sayı: Yedi.

Kız, rüyasında yedi başlı ejderha gördüğünü söyler (s. 177).

Sergüzel ile Alyanak’ın düğünü yedi gün yedi gece sürer (s. 441).

Z71.16.10. Formülistik sayı: Kırk.

Canavar, valinin damadını kırk gün içinde alıkoyup kırk günden sonra parçalayacağını söyler (s. 131).

İki âşık birbiriyle kırk konaklık mesafeden bile kalp kalbe konuşur (s. 409).

Z183. Sembolik isimler.

Sergüzel, dünya güzeli bir kızdır (s. 6).

Karakaş, kaşı gözü kara bir delikanlıdır (s. 76).

Hüsnügüzel, çok hüsnüdar bir kızdır (s. 29).

Bahtıkara, adı gibi bedbahttır (s. 54).

Nazenin, zengin bir ailenin güzel bir kızıdır (s. 54).

Buygüzel, Arabistan padişahının güzellikte emsalsiz kızıdır (s. 82).

Veçhigüzel, yüzü çok güzel bir kızdır (s. 279).

Lebgüzel, güzel ve zengin bir köy kızıdır (s. 424).

1.5. HİKÂYE-İ SERGÜZEL'İN ŞEKİL, ÜSLUP VE MUHTEVA ÖZELLİKLERİ

1.5.1. Şekil ve Üslup Özellikleri

Hikâye-i Sergüzel nazım-nesir karışımı matbu bir eserdir. Nesir kısımlarda satır sayısı çoğunlukla on sekizdir. Nazımın yoğunlukta olduğu kısımlarda ise satır aralığı daha fazla tutulduğu için, sayfalarda on beş-on yedi satır bulunmaktadır.

Eserde nazım, halk hikâyesi geleneğinde olduğu gibi çoğunlukla karşılıklı konuşmaları vermek için kullanılmıştır. Bu şiirlerin çoğu lirik aşk şiirleridir. Boratav bu şiirlerin eda, ifade, dil şekil bakımından halk şairlerinin eserlerinden uzak olduğunu; halk şairlerinin eserlerinde görülmeyen kafiye düzenlerinin (ab cb db...; bbbb cccc...); seçkin zümre edebiyatına mahsus hece veznini, halk şairlerinin kalıplarına uymayan ve Mehmet Emin Yurdakul'dan daha önce yeni icat hece kalıplarının (4.4+4.4= 16; 5+5+5= 15) bu eserde kullanıldığını belirtmektedir.³²

Hikâye-i Sergüzel, iki, üç ve dört mısralık şiirler içerir. Müellif, şiir kısımlarından hemen önce “(beyit)” ifadesini kullanarak şiirleri verir. Hikâyede yer alan toplam şiir sayısı altmış birdir. Şiirler 7, 11, 15 hecelidir. Ancak bu şiirlerin büyük çoğunluğu hece ölçüsü açısından kusurludur. Mesela 7 heceli şiirde 8; 15 hecelide ise 14 veya 16 hece bulunabilmektedir. Aşağıdaki şiirlerde de bu durumu görmek mümkündür.

Göreni yakar nar gibi, 8

Yanakları kar gibi, 7

Yok cihânda menendi 7

Ama biraz şişmancadır (s. 192) 8

Teşrih etseler kalpte biñ yâreler açılmıştır 15

³² Pertev Naili Boratav, *Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2012., s. 122.

Hikâyede iki mısralı on yedi şiir mevcuttur. İkiliklerden oluşan şiirlerin aruzla yazılmış olma ihtimalleri dikkate alınarak inceleme yapılmışsa da aruz kalıplarına uymadıkları ve genellikle 11’li heceyle yazıldıkları görülmüştür. İki mısralı bu şiirler çoğunlukla “ab / cb / db / ...” şeklinde kafiye düzeni oluşturulmuştur.

Ayrıldım yârimden ol meh-pâremden a

Tutup ellerimden yâre kim verir b

Çıkalı gurbete düştüm hasrete c

Cânânsız servete pâre kim verir b

Gizli sermestlere, kara yaslıya d

Dört yıllık hastaya çâre kim verir (s. 22) b

Bazı şiirler metinde ikilik şeklinde yazılmış olmalarına rağmen aslında dörderlidir, koşma biçimindedirler.

Seyrini sevdiğim dil-güşâ bağlar a

Ne yana gideyim ben kısmetim için b

Aşk için meskenim oldu bu dağlar a

Kime yüz sürem ben vuslatım için b

Nâzenin’im için çeksem biñ cefâ c

Görmesem kimseden asla bir vefâ c

Dolaşsam cihânı günde on defa c

Teşekki eylemem zahmetim için b

Şu mağara baña aynı saraydır d

Dar günler geçirmek baña kolaydır d

Yüz sene de geçse baña bir aydır d

Bir çâre bulursam ülfetim için (s. 58-59) b

Bazen “aa / ab / cc / cb /...” şeklinde, yine aslında dörtlük düzeniyle oluşturulmuş şiirlerle de karşılaşırız.

Geldim geleli fâni dünyâyâ sürmedim safâ a

Deryâ-yı gamda eğlencem oldu mihnet ü cefâ a

Tesellim oldu didemiñ yaşı hem nice defâ a

Okuyamadım ne yazılmıştır alnımda benim b

Sanırım artık kalmadı belâ doldurdum destim c

Öyle bir belâ gelür ki derim bunu bilmezdim c

Gam baña bir nevi işret oldu ki anıñla mestim c

Pek az şey çekmiş Hazreti Eyyüp yanımda benim b

Teşrîh etseler kalpte biñ yâreler açılmıştır	d
Derd ile mihnet kanım içre çok yayılmıştır	d
Bilmem defter-i kaderde daha ne yazılmıştır	d
Ölümden gayrı kalmadı bir şey zannımda benim (s. 52)	b

Metinde üçlük şeklinde kurulan tek bir şiir vardır. Bu şiirde aruza değil heceye (16'lı) daha uygundur.

Neden oldu garîp başım ben bu derde saldım Yâ Rab

Boşa gitti bu genç yaşıma bahr-ı gama daldım Yâ Rab

Yoktur benim cân yoldaşım dağ başında kaldım Yâ Rab (s. 53)

Hikâyede dörtlük formundaki şiirler kırk üç tanedir ve kusurlu olanlar bulunmasına rağmen genellikle koşma biçimindedirler.

Sultânım hüsnüne gurûr getirme	a
Hüdâ'dan bir ihsân olur güzellik	b
Üftâdelerine çok âh ettirme	a
Yarım mezârda mahvolur güzellik	b
Seyrâna çıkar iseñ saña bakarlar	c
Niceler gizliden gönül bağlarlar	c
Ateş-i aşkıñla bağrın yakarlar	c
Ol vakit bir nevi nâr olur güzellik	b

Hüsün bir metâdır alup satılmaz	d
Ressamı Mevlâ'dır kâlem katılmaz	d
Tâ'ciz olsan dahi baştan atılmaz	d
Bazı başa belâ olur güzellik (s. 75)	b

Dörtlükler arasında bir de türü bilmece olarak belirtilen 14 heceli şiir yer almaktadır. Diğer şiirlerden farklı olarak bilmeceye başlanırken başına “*beyit*” diye bir ifade konmamış, doğrudan “*bilmece*” ifadesi kullanılmıştır. Aslında bu şiir de kafiye yapısı itibariyle ikiliktir.

<i>Yazılmamış mektûbu okudum söyleterek</i>	a
<i>Çünkü murâd etmişsin şu vuslatıma ermek</i>	a
<i>Koşma arkadaş evvel emrime muntazır ol</i>	b
<i>Ayak altında baş ol, her cefâya hazır ol (s. 320)</i>	b

Aşağıdaki şiirde ise nakarata yer verilmiştir.

Şu hâlîme bakıp kınama baba	a
İstemezdim ama geldi başıma	n
Kimsede olmayan böyle bir sevdâ	a
İstemezdim ama geldi başıma	n
Şimden gerü baña haramdır gülmek	b
Râhat hâba varmak hem yiyüp içmek	b
Dîvâneler gibi şu hâle girmek	b
İstemezdim ama geldi başıma	n

Bin oka bedeldir benim bir âhım	c
Taşları eritir âh u figânım	c
Kader böyle imiş ben ne yapayım	c
İstemezdim ama geldi başıma (s. 145-146)	n

Metinde 11’li heceyle yazılan şiirler diğerlerine oranla daha kusursuz bir yapıya sahiptir. Bu şiirlerin de ancak on dördünde hece kusuru bulunmamaktadır. Kusursuz şiirlerin çoğunu Zebûn ile abdâlın karşılıklı söyledikleri oluşturur. Mesela aşağıdaki hem hece hem de kafiye bakımından kusur barındırmayan nadir şiirlerden biridir.

Vefâsız güzele meyletme sakın

Kaybedüp kendini râhat görmezsin

Aşka uyup gitme semtine yakın

Hem zikretme ol dem firkat görmezsin

Dilber elinde aşk-veş, tiğ-i hicrân

Rahm eylemez urur ‘âşığa hemân

Alsa bir cânı der hani öbür cân

O gaddâr cellattan şevkat görmezsin

Düşüp aşk eline dîvâne olsan

Girip hayli sene zindanda kalsan

Dü çeşmiñ yaşıyla deryâ doldursan

Vefâsız güzelden rikkat görmezsin (s. 140)

Hikâye-i Sergüzel'deki şiiirlerde tam, yarım ve zengin kafiye kullanılmıştır. Kafiye kusuru bulunmayan şiiir metinde nadirdir.

Tam kafiye:

Reftârı hoş şiiirin tarz ile **edâ**

Görünce başladı bende bir sevdâ

Şu kadar bir noksân var idi **bunda**

Âlemde biraz da şiiivesi olsa (s. 284)

Duyup vasfını verdim gönlümü sen sultânıma

Rahmet nâle-i efgânıma, hâl-i perîşânıma

Hâlimi arz ettim kuşuñ ağızıyla sen cânânıma

İnsafsız olmaz 'âşıkânına çünkü her güzel (s. 294)

Yarım kafiye:

Şu hâlime bakıp kınama baba

İstemezdim ama geldi başıma

Kimsede olmayan böyle bir sevdâ

İstemezdim ama geldi başıma (s. 145)

Zengin kafiye:

Göñül eğlencesi ciğer pâresi

Hoş geldiñ sultânım sen hânemize

Nice biñ oñulmaz derdiñ çâresi

Hoş geldiñ sultânım sen hânemize

Teşrifinle memnûn oldu bu **hâne**

Cemâliñ meserret bahş eder **câne**

Gam kasâvet hepsi kalsun bir **yane**

Hoş geldiñ sultânım sen hânemize (s. 255)

Bu şiirlerde çoğunlukla tam kafiye kullanılmış olsa da cinaslı kafiye de denenmiştir. Örneğin, Hüsnügüzel'in sevdiği kişi şu şekilde anlatılır:

Beni boyamıştır ol nak**kaş kara** 11

Bir sevdiğin vardır ismi **Kaşkara** 11

Gözleri siyâhtır dahi **kaş kara** 11

Baht olmasın da olsun **kaş kara** (s. 76) 10

Redif:

Hikâyede genellikle Türkçe kelimeler ve eklerle yapılan redifler mevcuttur ve bunlar çoğunlukla kafiye yerine kullanılmıştır. .

Haber yolladım ol nazlı yâre gelmedi nerede

Gelirüm dedi yolun gözler**im gelmedi nerede**

Tarayup başım taktım elmâs gelmedi nerede

Kıskandı belki baht-ı siyâh**ım gelmedi nerede** (s. 355)

Çekerken hasretiñ yüzün görmed**im**

Görünce cemâliñ ümîdim kest**im**

Mevt hâtırında idi bunu bilmez**dim**

Başıma getürdi ol gaddâr felek (s. 436)

Hikâyenin nesir kısımları –matbu bir eser olduğu için- paragraflardan oluşmuştur. Metindeki noktalama işaretleri sadece nokta (.), soru imi (?) ve parantezden () ibaret olup özellikle nokta imi yalnızca paragraf sonlarında kendi görevi dâhilinde kullanılmıştır. Bunun yanı sıra ve birçok kelime de yanlış yazılmıştır. Bazen Türkçe kökenli kelimelerde bazı harfler düşürülmüş (düzelt- yerine düzet-), bazı Farsça kelimeler iki farklı şekilde (mah/meh; günah/cüneh) yazılmıştır. Birkaç Arapça kelime yanlış, bazı kelimeler ise Türkçe sözcüklerin yazımları esas alınarak (“Ülfet” kelimesi “fu’let kalıbında olmasına rağmen metinde bu sözcük Türkçeymiş gibi ilk heceye “و” harfi eklenmiştir) yazılmış ve Arapça sözcük kalıpları ihlal edilmiştir.

Metinde iki yerde kelimelerde kısaltma yapılmıştır. Bu kısaltmalar “Allah esirgesin” yerine “A. Esirgesin” ve “delikanlı” yerine d.kanlı” şeklindedir.

Hikâye döneminin ses özelliklerini de yansıtmaktadır. Bu ses değişimleri çoğunlukla ünsüz değişimi (ok < oh, horoz < horos, kiskanç < kızkanç, vişne < fişne, vb.) , ünlü daralması (surat < sıfat, çerçeve < çerçübe) ve ünsüz türemesi (çilek < çilenk) şeklindedir.³³

Metin çerçeve hikâyedir. Temel hikâye içerisinde geçen metinler, esas hikâyeden bağımsız olmamakla beraber her bir hikâyeyi kendi içinde bağımsız bir şekilde ele almak da mümkündür. Ancak diğer birçok çerçeve anlatıdan farklı olarak bu metinde içteki hikâyelerin tamamı sonlandırılmamıştır. Metinde yalnızca ana hikâyenin sonu mevcuttur. Bu çerçeve hikâyelere yazar aktüel zaman kavramı doğrultusunda, hikâyenin ana kahramanı olan Sergüzel’in dört günlük uçuşunu esas alarak dört başlığa ayrılmıştır. Bu başlıklar, tayerân-ı evvel (ilk uçuş), tayerân-ı sâni (ikinci uçuş), tayerân-ı sâlis (üçüncü uçuş) ve tayerân-ı râbi’(dördüncü uçuş) şeklindedir. Bu tür başlıklandırma masallara mahsustur ve *Binbir Gece* (birinci gece, ikinci gece,..)³⁴ ve *Binbir Gündüz* (birinci gün, ikinci gün,..)³⁵, *Muhayyelât-ı Aziz Efendi*³⁶ (birinci hayal, ikinci hayal,..) gibi diğer çerçeve hikâyelerde de rastlanmaktadır.

³³ Bu tür ses değişimleri *Türk Dili El Kitabı*’nda yüzyıllara göre detaylı olarak incelenmiştir. (Bkz. Nurettin Demir, Emine Yılmaz, *Türk Dili El Kitabı*, Grafiker Yayınları, Ankara, 2012.)

³⁴ Âlim Şerif Onaran (Çev.), *Binbir Gece Masalları*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2001.

³⁵ Recep Kırıkçı, *Binbir Gündüz Masalları*, Nehir Yayınları, İstanbul, 2004.

Hikâye-i Sergüzel'e masal girişiyle başlanmaktadır: “*Zamân-ı evâilde Mısır ülkesinde gâyetle zengin bir beyiñ biri ölüm hâlinde iken (Alyanak) isminde olan oğlanı yanına çağırıp...*” Hikâyenin başında geçen mekân bize gerçekçilik hissini vermek için konmuş olsa da bunun kurgusal bir metin olduğu sonraki mekân adı ve tasvirlerin eksikliğinden anlaşılabilir. Ayrıca metnin başında Alyanak’ın babasının ölümü ile onun gözlüğe sahip olması ve dolayısıyla yeni bir maceraya atılması arasında bir ilişki kurulmuştur.

Anlatı, Alyanak adlı bir kişinin Sergüzel’i görüp âşık olmasıyla başlar. Bundan sonraki metin sadece Sergüzel’in macerasını anlatır. Bu da bize eserin türü hakkında bilgi vermektedir. Türk halk hikâyelerinde kadın kahramanların tek başlarına bir maceraya atılması yaygın bir kabul değildir. Oysa masallar bu açıdan farklıdır. Boratav bu durumun kadın cinsinin haklarına ulaşmak için girişmek zorunda kaldığı savaşı temsil ettiğini belirtir. “*Gerçekten de olağanüstü masallarda olsun, gerçekçi masallarda olsun, tuttuğunu koparan, genç kız ve genç kadın tipleri çok belirgin olarak çizilmiştir. Bunun bir nedenini masalların, hele olağanüstü nitelikte olanların, anlatma ve yayılma işinin daha çok kadınlarca benimsenmiş olmasında aramak gerekir.*”³⁷

Hikâyede Sergüzel’in tavrı da tıpkı masallardaki kadın kahramanlarınkine benzer. Sergüzel de masal kahramanları gibi sevgilisini aramaya çıkar ve bu iş için kuş kıyafetine bürünür. Birçok maceradan sonra ona ulaşır. Alyanak’ın tutumu ise masal ve halk hikâyelerindeki erkek kahramanlarınkini yansıtır.³⁸

Yazar tarafından Sergüzel, uçuş serüvenine yani metnin gelişme bölümüne başlamadan evvel hikâyenin temsil barındıran motifler içerdiği belirtilir. Bu motifler, anlatıdaki başlıca iki olağanüstü nesne tarafından verilmiş ve bunların aşkı ne şekilde temsil ettikleri şu cümle ile açıklanmıştır: “*İşbu gözlük akla ve kanat ise tâli’e teşbîh olunmuş olup bunlarıñ ikisi bir araya gelmez ise matlûb hâsıl olamaz.*” Bize ilk olarak Alyanak’ın gözlüğü aracılığıyla yani akıl yoluyla âşık olunan kişi gösterilerek aşk anlatısının temeli kurdurulur. Sonra Sergüzel’in sihirli kanatlarının yani talihin,

³⁶ Ahmet Kabaklı, *Muhayyelât: Hayellerin Âleminde Giritli Aziz Efendi*, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, İstanbul, 2003.

³⁷ Pertev Naili Boratav, *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*, Bilgesu Yayıncılık, Ankara, 2013, s. 94.

³⁸ Gonca Gökalp Alparslan, *XIX. Yüzyıl Yazılı Anlatılarında Sözlü Kültür Etkileri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2002, s. 697.

âşıkların buluşmasında ne kadar etkili olduğu belirtilir. Bundan yola çıkarak metnin bakış açısındaki değişimin sebebi anlaşılmaktadır. Şöyle ki, Sergüzel ve Alyanak'ın açısından anlatılan hikâyelerin uzunlukları dikkate alındığında talihin, akıldan daha çok insanın hayatını yönlendirdiği anlatılmak istenir. Zaten “Tayerân-ı Sâni” adı verilen ikinci bölüm, bu durumu kanıtlamak için olsa gerek, akıl ve talih üzerine kurulmuştur. Bir arzuya kavuşmak için akıl ve talihin her ikisinin de şart olduğunun önemi anlatının başında belirtilmiş ancak bunların öneminin matluba kavuşmak için ne oranda değiştiği ise, anlatı içinde gizlenmiştir.

Hikâyede ilk başlık 19. sayfada verilir. Başlık taşımayan kısımdaki anlatı, Alyanak adlı Mısırlı bir beyzadenin oğlunun macerasıdır. Bu bölümde Sergüzel ve Alyanak'ın kim oldukları ve onların birbirlerine duydukları aşkın nasıl başladığından bahsedilir. İlk bölüm, Sergüzel'in sihirli kanatları bulmasıyla başlar ve Sergüzel her uçup gittiği yerde birilerinden farklı aşk hikâyeleri duyar. Tayerân-ı evvel bölümü, 19. sayfadan başlayıp 78. sayfada sonra erer (59 sayfa). Sergüzel ilk uçuşunda “Karakaş ile Hüsnügüzel” ve “Bahtıkara ile Nazenin”in hikâyelerini dinler. Tayerân-ı sâni bölümü, 79. sayfadan başlayıp 236. sayfada sona erer (157 sayfa). İkinci uçuşunda Sergüzel, “Buygüzel ile Zebun”un hikâyesini öğrenir. Tayerân-ı sâlis 237. sayfadan başlayıp 432. sayfada sona erer (195 sayfa). Üçüncü uçuşunda Sergüzel “Veçhigüzel ile Beyzade” ve “Lebgüzel ile Palabıyık”ın hikâyesini dinler. Son bölümde, yani Sergüzel'in son uçuşunda ise başlıksız bölümde başlayan Sergüzel'in Alyanak ile olan hikâyesi, ikisinin birbirlerine kavuşmalarıyla son bulur. Bu bölüm, 433. sayfadan başlayarak hikâyenin sonuna yani 443. sayfaya kadar devam eder.

Hikâye-i Sergüzel de birçok halk anlatısında olduğu gibi mutlu sonla biter: “birbirlerine kavuşup murâd aldılar, murâd verdiler.” Ayrıca diğer birçok halk anlatısında olduğu gibi hikâyenin sonunda okuyuculara dua edilir³⁹: “*Hemân Mevlâ cümleyi ber-murâd eyleye.*”

Metnin anlatıcısı hakkında bilgi sahibi olmamamıza rağmen eserin bazı yerlerinde anlatıcının müdahalelerini görürüz. Bu müdahaleler, Tanzimat döneminde ortaya çıkan modern hikâye ve romanlara yapılan müdahalelere benzer. Tıpkı Tanzimat dönemi yazarlarında olduğu gibi *Hikâye-i Sergüzel*'in müellifi de ya ara ara hikâye

³⁹ Ali Berat Alptekin, *Halk Hikâyelerinin Motif Yapısı*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2013, s. 24

akışını keserek anlatıya açıklamalar ekler ya da anlatıda karşılaşılan durumlardaki duyguyu güçlendirmek için benzetmeleri çeşitli deyimlerle süsler. Bu tür çeşitlendirmeleri meddahlarda sıklıkla görürüz. Yine tıpkı Tanzimat devrinde olduğu gibi anlatıcının anlatısını keserek açıklama eklemesinden gâye, vermek istediği mesajın okuyucusuna sekteye uğramadan ulaşması arzusundan ileri gelir. Buna meddah anlatıcı üslubu da denir.⁴⁰

Anlatıcı, kendi açıklamalarını doğrudan anlatıya eklemek yerine hikâyeye müdahale ettiği kısımları parantez içinde göstermiştir. Bunu muhtemelen asıl hikâyenin ahenginin bir bütün olarak algılanmasını sağlamak için yapmıştır.

Anlatıcının ilk müdahalesi, Sergüzel ve Alyanak'ın birbirine ulaşmak için kullandıkları sihirli nesnelere üzerinden olur: “*İşbu gözlük akla ve kanat ise tâli'e teşbîh olunmuş olup bunlarıñ ikisi bir araya gelmez ise matlûb hâsıl olamaz*”. Bu hususta başka bir örnek ise hikâyenin üçüncü bölümünde cahilce bir oğlanın şehirli erkeklerin çizmeli kızlardan hoşlandığını söylemesi üzerine verilmiştir. Cahil oğlanın yanlışına anlatıcı müdahale edilerek “*cilveli olacak*” diye ekleme yapar.

Hikâyedeki kişiler arasında geçiş yapılırken kullanılan bağlayış formelinde de - *Biz şimdi biraz Meymuş'un evine gidelim*- anlatıcı yazar ortaya çıkar.

Anlatıcı, zaman zaman hikâyedeki olaylara kendini kaptırarak şahsi duygularına da yer verir. Rüyada kendisine âşık bir gençle karşılaşan kızdan bahsederken “*Ah insânîñ arzû ettiği şeyiñ hepsini bahşeden rüyâ*” anlatıcı yine ortaya çıkar. Bu durumun başka bir örneğine ise *Hikâye-i Sergüzel*'in üçüncü bölümünde rastlanır. Çokça yemek adı verildikten sonra yazar anlatıcı “*Karnı aç olan buyursun*” şeklinde bir ekleme yapmıştır.

Hüsnügüzel'i muhkem duvarlar arasında rahatsız eden oğlanın kendini tanıtmayı üzerine de anlatıcı yine araya girer ve “*Alâim-i semâ kara bulutlardan her ne kadar yüksekte zuhûr eder ise ol kadar parlak göründüğü*”nü söyler. Bahtıkara ile Nâzenin'in hikâyesinde Bahtıkara'nın bahtını tersine çevirdiğini sanmasıyla ölümle burun buruna gelmesi üzerine anlatıcı tekrar benzetmeyi genişletecek şekilde anlatıya müdahale

⁴⁰ Ramazan Korkmaz (Ed.), *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı (1839-2000)*, Grafiker Yayınları, Ankara, 2011, s. 60-63.

ederek Bahtıkara'nın bahtı için “rüyâsında kendisini bir mükemmel sarâyda görüp uyanınca kendisini zincir-bent mahpûsta görmüş” biri gibi olduğu yorumunu yapar.

1.5.2. Muhteva Özellikleri

Hikâye-i Sergüzel, çerçeve masal tekniğiyle oluşturulmuş bir aşk hikâyesidir. Bu aşk hikâyeleri Türk edebiyatı mahsulleri içinde pek de yaygın olmayan zengin erkek-zengin kız (Bahtıkara ile Nâzenin'in hikâyesi hariç) arasındaki ilişkidir. Kahramanların âşık olma şekillerinin tamamı olağanüstüdür. Ancak ana hikâye dışında diğer hikâyeler tamamlanmamıştır.

Eserin müellifi hakkında herhangi bir bilgi sahibi olmasak da eserin dil ve muhteva özelliklerinden onun bilgi seviyesi, kültür düzeyi görülebilir ve bu yolla diğer hikâyecilerle arasındaki benzerlikler ve farklılıklar tespit edilebilir. Halk hikâyeciliği geleneğinde anlatıcı, sık sık anlatı kahramanlarının ağzından şiirler söyleyerek hem duygu açısından bir yoğunluk kazandırır hem de metinleri düzyazı sıklığından uzaklaştırır. *Hikâye-i Sergüzel*'in müellifi de hikâye anlatımı geleneğinin çok iyi bir icracısı olmasa da bu geleneğe tamamen yabancı da sayılmaz. Anlatıcının bir halk ozanına özendiği söylenebilir. O da tıpkı ozanlar gibi sık sık konuyla bağlantılı olarak şiirler söylemeye çalışır. Söylediği bu şiirlerde ise âşıkvâri bir tutumla övdüğünü göklere çıkaracak yediğini ise yerin dibine geçirecek davranış sergiler.

Bunların yanı sıra metinde hikmetli söz söyleyen “şair” unvanlı kişiler de karşımıza çıkmaktadır. Bu şairler söyleyiş tarzlarını ve meslek icralarını dikkate aldığımızda genellikle âşıklık geleneğinin birer temsilcisidirler. *Hikâye-i Sergüzel*'de şairlerin (âşıkların) fasıl yaptıklarını, saz çalıp hikmetli sözler söylediklerini, fasıla bazen anlaşılmayan ya da saçma görünen şiirlerle başladıklarını, fasıllarının sonunda para aldıklarını, sazlarını kahvehanenin duvarına astıklarını görürüz.

Hikâyede şairlerin söylediği sözler ya gizli gerçeği açığa vurur ya da geleceğe yönelik bir açıklama içerir. Ama “Tayerân-ı Sâni”de bu âşıklar hiçbir şey bilmeyen cahil kişiler olarak gösterilmiştir. Âşıklar söyledikleri hikmetli sözlerin yanı sıra saz çalmayı da bilirler. Tayerân-ı Evvel'de ise âşık halk şiirindeki ozanların fonksiyonunu

üstelenmiş⁴¹ ve gaipten haber vermiştir. Kırım beyi oğluna, evleneceği kızı su içinde bir aynada göreceğini söyler. Karakaş ne kadar uğraşsa da bu hikmete nail olamaz. Bir gün bir ırmağın kenarından geçerken saz çalan üç şair ve onları dinleyen bir bey görür. Bu şairler, beyin kızının hasta olduğunu ve hastalığının ne olduğunu bilirler. Bu olaya şahit olan Karakaş, şaire gidip kendi derdine de derman bulup bulamayacağını sorar. Şair, Karakaş'ı su kenarına götürüp bir ayna içinde sevdiği kızın yansımasını gösterir.

Tayerân-ı Sâni'de, aklın (eğitimin) her zaman işe yaramayacağını, akılsız (cahil) olunca talihin onu bulacağını ispatlamak için dolaşan Zebûn iki çobana rastlar. Bu çobanlar kendi mesleklerinin zor olduğundan yakınlıkla şehirde “*değneğe tel geçirip birkaç lakırdı söyleyen adamların*” iyi para kazandıklarını söyler, ellerindeki değneklere ip geçirip şair olduklarını zannederek şehre giderler. “*...şâirliği boş bir söz ve çoban değneğini saz zanneden kaba herifler*” valinin huzuruna gidip saçma sözler söylerler. Ancak bu saçma sözler, valinin kızına rüyasını hatırlamakta yardım ettiği için onları âlim sayarak çobanlara çokça altın verirler. Bu olay üzerine Zebûn, her tarafına kuş tüyü geçirip deli ozan kılığına girer. Bu kısımda da bir dönem ozanlar itibarsızlaştırıldığı gibi âşıklar da itibarsızlaştırılmıştır.⁴² Tayerân- Sâni bölümünde dikkat çeken bir diğer husus, abdallardır. Zebûn, deli ozan kılığında memleketine döneceği sıra yolda bir abdalla karşılaşır ve o abdal ona şiir okur geleceği hakkında bilgi verir⁴³. Ayrıca bu bölümde dikkat edilmesi gereken bir diğer husus da kahvehanelerdir. Zebûn, karşılaştığı çobanlardan şu sözleri duyar: “*Kahveniñ birisinde bir herif oturmuş eline bir tâne şu bizim değneklerden biraz daha kalınca bir değnek almış ve değneğini üstüne birkaç tel takmış bir yandan parmakları ile döğüp mezkûr telleriñ sesini çıkarır ve bir yandan birkaç lakırdı söyler ve andañ soñra elindeki değneği divâra dayayıp ve eline bir tabak alıp ayağa kalkarak kahvede bulunanlarıñ cümlesinden birçok paralar topluyor idi.*” Bu tür bahşış vermeler âşıklara yönelik kahvehanelerde yapılan bir ödüllendirme türüdür.⁴⁴

⁴¹ Mehmet Fuad Köprülü, *Edebiyat Araştırmaları I*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1986, s. 140.

⁴² M. Fuad Köprülü, ozan kelimesinin eski manasının halk arasında unutulduğunu ve zamanla geveze, dertli... anlamlarında kullanıldığından bahseder. (Bkz. Mehmet Fuad Köprülü, *age.*)

⁴³ Orhan Köprülü'ye göre derviş anlamında kullanılan bu sözcük tahminen 12 ila 14. yüzyılda İran etkisiyle dilimize yerleşmiştir. 14. yüzyıldan sonra Farsçada “serseri” gibi menfi bir anlam kazanmış olsa da Türkçede hâlâ daha müspet anlamdadır. (Bkz. Orhan Köprülü, “Abdal”, *Türkiye Diyanet İslam Ansiklopedisi*, (C. 1), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1988, s. 61-62.)

⁴⁴ M. Öcal Oğuz (Ed.), *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*, Grafiker Yayınları, Ankara, 2011, s. 330.

Tayerân-ı Sani'nin son kısmında, çirkin kızını şehzadeye güzel göstermeye çalışan baba, insanın görünüşe bakmayıp da övgüye aldanacağını düşünerek bir şair bulur ve şaire kızını şehzade karşısında övmesi için para verir. Şehzade karşısına çıkan şair, çirkin kızı olduğundan da daha çirkin olarak tasvir eder.

Hikâye-i Sergüzel'de İslami unsurlara genellikle yer verilmemiş olması da dikkat çekicidir. Masalların yapısında dini motifler çok az bulunmakla beraber *Hikâye-i Sergüzel*'de bunlar daha azdır. “Allah esirgesin”, “Hemân Mevlâ cümleyi ber-murâd eyleye” dışındaki İslami ibareler de genellikle mevcut değildir. Bunun da anlatıcıdan kaynaklandığı düşünülebilir.

Hikâye içerisinde Arap, Kırım, Çerkez, Ceneviz, vb. çokça millet adı anılmıştır. Bu millet adları, bu ülkelerin kızları ya da oğulları vasıtasıyla dillendirilir (Arabistan padişahının kızı Buygüzel, Kırım Beyinin oğlu Karakaş vs.). Bu tür millet adları anılırken milletlere dair herhangi bir etnik özelliğe de yer verilmemiştir.

Eserdeki (Bahtıkara'nın hikâyesi hariç) tüm aşk hikâyelerinde taraflardan ikisi de zengin yönetici çocuklarıdır. Yani taraflardan her ikisi de saray çevresindedir. Bahtıkara ve Nazenin'in hikâyesinde ise zengin kız ile fakir oğlan arasındaki aşk dramı verilmiştir.⁴⁵

Hikâyenin asıl kahramanlarının adı zikredilmesine rağmen kahramanların ailelerine dair herhangi bir ismi bilgi verilmemiştir. Ancak eserin kimi yerlerinde aile üyeleri doğrudan hikâyeye dâhil edilir. Kahramanların akrabalarından baba, en çok karşımıza çıkar. Hikâyedeki babaların neredeyse hepsi kızlarını aşırı derecede kıskanırlar. Metinde babalarının kıskançlığının yanı sıra bir de Hüsnügüzel'in kıskanç ağabeyi karşımıza çıkar. “*Şu sırada odanıñ kapısı açıldı ve büyük karındaşım içeriye girdi. Merkûm, pederimden ziyâde kıskanç olduğundan benim bir delikanlı ile sabâhıñ seher vaktinde yalnızca bir odada konuşmakta olduğumu gördüğünden bir eyyâm nutku tutulup ba'de bir azîm taaccüp ile “Ya! Böyle mi imiş, benim kız karındaşım istediği delikanlıyı heybetlü arslanlarıñ ağzından kurtarup muhkem kale divârlarından aşırarak iç içe odalardan geçirerek içeri aldıktan soñra artık tâife-i nîsâya hiç emniyet mi olur?” deyüp kılıncını çıkararak...*” Zebûn'un babası ise ikinci uçustaki hikâyelerin büyük

⁴⁵ Türk halk hikâyelerinde de durum genel olarak bu şekildedir. Bu tür engeller âşık ile sevgilinin kavuşmalarını geciktirmek maksadıyla konur (Bkz. Gonca Gökalp Alparslan, *age.*, s. 353.).

ölçüde anlatıcısıdır. Hikâyede hiçbir kahramanın annesinden bahsedilmez. Kahramanların annelerine ancak ebeveynler hakkında konuşulurken “*peder ü mâder*” şeklinde genelleyici bir ifadeyle değinilir.

Hikâye-i Sergüzel'de silik de olsa bir hekim kimliği görürüz. Buygüzel'in hastalığa yakalanması üzerine babası tarafından hekim çağrılır ve hekim Buygüzel için hava değişimi önerir. Yine Buygüzel'in diğer bir hastalığında hekimler, bir kuşun yakalanıp bir gece boyunca Buygüzel'in odasında bekletilmesi ve ardından yenilmesi halinde kızın hastalığının geçeceğini ifade ederler. Veçhigüzel'in hikâyesinde ise konağın beyinin maiyetinde bir hekim olduğu belirtilir. Bu hekim beyin iştihasını getirmek için “*kendi menfaatine eyüden alt edüp düzmese ve uydurmasa ilimler ve ma'lûmâtlar taslayarak türlü yalan ve dolanı istediği gibi yutturur idi*”. Görüldüğü üzere hikâyede hekim adı anılsa da bu hekimlerin akla dayalı bir tedavi uygulandığı görülmez.

Metinde geçiş merasimleri de çok yoğun değildir. Örneğin kişi kadrosu kalabalık olmasına rağmen hiçbirinin doğumu ve çocuklukları hakkında bir bilgi verilmez. Eser bir aşk hikâyesi olmasına rağmen düğün de sadece asıl hikâyenin sonunda, ayrıntıya yer verilmeden, karşımıza çıkar: “*...böyle bir hikmetli tarz ile kurtarup getirdiğini peder ü mâderine naklettiğinde anlar dahi râzı olup Sergüzel'i Alyanak'a nikâh ettiler ve yedi gün yedi gece düğün kurulup türlü şenlikler ve cünbüşler oldu.*”

İlk uçuşta bir de evlilik töreni ile ilgili Bahtıkara'nın hayalinden haberdar oluruz: “*Altunlar pederine teslim olunca düğün kurulacaktır. Aşk u muhabbete revnak veren şarkılar okunup çalgılar çalınacaktır. Atlas ve dibâ ile döşenmiş olan odalarda Nâzenin baña teslim olacaktır...*” Bunların yanı sıra bir de düğünün ne olduğunu bilmeyen ve kendini öldüreceklerini sanan köylü kızının macerasını eserde mevcuttur. “*...düğüncüler yavaş yavaş evlerine dağılıp hâneniñ içerisinde yalnız tanımadığım bir delikanlı bir de anıñ vâlidesi ile benden mâ-adâ kimse kalmayınca korkum daha ziyâde artmağa başladı. Ol vakit merkûm delikanlıniñ vâlidesi evlât ile beni berâber alup diğer bir odaya getürdi.*”

Ben ol vakit artık başıma gelecek belâyı eyüce añlayup andan azâde-yi ser edebilmek için fikrimde bir tedbîr düşünmeğe başladım ve merkûmlara bir husûsu

bahâne ederek doğru eviñ aşağısına inüp oradaki tavuk kümesiniñ içine girüp saklandım...”

Hikâye-i Sergüzel’de bunların dışında geçen kültürel öğelerden fal ve yeme-içme kültürleri diğerlerine nazaran daha yoğun olarak işlendiği için bunları ayrıca başlıklandırmayı uygun gördük.

1.5.2.1.Fal ve Falcılık

İnsanoğlu yaradılışından beri gerek kendisiyle ve gerek çevresiyle ilgili bilmediği şeyleri anlayıp keşfetmeye, kendi geleceği hakkında bilgi sahibi olmaya ve böylece kendi kaderine de hükmetmeye çalışmıştır. Bu yüzden bilinmeyene ulaşmak için, merak edilene bir işaret bulmaya gayret gösteren insanoğlu; fal, büyü, sihir, kehanet gibi uğraşlar edinmiştir. İnsanların gelecekteki kaygılarını gidermek, gaipten haber vermek üzere bu işleri meslek edinen falcı, büyücü, sihirbaz, kâhin, bakıcı gibi kişiler ortaya çıkmıştır. Bunlar toplumlar tarafından, zaman zaman değişmiş olsa da çoğunlukla toplumda büyük itibar görmüş kişilerdir.

Falın eski Türkçedeki karşılığı “ırk”tır. *Dîvânü Lûgati’t-Türk*’ün yazarı Kâşgarlı Mahmud bu kelimeyi “kâhinlik ve bir kimsenin gönlündekini bilmek”⁴⁶ olarak tanımlamıştır. Eserde “ırkla-” ise kâhinlik etmek, ırk (fal)a bakmak anlamında kullanılmıştır.

Arapça asıllı bir kelime olan ve Türkçede “fal” şeklinde kullanılan “fel”, uğur ve uğurlu şeyleri gösteren simge anlamına gelir. Batı dillerindeki kullanımı genellikle “gelecekte haber verme” anlamında olup Grekçede “manteia”, İngilizce’de “mancy”, Fransızca’da “mancie” şeklinde kullanılır.⁴⁷

Fal, orta çağda değersiz madenleri, kıymetli madenlere dönüştürme sanatı olarak bilinen simya bilimi ile karışmış bir halde görülmektedir.⁴⁸

Mehmet Zeki Pakalın’ın *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*’nde Osmanlı İmparatorluğunda her padişahın nezdinde bir müneccimbaşının bulunduğu kaydedilmiştir. Saray memurlarından olan müneccimbaşılığın ne zaman ihdas edildiği

⁴⁶ Besim Atalay (hzl.), *Kaşgarlı Mahmut Divanü Lûgat-it-Türk Tercümesi*, (C. 4), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2006, s. 218.

⁴⁷ Mehmet Aydın, “Fal”, *Türkiye Diyanet İslam Ansiklopedisi*, (C.12), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1995, s. 134.

⁴⁸ M. Reşat Güner, *Okültizm, Tarih Boyunca Gizli Bilimler*, Ege Meta Yayınları, İzmir, 2001, s. 131.

tam olarak bilinmese de padişahların, bir işe ya da özellikle savaşa başlamadan önce müneccimbaşlarına danıştıkları belgelerde yer alır.⁴⁹

Mithat Sertoğlu'nun belirttiğine göre Osmanlı döneminde müneccimbaşlarının saraydaki görevleri, “*umumiyetle sarayların ve konakların dış hizmetlere mahsus kısımlarında çalışanlara “Birun halkı” yani dış halkı adı verilirdi. Birun halkı altı kısımdan oluşur ve müneccimbaşılar bu halkın birinci kısmı olan Ulema Sınıfı”nda yer alırdı. Müneccimbaşının görevi çeşitli önemli olaylar için astrolojik hesaplara dayanarak uğurlu vakti seçmek ve her yıl takvim tertip etmektir.*”⁵⁰ Müneccimbaşılar Beykoz'da yaşardı. Müneccimlerin yetmiş, remilcilerin üç yüz kişi oldukları bilinmektedir. Bu rakamlara bakılırsa müneccimlerin ve remilcilerin hiç de azımsanacak bir sayıda olmadığını söyleyebiliriz. Osmanlı İmparatorluğunda kazaskerler şer'i hükümler veren kişilerdi. Müneccimbaşılar ve remilcilerin kazaskerlerle hükümlerinin yan yana geçtiği ve müneccimbaşılar kendilerine has kavukları olduğu göz önüne alınınca onların sosyal ve idarî hayat içinde sahip oldukları yer daha da iyi anlaşılır.⁵¹ Fal ve fal bakıcılığı halk anlatılarında da çokça karşımıza çıkar. Çoğunlukla destanlarda rastladığımız bu unsur, hikâye ve masallarda da yoğunlaşmıştır. Mehmet Halit Bayrı da *İstanbul Folkloru*'nda İstanbul'da halk arasında büyü yapma ve yaptırmanın çok yaygın olduğundan bahseder.⁵²

Tüm bu bilgilerden yola çıkarak, bugün toplumumuzda yaygın olarak bilinen ve başvurulan astroloji fallarından diğer fal türlerine kadar tümünün, Türk toplum hayatında yüzyıllardan beri var olduğu ve Türk insanının geleceğini öğrenme çabasından vazgeçmediği sürece de var olacağı anlaşılmaktadır.

Fal bakma, *Hikâye-i Sergüzel*'de sekiz olayda karşımıza çıkar. Metinde falcılar birbirlerinden farklı yöntemler kullanarak talep eden kişinin falına bakar ve geleceği hakkında yorum yahut kesin bir bilgi sunar. Bu falcılardan yalnızca biri diğerlerinden farklı olarak gelecekte haber vermek yerine değersiz bir nesneyi değerliye çevirerek falcı kimliğinden sıyrılıp büyücü kimliğine bürünür. Birkaç yerde de fal ve falcı, doğrudan karşımıza çıkmasa da adlarının zikredildiği görülür.

⁴⁹ Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1971 s. 618.

⁵⁰ Mithat Sertoğlu, *Osmanlı Tarih Lügati*, Enderun Yayınları, İstanbul, 1986, s. 53.

⁵¹ *age.*, s. 233.

⁵² Mehmet Halit Bayrı, *İstanbul Folkloru*, Eser Yayınları, İstanbul, 1972, s. 178.

Hikâyede ilk olarak Mısır padişahı, oğlunun beğenebileceği vasıfları taşıyan kızın nerede bulunduğunu öğrenmek için falcılara müracaat eder. Burada fal ve falcılar hakkında başka bilgi verilmez. Yine *Hikâye-i Sergüzel*'in birinci bölümünde Hüsnügüzel'in gizlice konuşmalarını dinlediği çirkin bir kıza sahip olan ihtiyarın hikâyesinde de fal bakmayı görürüz. Burada ihtiyar adamın kızı, falcıya giderek ona, kızların en çok ne yapmaktan hoşlandığı sorusunu sorar ve falcıdan da *“kızlar adam yakmaktan keyif duyarlar”* cevabını alır. Yine anlatının aynı bölümünde Hüsnügüzel falcıya giderek, kendisine âşık olan biri olup olmadığını öğrenmek ister. Anlatının bu noktasında, bahsi geçen ilk iki falcıdan farklı olarak fal bakma şekli de anlatılır. Bu falcı, *“öñünde birtakım kız ve delikanlı tasvîrleri olup mezkûr tasvîrleri oradan alup öteye ve öteden alup berüye kor ve parmakları ile ölçer ve düşünür ve hesâb eder idi.”* Hüsnügüzel'in ağzından falcının fal bakma şekli ise şu şekilde aktarılır: *“bir kâğıt üzerine hayli noktalar döküp mezkûr noktalardan birisine basmaklığımlı teklîf eyledi. Ben dahi merkûmuñ ta'rîfi üzere noktalarıñ birisiniñ üzerine parmağımı vaz' ettim. Falcı birtakım kâğıtlar elden geçirdi ve nihâyet bir hesâb bulduktan soñra “seniñ sevdiğin Kırım beyiniñ oğlu ve ismi Karakaş olup tasvîri de şudur” diyerek baña bir resim verdi”.*

Sergüzel'in ilk uçuşunda Hüsnügüzel'in aktardığı bir diğer anlatı ise Bahtıkara ile Nâzenin hakkındadır. Bu anlatıda da Bahtıkara fal bakıcıya müracaat ederek kısmeti hakkında soru sorar. Falcı da ona bir ceviz verip fırlatmasını, daha sonra o cevizin kendisine kısmetinden haberdar edeceğini söyler: *“oğlum şu cevizi al bir tarafa fırlat ol ceviz seniñ kısmetiniñ haberini saña getirir demesi üzerine cevizi alup bir tarafa fırlattım aradan bir mikdâr geçer geçmez mezkûr ceviz gelüp başıma düştü. Ol vakit falcınıñ ta'rîfi üzere cevizi kırdım. İçinden bir kâğıt parçası çıktı...”*

Kitabın ikinci bölümünde, ilk olarak Meymuş'un ailesinin fakirlikten kurtulmak maksadıyla bir falcıya müracaat ettiği görülür. Sonrasında *“falcı merkûma bir parlak taş verüp “şu taşı al ve eviñizdeki su şişesiniñ içine bıraktığın gibi şişeniñ her tarafi türlü türlü elmâs ve pırlantalar ile işlenmiş bulursun.”* der. Burada falcının aslında büyücü vasfını da taşıdığını görürüz. Zira falcının görevleri arasında nesne değiştirmek

yoktur, nesne değişimi ancak büyüyle mümkündür. Burada geçen falcılık, tahminen orta çağ fal anlayışları içinden türeyen “simyacılık”tan etkilenmiştir.⁵³

Bölümün ilerleyen kısımlarında Zebûn’un çobanların peşine takılması hikâyesinde vali kızının rüyasını ayrıntı vermeyerek falcı ve muabbirlerin yorumlayamamasından bahsedilir. Anlatının bir sonraki aşamasında da Zebûn’un Buygüzel’in huzuruna çıkmasının sebebini onun kendisi için falcılara fal baktırdığını düşündüğünde öğreniriz.

Hikâye-i Sergüzel’in üçüncü bölümünde Beyzâde, Veçhigüzel’e kavuşup kavuşamayacağı konusuna açıklık getirmesi için falcıya müracaat eder. Falcı da Beyzâde’nin talebini yerine getirerek onun falına bakar ve kısa bir süre içinde kavuşacağı haberini verir. Aynı bölümde Veçhigüzel’i bir kere görüp de âşık olan başka bir delikanlıdan bahsedilir. Bu delikanlı kendi ahvalinden falcılara bahsedince, falcılar Veçhigüzel ve delikanlının birbirlerini tanımadıkları için bunu söyleyemeyeceklerini ifade ederek delikanlıya sadece akıl vermekle yetinirler. Falcılar, delikanlıya Veçhigüzel’in yanında daimi olarak bir kuş bulunduğunu ve Veçhigüzel hakkında bilgi almak isterse ancak o kuştan alabileceğini söylerler. Üçüncü bölümün sonlarına doğru Palabıyık ile Lebgüzel’in hikâyesi anlatılır. Babasının kendisine hangi kızı alması istediği sorulduğunda Palabıyık, bunun cevabını falcılara müracaat etmeden veremeyeceğini söyleyerek bir falcıya gider. Falcı ona “*seniñ alacağın kızı ilk def’a gördüğün takdîrde dört ayaklı, bir sene mahpûsiyetten soñra iki ayaklı âdetâ bir kız hey’etinde göreceksin*” der. Burada da falcının ilgi çekici bir kehanetini görürüz. Nihayetinde de falcının dediği olay gerçekleşecektir.

Hikâye-i Sergüzel’de fal ile dönemin toplum hayatı arasında bir ilişki kurulmuş gibidir. Geçmişten beri kadın-erkek ilişkilerinde mevcudiyeti bilinen fal bakma ile zengin olmak için yapılan büyü kültürünün bir unsuru olarak esere yerleştirilmiştir. Fakat zaman zaman yazarın falcıları her yaptıkları veya dedikleri doğru olan bir grup olarak esere yansıttığı ve falı da olağanlaştırdığı görülmektedir.

⁵³ M. Reşat Güner, *age.*, s. 131.

1.5.2.2.Yeme-İçme

Halk hikâyeleri, halkın ve anlatıların oluştuğu dönemin aynasıdır. Bir anlatı incelendiği zaman sadece anlatıcının dilini, üslubunu değil toplumun sosyo-ekonomik durumunu, dünya görüşünü, dini algısını, yaşam biçimini de gözlemleyebiliriz. Tüm bunların yanı sıra anlatılarda gözlemleyebildiğimiz yemek kültürü de bize anlatının çıkmış olduğu toplum ve dönem hakkında da hayli bilgi verir. Çünkü kullanılan yiyecek türleri doğrudan içinde bulunulan coğrafyayla alakalıdır.

Birçok kültür kitabı, içinden çıktığı toplumun siyasi, sosyal, kültürel birikimleri hakkında bilgi verir. Bu bilgiler içinde yemek kültürüne de rastlamak mümkündür. Evliya Çelebi de *Seyahatnâmesi*'nde gördüğü yerlerdeki coğrafi, siyasi, sosyal ve yapıyla birlikte gündelik yaşamı da naklederken bizi toplumların yemek kültürü açısından aydınlatır. Ayrıca toplumların yemek kültürünü doğrudan aktaran yemek kitapları da mevcuttur. Edebiyatımız için özellikle 18. ve 19. yüzyılda da yazılmış birçok yemek ya da aşçılık kitabı vardır. Bu nevi kitaplarda sadece yiyecek adlarını ve tariflerini değil, dönemin yemek zevkini, yemek kültürünü öğrenmiş oluruz.

Hikâye içerisinde geçen tüm yemek adları, hikâyenin üçüncü bölümünde zengin konağının yemek ayıran beyinin maiyetinde bulunan hekim tarafından sayılır. Bu yemekler sıralanırken “*fukarânın yiyeceği şeyler şu atıdaki şeylerden ibârettir*” ifadeleri de kullanılır. Hekim öncelikle ana yemekleri sayar: “*temiz okkalık somun, Karaman koyun, Tophâne güllesi börek, üstü şekerli çörek, kuzu büryanı,..*”⁵⁴ Bu kısımda yoğun olarak çorba, pilav ve kebab çeşitlerini içine alan elli bir tane yemek mevcuttur.

Ardından anlatıcı araya girerek “*Gelelim balıklara*” diyerek balık yemeklerini saymaya başlar. “*Lüferin üstü salsalı ızgarası, barbunyanın kâğıt içindeki, yağlı kılıç balığının defne yaprağıyla kebâbı, yerli kaya balığının tavası,..*” Bu kısımda otuz bir tane balık yemeği adı geçer.⁵⁵ Hikâyedeki balık yemeklerine Osmanlı dönemine ait

⁵⁴ Bu tür aynı yemekler başka kitaplarda da karşımıza çıkmaktadır. (Bkz. Mehmed Kâmil, *Melceü't Tabbâhîn Aşçıların Sığınağı (İnceleme-Metin-Tıpkıbasım)*, Günay Kut (Haz.), Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul, 2015.)

⁵⁵ Burada geçen balık adlarının çoğu Rumca'dır. Bunlardan bazıları şu şekildedir: lüfer: (Rum. goufari / gompharion > lüfer), ıstakoz: (Rum. astakoz > ıstakoz), iskorbid: (Rum. skorbidi > iskorbid), istavrid: (Rum. stavridis > istavrid), istiridyeye: (Rum. streidia > istiridyeye), kefal: (Rum. képhalos > kefal), kolyoz: (Rum. kolios > kolyoz), levrek: (Rum. lavraki > levrek), uskumru: (Rum. skombrus > uskumru) vb. bir de

başka kaynaklarda da rastlamak mümkündür. Mesela Evliya Çelebi yenebilen bu balıklara yeni isimler de eklemiştir ve sayı yüz kırka ulaşmıştır.⁵⁶ Meşhur aşçılık kitabı *Melceü't-Tabbâhîn*'de de farklı balık yemekleri tariflerine yer verilir.⁵⁷ Hanefî mezhebince yasak olmasına rağmen⁵⁸ gerek hikâyede gerekse bu kaynaklarda ıstakoz, karides vb. deniz böceklerinin de yenilebilen deniz ürünleri arasında adları geçmektedir.⁵⁹ Buradan da yola çıkarak anlatıcının kıyı bölgesinde, muhtemelen İstanbul'da yaşadığı söylenebilir.

Hikâyede balık yemekleri sayıldıktan sonra anlatıcı tekrar araya girerek “*Biraz da hamur işine bakalım*” der ve burada çoğunluğu baklava, börek ve helva olan yiyecek çeşitlerine değinir: “*Âdeten baklavadan başla da şuruplu kavun baklavasına⁶⁰ iştihânı sakla, pirinç baklavasından hazzetmez iseñ güllaç baklavasına buyur, pirinç revânisiyle irmik revânisiyle şekerli gevrek ile yumurtalı poğaç, ince börek ile bâdem böreği,..*” Bu kısımda, bildiğimiz hamur işlerinin yanında “*pudinga*” da sayılmıştır. Yani, bu eserin yazıldığı tarihten önce Fransız kültürün etkisi mutfağımıza da girmiştir. Bu kısımda otuz beş adet hamur işi sayılmış ve hamur işlerinin ardına, yedi tane de meyveli tatlı da eklenmiştir: “*ayva tatlısı hoş ama gül tatlısı daha haysiyetli, fişne tatlısı buzlu su ile eyüdü, kayısı hoşafı alâdan alâ,..*”⁶¹

Son olarak ise yemiş türleri sayılarak yiyecek adı anmaya son verilir: “*Cümlesinden evvel çıkar kiraz, pek yetişirse kurtlanur biraz, soñra gelür fişne, yiyüp at*

İtalyanca vardır: izmarid: (İt. smarrito > izmarid). Geri kalan balık adları ise Türkçe'dir. (Etimolojik bilgilerin ayrıntıları için: Bkz. Andreas Tietze, *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı*, Simurg Yayıncılık, İstanbul, 2002.)

⁵⁶ Evliya Çelebi'nin Seyahatnâmesi'nde geçen bu deniz ürünleri için bkz. Marianna Yerasimos, *Evliya Çelebi, Seyahatnâmesi'nde Yemek Kültürü (Yorumlar ve Sistematik Dizin)*, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2011, s. 290-291.

⁵⁷ Mehmed Kâmil, *age.*, s. 83, 130, 141, 143.

⁵⁸ Ömer Nasuhi Bilmen, *Büyük İslam İlmihali*, Bilmen Yayınevi, İstanbul, 1962, s. 418.

⁵⁹ Doğan Kaya “Osmanlı Mutfağı” adlı makalesinde bu tür kabuklu deniz ürünlerinden elde edilen birçok yiyecekte bahseder. (Bkz. Doğan Kaya, “Osmanlı Mutfağı”, *Nail Tan Armağanı*, Ankara, 2011, s. 303-309.)

⁶⁰ Nejat Sefercioğlu, ana maddesi kavun olan ve bugün pek de bilinmeyen kadim Türk tatlısı olan bu yemekten detaylıca bahsetmektedir. (Bkz. Nejat Sefercioğlu, *Türk Yemekler (XVIII. Yüzyıla Ait Yazma Bir Yemek Risalesi)*, Feryal Basımevi, Ankara, 1985, s. 31.

⁶¹ Bunlar ve bunlara benzer birçok tatlı, Evliya Çelebi'nin Seyahatnâmesi'nde de karşımıza çıkar. (Bkz. Marianna Yerasimos, *age.*)

gibi kişne, kabak tatluya uyar, arkadan yetişür hıyar, marulu unuttum gücenme, zerdâliye çok yüklenme, ufak sepetlerde çilek,..”⁶²

Hikâye içinde bu kadar çok yemek çeşidinin sayılması, toplum hayatı bakımından yerleşik düzenin kabul edilip yiyecekleri çeşitli sebze ve meyvelerle çeşitlendirmeye gidildiğini gösterir. Bunu yanı sıra Avrupa mutfağı etkisinin 19. yüzyıl Osmanlı şehir hayatını etkilediğini ve sayılan bunca balık çeşidi ve ilginç lezzetler dikkate alınca müellifin muhtemelen İstanbul ve çevresinde yaşadığını da söyleyebiliriz.

⁶² Burada müellif, yiyecekleri artarda yazarken onları kafiyeli bir biçimde bir nevi şiir gibi artarda dizmiştir. Edebiyatımızda yiyecekler hakkında pek çok şiir vardır. Bu konudaki en detaylı eser: Bkz. Ali Abbas Çınar, *Halil İbrahim Sofrası*, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2005.

İKİNCİ BÖLÜM**ÇEVİRİYAZI METİN**

(Hikâye-i Sergüzel)

Birinci Kıt'a

(Fiyatı 2 kuruştur)

İkinci def'a olarak

Camlı Han'da basıldı

Sene

1289

Hikâye-i Sergüzel⁶³

(Birinci Kıt'a)

Zamân-ı evâilde Mısır ülkesinde gâyetle zengin bir beyiñ biri ölüm hâlinde iken (Alyanak) isminde olan oğlanı yanına çağırıp ve bir tâne gözlük vererek “Al oğlum şu gözlüğü de evleneceğîñ vakit alacağîñ kıza bu gözlük ile bak da öyle al. Zîrâ bu gözlük uzağı yakın gösterdiği gibi güzel ile çirkini dahi eyü tefrîk eder.” demiş. Ba'de vefât edüp aradan birkaç seneler mürûr ettikten soñra birgün Alyanak teferrüc-i zımnında yüksek bir dağın tepesinde dolaşmakta iken elini koynuna sokarak mezkûr gözlük eline

⁶³ Latin harfli metinde orijinal metnin noktalamasına uyulmuştur.

gelmesiyle pederiniñ vasiyeti dahi hatırına gelüp, gerçi bu dağın başında kız mız bulacağını ümîd etmez (5) ise de “Şu gözlük ile bir kere bakayım!” dedi ve sahîhen pederiniñ dediği gibi uzağı gösteriyor mu deyü gözüne koyup baktıkta ne baksun kendüsini bir mükemmel köşkün önünde buldu. Mezkûr köşkün dört etrâfı bağçe olup meyveli meyvesiz envâi eşcâr ile memlû, hadsiz hesâpsız hûb-âvâz kuşlar ağaçlarıñ üzerinde ötmekte ve köşkün ta önünde bir ufacık ırmak tatlı bir çağıltı ile cereyân etmekte idi ve ırmağın kenârları her biri bir renk ve râyihada gül ve sünbüller ile müzeyyen idi. Irmağın aşağısında kar gibi beyâz yekpâre mermer taştan oyulmuş bir havuz olup dört taraftan altun yaldız ile müzeyyen olan arslanların ağızlarından sular akmakta, havuzun dört tarafında envâi meyveli fidânlar birbirlerine divâr gibi rabt edilmiş olup havuz-ı mezkûrun tepesinde kubbevâri yapılmış olan kameriyeleriñ aralarından meyveleriñ sallanmakta ve havuzun ortasındaki fiskiyeden dört tarafa (6) inci tânesi gibi sular saçılmakta idi ve köşkün kapısı üzerinde bir şâh-nişinde pencereniñ önünde bir kız oturmuş idi merkûmeniñ nev’-i beşerden biri olmuş olduğuna akıl kâni’ olamaz idi. Çünkü cemâli ay gibi değirmi ve kar gibi beyâz, parlak yıldız gibi, gözleriniñ üstünde hilâl kaşlar yay gibi çekilmiş. Kumral saçlar alınıñ ortasından iki tarafa ayrılmış, başında bir elmâs çelenk zülûfler yanaklara serpilmiş. Gâyet yanık bakış, gerdân bir karış, fidân gibi boy, ince bel, duruşu melek-veş, reftârı gâyetle hoş, cilvekârlıkta bî-manend, şivekârlıkta bî-akrân; on üç, on dört yaşında ve nûrsîne-i cihân idi. İşte Sergüzel denilen kız idi.

Alyanak’ımız nazar ettikte akli başından gittiği cihetle seyr ü temâşâ ettiği manzaralarıñ orada mevcût bulunup gözlüğüñ kerâmeti idüğünü de tahattur edemeyüp kendisini sahîh olarak mezkûr köşkün (7) önünde kıyâs ile durup dalgın dalgın bakmakta iken yanından birisi hayretlice kendüsini dürtmesiyle gözlük gözünden düştüğü gibi ne baksun: Ne bağçe var ne köşk ve ne de kız. Ancak bir tâne yabra dudaklı zebellâ bir Arap duruyor. Mezkûr Arap tesâdüfen oradan geçmekte iken Alyanak’ın sâatlerce ayak üzerinde kımıldamaksızın bir tarafa dalgın dalgın baktığını gördüğünde “Merkûm her kim ise acabâ dîvâne midir nedir?” diyerek vesvese edüp “Yahu sen kimsiñ, orada ne duruyorsuñ?” deyü dürtmüş imiş. Alyanak gözünden gözlük düşmesiyle her ne kadar hakikat hâle vâkıf olmuş ise de köşkün ve kızın güzelliği henüz gözünüñ önünden gitmemiş iken birdenbire öyle bir Arap görünce kendini şaşırıp ne diyeceğini bilmeyerek melül melül Arap’ın yüzüne bakıp durmakta

iken Arap suâlini tekrâr edüp “Yahu orada neye bakıyorsuñ söyle bakalım?” dedi. Alyanak, Arap’a ne desün (8) “ Ayak üzerinde uykuya dalarak bir rüyâ gördüm!” dedi. Arap dahi “Çok tuhaf ayak üzerinde uykuya dalınurmuş ha! Her ne hâl ise rüyâda ne gördüñ?” dedi. Alyanak, Arap’ıñ talebine mebni “Bir bağçe derûnunda bir köşk ve içinde bî-manend bir dilber gördüm ki baktıkça aklım başımdan gitmiş ve eğer beni dürtmeseydiñ ihtimâl ki üç gün üç gece böylece hiç kımıldamaksızın buraya nazar edecek idim.” Arap tebessüm ile “Seniñ ta’rîf ettiğîñ kızı ciddi olarak rüyâda mı gördüñ yoksa merkûmeniñ hakkında evvelce ma’lûmâtıñ var mı idi?” dedi. Alyanak, “Hayır ben öyle bir kızın ne vasfını işittim ve ne gözüm ile gördüm.” dedikte Arap, taaccüple “Acâyip o senin söylediğîñ kız Buhârâ’da bir beyzâde kızı olup ismine Sergüzel derler.” dedi. Alyanak, Arap’a “Makâm-ı suâlde merkûmeyi neden tanıyorsun?” dedikte Arap cevâba başlayarak “Ben Mısır şâhının kölelerinden (9) birisiyim hâlbuki bizim şâhımızıñ oğlu evlenecek olduğı vakit beldemizde bulunan kızların hiçbirisini beğenmeyüp kendüsine takdîm olunan bunca güzel ve nev-civân kızların her birisine bir türlü kusur buldu. Şöyle ki bu ince belli, fidân boylu ama biraz esmerce; diğereine bu beyâz ama boyu kısaca ve diğereine elâ gözlü hilâl kaşlı ama cilvesi yok ve diğereine dahi saçı sünbül, dili bülbül ama beñi yok artık ne bileyim her birine birer bahâne ile hayli seneler hiç birisine karâr vermediğî için fal bakanlara müracaat ederek merkûmların ihtârı üzerine Buhârâ’ya gidüp seniñ ta’rîf ettiğîñ kızı bulup görmeye ve beğenür ise almaya karâr verdi. Filhakîka, ben dahi maiyetinde olduğum hâlde Buhârâ’ya gidüp Sergüzel’i bulup arzûsundan biñ kat ziyâde güzel olduğü için anıñla akd-ı izdivâc etmek istedi ise de bu kere dahi merkûme anı (10) beğenmedi vâkiâ peder ve mâderi kızın göñlünü etmeye çok çabaladılar ama fâide vermedi anıñ için biz de memleketimize avdet ettik.” diyerek sair bazı kelâmlardan soñra Arap ile Alyanak ayrıldılar fakat Alyanak gözlük ile bir kere kızı görmesiyle sevdâ zinciri boynuna takılmış olduğundan “Acabâ bir kere daha görebilir miyim?” deyü gözlüğünü tekrâr gözüne takup baktığında gerçi bağçe ile köşkü yine görmüş ise de Sergüzel pencereniñ kafesini kapamış olduğundan merkûmeyi göremedi. Madem ki Alyanak Sergüzel’e derece-i nihâyede alâka etmişti anıñ için artık terk-i diyâr ederek ve olanca varını telef edüp merkûmeyi Buhârâ’da bulmak kastıyla Buhârâ’ya doğru gitmeye karâr verdi. Hayli günler nice dağlar aşup deryâlar geçerek çok felâketlere duçar oldu ise de, biz anlarıñ naklinden sarf-ı nazar ederek Sergüzel’iñ nakline mübâşeret edelim (11) şöyle ki

Alyanak, Sergüzel'e alâka ettiği gün Sergüzel dahi birisine alâka etmiş ise de kim olduğunu bilmediği için pencerenin önünde gark-ı bahr-ı tefekkür iken bağçenin ağaçlarının arasında uzaktan ziyâde şap şap ile bir büyük kuş gelerek köşkün önündeki ırmağın kenârına kondu. Sergüzel kuşa nazar ederek mezkûr kuşun Alyanak ve veçhinin aynı insâna meşâyâ olduğunu gördü mezkûr kuş ve ef'a-ı diğer kuşlar gibi ayaklarını çift atarak sıçrar ise de başını pencereye doğru kaldırıp Sergüzel'e sıkça ve dikkatlice bakar idi. Bu acâyip kuşun gâyetle büyük olması ve insâna beñzemesi ve böylece bakışı Sergüzel'in merâkını mûcip olarak fikrinde "Acabâ güzeli kuşlar mı seviyor yoksa baña 'âşık olanların birisini benim vuslatıma nâil olamadıkları için bir san'at ile kuş kıyâfetine girerek bir defa olsun benimle görüşmek için böyle bir tedbîr mi kullandı?" (12) dedi. Ba'de cesâretle kuşa hitâben "Yahu, sen kuş musun yoksa insân mısın doğru söyle?" dedikte kuş kelâma âgâz ederek "Ey güzeller ser-firâzı ben kuş değilim, inşanım." dedi. Sergüzel "Acâyip, insân böyle kuş gibi uçabilür mi?" dedikte mezkûr kuş "Ben evvelce insân idim ama tesâdüfe mebni böyle kuş kıyâfetine girdim." dedi. Kuşun böyle lakırdı etmesi Sergüzel'in gâyetle merâkını mûcip olup pencereden başını dışarı çıkararak ziyâde bir taaccüp ile "A kuş sergüzeştin olan vukûâtı hikâye eyle!" dedi. Kuş, tekrâr kelâma âgâzla Ssultânım bendeñiz Arabistan pâdişâhının oğlu olup evlenmek murâd ettiğimde baña nice nice güzel kızlar takdîm ettiler kimisi elâ gözlü, şirin sözlü, söyledikçe insân bayılır. Kimisi ince belli, fidân boylu, yürüdükçe servi gibi salınur. Kimisiniñ al olmuş yanakları. Kimisiniñ lâl olmuş (13) dudakları. Kimisi bir nigâhta adam öldürür. Kimisi cilvesiyle ölü güldürür. Kimisiniñ gerdâni beñden seçilmez. Kimi esmerdir ölseñ geçilmez. Kimisi her demde nigâh etmeli. Kimini agûşa alup seyre gitmeli. Kimine cihânın varını yedirmeli. Kimine karşunda bâde verdirmeli. Kiminiñ elinden balını almalı. Kiminiñ veçhiniñ alını almalı. Hulâsa-ı kelâm, çâr-efâtâr-ı âlemden her sunûf-ı çağdan baña teklîf olunmadık güzel kız kalmadı. Ama gönül bu ya, bunların hiçbirinden hoşlanmadım." dedi. Sergüzel, taaccüp ile kuşa hitâben "Delikanlılarda da güzel beğenmemek ahlâkı varmış! Ha!" dedi. Kuş dahi Sergüzel'e hitâben "Sultânım sözün haklıdır, delikanlılar siziñ gibi değildir. Gerçi tâife-i nîsâ olur olmaz delikanlılara meyil etmezler ama biriyle gönül âşinâlığı ederler ise ebedi ayrılmazlar. Fakat delikanlılar böyle olmayup her güzeli ciğeriniñ bir köşesinde (14) saklar ise de ben o ahlâk ile muttasıf değil idim. Hatta bilakis ben öyle ister idim ki benim sevdiğim kız cihânda bî-menend olsun ve hem de evvelâ kendüsi baña teslîm-i

gönlü etsün bu ahlâk ise nîsâlara mahsûstur. İşte bu sebepten ol kadar güzeller görüp de hiç birini akd-ı izdivâca kabûl etmedim. Ben bu tefekkürler ile uğraşmakta iken bir gece bir rüyâ görüp rüyâda baña birisi filânca kız seni gâyetle sever deyu hatta kızın ismini dahi söyleyerek haber verdi. Ben bu husûstan gâyetle mesrûr oldum ise de uyandığım hengâmda kızın ismini unutmuşum. Gece gündüz düşünmekten dîvâne hayâtı kesbedüp ne kızın ismini hatıra getirebildim ne bir daha o rüyâyı görebildim. Bir gün teferrüç zımnında şehirden dışarı çıkup tarlanın birisinde gezinmekte iken yerde bir kuş kanadı gördüm. Mezkûr kanadın tüyleri türlü türlü renkler ile mülevven idüğinden gözüme hoşça görünüp (15) elime alınca ayaklarım yavaş yavaş yerden kesilmeye başladı ve omzuma takınca kuş gibi cev-v-i hevaya doğru gitmeye başladım. Bundan ma'da rüyâda işiterek ismini unutmuş olduğum kızın ismi kuşların feryâdı gibi nâle-i efgânım oldu lâkin uçarak kızın yanına gitmeyi arzûlar isem de kızın kim olup ve nerede olduğunu bilmediğimden diğer bir derde daha duçar oldum ve şimdi sultânımın köşkünüñ önündeki ırmağın kenârına konmaktan maksadım dahi sizi uzaktan görerek merkûme kız mısıñız deyu suâl etmektir.”

Sergüzel bu lakırdıları işitince gâyet derin bir mütâlaaya dalarak kuşun sırtındaki kanadı almak için bir çâre aramaya başladı. Çünkü Sergüzel bâlâda beyân edildiği veçhile birisine ‘âşık olarak kim olduğunu bilmediği için mezkûr kanadı aldığı hâlde yârinin ismini olsun öğrenebileceğine hiç şüphesi yok (16) idi. Fakat kuşun suâline cevâb olmak üzere “Hayır benim öyle kuş kıyâfetine sevdiğim yoktur ancak yiğidim saña acırım saña yazık değil mi? Sen Arabistan pâdişâhının oğlu olarak kuru bir sevdâ ile taht u saltanatını terk edüp böyle kuş kıyâfetine berü beyâbânda geziyorsun hatta o kanat seni sevenin ismini bildirüp kendüsünü bildirmedigi için seni hayli meşakkatlere dahi giriftâr ediyor. Eğer benim sözümü dinler isen şu kanadı orada bırak da memleketine gidip taht u saltanat-ı peder u mâderinin yanına vusûl ile imrâr-ı ömr eyle!” dedi.

Kuş Sergüzel’e hitâben “Pek eyü sultânım ama böyle bir hikmetli kanadı size terk ettiğim hâlde benim dahi bedel olarak sizden bir matlûbum var. Siz dahi aña râzı olur musunuz?” dedi.

Sergüzel, söze şürû’ ederek matlûbunuñ beyân olunmasını istedi. Kuş dahi yarım sâat kadar (17) birlikte oturmak arzûsunda olduğunu beyân eyledi. Sergüzel, bu teklîfi

işitince kuşu red ile pencereniñ kafesini indirüp içerüye çekildi. Kuş da kenâr-ı ırmaktan kalkup berü beyâbâña doğru gitti.

Sergüzel o gece sabâha kadar uyku uyuyamayup kuşuñ teklîfi ölümden beter ve kanadıñ sevdâsı mevti ihtiyâr ettirir olduğundan bu teklîfi kabûl edüp etmemek husûsunu mütâlaa eder idi. Ertesi gün Sergüzel yine pencereniñ önünde oturur iken bâlâda beyân olunan kuş ırmağın kenârına gelüp konu ve mukaddemki teklîfi tekrâr eyledi Sergüzel ne kuşuñ ve ne de bu sevdânın elinden kurtulamayacağını bilerek belki bir çâre bulup kanadı elinden alırım fikriyle kuşuñ içerü gelmesini işâret ettiğinde kuş mesrûriyet-i azîme ile içerüye girerek Sergüzel'in yanına oturup dört etrâftan şîveli kelâmlar söyler (18) iken mumâ-ileyhâ bî-t-takrîb mezkûr kanadı kuşuñ sırtından alınca kuş âdetâ benî Âdem sûretine girerek dört kaşlı bir delikanlı oldu ise de yine aldirmayarak musâhabet etmekte iken Sergüzel'in pederi oda kapusundan içeriye girdi ve bu hâli görünce hırsından el ve ayakları titreyüp gözlerinden ateş saçılarak delikanlınıñ cân u kanını almak üzere kılıcını çıkarıyor iken delikanlı bî-t-takrîb kendisini pencereden atup bağçedeki ağaçların arasında gâib oldu.

Biz gelelim Sergüzel'e pederi kızına hitâben “Sen utanmaz mısın? Seni nice beyzâdeler istediler her birine bir bahâne ile bizi ikna edüp anlarıñ murâdlarına nâil olmayacaklarını beyân ettirdiñ. Seniñ merâmın ise cânının istediği delikanlıları içerüye alup beğendiğın gibi eğlenmek imiş!” dedi. Sergüzel, pederiniñ ayaklarına kapanarak vukû-ı hâli beyân edince pederiniñ hırsı teskîn olup (19) odasına gitti. Sergüzel dahi bâlâda mezkûr kanatları takınca Alyanak diyerek kuş gibi ötmeye başladı. Bâlâda beyân olunduğu üzere Alyanak babasından kalan gözlük vâsıtâsıyla kızını görür. Yanına gidemez ve Sergüzel delikanlıdan aldığı kanat ile uçar lâkin yârinin nerede olduğunu bilemez böylece bu iki biçâreler birbirlerine kavuşuncaya kadar hayli meşakatlere giriftâr oldular. (İşbu gözlük akla ve kanat ise tâli'e teşbîh olunmuş olup bunlarıñ ikisi bir araya gelmez ise matlûb hâsıl olamaz)

(Tayerân-ı Evvel)

Sergüzel kanadı takınup havalanarak hayli yerler dolaştıktan soñra bir dağ arasında her tarafı ağaçlar ile kuşatılmış bir çeşmeniñ başında bir delikanlı görüp “Acabâ şu delikanlı Alyanak mıdır ki beni (20) aramak için buralara gelmiş ola?”

diyerek çeşmeniñ başındaki ağaçlarıñ birisiniñ üzerine kondu. Ama Alyanak'ı daha rû-be-rû tanımadığı için merkûm delikanlınıñ ismini aramaya çâre arardı.

Mezkûr delikanlınıñ sevdâ çekenlere mahsûs olduğu üzere gâhice derin tefekkürlere dalup ve gâhice derûndan âh u figânlar ederek ve bazen kendüsinden bî-haber olduğu hâlde ağzından “Acabâ yârime kangı çeşmeniñ başında kavuşacağım?” kelâmı sudûr etmesi Sergüzel'in vesvesesini daha ziyâde artırdı. Sergüzel artık sabr u mecâli kalmayarak ağacın üzerinden delikanlıya hitâben “Nev-civânım siz kimsiñiz ve ismiñiz nedir?” deyu suâl etti. Delikanlı taaccüp ile başını kaldırup kuşa nazar ettikte bir kuşuñ insân gibi söylemesini kendi sevdiğine kavuşacağına bir alâmet addederek meserrât-ı azîme ile cevâba âgâz edüp bendeñiz Kırım beyiniñ oğlu ve ismim Karakaş olup teehhül (21) edeceğim vakit kangı kızı almaklığımı pederime suâl ettiğimde pederim baña “Oğlum seniñ alacağıñ kızı su içinde bir âyineden göreceksin!” dedi. Ben her ne kadar bu sözüñ izâhâtını talep ettim ise de bundan ziyâde bir lakırdı söylemediği için hayli defalar suyuñ içine âyine atup nazar ettim ama kendi cemâlimden başka bir nesne göremedim ve fikrimde “Acabâ sâir memlekette su içine âyineyi bıraksam mezkûr âyinede benim alacağım kızın cemâlini görebilir miyim?” der idim. Encâm-ı hâl bu tefekkür ile diyâr-ı âherde çok dolaştım ve âyineyi suya bırakup nazar ettim ise de yine kendimden başka bir nesne görmedim. Bir gün esb-süvâr olarak bir ırmağın kenârından geçer iken orada bir bey ile üç şâir oturuyorlar idi. Şâirân merkûmânıñ bazı ebyât u eş'âr okuyarak saz çaldıklarını görünce şunlarıñ okudukları şiirleri bir mikdâr diñleyim ve bu vesîle ile vakit geçireyim diyerek attan inüp yanlarına oturdum (22) ve içlerinden birisi şu beyti okuma başladı.

(Beyit)

Ayrıldım yârimden ol meh-pâremden

Tutup ellerimden yâre kim verir

Çıkalı gurbete düştüm hasrete

Cânânsız servete pâre kim verir

Gizli sermestlere, kara yaslıya

Dört yıllık hastaya çâre kim verir

Şâir bu beyitleri söyler iken beyin gözleri dolup ağlamaya başladı. Meğer⁶⁴ merkûm beyiñ gâyetle dilber ü nev-civân bir kızı var imiş ki dört senedir hasta yatıyor imiş. Ba'de bey, şâire hitâben "Ey efendim, sen benim kızımıñ hasta olduğunu bildiñ, hastalığınıñ sebebini bilir iseñ saña beş yüz altun veririm." demesi üzerine şâir def'a-ı beyte âgâz eyledi. (23)

(Beyit)

Beni aña Mevlâ hekîm gönderdi

Bu kulunuñ ismi Cüdâ'dır beyim

Garîp başım hayli derde uğradı

Kaffesini bilen Hüdâ'dır beyim

Sanma altun için iyilik ederim

Hak yoluna bu cân fedâdır beyim

İşte saña şimdi beyân ederim

⁶⁴Sözcük metinde "مکو" şeklinde yazılmıştır.

Kızıñ hastalığı sevdâdır beyim

Bey, bu beyitleri dahi işittikte şâire hitâben “Çok acâyip ben bunca zamândan beri merkûmeye müdâvât ettirmek üzere çok hekimlere gösterdim ki kaffe-i hekimler bunun mübtelâ olduğu derdiñ çâresinden el çektiler ve bu derdiñ sevdâ olması muhtemel bulunduğunu derk ederek kıza tatlılık ile “Kızım bunda hicâb edecek bir şey yoktur. Eğer kalbinde birisine meyil ve muhabbetiñ var ise açıktan söyle ki her kimi ister iseñ saña (24) alıverelim.” dediklerinde “Hayır benim kimseye sevdâm yoktur.” der idi.” dedikte tekrâr şâir beyte başlayarak

(Beyit)

Aşkla kesb etse hey’et-i mevtâ

Yine demez bir kız sevdâkârım ben

Hatta vardır gizli bir nevi sevdâ

Demisin çekenler haberdârım ben

Deyince, bey bu defa şâire hitâben “Kızımıñ hastalığıñıñ alâmeti yani kime sevdâkâr olduğunu dahi bilecek olur iseñ saña biñ altun veririm.” demesi üzerine şâir merkûm bizzât kıza görmekliğiñ “İktizadır.” dedikte, bunlar berâber gittiklerinde ben dahi arkalarından gider idim üç dört sâat gittikten soñra iki dağ arasında bir müzeyyen bağçeye eriştik.

Mezkûr bağçeniñ içinde pembe boyalı gâyet cesîm ü münakkaş bir köşk var idi. Ben orada bir taş (25) üzerinde bir mikdâr ârâm ettim. Merkûmlar köşküñ içerüsüne girüp bir sâat kadar durduktan soñra şâir dışaru çıkınca yanına varup beyiñ kıza kime alâka eylediğini suâl eylediğimde hizmetlerinde bulunan bir seyise alâka etmiş olduğunu beyân eyleyince “Benim dahi sevdâsını çeküp kendüsini tanımadığım bir kız vardır anı dahi bilir misin?” deyu suâl ettim, şâir merkûm cevabında “İrmağın kenârına

gidelim de seniñ dahi vesveseni halledeyim.” dedi. Ba’de şâir ile birlikte ırmağın kenârına vâsıl olduk. Orada şâir cebinden bir tas çıkarup ırmaktan su doldurdu. Ve baña hitâben “Oğlum işte bu tasın içinde bir küçük âyine vardır. Eğer sen dahi öyle bir güzeli sevdâ çekiyor iseñ mezkûr âyineye bakınca kendi cemâliniñ yerine sevdâsına duçar olduğun kızın cemâlini görürsün.” dedi. Ve filhakîka âyineye nazar ettiğimde gâyetle dilber bir kız (26) gördüm. Tekrâr şâire bu gördüğüm kızın kim olduğunu ve rû-be-rû gelmek müyesser olacağımı deyu suâl ettim ise şâir makâm-ı cevâpta merkûmeniñ Ceneviz pâdişâhının kızı olduğunu ve anıñla bir çeşme başında rû-be-rû geleceğimizi beyân etti. Ama kangı çeşmeniñ başında olduğunu bildirmediği için işte ben böyle memleket memleket dolaşur ve rast geldiğim çeşmeniñ başında hayli oturdum ve dört tarafa nazarımda âyineniñ içinde gördüğüm resm ü şekilde bir kızın vürûduna muntazır olurum. İşte benim sergüzeştimiñ hikâye-i muhtasarası budur lâkin ben dahi zâtınıza şunu suâl ederim ki kuş olduğunuz hâlde insân gibi nasıl söylüyorsunuz?” dedikte Sergüzel cevâba tasaddi ile “Civânım ben dahi mukaddem insân idim lâkin sizi vataniñizden ayırıp dağlara düşüren sevdâ beni dahi kuş hey’etine tehvîl etti. Seniñ sevdâ dediğün insânı öyle mugâyirü’l-ahvâl eder ki anıñ pençesine düş (27) olan adam gâh dünyâsına kahredüp kimseniñ yüzünü görmesiñ istemez ve gâh hiçbir yerde ârâm u ikâmet edemeyerek çar aktâr âlemi cevlân etmek ister. Gâh divâneler gibi ağız açup söz söylemez ve gâh neşeye gelüp bülbül gibi feryâd u figân eyler. İşte câriyeñiziñ dahi garîp bülbül gibi ağaç üzerinde iskân etmecliğimiñ sebebi siziñ gibi bir nev-civânın sevdâsıdır ve ben dahi aynı siziñ gibi sevdiğimi aramaya çıktım.” dedi.

Sergüzel’in kelâmı hitâm bulunca uzaktan ağaçların arasından bir güzel kız gelmekte olduğu göründü. Merkûme kız, kar gibi beyâz ve ay gibi değirmi cemâlli. Kara kaş ve kara gözlü. Fidân boylu. İnce belli. Yanakta zülüfler, gerdânda benler olup refât-ı acîbe ve etvâr-ı garîbe u biñ naz u şîve ile delikanlıya doğru gelir idi. Merkûme kız, doğruca delikanlınıñ yanına gelüp merkûmân birbirlerini görünce tanışup ve birbirlerine ziyâde taaşşukları (28) olduğunu beyân ederek sohbeta başladılar. Bunlar bir zamân kendilerini kaybederek müstağrik bahr-ı ummân-ı muhabbet olduktan soñra delikanlı kendine gelerek kıza hitâben “Ey güzelim beni nice tanıyıp bu mahalde olduğumu bildiñ buralara yalnızca ne hâl ile geldin?” dedi. Merkûme, beyân-ı hâli ifâdeye mücâseretle “Efendim, câriyeñiz Ceneviz pâdişâhının kızı ve ismim Hüsñügel olup pederimiñ sarâyında baña türlü lisân u ilm ü fûnûn dersi ta’lim eden hâcelerden

başka bir de acûze aşk hâcesi var idi. Pederimiñ bu ilm-i aşkı öğrenmekliğim husûsunda olan gayreti ne sebebe mebni olduğunu bilmem ancak şunu alâca bilirim ki aşk hâcem bu ilmi üç dört seneden ziyâde baña ta'lim etti. İşbu ilmin mal-ı muhtırası âtî-üz-zikr-i mevâdden ibâret idi. Şöyle ki güzelliğîñ envâı ve kangı ahlâk ve şekilde olan delikanlımıñ ne ahlâk ve şekilde olan kızı sevdiği ve bilakis ne ahlâk ve ne şekilde olan (29) kızın ne şekilde olan delikanlıyı seveceği ve cilve ile şîvenin nâz u istiğnâdan farkları ve tarz ve müddet-i istiğnâları ve işte böylece tabiatımızın iktizâsı olarak bilmiş olduğumuz işbu ma'lûmâtları hâcem tekrâr-ı mufassal olarak baña eyüce ta'lim etti. Ben ise hîn-i sabâvetimden berü gâyetle hüsn-dâr bir kız olmuş olduğumdan herkes benim güzelliğimi görsün deyu seyr yerlerinde gezüp dolaşmağı sevdiğim için sabâhtan akşama kadar bu dersler ile meşgûl olmak pek gücüme gelür idi. Encâm, o günleri de aradım ama bulamadım çünkü teferrüç zımnında sarâydan dışarı çıkınca bütün âlem benim hüsnümü görmek için beni seyretmeye koşarlar idi. Benim sarâydan çıkmaklığım ise nâdirü'l-vukû' olduğu hâlde pederimiñ tabiatı gâyetle kıskanç olduğundan aşk hâcesinden mâ-adâ kimseye görünmemekliğim için kendime mahsûs bir sarây inşa ettirerek beni sarây-ı mezkûrda ikâme ettirirdi. (30) Mezkûr sarâyın divârları on arşın arzında olup yüksekliği ise hemân semâyaya ser çekmiş idi. Vâkıa sarâyın içinde bunca cesîm bağçeler var idi ki nice eşcâr müsmire ve türlü çiçekler ve müteaddid havuzlar cereyân eder ırmakları şâmil idi ama neyleyim yanımda acûze-i merkûmeden mâ-adâ kimse bulunmadığından başka sarâyda kimseniñ girmesi ve bizim sarâydan çıkmaklığımız memnû idi. Ve sarây kapusunuñ önünde kükremiş iki arslan gezer idi. Bunuñ sebebi ise sarây kapıcılarının rüşvet yemeleri husûsundan ihtirâz yani kapıcılara verilen şey vâsıtâsıyla içeriye girmek ve dışarıya çıkmak isteyenleri mezkûr arslanların helâk etmesi idi. Kimden kime şikâyet edeyim. Kabâhat bendeki güzelliğindedir. Bundan mâ-adâ geceleri yatmakta olduğum dâire ayrı ayrı gâyet muhkem bir cesîm divâr içinde otuz odadan mürekkep bir dâire olup odaların cümlesiniñ kapısı temür (31) ve her kapının iki tarafında temür sürgüleri var idi. Ve bu kapılar ise bu otuz odanın içlerinden birbirine geçmek için idi.

Ve bir gece yattığım odada diğer gece yatamayup ayın her bir günü için ayrı ayrı tahsîs olunan odalarda yatmaya mecbûre idim. Böyle bir pâdişâh kızı olmağı kim ihtiyâr etmez.

Hâlbuki soñradan başıma bir hâl gelmeye başladı ki bu mahpûsiyetimi dahi ferâmûş ettim. Şöyle ki bir gün akşam kandili söndürüp yatmış idim. Bazı derin tefekkürler ile mütefekkir olarak uykum kaçıp yatağın içinde dört yanıma dönmekte iken birisi kolumu zorluca sıktı. Aşk hâcem olan acûze benimle bir odada yattığı için bu hâli evvel emrde anın şakasına hamlederek kendisine sebebini suâl ettim. Benim rüyâ görmekliğim muhtemel olduğunu beyân etti ise de rüyâ görmediğimi iyice (32) bilür idim lâkin hiç oralarda olmadım. Ol gece öylece geçti. Ertesi akşam yine kandili söndürüp yattığımda hâl-ı mezkûr aynen vukû' buldu. Derhâl kandili yakup dört tarafıma baktım. Acûze mevtâlar gibi uyuyor. Başka kimse yok. Ol zamân hâl-i hûndan cümle azâlarım lerze-nâk oldu. Bu hâli acûzeyi uyandırıp da beyân etmek isterdim ama dîvâneliğime hamledeceği için uyandırmayarak ol hâl-i havf ile sabâha vâsıl oldum.

Ertesi gece bu hâl daha dehşetli bir sûrette vâkı' oldu. Şöyle ki her gece olduğu gibi kandili söndürüp yattığımda yine birisi kolumu ve yanağımı dahi sıktı. Derhâl kandili yakmak için elimi uzattım ise elimi dahi tutarak kulağıma “Eğer bu ahvâli kimseye söyler iseñ seni öldürürüm.” deyüp elimi bıraktı. Ol zamân kandili yaktım ama yine odanın içinde kimseyi göremedim. (33) Ferdâsı akşamı böylece havf u endîşe ile yatmakta iken evvelki gecelerde giriftâr olduğum sefâleti der-hâtır ederek “Aman Ya Rabb yine ol görünmez el beni hırpalayacak mı?” diye kemâl-i vesvese ve korku ile bütün vücûdum titreyerek çâr-nâçâr döşeğe girdim ise de (korkulu rüyânın sonu hayırdır) fehvasınca ol gece baña hiç ilişen olmadığı cihetle mezkûr korku bir taraftan def' ve kalbimin dahi peyderpey müsterîh olmasıyla birkaç geceden beri uyku girmeyen gözlerime bir hoş ağırlık düşerek bir hayli müddet derince uykuya dalmışım. Biraz uyuduktan soñra yüreğimde hissettiğim bir dehşete mebni birdenbire bîdâr olarak etrâfa atf-ı nazar ettim ve henüz sabâh olmadığını gördüm. Bunuñçün zâten fikrimde olan dehşet bir kat daha beni tazyîk etmekte bulunduğu cihetle bunu bir mikdâr tahfif etmek için kalkup mumu yaktım ve yatağımıñ yanında bir delikanlı oturmuş olduğunu görünce (34) biraz havf ettim ise de cesârete gelüp “Yahu sen kimsiñ burada ne arıyorsuñ ve böyle muhkem sarâyıñ içine nasıl girebildin?” deyu suâl ettim. Delikanlı cevâba başlayup “Bendeñiz bir derebeyiniñ evlâdı olup evlenmekte asla merâkım olmadığından her kim ki karısını ve ya kızını kıskanup da dışaru çıkarmaz ve kimseye göstermez ise anın ayâli ve kızı ile görüşmeye bir çâre ararım. Sanırsıñ ki karısını ve kızını kıskananlar için bir beliyye-i azîme-i dehşet-fezâyım.”

İşte sultânımıñ güzelliği dahi dillerde devrân etmekte olup böyle bir mahalde saklı olduğunuzdan iktizâ-yı tabiatım üzere siziñle görüşmeyi her ne kadar arzû eder idisem de pâdişâh kızı olup ve böyle muhkem bir mahalde mahfî bulunduğunuzdan nâil olamaz idim. Bu gün gönülümü eğlendirmek üzere şehirden dışarı çıkıp bir ağacın yanından geçmekte iken “Yahu nereye gidiyorsun?” deyu ağaçtan bir sedâ geldi. Taaccüp (35) ile ağaca nazar ettim ise de kimseleri göremedim. Mezkûr sedâyı ikinci ve üçüncü defa işitince fevkalâde merâk ederek ve artık ellerim ve ayaklarımla mezkûr ağacın etrafını yokladım ve yine kimseyi bulamadım. Mezkûr sedâyı dördüncü defa olarak tekrâr işitince derhâl ağaçtan bir değnek kestim ve ağacın üzerine çıkup mezkûr değnekle ağacın dallarına urmağa başladım. İşte bir müddet bu hâle devâm ettikten sonra baña nâ-ma'lûm bir kimseniñ zikr olunan ağacın bir dalı üzerine oturarak “Aman baña urma!” deyu ricâ etmekte olduğumu gördüm. Merkûma bu husûsuñ sebebini suâl ettiğimde “Afv edersiniz efendim pederim mevti takarrüp ettiğini aňlayınca bendeñize bir külâh verüp başına giyen adamı kimseniñ görememesi mezkûr külâhın hassasından olduğunu beyân eyledi. Ben ise mezkûr külâha hiç ehemmiyet vermeyüp sandığıımıñ bir köşesine koydum. Hayli seneler mürûrundan sonra hasb-el-îcâb (36) sandıktan bir şey aramakta iken mezkûr külâh elime geçti ve bir kere şu külâhın hassasını tecrübe edeyim diyerek bu gün başıma giyüp bu ağaca çıktım ve mükerreren seni çağırdım. Sen ise beni görmediğinden pederimiñ söylediği gibi külâhın hassası bulunduğunu aňladım. Hâlbuki sen ağaca çıkup dört tarafa elindeki dalı sallarken mezkûr dal başımdaki külâha dokunup yere düşürmesiyle beni gördün.” dedi.

Merkûmdan külâhın hikmetini aňlar aňlamaz dünyâlar artık benim oldu ve hemân ağaçtan inüp ve külâhı alup başıma giyerek doğru sarâyınıza girdim.” diyince “Mademki murâdınız benim ile görüşmek ise kaç gecelerden beri niçün beni korkutuyorsunuz?” deyu merkûm delikanlıya suâlim üzerine “Efendim, eğerçi bendeñizin buraya dehâlet ettiğim gün size görünmüş olsa idim âdi bir kimse olduğum cihetle beni derhâl der-dest ettirir idiniz. İşte bu sebeple size birkaç geceler cân korkusu gösterdikten sonra meydâna çıktım (37) ve artık şimdi efendime muvaffak bulunmadıkça elimden halâs olacağıñ yoktur.” dediğinde merkûmuñ şu cevâb u efkârı üzerine baña daha ziyâde bir korku geldi. Zîrâ nezdimde kimsem olmayarak kale divârları derûnunda mahfûza bulunduğum sarâyda yalnız bir delikanlı yedinde bulunmak filhakîka kolay değildir. Bu cihetle merkûmu şundan bundan bazı kelâmlar

ile sabâha kadar eğlendirip ba'de diğerk bir tedbîre teşebbüs eylemek emel ü efkârıyla merkûma hitâben “Pek eyü efendim ama siziñ zâten güzel sevmek babında olan efkârınız baña acâyip görünüyor. Çünkü dünyâda her babda i'tibâr korku ve muhâtaradan âri ve beri olan şeylere olduğu hâlde siz ise bilakis zevk-i safâyı havf u endîşe içinde aramaktasınız.” dedim. Merkûm dahi “Hayır sultânım siz bu babda yañlış efkâra zâhibsiñiz. Bu fâni cihânda her iyiliğîñ zevki ol iyiliğîñ zıddı olan fenâlık ile yerine gelince meydâna çıkar. Bâhusûs (Alâim-i semâ kara bulutlardan **(38)** her ne kadar yüksekte zuhûr eder ise ol kadar parlak göründüğü) gibi aşk u alâka dahi ne kadar havf u endîşe arasından zuhûr eder ise ol kadar müesser olur ve işte bendeñiz şü esrâra âgâh olduğum münâsebetle saklı mahallerde bulunan tâife-i nîsânîñ güzelleri ile ülfet etmeyi bir kâide-i hüsne ittihâz etmişim.” dedi.

Delikanlınıñ şü cevâbı her ne kadar sahîh ise de benim efkârım merkûmla muvaffak olmadığı ve böyle bir nâmûssuzluğu kabûl edemeyeceğimi derk birle kemâl-i endîşeye giriftâr olduğum sırada sabâh kuşlarınıñ sarây bağçesi ağaçları arasından terennümleri ile şems-i tâbânîñ dünyâya vürûdunu ihbâr ettiklerinde kalbim biraz teskîn oldu lâkin çend dakika soñra delikanlınıñ kendi murâd u efkârını mükerreren beyân etmesinden tekrâren ve daha ziyâde korku ve endîşeye duçar olarak gittikçe mevc-i deryâyâya mustağrik olur gibi bir hâl kesb **(39)** ettim. Şü sırada odanıñ kapısı açıldı ve büyük karındaşım içerüye girdi. Merkûm, pederimden ziyâde kıskanç olduğundan benim bir delikanlı ile sabâhıñ seher vaktinde yalnızca bir odada konuşmakta olduğumu gördüğünden bir eyyâm nutku tutulup ba'de bir azîm taaccüp ile “Yâ! Böyle mi imiş, benim kız karındaşım istediği delikanlıyı heybetlü arslanlarıñ ağızından kurtarup muhkem kale divârlarından aşırarak iç içe odalardan geçirerek içeri aldıktan soñra artık tâife-i nîsâyâ hiç [e]mniyet⁶⁵ mi olur?” deyüp kılıncını çıkararak evvelâ benim üzerime hücum etmekte iken ben bit-takrîb delikanlınıñ elinden külâhı kaptığım gibi başıma koyarak görünmez olup derhâl bağçeye kaçtım. Bilmem ki delikanlı içeride karındaşımıñ hırsına kurbân gitti mi?

Ben bu vukûât üzerine bir eyyâm düşünüp artık andan soñra pederimiñ hânesinde duramayacağımı derk ederek sarâydan dışarı çıkup diyâr-ı âherde **(40)** geşt ü

⁶⁵ Metinde harfî yazılmamış l harfî yazılmamış.

güzâr etmeye karâr verdim. Gerçi ben bir nev-civân kız isem de külâhîñ vâsitâsıyla hiçbir şeyden korkacağım yok idi.

Her ne kadar tâli' benim başımı yakın vakitlerde hayli serencâmlara uğratup vatanımdan ve pederimiñ sarâyından tard etmiş ise de şu kadarcık olsun bir ihsâna nâil etmedi. Şöyle ki andan soñra mezkûr külâhı başıma giydiğim gibi hiçbir kimse beni göremeyeceği için parmaklarımda elmâs yüzükler, kulağımda pırlanta küpeler olduğu hâlde dağlarda hırsızların arasında bilâ-havf dolaşıyor idim. Sâniyâ, benim yalnız yüzümü görebilmek için âh u figânlar eden ve pençe-i alâkama duçâr olup nefislerini telef etmek üzere deryâya ilkâ etmeye kalkışan delikanlılar ile nice tenhâ mahallerde buluşup esrâr-ı kalplerine vâkıf olur idim.

Bu veçhile yollara revân olup hayli mahaller dolaştıktan soñra bir gün yol yürümekten âciz (41) kalıp biraz râhat etmek zımnında bir ırmağın kenârına oturdum. Mezkûr ırmak gâyetle derin ve geniş ve suları durgun akar ve iki tarafında sıra ile dizilmiş olan yeşil yapraklı ağaçların gölgeleriniñ suya urması etrâf u eknâfta kimse olmadığı için mahal-i mezbûrda hükmeden sükûnet ve hafif rüzgârın esmesinden ırmağın yüzünde hurde incü tâneleri peydâ olması ağaçların üzerinde ötmekte olan kuşların hoş âvâzları velhâsıl tabiatın bu dil-güşâ seyri gerçi beni adamın tahrîrini mûda' olmakta idiyse de ben bunların hiç birisinden mütelezziz olmayup hâmili olduğum güzelliğın başıma getirdiği belâlar için âti-üz-zikr tefekkürlere dalmış idim.

Ben bir vakit pederimiñ sarâyında ârâm u ikâmet ederek altun yaldızlı köşklerde sırma saçaklı sevâî döşemeli odalarda kuş tüyüyle dolmuş kadife yastıklara dayanarak pencerenin önünde oturup (42) çâr-aktâr cihânın nâdide eşcârıyla memlû hoş-bûy gül ü sünbül vesâire ile müzeyyen ve müzikaların nevâ' hava üzere terennümleriyle bülbüllerin neşelerinden hâsıl olan feryâtları birbirine karıştığı bağçelere nazar ile gönlümü eğlendirir ve taâm etmek istediğimde der-akab bağçeye sofralar kurularak yâsemin kokulu câriyeler koltuğuma girip safbeste-i selam olan askerin arasında zî-kıymet halıların üzerinden incili pabuçlar ile yürüyüp sofrada ihzâr bulunan gümüş sandalyeye oturarak altun sahanlardan taâm ekleder iken yalnız güzelliğimin sebebine evvelâ zencirbent kâtil ü sarraflar gibi muhkem kale içinde ve şimdi ise garîp kuş gibi ırmak kenârında ikâmet etmeye mecbûr oldum.

Bu âlemde saâdet-i hâl çirkin kızlarındır ki her nevi derd ü belâdan hâlas u serbesttirler. ‘Ah kâşki ben de güzel olmayup da şu envâi belâ ve perîşâniyetten hâlas u serbest olaydım. Zîrâ güzel kuşlarıñ kafesler (43) derûnunda mahfûz oldukları gibi güzel kızlarıñ da odalar derûnunda hapis olmaları, kıskanç kimseleriñ bir karâr-ı kat’idir. Bu cihetle çirkin olup da serbest bulunmak evlâdır. Zîrâ hem hapis olmaktan ve hem de birtakım delikanlılarıñ peşim sıra dolaşmaları endişesinden hâlas olurum deyu tefekkür ettiğim esnâda öteden berü bir köylü kızı gelip nezdimde oturdu. Merkûmeniñ elbisesi köylüleriñ âdeti üzere eski basmadan dizlik ve başına bir beyâz yazma bağlamış idi. Sıfatı ise gâyet esmer ve çil ve başı sivri ve gözleri büyük ve burnu semeri ve koca kulaklı ağzı büyük ve sırtı kanbur ve vücûdu ise derece-i nihâyede zayıf idi.

Merkûm oturur oturmaz cebinden bir ufak âyine çıkardıya ve kemâl-i hiddetle âyineye bakar ve kaşını burnunu mütemâdi düzetmekte olduğu için çirkin bulunmasından dolayı cânınıñ sıkılmakta olduğunu fehm ettim. Merkûm, bir aralık cebinden bir mikdâr kireç çıkardı (44) “Acabâ sıfatımıñ beyâz olmasına bir fâide eder mi?” deyu yüzüne sürdü. Muahharan elleri ile burnunu bastırdı ve merâkından ne edeceğini bilmez idi ben ise merkûmeniñ şu hâl u hareketine baktıkça “Acabâ şu kız budala mıdır?” deyu tefekkür etmekte iken öteden köylü bir ihtiyâr adam gelip merkûmeniñ şu hareketini ol dahi görünce “Sen dîvâne misin, zoruñ nedir?” deyu suâl etti. Köylü kızı sıfat-ı teessüfe ile cevâba başlayup “babacığım ben dîvâne değilim ama çirkin kız âyineye baktığı hâlde filhakîka dîvâne hey’etini kesp ediyor bâhusûs ki şu aralık güzerân eden bir vukûattan dolayı bir çirkin kızın ahvâl-i saâdet veistirâhattan mahrûm kaldığını fehm ü derk ettim. Zîrâ şimdi köyden gelür iken bir süvâri adamın üzerime doğru sür’atle gelüp yüzüme bakınca “Hey vah ikbâlime tecellim yâver değildir bu ne çirkin kız imiş!” dedi. “Eğerçi güzel olmuş olsa idim ne yapacak idin?” deyu merkûm süvâriye suâlimde (45) “Ben ayâlimi terk ettim ve bir diğerkarı almak için hânemden çıkup ve niyet ettim ki evvelce kangı kız önüme çıkar ise anıñla akd-ı tezvîc edeyim lâkin ayâlimin baña bir bedduâsı olmalı ki eñ evvel sen karşıma çıktıñ. Eğerçi seni alsam hemân müddet-i ömrümde güzeller yüzüne hasret kalacağıma şüphem yoktur ve eğerçi almaz isem niyetime mugâyir hareket etmiş olacağım. İşte bunuñ iyisi geriye avdetle ayâlimle barışmaklığım evlâdır ve filhakîka saña da acırım zîrâ seni almış olaydım şu cefâdan kâmilten hâlas olacak idiñ zîrâ benim mahsuldâr çiftlikler, döner değirmânlar, su basar tarlalar, sağılur inekler, keçiler, koyunlar, öküzler, mandalar, atlar,

kısraklar ganîdir ama çirkinini sevmekten güzeliñ yüzüne bakmak evlâdır.” dedi ve ba’de atını çevirüp geldiği yola gitti. Ben ise soñ derece fukarâ analar evlâdı olup bazı gün aç ve bazı gün tok. Ayağımdaki şalvar kırk beş parçadan, bir yüzüğüm bile yoktur sırcadan, (46) yaz günü güneş yakar arkadan, kışıñ dersin soğuk çöker bacadan, cemâlîm olaydı kar gibi beyâz, ufacık olaydı gözlerim biraz, yanaklarda beñler zülûfler siyâh, kaşlarım dese idi Tunus ile Hicâz, burnumla ağzım cüz’i ufacık, lebler olsa idi aynı bir kirâz, vücût karâr şişmân gerdân elâmân, giydiğim olsa idi cânfes ile atlas bine idim atına olur idim hanım, yanıma geldikçe eder idim naz, al şu biñ altını salın bir yüzüne bakayım dese, der idim bu az, bak bu benim güzellikten mahrûm olduğumuñ sebebine ne kadar devletten ve huzur ve istirahatenden ayrıldım.” dedi.

Merkûmeniñ bu sözleri üzerine ihtiyâr biraz düşündükten soñra tebessüm ile “Kızım demek ki seniñ derdiñ dahi benim kızımıñ derdine beñzer imiş. Çünkü benim de seniñ gibi bir çirkin kızım vardır. Merkûme bir gün falcımıñ birisine “Kızlar her şeyden ziyâde kangı şeyden keyiflenirler?” deyu suâl eder. Falcı makâm-ı (47) cevâbda “Kızlar adam yakmaktan keyif duyarlar.” demiş. Soñra kızım eve gelüp eline bir maşa ile bir ateş alup ve sokağa çıkarak rast geldiği kimseleriñ elini ve kolunu yakmakla meşgûl olunca herkes taaccüp ile kızını yüzüne bakup “Aferin sen dîvâne misiñ, gerçi kızlar adam yakarlar ama böyle kömür ateşiyle değildir güzellikleri ile yakarlar.” demeleri üzerine kızım hânesine avdetle “Baba ben çirkin olduğum için herkes beni dîvâne yerine koyuyorlar. Ne yapar iseñ yap benim güzel olmağıma bir çâre bul!” deyu benim ile kavga etmeye başladı ben merkûmeye cevâben “Kızım insânı güzel etmeye insânıñ kudreti yetmez zîrâ parasız delikanlı ile çirkin kız tâli’ne küsmeli.” dedim ise de asla söz kâr etmeyüp “Hayır baba eğer bu dediğim şeye bir çâre bulmaz iseñ kendi cânıma kast ederim!” deyince kızımı böyle bir belâdan saklamak için “Dur kızım diyâr-ı âhiri bir kere dolaşayım da (48) bakayım anıñ için bir ilâc bulur muyum?” deyu köyden dışarı çıktım ve ötede berüde gezmekte iken şu dağın öbür tarafında ağaç altında bir adam oturmuş ve önünde birtakım kız ve delikanlı tasvîrleri olup mezkûr tasvîrleri oradan alup öteye ve öteden alup berüye kor ve parmakları ile ölçer ve düşünür ve hesâb eder idi. Ben bu ahvâli merâk edüp kendisinden suâl eyledim. Baña “Ne yapacaksın babacığım? Bunlar genç kız ve delikanlılara âit bir şey olup saña hiç lüzûmu yoktur.” deyince zihnimde gâlibâ şu adamda kızımıñ derdine devâ bulunur diyerek “Öyle ise sende çirkinini güzel hey’etine tehvîl etmeye bir ilâc bulunur mu?” dedim. Merkûm

benim söylediğimi yanlış anlayup “Güzel kız çirkin olmak isterse bed ahlâk olmalıdır?” deyince suâlimi tekrâr ettim ise “Çirkinin güzel olması için mumu söndürmekten başka ilâcı yoktur.” dedi. Ben dahi öyle ise (49) “Bunun delikanlılar ve genç kızlara âit olması ne cihettedir?” dediğimde “Babacığım ben bunların vâsıtâsıyla bir kız veya delikanlının sevdiğini bilirim.” cevâbını verdi.” dedi.

İhtiyârın bu lakırdısını işittiğimde “Mademki baña bir eğlence lâzım idi gideyim şu adamı her kim ise bulup cihânda benim sevdiğim var mıdır?” deyu bir kere sorayım deyüp merkûmuñ yanına gittim ve külâhı başımdan çıkarup gözüne görünerek merâk ettiğim husûsu kendisine suâl ettim. Merkûm bir kâğıt üzerine hayli noktalar döküp mezkûr noktalardan birisine basmaklığımı teklîf eyledi. Ben dahi merkûmuñ ta’rîfi üzere noktaların birisinin üzerine parmağımı vaz’ ettim. Falcı birtakım kâğıtlar elden geçirdi ve nihâyet bir hesâb bulduktan soñra “Seniñ sevdiğin Kırım beyiniñ oğlu ve ismi Karakaş olup tasvîri de şudur.” diyerek baña bir resim (50) verdi. Mezkûr resmi yedime aldığımında aynen sizi görmüş gibi oldum hemân derûnumda ol derece aşk-ı alâka peydâ oldu ki “Acabâ sevdiğimiñ mahal-i ikâmeti nerededir?” deyu falcıya suâl ettim lâkin falcının bu babda ma’lûmâtı olmadığı cihetle artık kendimi aşk ve alâka rüzgârı önüne bırakarak memleketten memlekete dolaşup nihâyet sizi bulmaklığa karâr verdim. Ve sevdâsıyla hâne ve peder u mâderini terk eden kızlara güldüğüm hâlde şimdi ben dahi sevdâ cihetinden kâide-i mezkûreye dehâlet ettim ve işte böylece külâh başımda birgün dağlarda dolaşır iken dağın başında bir delikanlının oturduğu yerde bir mektûp okumasıyla berâber ağlamakta olduğunu ve yedindeki mektûptan bir iki satır okuyup ve gözleriniñ yaşını sildiğini gördüm ve ara sıra şu âtideki beyitleri dahi okuduğunu işittim (51)

(Beyit)

Ey garîp kuşlar varın söyleyin ol nazlı yâre

Nâme yazarak nâfile gönlün eğlendirmesün

Garîp ellerden belki yâr gele diye bî-çâre

Tarayup siyâh kâküllerini tellendirmesün

Ben anıñ için düşmüşüm böyle âh ile zâre

Sakın ağlayup beyâz mendilin kirlendirmesün

Baht bize hasım belki olamaz vuslata çâre

Yârim var deyu kendüyi âleme dillendirmesün

İşte merkûmuñ şu beyitlerinden mutlakâ memlekette bu adamıñ bir sevgilisi olduğu anlaşılmakta “Acabâ benim sevgilim de benim için böyle âh u figânlar etmekte midir?” deyu mütâlaa eder iken mezkûr delikanlı yine beyit okumağa başladı(52)

(Beyit)

Geldim geleli fâni dünyâya sürmedim safâ

Deryâ-yı gamda eğlencem oldu mihnet ü cefâ

Tesellim oldu didemiñ yaşı hem nice defâ

Okuyamadım ne yazılmıştır alnımda benim

Sanırım artık kalmadı belâ doldurdum destim

Öyle bir belâ gelür ki derim bunu bilmezdim

Gam baña bir nevi işret oldu ki anıñla mestim

Pek az şey çekmiş Hazreti Eyyüp yanımda benim

Teşrîh etseler kalpte biñ yâreler açılmıştır

Derd ile mihnet kanım içre çok yayılmıştır

Bilmem defter-i kaderde daha ne yazılmıştır

Ölümden gayrı kalmadı bir şey zannımda benim

Mezkûr mektûbuñ bir iki satırını daha okuduktan soñra tekrâr beyte başladı (53)

(Beyit)

Neden oldu garîp başım ben bu derde saldın Yâ Rab

Boşa gitti bu genç yaşıma bahr-ı gama daldım Yâ Rab

Yoktur benim cân yoldaşım dağ başında kaldım Yâ Rab

İşte ben şu beyitleri işittikçe merkûmuñ fevkalâde dertli bir kimse olduğunu derk ederek bî-çâreye teselli etmek efkârı ile külâhı başımdan çıkardım ve her ne kadar benim gibi bir nev-civân güzel kızın dağ başında bir delikanlı nezdinde âşikâr bulunmaklığımıñ münâsebetsiz bir hâl olduğunu fehm etmiş isem de ikimiz dahi deryâyı derd ü meşakkatte müstağrik bulunduğumuz cihetle kesb-i cesâret ederek merkûmuñ nezdine vardım ve “Derdiñ nedir a civânım?” deyu suâl ettim.

Merkûmuñ dahi böyle nâgihân beni nezdinde görünce “Sen huri misiñ yoksa insân mısıñ?” deyu (54) suâlinde nevi beşerden olduğumu bildirdikten soñra “Civânım teessüf etme derdiñ her ne ise baña söyle zîrâ insân dediğiniñ bir karârda olamaz dâimâ derd ü meşakkatte kalacağım zanneder. Ama gökteki bulutlar gibi insânın hâli de bir sâniye zarfında birkaç hey’ete tebdîl olur.” dedim.

Delikanlı kelâma âgâz edüp “Sultânım siz cins-i beşeriñ derd ü meşakkatiniñ bir tesellisi makâmında halk olmuş olduğunuz cihetle şu sözleriñiz gâyetle kalbimiñ ferâhını mûcip olduğundan sergüzeştım hakkına sizlere cüz’i bir ma’lûmât vermeklik

husûsuna beni teşvîk eyledi. Bendeñiz memleketimde bir fukarâ evlâdı idim ki anam benim ismime Bahtıkara demiş idi. Bedbahtlık ile bu benim ismim hâl u etvârıma muvaffak çıktı. Hâlbuki memleketimizde sâhib-i servet bir zâtıñ Nâzenin isminde bir güzel kızı var idi. Merkûme güzellikte hemân size fâik idi. Ayıñ on dördünden cemâl-i resim almış. Zemheri karından (55) beyâz renk almış. Anıñ didesine nazar edenler semâdan düşmüş bir yıldız sanmış. Zülûfler siyâh bahtıma beñzer, kaşları üç günlük bir aya beñzer, kırmızı lebleri kiraza beñzer, beñleri nakl-veş, gerdân uzamış, kara nispet eder sanki sîneler, cilveye başlarsa bülbül bebeler, şîve ü nâzı ‘âşık büyüler, bilmem mâderi kimden kazanmış. Ben ise bir gün merkûmeniñ konağı civârından geçer iken sokakta bir fal bakıcı oturmuş olup merkûma falımı baktırdığımda elime bir ceviz verüp “Oğlum şu cevizi al bir tarafa fırlat ol ceviz seniñ kısmetiniñ haberini saña getirir.” demesi üzerine cevizi alup bir tarafa fırlattım aradan bir mikdâr geçer geçmez mezkûr ceviz gelüp başıma düştü. Ol vakit falcınıñ ta’rîfi üzere cevizi kırdım. İçinden bir kâğıt parçası çıktı. Kağıdı elime alup baktığımda atideki beyti görüp okudum. (56)

(Beyit)

Bir taş attıñ gelüp değdi başıma

Saña b eyân etti şimdi fal beni

Bahtıkara’m rahm eyle genç yaşıma

Nâzenin’im, kısmetinim al beni

Meğer merkûme kız bağçede gezer iken andığım ceviz başına düşünce derhâl bir kâğıt yazarak ceviziñ içine koyup sokağa doğru atmış imiş. İşte bu veçhile ikimiz birbirimize ‘âşık olarak rû-be-rû gelüp konuşmağı arzû eder isek de ekseri güzel kızlarıñ tecellisi iktizâsınca Nâzenin’iñ pederi gâyetle kıskanç olup ne hânelerine hâriçten kimse girer ve ne de kızını dışaru çıkarır idi. Ancak sevdâ zinciriyle bağlı olup birbirimizden (57) ayrılmaklığımız mümkün olmadığından gizlice nâmeleşmeye başladık. Hâlbuki bu veçhile konuşmak aşk u iştiyâkımızı daha ziyâde artırdığından ikimiz dahi gün-be-gün

zayıflanup ve sararup solarak hayâtımızdan kat'i ümîd etmek raddelerine gelür idik. Nâzenin'in vâlidesi kendi kızını bu hâllere duçar olmasının sebebine rağmen vâkıf olarak kızı birisiyle akd-ı tezvîc etmek üzere zevcine çok ibrâm eder idiyse de zevci kıskançlığı ile berâber gâyetle tama'kâr olduğundan kim baña biñ altun verir ise kızımı aña veririm der imiş. Bu husûsu Nâzenin baña mektûp ile bildirince ben dahi meblağ-ı mezbûru kazanmak için diyâr-ı gurbete çıkup kısmet aramağa mecbûr oldum.

Bir eyyâm dağ ve tepeler aşup deryâlardan geçüp hayli felâketlere duçar olduktan soñra bir gün fırtına zuhûr ederek şiddetli yağmur ve kar ve dolu gibi şeyler yağmaya başlayınca gâyetle yorgun bulunduğumdan kaya (58) kenârında bulunan bir mağaraya girmeğe. Mezkûr mağara hemân iki metre mik'abında olup tabanı dahi toprak olarak ilerisinde bir ırmak olup etrâfında birçok bağçeler var idi. Ben mağaranın içinde bir mikdâr uyuyup ve yorgunluğumu defettikten soñra kalkup oturarak kendi kendime şu beyitleri söylemeğe başladım

(Beyit)

Seyrini sevdiğim dil-güşâ bağlar

Ne yana gideyim ben kısmetim için

Aşk için meskenim oldu bu dağlar

Kime yüz sürem ben vuslatım için

Nâzenin'im için çeksem biñ cefâ

Görmesem kimseden asla bir vefâ

Dolaşsam cihânı günde on defa

Teşekki eylemem zahmetim için

(59)

Şu mağara baña aynı sarâydır

Dar günler geçirmek baña kolaydır

Yüz sene de geçse baña bir aydır

Bir çâre bulursam ülfetim için

Ba'de yere baktıkça gözüme toprağın arasında sarı bir şey göründü. Derhâl mezkûr şeyi alup baktım ki bir adet altundur. Ben bu husûsa gâyetle taaccüp edüp toprağı eşeledikçe altunlar çıkmağa başladı.

Mezkûr altunları cebime ve koynuma doldurur ve fikrimde “Benim tâli'm bu kadar yâver değildir ama hele Mevlâ encâmını hayr eylesün!” der idim. Ba'de altunları Nâzenin'imiñ pederine vererek murâdima nâil olmak üzere bir taraftan mesrûriyet ve diğerk taraftan vesvese ile şu beyitleri söylemeğe başladım (60)

(Beyit)

İşte o tâli'îñ âlâtı olan

Gözüme göründü sarı altunlar

Seniñ için söylenür günde biñ yalan

Çok nizâ'a sebep sarı altunlar

Cihân seniñ için her dem uğraşur

Ana evlâdına küser dolaşur

Seni görür ise çabuk barışur

Yüzüñüz ne sıcak sarı altunlar

Bundan böyle derdim yoktur yanacak

Durmayup gideyim şuradan ancak

Beni Nâzenin'e kavuşturacak

Siz olacaksınız sarı altunlar

Ve ba'de mağaradan dışarı çıkmakta iken karşıma kıyâfet-i acîbe ile bir cânavar çıktı. Meğer mezkûr mağara ol cânavarıñ ini olup birkaç gün ikdam haydutlar yol üzerinde birisini urmuşlar ve altun çantasını alup kaçar iken hükûmet me'mûrlarınıñ (61) koğalamasıyla haydutlar bilmeyerek mezkûr çantayı düşürüp kimse dahi görmemiş olduğundan bu cânavar oralarda dolaşur iken mezkûr çantayı görüp içinde yiyecek bulunur zannıyla alup mağaraya getirerek oracıkta çantayı parçalayup içinden çıkanlarıñ kendisine menfaati olmayan bir şey olduğunu añlayınca çantaya bir tekme urarak altunlar saçılıp topraklarıñ arasında öylece kalmış imiş. Hâlbuki cânavar benim kendü ininden çıktığı mı gördüğünde aşırı hiddetlenerek beni telef etmek için ayak üzre kalkıp hücum etmekte iken hemân cân havliyle belimden bıçağı çıkarup cânavarıñ beline sapladığı mı gibi cânavar yere yatup yarasından kanlar akmağa başladı. Bu veçhile her ne kadar kendimi cânavarıñ elinden kurtardım ise de bütün vücûdumu dahi bir titremek alarak yürümeğe bile tâb u tavânım kalmamıştı. Ancak gâh Nâzenin'in sevdâsı ve gâh altunlarıñ sevinci ile biraz kendime (62) gelip âheste âheste ileriye doğru yürüyerek ırmağıñ kenârından geçmekte iken artık zâhiren bir belâ ve felâket görünmediği için biraz ferâhlaşup kalb u hayâlimde güzel mâl-i hülyâlar cevân etmeğe başladı. Fikrimde "İşte şimdi her müşkülât ve engel defolup Nâzenin benim oldu. Merkûme şimdi acabâ nasıl rüyâlar görmektedir ve benim memlekete vusûlümü duyunca ne derecelerde memnûn ve mesrûr olacaktır. Altunlar pederine teslîm olunca düğün kurulacaktır. Aşk u muhabbete revnak veren şarkılar okunup çalgılar çalınacaktır. Atlas ve dibâ ile

döşenmiş olan odalarda Nâzenin baña teslim olacaktır. İlk görüştüğümüz gün acabâ ne kadar şîveler yapacaktır?” der iken bir de baktım ki zaptiyeler kollarımdan tutmuşlar ben ol sâat (rüyâsında kendisini bir mükemmel sarâyda görüp uyanınca kendisini zincirbent mahpûsta görmüş) bî-çâreye döndüm. Merkûmân zaptiyeler **(63)** üst ve başımı araştırıp altunları görünce “Hâ! İşte ispâtı demek ki aradığımız adam bu imiş.” ben ise kendimi şaşırıp “Cânım ağalar benden ne istersiniz?” deyu suâl ettiğimde bunlar asla cevâb vermeyerek hatta bıçağımı dahi kınından çıkarmayıp ve endîşe ve telâşımın nâşî silmeği unuttuğum cânavarın kanını dahi gördüklerinde “Ey artık hiçbir şahit ve ispâta hâcet kalmadı. İşte uran bu imiş.” deyüp kollarımı bağlamağa başlayınca gözlerimden kanlı yaşlar akıtarak “Ağalar kabâhatim her ne ise söyleyin?” deyu niyâz eder idim ama zaptiyeler asla rahm etmeyerek ve hâin hâin yüzüme bakarak “Haydi şehre gidelim de kabâhatiniñ ne olduğunu ol vakit anlarsın.” deyüp tekme ve yumruk urarak beni şehre getirdikleri yerde şu beyitleri söyler idim:

(beyit)

Bahr-ı hayâlîme dalmış iken ben

Bilmem yanımda kim durur imiş

(64)

Kader emretmezse hayli cehd etseñ

Âb-ı deryâ bile hem kurur imiş

Bazılar akl ile kuyu kazarlar

Semâda yıldızın devriñ çizerler

Adamın alnında olan yazılar

Hem bozulmaz gelür hem bulur imiş

Ey Bahtıkara sen düştüñ feryâda

Encâm olamadıñ gamdan azâde

Altun da boş imiş meğer dünyâda

Mevlâ ne der ise o olur imiş

Böylece getirdiler. Şehre girince der-akab vâliniñ huzûruna çıkararak vukû'-ı hâli vâliye beyân ettiklerinde vâli derhâl katlime fermân eyledi. Ba'de boynumuñ sarây havlusunda urulmaklığına karâr verilüp insâna dehşet verici yanı benim duçâr olduğum hâl-i musîbeti seyretmek için izdihâm üzere tecemmü' etmiş olan bunca kûsânıñ gözü öñünde zaptiyeler ellerimi bağlayup diz çöktürdüler. Ol vakit boynumu urmak için cellât yanıma geldi. (65) Bir de o aralık ne sebebe mebni olduğunu bilmem vâli birdenbire emrini geri alup katlimi men' edildiğinden zaptiyeler derhâl ellerimi çözüp vâliye duâda kusur etme diyerek beni salıverdiler.

Andan soñra artık hakkımda ol derece musîbetli olan bir memlekette durmaklığımyı tecvîz görmeyüp ve hemân şehirden dışarı çıkup haylice mesâfe kat' ederek bir mikdâr meşakkate giriftâr olduktan soñra bir derbende vâsıl oldum. Yakın vakitte tâli'imiñ bî-karâr olan fırtınası emvâcının kalp hamûlesiyle memlû olan vücûdum sefînesine ziyâdece zedelemiş olduğundan istirâhat etmek üzere çend gün mezkûr derbentte ikâmete karâr verdim. Bir gün derbendiñ yanında bulunan küçük bir ağacıñ sâyesinde oturmakta iken şu yakın vakitte sergüzeştim olan envâ'i vukûâtları ve vâliniñ evvelâ katlolunmaklığımyı emredüp ba'de birdenbire men' eyleseniñ sebebini biraz mütâlaa ederek duçâr bahr-ı tefekkür olduğum (66) soñra da fikrimde şu beyitler cevelân etmekte idi.

(beyit)

Ey benim bahtım benim ile bunca eğlendiñ yeter

Didelerimden kanlı yaşlarım dilendiñ yeter

Ben kaçtıkça sen attıñ boynuma kemendiñ yeter

Herkes rahm etti daha sen rikkat etmediñ yeter

Deryâ-yı gamda herkes uzaktan baña göz bastı

Dediler acep nedir tâli'in buña bu kastı

Nice zamândır bu aksi rüzgâr başımdan esti

Elverir deyüp bir limana vâsıl ettiñ yeter

Darb-ı destiñle cefâ zincirin boynuma taktıñ

Uğraşmak için benimle acep var mı bir ahdiñ

Her nere gitsem açıp çeşmiñi baña sık baktıñ

Bir müddet olsun gaddâr gözün kör etmediñ yeter

Bu aralık yanımdan birisi “Arkadaş ne için (67) düşünüyorsuñ?” deyu beni dürtmesiyle dönüp merkûma nazar ederek “Ne düşünmeyeyim, bak şu benim tâli’i-i gaddârıma, beni alûde-i tefekkür ve endîşe ederek kesb-i iftihâr ediyor. (arada elde değil ben nideyim)” dedim.

Merkûm gâyetle sâhib-i dirâyet ve insâniyetli bir zât olmakla baña bir mikdâr teselli vererek azâde-i gam etmek emel ü efkârıyla garîk bahr-ı tefekkür olduğumuñ ne sebebe mebni olduğunu suâl edince ben dahi sergüzeştimi min ulâhâ ilâ âhire beyân ve ifâde ederek cânımdan olan ümîdimi kat’ ettikten soñra cellâd-ı bî-dâdın satır-ı cân kabzının gerdân-ı müy-ı misâlimi kat’ etmek raddelerinde iken ecel kûsunuñ henüzurulmamış olmasıyla yine azâde-i ser ü cân olduğumuñ sebebi husûsunda ziyâdesiyle taaccüp ederek derin tefekkürlere dalup hiçbir nesneden haberim olmamış olduğunu beyân ettim. Merkûm dahi haylice düşünerek dalgın dalgın (68) “Kendi kendine çok taaccüp olunacak şeydir ki tâli’i insânîñ başına akılda asla hayâl u nişânesi bile olmayan

yerlerden bunca belâlar yağdırdığı gibi bazı kere dahi akıl ermez vukûât ve tesâdüfler ile insâna derece-i nihâyede eyülik eder.” diyerek baña hitâben “Ben seniñ cânına kastetmek üzere başıñ ucuna gelen celladıñ tığ-i hûn alûdesinden azâde-i ser edebildiğini şu nakledeceğim vukûâta haml ederim.

Bendeñiz Mısırlı bir beyzâde ve ismim Alyanak olup pederim alacağım kıza anıñla nazar etmekliğim için yâdigâr olarak baña bir gözlük vermiş idi. Ben mezkûr gözlük ile taht-ı nikâhıma alacağım kıızı gerçi görmüş isem de merkûmeyi bulmak için bunca güçlülere tesâdüf ettim ve sür’atle cereyân eden sularıñ önüne katılıp sürüklenen ağaç parçaları gibi ben dahi tâli’ rüzgârınıñ önüne katılıp buralara düştüm (69) ve bundan beş on gün mukaddem seniñ katline fermân olunan memlekete gittiğimde memleketiñ içinde acâyip bir tevâtür şüyû bulmakta idi. Şöyle ki mezkûr memleket vâlisiniñ gâyetle nâzik ve nev-civân ve şîvekâr bir kıızı var imiş. Merkûme bir gün odasınıñ mefrûşâtından ma’dûd olan sırma saçaklı dibâ şilteler üzerinde oturmakta iken ansızın berü beyâbâna nâzır bulunan pencereniñ camı şikest olarak yanına bir küçük taş düşmüş. Tâife-i nîsâyâ mahsûs olduğu üzere merkûme dahi bu vukûâttañ gâyetle korkup “Acabâ bu taşı kim attı?” deyu pencereyi açup etrâfa nazar ederek hiçbir kimseyi görmemesiyle pencereyi kapayup oturur oturmaz diğere bir taş daha gelüp yine yanına düşünce kıızıñ korkusu ziyâdelenerek def’a kalkup pencereden dört etrâfa bakmış ise de yine kimseyi görememiş olduğundan kıız aşırısı mertebede korktuğu için vukû’-ı hâli bâis-i vücûd ve sebep-i hayâtı olan peder (70) ve mâderine dahi haber verince anlar kıızıñ odasına gelerek dört tarafıñ pencerelerinden dışaru etrâf u civârına nazar etmişler ise de taşı kimiñ attığını göremediklerinden bu husûs için nasıl tedbîr kullanacaklarını bilmeyerek ve bu acâyip hâli kimseye ifşâ etmek dahi istemeyerek kıızı bir gece nısf-ıl-leylde gizlice sarâydan çıkarup akrabalarından birisiniñ hânesine götürmüşler ise de bu defa taş oraya da gelmeye başlamış olup ol vakit vâli kendüsini bütün bütüne şaşırıp ve hiddetlenerek ve artık her bir i’tirâzı bertaraf ederek “Kızıma taş atan adamı her kim görüp de baña haber verir ise anı ihyâ ederim.” demesi üzerine memleketiñ her bir tarafında tellallar çağırılmış. Ben ise mezkûr havâdisi duyup tellal sedâsını dahi işittiğimden pederimiñ yâdigârı olan gözlüğün uzağı yakın gösterdiğine güğendiğim için kalkup doğru vâliniñ huzûruna giderek kıızıñ tekrâr sarâyâ getirilüp ve odasında (71) ik’âd ettirilmesini talep ile merkûmeyi tekrâr sarâyâ getirttim. Mezkûr taşlar yine gelmeğe başlayınca gözlük ile bir kere nazar edüp gördüm ki karşıda bulunan bir dağın

tepesinde ayak üzere durduğu yerde bir Arap taş atıyor idi. Bu husûsu vâliye haber verince Arap'ı ta'kîb ile şehre getirmeleri için derhâl ol tarafa zaptiyeler sevk olunarak merkûmu elleri arkasında bağlı olduğu hâlde şehre getirerek vâliniñ huzûruna çıkardılar. Arap'a bu taşları atmaklığının sebebi suâl olundukta bir gün şehre gelüp sokaktan geçer iken vâliniñ kızına rast gelip merkûmeniñ cemâline nazar edince hemân bahr-ı aşka duçar olarak kızın yüzüne sıkı sıkı bakmakta iken merkûme hiddetlenerek zaptiyelere bunu döğmelerini emir ile bir eyüce dayak attırdığı için ahd-ı intikâm sevâsıyla sihirbâzlara mürâcaat ederek mezkûr hareketine cür'et eyleyeceğini beyân etti. Arap bu veçhile (72) kabâhatini ikrâr etmesiyle mahpûsa ilkâ oldu. Ol vakit vâli baña hitâben "Benden her ne ister iseñ saña vereyim." deyu çok çabalamış ise de "Efendim sağlığıñızdan mâ-adâ bir şey istemem." dedim. Çünkü benim istediğim şeyi vâliniñ veremeyeceğini yani Sergüzel'e kavuşturamayacağını bilür idim. Benim ise Sergüzel'den mâ-adâ hiçbir şeyde arzûm yok idi. Ancak vâli bu gözlüğü gâyetle beğendiğinden kendisine hediye etmeğimi her ne kadar ricâ eylemiş ise de ben asla kâil olmadığım için "Hiç olmaz ise mezkûr gözlük birkaç gün bende dursun." demesi üzerine artık hatırını kırmayarak emâneten gözlüğü kendüsine bırakmış idim. Gâlibâ vâliniñ kızı tâife-i nîsânîñ tabiatı iktizâsınca bir şeyi anlamak husûsunda ziyâde merâkı olduğundan gözlüğü gözüne takup çâr etrâfa nazar etmekte iken seniñ mağarada oturduğunu (73) ve dışarı çıkar iken cânavara rast gelüp öldürdüğünü ve o civârda bir adam katl olunmuş olup maktûl merkûmuñ kâtilini bulmak için oralarda dolaşmakta olan zaptiyeler saña rast gelüp koynunuda bulunan altunlar ile kanlı bıçağını dahi görünce her hâlde seni bir kâtildir zannıyla tutarak bunca ezâ ile sarâyâ getürdiklerini odasından görmüş olup hâlbuki ol sırada sarâyîñ havlusunda izdihâm üzere tecemmü' etmiş olan halkın şamatasını işiterek ve sebebini pederine suâl edüp ahvâle vâkıf olarak seniñ kabâhatiñ olmadığını pederine beyân edince pederi dahi emrini gerüye almış olmalı." dedi. Bu husûsa benim dahi aklım kesüp ve tâli' murâd ettiği hâlde hiç ma'mûl olunmayan mahal ve adam vâsıtâsıyla dahi eyülik ettiğini ra'nâ derk ederek artık bundan böyle tâli'imden şikâyet etmemegi niyet etmiş isem de çe fâide ki aşk u alâkasına duçar (74) olarak bunca felâketlere giriftâr olmaklığımaya sebep olan Nâzenin'im hatr u hayâlinden ayrılmadığından yine niyetimi bozar idi. Her ne hâl ise biz vedâ'laşarak birbirimizden ayrıldık ve işte şimdi birazistirâhat için şuraya oturmuş olup her ne kadar bu vukûatların üzerine nevi beşer tâli'iñ bir eğlencesi olduğuna kâni'

olmuş isem de Nâzenin'inden henüz almış olduğum bir nâmeyi koynumdan çıkarup okuduğumda aşk u sevdâ şu kadar ve niyetime galebe ederek beni âh u figân ile şu beyitleri okumağa mecbûr etti.” dedi. Ben merkûm delikanlıya biraz daha mütesellilik ettikten soñra merkûmuñ beyit söylemek babında ehliyet ü dirâyetini ra'nâ derk etmiş olduğum için birkaç beyit dahi benim etvâr u ahvâlîm hakkına söylemesini ricâ ettiğimde böylece beyte âgâz eyledi. (75)

(beyit)

Sultânım hüsnüne gurûr getirme

Hüdâ'dan bir ihsân olur güzellik

Üftâdelerine çok âh ettirme

Yarın mezârda mahvolur güzellik

Seyrâna çıkar iseñ saña bakarlar

Niceler gizliden gönül bağlarlar

Ateş-i aşkıñla bağrın yakarlar

Ol vakit bir nevi nâr olur güzellik

Hüsün bir metâdır alup satılmaz

Ressamı Mevlâ'dır kâlem katılmaz

Tâ'ciz olsan dahi baştan atılmaz

Bazı başa belâ olur güzellik

Merkûmuñ benim sergüzeştîme âşinâ olmuş gibi şu beyitleri söylediği için fikrimde “Acabâ şâirler kalpten geçeni bilürler mi?” dedim ve bu şüphemi halletmek

üzere birkaç beyit daha söylemesini (76) merkûmdan temenni eylediğimde şu beyitleri söyledi:

(Beyit)

Evvelâ yoğ idi bu sevdâ sende

Der idiñ ki nedir bu sevdâ sende?

Hele bir gönül ver yar sevdâ sende

Ta ciğerini oyar sevdâ sende

Tatarların beyi vardır Kırım'da

Al atım da vardır dahi Kırım'da

Altun baña küsmüş yok bakırım da

Hem garîbim burda hem fakîrim de

Beni boyamıştır ol nakkaş kara

Bir sevdiğin vardır ismi Kaşkara

Gözleri siyâhtır dahi kaş kara

Baht olmasın da olsun kaş kara

Bu kelâmları dahi işitince fikrime tulû' eden eşyâyı bildiğine asla şüphem kalmayarak merkûma açıktan açığa beyân-ı efkâr edüp sevdiğimi (77) ne zamân ve nerede görebileceğimi dahi beyân etmesini niyâz eylediğimde şu beyitleri söyledi:

(beyit)

Güzel sevenlere hiç doymak olmaz

Beyâz eyü ama esmer de solmaz
 Sevdâya düşmeyen bir adam olmaz
 Olsa dahi bir şâh tacı başında

 Mukarrer değilse ma'şâka vuslat
 Yormasın kendüyi tehîdir zahmet
 Sen nâil-i merâm olursañ şâyet
 Görür iseñ bir adam kuşu başında

 Seyredüp resmini olduñ aña kul
 Dediler saña var haydi ara bul
 İşte söyleyeyim merâktan kurtul
 Oturmuş sevdiğin bir subaşında

Delikanlı bu beyitleri dahi söyleyince teşekkürümü kendisine beyân ederek vedâ'laştıktan sonra gâyetle susamış olduğumdan dağdan aşağı (78) inüp su aramakta iken ağaçlar arasında bu çeşmeyi görünce su içmek için gelür idim. Meğer siz Karakaş'ıma kavuşacak imişim. Şükürler olsun Mevlâ'ya biz birbirimize kavuştuk, Mevlâ cümle sevdâkeşleri murâdlarına nâil etsün!" dedi.

Hüsnügüzel böylece mükâlemesine hitâm verince Sergüzel, ağaçtan inüp ve kanadı sırtından çıkararak Alyanak'a kangı derbentte rast geldiğini ve mezkûr derbendiñ ne tarafta olduğunu Hüsnügüzel'e suâl edüp haberini alınca yine kanadı takınup hânesine avdet etti.

Sergüzel hânesine gelüp her ne kadar o gün Alyanak'ı bulmadı ise de dünyâda nevi beşer geşt-i güzâr ettikçe kesb-i ma'lûmât edebildiğini mütâlaa ederek seyâhatiniñ

maksadından tehi dest-i avdet ettiğini hakkına teessüf-i derûnisi biraz teskîn olur idi.
(79)

(Tayerân-ı Sâni)

Ertesi gün Sergüzel kanadı takınıp mezkûr derbende müterâhi oldu. Derbende varup “Alyanak acabâ burada mıdır?” deyu çar etrâfına nazar etti ise de bir aksakallı ihtiyâr derbentçiden başka kimseyi göremedi. Derbentçi böyle büyük bir kuşuñ kapudan içeriye girdiğini görünce taaccüp ile kuşa nazar eder idi. Sergüzel, merkûmuñ taaccübüne vâkıf olarak anıñ daha ziyâde taaccüp ü tahayyürünü bâis olmamak üzere bir lakırdı etmek istemez idiyse de Alyanak’a olan alâka-ı derûniyesiniñ dahi zaptına muktedir olamayarak kelâma âgâz birle “Vaña bak a babacığım, beni kuş kıyâfetinde görüp de sakın kuş zannetmeyesiñiz. Ben insânım ama sevdâ beni kuş gibi hava üzerinde uçuruyor. İhtimâldir ki bu hâliñ bir nev’i dahi seniñ delikanlılığında başından geçmiştir. Ancak şimdi saña bir suâlim vardır. Dünkü gün bu derbentte delikanlı bir yolcu misâfir oldu mu?” dedi. (80) Derbentçi “Evet kuşum dün buraya Alyanak derler bir delikanlı gelmiş idi. Ama akşamüzeri buradan gitti.” deyu cevâb verdi. Derbentçiniñ bu lakırdısı üzerine ziyâdesiyle Sergüzel’in cânı sıkılıp “Acabâ kangı semte doğru gitti?” deyu derin tefekkürlere dalmış iken derbentçi tekrâr kelâma âgâz ile “Mâdem ki siz cins-i beşerden imişsiniz. Benim dahi size bir suâlim vardır. Şöyle ki sizi böylece kuş hey’etine tehvîl eden kanatları kimden aldınız?” dedi. Sergüzel derbentçiniñ bu suâline gâyetle taaccüp ederek ve mezkûr kanatları kimden aldığı dahi söylemek istemeyerek “Bu husûs hakkına niçün kesb-i ma’lûmât etmek istiyorsunuz?” deyu merkûm derbentçiye suâl etti.

Derbentçi kelâma âgâz ile “Bendeñiz bir vakit Arabistan pâdişâhınıñ yâveri idim. Hâlbuki sevdâya düş olmak her adam için tabiidir ama bizim şehzâdemiz acâyip bir sevdâya duçar olmuş idi. Yani hiçbir (81) güzeli beğenmez idi ve beğenmediğiniñ sebebi kendisine suâl olununca “Teklif olunan güzelleriñ hiçbirisi beni cânndan sevmezler. Beni cân u dilden seven güzel gerçi bir tâne var ise de kim olduğunu bilmiyorum.” der idi. Şehzâde-yi merkûm bir gün tarlanıñ birinden geçmekte iken aynı şu siziñ taktığınız kanada beñzer bir kanat bulup taktığı hâlde havaya kalkmağa başlamış idi. Bunuñ üzerine işte “Ben bu kanat ile uçup beni cân u dilden seven kızı bulabileceğim.” diyerek vatanını ve peder ü mâderini ve saâdet ü saltanatını terk edüp

diyâr-ı ahire uçtu gitti ve hâlâ bu güne kadar ne vatanına avdet etti ve ne dahi hakkına hiçbir mahalden bir haber almağa muvaffak olunabildi. İşte siziñ takmış olduğunuz kanadıñ hakkına kesb-i ma'lûmât etmek istediğimiñ sebebi budur. Merkûm şehzâde sizsiñiz diyemem çünkü siziñ gerek bir delikanlı peşinde dolaştığınızdan ve gerek revş u etvârınız ve sesinizden kız olmuş **(82)** olduğunuz anlaşılır.” dedi.

Sergüzel, derbentçiniñ bu lakırdılarını işittiğinde maddenin aslını anlayup kanadı kimden aldığını beyân etmek istemeyerek merkûma hitâben “Babacığım ben bu kanadı hiçbir kimseden almadım. Baña babamdan mirâstır. Ancak siz ta'rîfiniz üzere vaktiyle Arabistan pâdişâhınıñ yâveri iken nasıl oldu ki ahir ömrünüzde böyle dağlarıñ başında derbentçilik etmektesiniz?” dedi. Derbentçi kelâma âgâz ile “A kızım sen bilmez misiñ dünyâ dediğiniñ bir ulu çarhtır ki durmaz döner. Bazen bâlâdakiler aşağı iner. Bazen aşağıdakiler bâlâya çıkar. Ve bu husûslara öyle gizli ve derin vukûâtlar sebebiyet verir ki kimseniñ aklı ermez. İşte Arabistan pâdişâhınıñ bir kızı var idi ki ismine Buygüzel tesmiye olunur idi. Merkûme kız, hemân on üç on dört yaşında. Serden aklı alır dursa karşında. Etmem methin gözüñ dahi kaşında. Ta'bîr olunmaz hiç etvârı anıñ. **(83)** Hüsnüne kıskançtır vermez diğere. Bakmaz aşkıyla düşen çâkere. Sade bir cilvesi geçer ciğere. Bayılmadan gûş olmaz giftârı anıñ. Mıknatıstır lebe andaki gerdân. Bel sığar karışa boyu veş fidân. Ne güzel yaratmış anı Yaradan. Bahş-ı safâ eder refâtârı anıñ. Hâlbuki bir gün pâdişâh kendi has bağçesinde vükelâsına bir ziyâfet tertîb ederek tekmîl vükelâ ve sâir me'mûrları da'vet etmiş idi. Mezkûr dil-güşâ bağçeniñ diğere tarafında Buygüzel, câriyeleri ile berâber bir ağacıñ altında oturup dört tarafı temaşa ederek ve çalınan çalgıları diñleyüp eğlenür idi.

Pederiniñ bulunduğu tarafta gümüş tepsi ve altun ve mücevherli tabaklar ile zînetlenmiş sofralar tanzîm olunarak türlü nefis taâmlar yenilüp içildikten soñra da'vetliler bağçeniñ diğere bir tarafına gittiklerinde hademeler sofrayı kaldıracakları vakit yukarıdan sofranıñ üzerine bir kartal kuşu inüp içi kebab ile memlû olan **(84)** bir tabağı kapup havaya kalkmak istemiş. Kuşuñ kanadı ise mezkûr tabağıñ yanında duran bir şişeye çarpılarak şişe dahi tabağıñ içine girince kuş dahi mezkûr tabağı alup havalanarak bir hayli yükseğe çıktıktan soñra Buygüzel'in oturmakta olduğu mahaliñ üzerinden geçer iken şişe tabağıñ içinden kayup doğru Buygüzel'in başına düşüyor. Bu aksi vukûât üzerine bütün da'vetlileriñ zevki bozulmasıyla kimisi kendini şaşırıp

mahzûn u mükedder ayak üzerinde durakalup dört tarafa bakmakta ve kimisi Mecnûn gibi öte berü koşup merkûme kızın peder ü mâderiniñ kalbini teskîn etmeğe çalışmakta. İşte böylece bir an içinde o ulu bağçeniñ derûnunda olan meserret u şâdumânı kara mâteme ve çalgılarıñ tatlı terennümleri acı gözyaşlarına tebdîl oldu. Vâkîâ işbu kazâ Buygüzel'in ömrü hakkına bir korku vermedi ise de başı fenâ sûrette yarılup kanlar akmağa başladı. Merkûme der-akab sarâyâ nakl olunup (85) nice kere ustalıkları sebebiyle nâil-i mükâfat olan tabîpler celp olunarak üç dört mâh, ifâkatı çâresine devâm olunduktan soñra yarası eyüleşip kâmilen hey'et-i aslıyesi gibi oldu ise de merkûme bu def'a diğeri bir merâka duçar oldu. Şöyle ki "Benim başımda bir şişe vardır!" deyu ne odasından dışarı çıkar ve ne de kimse ile ülfet ve ünsiyet edebilür idi. Merkûmeniñ pederi ve vâlidesi her ne kadar kızınıñ bu merâkını def' edebilmek için yalnızca kızın yanına giderek tatlılık ile "Kızım ne boş lakırdı ediyorsuñ. Seniñ başında şişe filân yoktur o seniñ kuruntudur." deyüp hatta kızın ellerini başına götürerek "Bak kızım başında şişe var mıdır?" deyu iknâ' etmeğe çalışurlar idiyse de asla kâr etmeyüp "Hayır ben çocuk değılim ki beni aldatasınız." diyerek anların da sözlerini reddeder hatta merkûmeyi kâni' etmek üzere biraz daha söylenirler ise odasından dahi koğar idi. Bî-çâre Buygüzel'in ahvâli (86) akla hayret vereceğinden acınacak bir derecede idi. Şöyle ki odanıñ içinde eğilüp yerden bir şey alacak olsa "Şişe başımdan düşecektir!" deyu başını asla eğmeyerek ve başını kımıldatmayarak alur idi. Ve "Eğilürim de başımdan şişe düşer!" deyu korkusundan yatağa yatmak âdetini dahi kaldırarak gece sabâha kadar sediriñ üstünde oturduğı yerde başını bir masaya dayadığı için bî-çâre uykudan dahi kesilmiş idi. Hulâsa-yı kelâm çok tabîplere türlü ilâclar yaptırarak kendisiniñ şu asılsız kuruntusunu def' etmek için çok çalıştıktan soñra asla bir fâideyi mûcip olmadığını peder ü mâderi gördüklerinde asla teselli kabûl etmez elem ü endişeye giriftâr olmuşlar idi.

Hâlbuki o memlekette gâyetle fukarâ bir kimse olup son derece darlık ile ömrünü geçirir idi. Şöyle ki müddet-i ömründe asla lahm u yağ ve sâir katığa dâir olan şeyleriñ yüzünü bile görmeyüp yalnız (87) bir kuru ekmek ile iktifâ eder idi. Merkûmuñ Meymuş isminde bir erkek evlâdı var idi ki bütün ümîdi şu son derece fakîrlikten cüz'i azâde-yi ser edebilmek için anıñ üzerinde idi. Hâlbuki, bedbahtlık ile bu Meymuş dahi ol derece ahmak bir çocuk idi ki kendisine bir lakırdı on beş def'a söylenmiş olsa yine zihninde tutamaz ve bir şeyi bir yerden alup diğeri bir yere koymaklığı için kırk beş

def'a söylemeli idi. İşte bî-çâreniñ pederiniñ bu taraftan dahi ümîd kapıları kapanmış olup elem ü esef derûnundan nâşi nice def'a gerek kendi kendine ve gerek çocuğa hitâben “Şu bendeki nasıl tecellidir. Bu derece fakîrlik ile birlikte öyle bir evlâda mâlik olmuşum ki vazgeçtim çalışup para kazanarak baña yardım etmesinden hatta bir su bardağını bile yerinden alup diğer bir yere koymağa kabiliyeti yoktur.” der idi. Merkûm bir gün gerek evlâdınıñ ahvâli hakkına teessüfünü ve gerek emr-i (88) taayyüş hakkına çektiği darlığı falcınıñ birisine beyân ile falına baktırdığında falcı merkûma bir parlak taş verüp “Şu taşı al ve eviñizdeki su şişesiniñ içine bıraktığın gibi şişeniñ her tarafi türlü türlü elmâs ve pırlantalar ile işlenmiş bulursun. Ol vakit mezkûr şişeyi satarak fakîrlikten azâde-yi ser edersin. Ancak şişeniñ kırılmamasına ziyâde dikkat etmelisin. Zîrâ şişe kırılınca bütün elmâs ve pırlantalar dahi gâib olur.” demesi üzerine merkûm hânesine gelüp mâlik bulunduğu bir adet su şişesi içine mezkûr taşı bıraktıkta filvâki' mezkûr şişe yekpâre elmâs ile pırlantadan ma'mûl bir şişe oldu.

Bu derece hâl-i fakırdan birdenbire böyle servete erildiği hâlde insânıñ kesp edeceği şâdı ve meserreti yalnız başına gelenler bilür ise de Meymuş'uñ peder u mâderi dahi mezkûr şişeye bakmağa kâni' (89) olmazlar idi. Ve ikâmet etmekte oldukları vîrân ve karanlık bir hâne kendilerine yekpâre mermer taştan masnû' olmuş gibi bir çok odayı müştemel olan pâdişâh sarâyı mesâbesinde görünür idi. Ve hiç şüphesiz bu kısmet bizim ahmak evlâdımızıñdır i'tikâdıyla mukaddem, asla muhabbetleri olmayan Meymuş'a dahi son derecede muhabbet etmeğe başladılar. Meymuş'uñ pederi şişeyi ol gün alıp ve çarşıya götürüp birisine satmak emelinde iken karısı ricâ edüp “Aman efendim artık nasıl olsa korkuyu geçirdik bari birkaç gün daha şu şişe evde dursun da yüzüne baktıkça sevinelim.” demesi üzerine kocası karısınıñ sözünü diñleyüp şişeyi evde bıraktı. Berü taraftan Buygüzel'iñ böyle bu merâka duçâr olmasınıñ sebebine pâdişâhıñ gece gündüz râhatı ve uykusu kesilüp dünyânıñ her köşesinde bulunan usta hekîmleri celp ederek kızının (90) ifâkatı zımnında türlü muâleceler yaptırtmış ise de asla bir fâide müşâhede kılınmamış idi. Ve kız işbu duçâr olduğu dertten kurtulmadıkça pâdişâhıñ elem ü endişesi daha ziyâde arttığından keder ve teessüf-i derûnundan nâşi hemân aklını zâyî' etmek raddelerine gelmiş idi. Müşârün-ileyh bir gün ne kadar hekîm var ise nezdine çağırıp ziyâde urf ve hiddetle “Eğer kızımıñ derdine üç güne kadar bir devâ bulamaz iseniz cümleten boynunuzu urdururum!” demesi üzerine hekîmler kendi mâ-beynlerinde meclis edüp ve ne yapacaklarını şaşırarak derin derin düşünmekte iken içlerinden az

ihtiyârca birisi, diğerklerine hitâben: “Arkadaşlar her nasılsa biz o ma’hûd kartal kuşuña kurbân gideceğiz ya! Bilir misiñiz ne yapalım? Ekseri böyle bir merâka duçâr olanlar öte berü gezüp dolaşarak veyâhût diğerk bir mahale nakl-ı mekân u tebdîl-i ab u hava ile merâklarını def’ ederler. Biz dahi pâdişâhıñ (91) kızıña duçâr olduğu dertten hâlas olması için işte şu tebdîri kullanalım.” demesi üzerine “Biz bu tebdîri nice kere düşünüp söyledik ama kız oda kapusundan bile dışaru çıkmâğı istemez.” imiş.

Bunuñ üzerine ihtiyâr hekîm “Hayır, ben bir def’a kendim yalnızca gidüp pâdişâha bu husûsu ifâde eylerim.” deyüp son cesâreti ele alarak “Ya ta’yîn olunan üç gün müddetten evvelce ölürüm veyâhût kız bu husûstan ifâkat bulur ise nâil-i ihsân u inâyet olurum.” diyerek sarâyâ gidüp huzûr-ı pâdişâhıya duhûl eyledi. Ve âdet-i kadîmeden olduğu veçhile evvel emirde pâdişâha duâ ve senâlar okuduktan soñra “Efendim, kerîmeñiziñ duçâr olduğu dertten halâs olması husûsunda bu abit-i âcizi haylice sarf-ı zihin ederek bir muâlece düşünmüş isem de mezkûr muâlece her ne veçhile olacak olsa (92) reddetmeyip kabûle himmet buyurmañızı niyâz ederim.” dedi. Pâdişâh, kızınıñ kesb-i ifâkat edilebilmesi hakkında merkûmuñ bu kadar olsun bir ümîd verdiğini görünce gam u kasâveti bir az def’ olup “Tertîb ettiğini ilâc, kızınıñ mübtelâ olduğu hastalığın def’ini mûcip olacak ise niçün kabûl etmeyeceğim?” deyince hekîm “Öyle ise efendim, kerîmeñiziñ işbu duçâr olduğu illetten hâlas olması için şimdiki ikâmet ettiğiki sarâydan diğerk bir mahale nakli lâzım gelüp ancak bu husûsa merkûme, rûy-ı rızâ göstermez ise îcâb ettiğiki hâlde cebr dahi kullanmaklığımız lâzım gelecektir.” dedi. Pâdişâh asla tereddüt göstermeyerek “Pek eyü, bu tebdîre ben dahi râzıyım fakat gündüz olmaz!” dedi. Ve ba’de bu gece merkûmeyi sarâydan çıkartup şehirden dışaruda üç dört sâat mesâfede vâki’ bir köşke götürülmesini emreyledi. Pâdişâhıñ emri (93) üzere ol gece nısf-ül leylde Buygüzel’e peder u mâderi evvel emirde tatlılık ile şehirden dışarıdaki köşke gideceklerini beyân ve ifâde ettiler ise de Buygüzel âdet-i kâidesi üzere red ile cevâb verüp “Hayır ben buradan bir yere gitmem!” deyince pederi artık sert lisân kullanarak “Olmaz kızım, bu emrime ister istemez itâat edeceksin!” deyüp ve ba’de hademelerine “Şunuñ kollarından tutup da dışarıya çıkarın!” demesi üzerine hademeler zor ile Buygüzel’i sarây kapısından dışarı çıkarıp götürmeğe başladılar. Merkûmeyi köşke götürecekleri vakit geçecekleri yol ise bâlâda zikri sebkâten eden Meymuş’uñ sakın olduğu hâneniñ önünden geçen yol idi. Birdenbire zengin olan fukarânıñ gözüne uyku girmemek tabii olup Meymuş’uñ peder u mâderi dahi şişeniñ sevincinden kandili yakup

gece sabâha kadar oturur ve mezkûr şişeye nazar (94) ederek eğlenirler idi. O gece Meymuş'uñ peder u vâlidesi ikisi birden hâneniñ aşağı katında olup Meymuş yukarıda idi. Meymuş dahi mezkûr şişeye nazar eder ise de anıñ zi kıymet bir şey olduğunu bilmeyerek parlakça bir şey olduğu için idi. Meymuş böylece yalnız yukarı katta oturduğu yerde sanursıñ ki biraz akli başına gelip hemân fikrinden “Behey adam, peder u mâderim her vakit bir şeyi bir yerden alıp diğeri bir mahale koymağa kabiliyetiñ yoktur deyu beni takbîh ve ta’cîz ederler ben de şimdi kalkayım şu şişeyi sokağa atayım da yukarıya çıkınca bu gün bâri baña “Âferîn!” desinler.” diyerek hemân kalkup mezkûr şişeyi sokağa fırlattı. Meğeri o esnâda Buygüzel’i hâneniñ önünden geçirmeleri tesâdüf edüp şişe ise aşağı düştüğünde Buygüzel’in başınıñ yanından geçerek önüne düşüp kırılmış. Ol vakit Buygüzel “Ha! İşte şimdi eyüleştim. (95) Şişe başımdan düştü. Ya ben size benim başımda şişe var der idim ama siz “Bir şey yoktur!” deyu beni aldatmağa çalışır idiniz. Her ne hâl ise artık kolumu bırakıñ ben her nereye ister iseñiz kendim yürüyerek siziñ ile birlikte giderim.” dedi.

Bu hâl ferâh-bahş derhâl sarâyaya duyulduktan “Buygüzel’i geri getirsinler!” deyu pâdişâhtan emir geldi.

Buygüzel gerü dönerek sarâyaya vâsıl olup pederi kızını işbu derde duçar olmazdan evvel yani kartal kuşu şişeyi merkûmeniñ başına düşürmezden evvel olduğu gibi bir hey’ette, gezip yürümekte ve söyleyip gülmekte olduğunu görünce boynuna sarılarak sevincinden ağlamağa başladı. Ve bu ma’mûluñ gayri meserret-bahş ve vukûat için üç gün ve üç gece düm-nemâ edilmesini emr eyleyerek ihtiyâr hekîmi nezdine çağırıp çok atıyye ihsân etti. (96)

(Biz şimdi biraz Meymuş'uñ evine gidelim)

Ahmak çocuk güyâ kendi fikrinde “Değil bir şeyi yerinden kaldırıp diğeri bir mahale nakletmek hatta bak ben bir şeyi nerelere kadar fırlatabilürüm.” deyu peder u mâderine bir işgüzârlık taslamak emel ü efkârıyla şişeyi sokağa atmış idiyse de bî-çâre peder u mâderi sokakta bir şişe kırıldığını işittikte hemân yukarıya koşup masanıñ üzerinde mezkûr şişeyi göremeyince bir azîm telâş ile çocuğa hitâben “Çocuk, şişeyi ne yaptıñ yoksa bir yere mi kaldırdıñ?” deyu suâl ettiklerinde Meymuş sevinç ile “Ne yapacağım, sokağa attım.” dediği gibi peder u mâderi ikisi birden bayılıp yere düştüler.

Meymuş, peder u mâderiniñ bu hâlini görünce uykuya vardılar zannederek fikrinden “Var ise şişe sokağa atılınca adamıñ uykusu gelür.” deyu kendisi dahi uyumağa başladı. (97) Hâlbuki karşılarında bulunan komşulardan birisi Meymuş’uñ hânesinden sokağa bir şey atılarak tabak kırılması gibi bir ses işittiğinden “Dışaru çıkup bakayım şu karşıki evden ne atmışlar?” deyu sokağa çıkup baktığında şişe parçalarını görünce “Acayip, bunlar bu şişeyi ne sebebe mebni sokağa atmışlar? Yoksa karı koca birbirleriyle kavga mı ettiler?” deyu merâk edüp ve Meymuş’uñ hânesiniñ kapusu dahi açık olmasıyla içerü girip yukarıya çıkınca ne baksın cümlesi de uyuyorlar idi. Merkûm ol vakit daha ziyâde taaccüp ile “Öyle ise şişeyi sokağa atanlar bunlar olmayup ancak başka komşular atmıştır.” mülâhazasına zâhib oldu ve ba’de merkûm dahi Meymuş’uñ peder u vâldesini uyuyorlar zannederek uyanmaları için birkaç def’a çağırmış ise de uyanmamışlar. Çocuk henüz uyumamış olduğundan merkûm komşuyu gördüğünde “Sen kimsiñ, (98) ne istersiñ?” deyu suâl edince “Komşu, çocuğum bilmiyor musuñ? Ben siziñ komşuñuzum. Ancak bu gece uykum biraz kaçmış olduğu için sizde biraz oturup vakit geçireyim deyu gelmiş isem de cümleñiz dahi uyuduğunuzdan uyanmaları için vâlîde ve pederine sesleniyorum.” dedi.

Meymuş buna cevâben “İster iseñ seniñ dahi uykunu getireyim?” deyince merkûm “Âferin Meymuş, sen benim bildiğim gibi kalmayıp almış yürümüşsün. Hatta hekîmlik san’atını dahi tahsîl edüp uyku ilâcını dahi öğrenmişsin.” dedi.

Meymuş def’a kelâma âgâz ile merkûma hitâben “Haydi git eviñizde bir tâne şişeñiz var ise sokağa atıver de bak nasıl uyumağa başlarsıñ. Benim peder u mâderim dahi biraz evvelisi uyumuyorlar idi. Ama şişeyi sokağa attığım gibi uyumağa başladılar.” dedi.

Merkûm komşu, Meymuş’uñ bu lakırdısını işitince (99) biraz mütâlaaya varup fikrinden “Öyle ise şişe yine bu evden atılmış. Hâlbuki şişeniñ sokağa atılması uyku getirmeğe delâlet edemeyeceği ‘âşikâr olduğu için şunuñ peder ve vâldesini uyandırırım bu nasıl lakırdıdır?” diyerek anları hayli çağırıp ve hatta eliyle bile dürtmüş ise de yine uyanmadıkları için vesveseye varup ve derhâl sâir komşulardan birkaç kişi toplayarak merkûmâna dikkat ile nazar ettiklerinde anlarıñ hâli uyku alâmeti olmayup baygınlık olduğunu ta’yîn etmesiyle der-akab baygınlık def’ edici muâlece edüp akıllarını başlarına getirmişler. Merkûmlar ayılır ayılmaz hemân masanıñ üzerine

bakup “Vay haniya bizim şişemiz?” deyu bağışarak ağlamağa başladılar. Komřular maddenin aslına vâkıf olmadıkları için “Canım bu nedir bir şişe için bu kadar telâş ediyorsunuz, sağlık olsun şişe dediğin bulunmaz bir řey midir?” deyu ve buňa emsâl (100) birtakım lakırdılar ile teselli etmeğe çalışırlar idiyse de merkûmlar asla teselli kabûl etmeyüp ale-t-tevâli “Haniya bizim şişemiz?” deyu bağışarak ağlarlar idi.

Komşular biraz daha durup bunların kalbini teskîn edemeyeceklerini añlayarak ümîdlerini kat’ edüp hânelerine avdet ettiler.

Komřular gittikten sonra bunlar kalkup Meymuř’u bir eyüce döğdüler. Bî-çâre Meymuř, “Aman baba benim suçum nedir siz baňa “Aferin, eyü etmişsin diyeceksiniz.” deyu şişeyi sokağa atmış idim.” diyerek bağırır idi. Hâlbuki peder u vâlidesi merkûmu döğmekle dahi hırslarını alamayup şaşkınlık alâmeti ile yine hânenin aşağı katına indiler ve “Biz şimdi bu çocuğu ne yapalım?” deyu birbirleriyle istişâreye başladılar. Karısı “şimdi yukarı çıkıp merkûmu dayağın altında öldürmeli!” dedi. Pederi biraz düşündükten sonra “Pek eyü ama bu şeyin (101) sonunu düşünmeli biz kendi elimiz ile evlâdımızı öldürdüğümüz duyulunca sonunda başımız belâya uğrar. Eyüsü ise bu çocuğu aşağıkı kuyuya atarız. Ancak bunu dahi şöyle bir usul ile yapmalı. Zîrâ cebren yapmağa kalkıştığımızda çocuk hâliyle bağırıp çağıracaktır. Anın patirtısını evvelâ komşular işitip sonra çocuğun gâib olması üste geldiği takdîrde çocuğu biz kendi elimiz ile kuyuya attığımız meydâna çıkar. Haydi kadıncığazım, yukarı çikalım ve tatlıca kelâmlar söyleyerek çocuğu alup ve aşağı inüp řu kuyuya atalım.” dedi.

Böylece karâr verüp ikisi birden yukarı çıktılar. Meymuş bunları görünce karşılayup gerek anların telâş u gözyaşlarından ve gerek yediği dayaktan bir kabâhat işlemiş olduğunu fehm ile gidüp peder ü vâlidesinin ellerini öperek pederine hitâben “Ey baba eğer o şişeden bir daha alacak olur iseñ artık sokağa atmam.” deyince pederi “Zararı yok oğlum, kazâdır olmuş (102) haydi aşağı odaya inelim de biraz yemek yiyelim.” diyerek çocuğu alup birlikte nerdibândan aşağı indiler. Bunlar Meymuş’u berâber alıp ve kuyunun ağzına getirüp bazı tuhaf kelâmlar ile çocuğu eğlendirerek kuyunun içine atmağa hazırlanurlar iken sokak kapusu açılıp içerüye bir yâver girdi ve “şişe bu hânedan mi atıldı ve kim attı?” deyu suâl eyledi. Meymuş’uñ peder u mâderinin şişe vukûâtı hakkına gâyetle cânları sıkılmış ve olan hırsları teskîn olmamış olduğu cihetle merkûmuñ ne sebebe mebni suâl ettiğini bilmeyerek ve gâlibâ

kendülerini teselli etmek emel ü arzûsuyla suâl ediyor i'tikâdına zâhib olarak ziyâde bir mükedder hâl ile “Evet efendim, işte başımıza böyle bir kazâ geldi ve atan dahi şu çocuktur.” dediklerinde yâver “Telâş etmeyiñ hatta gözleriñiz aydın, evlâdınız nâil-i ihsân u inâyet olacaktır. Pâdişâh bu çocuğu nezdine celb etmek üzere bendeñizi buraya irsâl eyledi (103) ve şimdi alıp berâber götürüleceğim.” diyerek Meymuş'u alup sarâyaya getürdi. Cüneh sâhibi olan kimseleriñ vesveseye düşmesi tabi'i olduğundan merkûm yâver her ne kadar çocuğuñ nâil-i ihsân u inâyet olacağını beyân etti ise de Meymuş'uñ peder u mâderi “Acabâ oğlumuzu kuyuya atmak tasavvurunda olduğumuz hükûmete duyuldu mu ki der-akab hânemize yâver geldi? Evet, hiç şüphesiz böyle olmalı. Yoksa bizim gibi fakîr ve bî-çâre bir adamı pâdişâh nasıl tanısın ve Meymuş gibi ahmak bir çocuğu pâdişâh ne yapsun işte şimdi çocuğu sarâyaya götürüp suâl ettiğinde töhmetimiz meydâna çıkup birazdan bize dahi haber gelecektir.” deyu korku ve vesveseye giriftâr oldular.

Öbür tarafta Meymuş'uñ ne “Pâdişâh kimdir?” haberi var ve ne iki çift lakırdıyı yanyana getürüp söylemeğe liyâkati var ve fikrinde “Acabâ bu herif beni nereye (104) götürüyor?” deyu taaccüp ederek sarâyaya vâsıl olup bunca yıldızlarıñ devrini hesâb eden âlimleriñ bir ayağına bile basamadıkları gümüş parmaklıklılı ve zi kıymet acem halıları ferş olunmuş nerdibânlardan yukaru çıkup huzûr-ı pâdişâhıya duhûl şerefine nâil oldu.

Pâdişâh çocuğu görünce işbu taltîf ile yanına oturdup “Benim bunca meşhûr ve mâhir hekîmlerimiñ asla bilmedikleri tedbîri ve ilâcı nice buldun?” deyu suâl etti. Meymuş, pâdişâhıñ ne dediğini añlamayarak nâdânlıktan ilerü gelen bir cesâretle “Evet şişeyi sokağa fırlatmayı ben düşündüm.” demesi üzerine pâdişâh bir mikdâr tefekküre varup fikrinde “Demek ki bu çocuk gâyetle akıllı bir çocuk imiş. Bunu bizzât kızımıñ hizmetine ta'yîn edeyim.” diyerek Buygüzel'in dışarudan alınup verilecek birtakım eşyâ ve sâirleri üzerine Meymuş'u me'mûr ta'yîn etti. (105) Meymuş, Buygüzel'in hizmetini etmekte olsun benim “Zebûn” isminde bir evlâdım var idi. Merkûm yirmi beş yirmi altı yaşında olup henüz aşk u alâkaya mübtelâ olacağı vakitler idi ise de neyleyim ki gönül pek büyükte idi. Yani Buygüzel'e alâka etmiş idi. Her ne kadar Buygüzel'in kendisinden haberi yok ve olamaz idi ise de artık ne bileyim buna gönül mü demeli yoksa başa belâ mı demeli? Merkûmeniñ nâr-ı aşkıyla leyl ü nehâr sûzân olur idi. Ben her ne kadar merkûmuñ bu icrâsı mümkünsüz olan alâkasınıñ def' ü izâlesi zımnında

hayli def'a merkûma hitâben “Oğlum bu seniñ hâliñ alâka olmayıp âdetâ dîvâneliktir. Bir adam alâka ettiği kızın ya vuslatına veyâhût hiç olmaz ise bazı kere görüşüp ülfet⁶⁶ ederek aşk u muhabbetini merkûmeye beyân edebilmeye fırsat bulmağa ümîdi olmalıdır. Sen ise Buygüzel’in yüzünü bile göremezsin. Gel oğlum şu sevdâdan vaz geç!” (106) deyu nasîhat eder isem de asla söz kâr etmeyüp hatta baña cevâben “Pederim dünyâda her şey olur. Benim bu duçâr olduğum sevdâ deyu nece bir sevdâ olduğuna ben dahi kâni’ olmuşum. Ama çe fâide ki tabiatın iktizâsınca vuslatı mümkün olmayan kızlar bir delikanlı gözüne hey’et-i aslîyelerinden kat ender kat ziyâde güzel görünüp gündüz hayâline gece rüyâsına gelürler. Şöyle ki bir delikanlının müddet-i ömründe asla parmağının ucuna dokunamayacağı bir kız bî-çâre üftâdesinin güyâ nısf-ül leyde oda kapusunu açup içerü girerek giyinip kuşanarak selvi gibi salınarak, etrâftan sakınarak, dört tarafa bakınarak, başını yukarı kaldırarak, gözünü süzüp gerdân kırarak, kollarını kaldırarak, saçları sallanarak, bir acâyip tarz u etvâr u hoş-reftâr ile böylece kelâma âgâz eder. İşte efendim

Nâle-i efgânın ma’lûmum oldu.

Baktım ki gül yüzün sararıp soldu. (107)

Gam çekme sevdiğim vadeñ tam oldu

Giyinip kuşanıp kalktım da geldim

Sen baña yandıkça ben de kül oldum

Efendim pâyine ednâ kul oldum

Bilmeden neden bu aşka düş oldum

Nârına vücûdum yaktım da geldim

Bahr-ı muhabbete gemim batırdım

⁶⁶ Sözcük yazılırken ِ da eklenmiştir.

Cüdâ düşüp senden ayru yataırdım

Hüsnümü süs ile daha artırdım

Bunca elmâslarım taktım da geldim

Aç gözüñ sevdiğim geldim yanına

Zincir-i aşkım taktım boynuna

Kabûl et câriyeñi beyim koynuna

Ko başıñ koluma yastık yerine

Cemâlime bak da gamıñ dağılsıñ

Dîdem nûru bir şavk gibi yayılsıñ

Beñlerimi versem belki kâilsıñ

Ekl edüp eğlen fıstık yerine

(108)

Nice adûlarıñ gözünden kaçtım

Çok dağlardan geçip tepeler aştım

Şimdi sevgilime işte yaklaştım

Sür kaşıñ kaşıma rastık yerine

Bir çift kelâm söyle ben gûş edeyim

Diyeyim ki sen sus ben söyleyeyim

Bir şarkı söyle de ben diñleyeyim

Çok çok arzûm vardır sadânda seniñ

Şu hayâlim saña bir eğlencedir

Olan işler hepsi pek gönölüncedir

Aşkımı vasfetmem pek uzuncadır

Ne tatlılık var sevdânda seniñ

Daldıkça ka' rına bu bahr-ı aşkıñ

Mâl-i hülyâlar ile eğlenir şaşkın

Bu dediklerime inanma sakın

Zîrâ kimse yoktur odanda seniñ

Añladıñ mı babacığım her dem bir delikanlınıñ fikr (109) ü hayâlinden asla vuslatına nâil olamayacağı bir kız geçer bundan da kat-i nazar dünyâda olmadık şey olmaz. Ol kör tâli' ekseri kendisi gibi körlere tasv(i)b eder.” der idi.

Bir gün Zebûn baña gelüp “Babacığım sen benim duçar olduğum alâkaya dîvânelik diyorsuñ ama bak ilde daha ne dîvânelikler var imiş. Bu gün bir vukûât oldu ki artık bunuñ üzerine bazen dîvâneliğiniñ dahi işe yaradığı daha ziyâde ‘âşikâr olup bundan böyle ben dahi bazı akla mugâyir işler yapmağa karâr verdim.” demesi üzerine ben gâyetle taaccüp ederek “Oğlum ne söylüyorsun? Korkarım Buygüzel’iñ aşk u alâkası seni bu hey’ete düşürüp seniñ hakkında ma’mûl ile gâyet korktuğum bir illeti yani akl-ı perîşâniyetini başıña getürmesi yaklaşıyor.” dediğimde Zebûn sözünde ısrâr edüp “Hayır baba bu nakledeceğim vukûâtı işitince sen dahi kâni’ olup akl u gayretiñ boş bir şey olduğunu (110) anlayacaksın.” diyerek nakliyâtına bida’ ile bu gün sarâyıñ mahpûshânesiniñ önünde gezinür iken Buygüzel araba ile gelip mahpûshânedan içeri girdi. Buygüzel’iñ mahal-i mezkûra teşrîfiniñ sebebini bazı kimselere suâl ettiğimde

merkûme yeñi bir hastalıktan kesb-i ifâkat etmiş olduğu cihetle bu husûsuñ şükrâniyeti zımında gerek kanlı kâtil ve hırsız ve gerek borçlu olmak sebebine haps olunmuş olan cem'i mahpûsların bizzât kendi gözüyle görerek azâd eylemesi için teşrif etmiş olduğunu söylediler ve filhakika Buygüzel mahpûshâneye duhûl ettikten soñra aradan biraz vakit geçer geçmez mahpûshaneden takım takım mahpûslar kimisinin üst ve başları darmadağın ve elbiseleri çürümüş ve kimisiniñ saç ve sakalı gâyetle uzanmış olup âdetâ bir dağ adamı hey'eti kesp etmiş. Kimisiniñ yüzü ölü gibi sararmış, kimisiniñ yüzü Arap gibi karârmış olduğu hâlde ancak hepsi (111) bir azîm behçet ü meserret ile çıkup giderler idi. Böylece mahpûshâne boşaldıktan soñra Buygüzel yine araba ile dışaru çıkup gitti ise de eyvâh ki arabanın penceresiniñ perdesi kapalı olduğu için merkûmeniñ yüzünü görmedim. Ol vakit aşk u sevdâ beni yeñiden derin tefekkürlere salup fikrimde “Şu mahpûshânenen azâd olanlar ne kadar tâli'li imişler ama değil mahpûsiyetten tahlîsleri için alâ bu münâsebetle Buygüzel'in yüzünü görmeğe nâil olabildikleri için idi ve bu babda merkûmeniñ ol derece haset-keşi olmakla bir diğerk def'a daha Buygüzel şâyet hasta olup ifâkat bulduktan soñra yine mahpûshâneye gelüp diğerk mahpûslar ile berâber beni dahi koyverdiği yerde yüzünü görebileyim.” deyu gidüp dağlarda haydutluk etmeğe ve mahsûsen tutulup mahpese ilkâ olmağa karar verdim. Ben bu tefekkürlerde iken sarâydan bir adam gelüp mahpûshâneniñ dışarıki kapısınıñ önünde (112) yere eğilerek bir şey aramağa başladı. Merkûm bu hâlde devâm etmekte iken beş on zaptiye dahi gelüp biraz uzakta merkûma hürmeten ellerini kavuşturup durdular. Ben merkûmuñ bu hâline bir eyyâm dikkat ettikten soñra sebebini añlamağa merâk edüp usul ile zaptiyelerden birine suâl ettiğimde zaptiye baña “Biraz evvel pâdişâhın kızı buraya gelüp iç zindâna girdiğinde yüzüğünü parmağından düşürmüş olup şimdi bu adamı yüzüğünü bulmak için yollamış.” dedi. Ben evvel emirde iç zindânda gâib olan yüzüğü kapunuñ dışarısında aramak akla mugâyir bir hareket idüğünü bilerek zaptiyeniñ baña ta'rîfinde bir yañlılığı var i'tikâdına zâhib oldum ise de merkûmuñ böylece hayli vakit daha yere eğilüp doğrularak bir şey arayup bulamadığını gördüğümde merâkımı mûcip olup ve merkûmuñ yanına vararak “Bir şey mi arıyorsunuz efendim?” deyu suâl ettim. Merkûm şöyle bir soğuk tarz ile yüzüme bakarak “Benim (113) hanım deminden buraya geldiğinde parmağında bulunan zi kıymet bir yüzüğünü içerüki zindânda düşürmüş onu arıyorum.” dedi. Ben merkûmuñ kendi ağzından dahi bu lakırdıyı işittiğimde zaptiyeniñ ta'rîfiniñ sıhhatine asla şek ve

şüphem kalmadı ise de içerüde gâib olan yüzüğüñ dışaruda aranılması husûsunu dahi gâyetle merâk edüp merkûma hitâben “Afv edersiniz efendim, yüzük içerüde gâib olmuş ise içerüde aramak lâzımdır.” dediğimde merkûm baña cevâben “Hiç öyle bir karanlık zindânda yüzük görünür mü? Mahsûs burada arıyorum ki burası aydınlıktır.” dedi. Ol vakit zaptiyeler yanıma gelüp ve “Seniñ aklıñ öyle şeylere ermez!” dediğini tekdîr ederek merkûmuñ yanından gitmekliğimi ihtâr ettiler. Ben bu hâli dahi görünce hemân Buygüzel’iñ aşk u sevdâsını dahi unutup tâli’im hakkına aşırı hırs ve hiddet hissetmeğe başladım ve fikrimde ben bu derece (114) ehliyet ü dirâyete mâlik olmuş olarak Buygüzel’iñ yalnız bir yüzünü görebilmek için ve o dahi meşkûk bir ümîd ile huzûr u istirâhatımı terk birle senelerce mahpûsiyeti gözüme alayım da gâib olmuş olan bir şeyi gâib olduğu mahalde aramaklığı idrâk edemeyecek mertebede ahmak ve nâdân bir kimse her gün her sâat Buygüzel’iñ yüzünü görebilsün. Hayır, artık bu hâle tahammül olunmaz ama ya ben ne yapayım? Gel, öyle ise ben de bundan soñra dîvânece işler yapayım deyüp dağlara çıkarak haydutluk etmek üzere verdiğim karârda daha ziyâde sâbitkadem oldum. İşte babacığım bu vukûatta asla mübâlağa ve hilâf olmayarak bunu sen dahi işittiğinde artık dünyâda cehd ü gayret ve akıllılık - akılsızlık nâfile bir kelâmdan ibâret olduğuna kâni’ olup bu karârıma karşı gelmeyerek rûy-ı rızâ göstereceğimizi ma’mûl ederim.” dedi.

Ben, benim gibi pâdişâh hizmetinde olan bir adamın (115) evlâdınıñ dağlarda haydutluk etmesindeki nâmûssuzluğa asla tahammül edemeyeceğim için merkûmu niyetinden fârig getirmek emeli ile “Oğlum, vâkıâ bir cihetle haklısın, ekseri akl u gayret ve ehliyet u dirâyetiñ yüzlerce senelerde inşâ ettiği bir cesîm binâyı hafifçe bir tesâdüf rüzgârı yıkup harâb ettiği için insân teessüf ve hiddetinden nâşi, bazen şu seniñ şimdiki zâhib olduğun efkâra zâhib olmak emr-i tabii’ ise de hâlbuki tesâdüf insânıñ elinde olmadığı için cins-i beşer her hâlde akıl üzere hareket eylemek lâzımdır.” diyerek ve daha sâir bir takım nasîhâne kelâmlar söyledikten soñra şu mevki’ ve pâyemize asla yakışmayan niyetinden gerü durdurmak için hayli çalıştım ise de Zebûn asla bildiğinden şaşmayarak şehirden dışaru çıkup dağlara haydutluk etmek üzere yola revân oldu. Ben bu hâl-i pür-melâl üzerine çeşmim (116) yaşından mâ-adâ kendime bir teselli bulmayarak ve artık andan soñra herkesten utandığım için hizmetimde devâm edemeyüp sarâyâ dahi gidemeyerek ve pâdişâha diğerk bir özür beyân ederek yâverlikten

istifâm zımnında hüsn-i rızâsını tahsîl edüp terk-i dünyâ edenler gibi konağımdan dışarı çıkmayarak tenhâ-nişîn ömür geçirmeğe başladım.

Zebûn böylece bir eyyâm dağlarda, bayırlarda dolaşıp hırsızlara arkadaşlık etmek istemiş ise de merkûmların bilâ-insâf u merhamet, yolcuların üzerine hücum ederek vurup öldürdüklerini görüp kendisi ise tabiattan gâyetle duygulu ve merhametli olup ve ziyâde medeniyet ü nezâket üzere terbiyeliçe ömür geçirmeğe alışmış olduğundan merkûmân haydutlara arkadaşlık edemeyeceğini dahi bilerek ne yapacağını şaşırıp metruk-ül-hâl ve serseri-ül-ahvâl öte berü dolaşmakta iken yoluñ üzerinde bir büyücek ağaca rast gelüp ve mezkûr ağacın (117) her bir dalları üzerinde bir adam yatabilecek mertebede kalın ve eñli olmuş olduğu için birazistirâhat etmek üzere mezkûr ağacın dallarından biriniñ üzerine çıkmış ve orada dahi bir zamân o tefekkürlerle meşgûl iken şemsiñ harareti sebebiyle sıcaktan siper olmak için ağacın altına iki çoban gelüp oturmuşlar. Merkûmlar o gün pek ziyâde yorulmuş olup ağacın altında biraz diñlendikten soñra birisi arkadaşına hitâben “Acabâ şu çobanlıktan vazgelüp para kazanmak için kolayca bir iş bulamaz mıyız?” deyu suâl edince merkûm “O seniñ dediğün olur ama burada olmaz şehre gitmeliyiz. “Niçün?” der iseñ bizim bu köylerde kazandığımız parayı doğruluk üzere alnımızıñ teriyle kendimiz çalışup kazandığımız için hem zordur ve hem de azdır. Ama şehirler böyle bizim gibi çalışarak para kazanmayup birbirlerini aldatarak para kazanurlar. Ben çıkan sene bir gün şehre varmış idim. Bir dükkânın önünde şu bizim arabaların tekerleği gibi (118) değirmi fakat gâyetle küçük birçok temür ve pirinçten yapılmış tekerlekler asmışlar idi. Fakat mezkûr tekerleklerin içinden bir ses çıkıyor idi. Bu şey baña merâk olup bu sesi kimiñ çıkardığını dükkân sâhibine sorduğumda “Siz köyde sabâh akşam olduğunu neden bilürsünüz?” deyu suâl etti. Ben dahi “Gün doğunca sabâh ve batınca akşam olur. Bunun nesini soruyorsun?” dedim ise dükkâncı “Öyle ama sabâh ve akşam yaklaştığını neden bilürsünüz?” deyu suâl etti. Ben o vakit “Sabâhın yaklaştığını kuşların öttüğünden, ineklerin bağırmasından, davarların melemesinden, eşeklerin añırmasından, kazların çağırmasından, horosların ötmesinden ve akşamların yaklaştığını dahi davarların ağıla girmesinden, yıldızların görünmesinden, karnımızıñ acıkmasından biliriz.” dedim ise dükkâncı “İşte biz de bu tekerleğin içine bir sinek koruz. Sinek dızladıkça sabâh ve akşamın başladığını andan biliriz.” deyince bu tekerleğin (119) “Bir tânesini kaç paraya satıyorsunuz?” dedim o dahi “Bir tânesi on altuna.” olduğunu cevâb

verdi. Ol vakit ben fikrimde düşündüm ki bu dükkâncı o tekerleklerden günde on tâne yapup satacak olsa yüz tâne altun kazanur. Anıñ için şehirliler zengin oluyorlar. Gel ister iseñ seniñ ile şehre gidüp şu san'ata başlayup çok para kazanalım.” dedi. Diğer arkadaşı “Artık şehre gittikten soñra bâri bir ince san'ata heves edelim. O seniñ dediğın san'at biraz kabacadır. Tekerleği oyup içine bir tâne sinek koymağı kim olsa yapar. Hem sen sen ol öyle uçan bir hayvân ile icrâ olacak bir san'ata heves etme. Olabilür ki tekerleğın deliğini eyüce kapayamayız da sinek içinden uçar gider nâfile zahmet çekmiş oluruz ve hem de bizim elimiz burada kocaman mandaları, sığırları kucaklamağa alışmıştır. Öyle ufacık sineği tutmağa zahmet çekeriz. Ne yapalım (120) arkadaş bilir misiñ ben küçük iken bizim köy kethüdâsınıñ düğününde şehirden birkaç kişi gelüp ve tarlaya araları birbirlerine kırk elli adım uzaklıkta iki tâne sırik diküp ve sıriklarıñ tepelerinden birbirlerine bir ip ile bağlayarak ve ellerine birer tâne değnek alup çıkup ipiñ üzerinde yürüdüler. Aşağı indiklerinde köy kethüdâsı anlara birçok bahşış verdi idi. Gel biz de şu san'ata başlayalım. Hem köylerde dolaşıp düğünleri seyredüp yer içer gezeriz ve hem de çok para kazanırız. Hem bu san'at çobanlıktan biraz daha ma'rifetlidir.” dedikte diğer arkadaşı “Eyü ama o seniñ dediğın san'at biraz kazalıdır. Şâyet ipin üzerinde iken bir zorlu rüzgâr eser yâhût aşağıda iki manda birbirleriyle güleşüp ve sıriğa çarpılarak sıriğı devirirler ise yere düşeriz. Eyüsü ise şimdi aklıma bir san'at geldi ki hem korku ve tehlikesi yok (121) ve hem de parası ve i'tibârı çok. Geçenlerde ben bir gün şehre varmış idim. Kahveniñ birisinde bir herif oturmuş eline bir tâne şu bizim değneklerden biraz daha kalınca bir değnek almış ve değneğın üstüne birkaç tel takmış bir yandan parmakları ile döğüp mezkûr telleriñ sesini çıkarır ve bir yandan birkaç lakırdı söyler ve andañ soñra elindeki değneği divâra dayayıp ve eline bir tabak alıp ayağa kalkarak kahvede bulunanlarıñ cümlesinden birçok paralar topluyor idi. Gördün mü arkadaş herkes kolay para kazanmaklığın yolunu nasıl bulmuş? Biz ise burada kış günü karlar yağarak, yaz günü güneşten yanarak, canavarlardan korkarak, tazı gibi koşarak, tavuşan gibi kaçarak, çul ve çarık giyerek, küflü ekmeğe yiyerek ömür geçiririz. Davarıñ birini yola korsuñ öbürü sapar. Koymaz iseñ kurt gelir kapar, ayağımızı toprak yıkar, tepemizden güneş sarkar, bak o kahvedeki (122) herif oturduğu yerde para kazanıyor.” dediğinde diğeri “Hâ! Ben seniñ o dediğın herifi anladım. Onuñ bir adı var ama şimdi hatırıma getiremiyorum. Fakat şu lakırdıyı açığıñ iyi oldu. Gel biz de seniñ ile böyle bir şey yapalım da şu çobanlıktan kurtulalım.” deyu teklîf etmesi

üzerine ikisi dahi bu karârda râzı olup ceplerinden bir uzun ip çıkararak ellerindeki değneklere taktılar ve davarları öylece bırakup şâirlik etmek için şehre doğru yola revân olmuşlar. Zebûn ağacın üzerinden merkûmânın bu lakırdılarını dikkatle dinlemekte olduğundan öyle hiçbir şeyden haberi olmayan çobanların şâirlik etmeğe kalkıştıklarına geyetle taaccüp edüp fikrinde “Ben de kalkayım şunlarla berâber şehre gideyim ve herkes bunlara ne söyler ve ne muâmale eder bakayım.” diyerek ağaçtan aşağı inüp yanlarına varmış ve “Ağalar uğurlar ola! Nereye gidiyorsunuz?” deyu suâl edince merkumlar (123) “Şehre bir şey yapmağa gidiyoruz ama yapacağımız şeyin adını biz de bilmeyiz.” demişler. Ol vakit Zebûn “Ağalar o siziñ yapacağınız şeye şâirlik derler ama şâirlerin sazını taşımak için bir uşakları olur. Beni yanıñıza uşak alır mısınız?” deyince çobanlar birbirleriyle konuşup biri diğerine hitâben “Gel arkadaş yanımıza bir de uşak alalım da şehirde i’tibârımız daha ziyâde olsun.” deyüp Zebûn’u uşaklığa kabûl etmişler ve ellerindeki değnekleri Zebûn’a verüp kendileri bir çalım ve gurûriyetle önden Zebûn dahi arkalarından giderler imiş.

Zebûn zâten dünyânın bu gibi hâllerine hırslanarak bu hâle duçâr olmuş olduğu için şimdi bu vukûata dahi rast gelince gâyetle merâkı tahrîk olunarak fikrinden “Artık bu olacak iş değil bunlar şehre vâsıl olup icrâ-yı san’ata kalkıştıklarında herhâlde herkese maskara olacaklardır ve ihtimâldir ki şehirde bulunan şâirler, merkumları (124) şiiir san’atının pâyesini bu derece indirip bizi istihzâ ediyorlar zannıyla şehirden koğacaklardır ve belki dayak dahi yiyecekler ve ben uşakları olduğum için bir dayak da ben yiyeceğim ama her ne hâl ise şunların peşini bırakmayup arkalarından gideyim.” der imiş.

Diğer taraftan fikr ü hayâlınden tefekkür bulutları bir tarafa sıyrıldıkta kendisi bir pâdişâh yâverinin evlâdı iken bir vefâsız sevdâ sebebine terk-i vatan eyleyerek dağ ve tepelerde ve ovalarda asla tanımadığı ve şâirliği boş bir söz ve çoban değneğini saz zanneden kaba heriflerin yanında hizmet ederek değneklerini taşıdığını görünce âh u efgâna giriftâr olup kendü kendüye yavaşça şu beyitleri okuyarak gider imiş. (125)

(beyit)

Meyledüp bir şûha bî-vefâ sevdâ beni ne etti

Vatanım, şânım, peder ü mâderim elimden gitti

Aşk bir ok imiş râh-ı mahabbette cânıma değdi

Yareler açar imiş ‘âşık olanıñ bütün cisminde

Sevdâ ohundan da’vet okudum kara bahtıma

Bu hâle düştüm gügenüp akıl ile cehtime

Bu hâlim gören der belki gördüm çok deli ama

Görmedim asla hiçbir diyârda bunuñ resminde

Elin bahtına haset ederek ne oldu bilmem

Öyle bir aşka düş oldum kendim dahi beğenmem

Buña kâilim ölürsem dahi asla gam yemem

Bilse sevdiğim var bir ‘âşığım Zebûn isminde (126)

Burada çobanlar birbiriyle def’a konuşarak birisi arkadaşına “Pek eyü ama biz imdi şehre vardığımız vakit nasıl bir şey uydurup da söyleyeceğiz?” deyince diğer arkadaşı “Adam sen de o da bir ma’rifet midir? Diline geleni uydur uydur söyle. Bu şehirlileriñ âdeti bir kızı meth edince gâyetle hoşlanırlar anıñ için sen bir şey çağırduğında dâimâ bir kızı meth et. Ben dahi bir takım inceden ince şeyler karıştırırım ve hem bu başladığımız san’at ince bir san’at olarak az vakitte çok para kazanabileceğimiz için bir aydan ziyâde şehirde durmayalım.” demiş.

Bunlar bir eyyâm daha gittikten soñra şehre vâsıl olup bir kahvehâneye misâfir olmuşlar. Kahveci merkûmânıñ yanına gelüp “Hoş gelmişsiñiz ‘âşık babalar. Kangı taraftan geldiñiz, memleketiñiz irak mıdır ve nerelisiñiz?” deyu suâl edince çobanlar “Bizim nereli olduğumuzu kendimiz dahi bilmeyiz. Biraz evvelce yanımızdaki (127) uşağımız söylemiş idi. Ama unuttuk ondan sor.” demeleri üzerine kahveci gülerek Zebûn’a hitâben “Şimdi sen ağaları bulmuşsun, böyle akıllı ağalarıñ yanında çok şey

öğrenirsin.” demiş. Zebûn cevâbında “Hayır efendim bunlar ikisi dahi meşhûr şâir olup tuhaf olsun için öyle şeyler söylerler. Memleketlerinin ismi dahi Ağaçaltı’dır.” demiş.

“Ancak ben merkûmlara yolda rast gelüp de kapılandığım için memleketlerinin buraya kaç konak olduğunu bilmem. Burasını da kendilerine sor!” deyince kahveci nim gülerek ve taaccüp ile fikrinde “Bunlar nasıl ‘âşıktır ki memleketlerinin adını bile bilmiyorlar.” deyüp ba’de merkûmâna hitâben “Memleketiñiz buraya kaç konaktır?” deyu suâl ettikte merkûm çobanlarıñ birisi “Dur hesâb edeyim, fakat bu hesâbı eder iken çok lakırdı etmeyiniz. Zîrâ hesâb ince olduğu için fikrim karışır.” deyüp ve ba’de “Köyden davar tarlasına (128) kadar bir, davar tarlasından Ağaçaltı’na kadar iki, Ağaçaltı’ndan buraya kadar üç. Demek ki bizim memleket buraya üç konak imiş.” dediğinde kahveci fikrinde yine taaccüp ile “Böyle kaba ve ma’lûmâtsiz adamlar şâir olamazlar ama ihtimâl ki bunlar gâyetle âlim olduklarından bizleri istihzâ makâmında böyle kaba lisân kullanıyorlar.” der imiş. Her ne hâl ise bunlar o gece kahvehâne yatıp ve sabâhleyin erkence kalkup kahve içmekte iken kahvehâne kapısından içeriye bir zaptiye girüp “Dün bu kahveye dışarıdan iki şâir gelmiş.” deyince kahveci bunları zaptiyeye gösterdiğinde zaptiye bunlarıñ yanlarına gelüp “Buyurun şâir babalar sizi efendimiz istiyor. Zîrâ bu memleketin âdeti üzere dışarıdan gelen şâirler evvelâ vâliniñ huzûrunda bir fasıl etmedikçe kahvelerde saz çalmaları memnû’dur.” demesi üzerine bunlar ayağa kalkup zaptiye ile berâber sarâya gitmişler (129) çobanlar sarây kapısından içerü girüp nerdibânlardan yukarı çıkarak vâliniñ oturduğu odaya duhûl etmekte ömürlerinde asla görmedikleri oda-yı mezkûruñ eşyâ u tezyinâtına nazar ettikçe ağızları açık ve hayrân olup bir eyyâm dört tarafa bakınırlar imiş.

Ba’de vâliniñ emr ü müsâadesi üzerine sandalyelere oturmuşlar.

Vâliniñ kızı dahi mezkûr odanıñ ittisâlindeki odadan vâliniñ odasına açılmış olan pencerede kafesiñ arkasında oturarak bu şâirleriñ faslını diñlemeye muntazır bulunur imiş.

Çünkü o günlerde gerek merkûme kız ve gerek pederi bir azîm endîşe ve teessüfe duçar olmuş olarak gönüllerini eğlendirip cüz’i kesp-i ferâh edebilecek bir şey ararlar imiş. Şöyle ki: Merkûme kızın bir zevci olup gâyetle av sevdâsında (130) bir

adam olmakla her gün erken yataktan kalktığı gibi tufengi omuzlayarak dağlarda bayırlarda akşama kadar dolaşıp gezer imiş.

Hâlbuki merkûm bir gün her günkü âdeti üzere erken kalkup ava gitmiş ise de akşam olunca sarâya avdet etmediği için gerek karısı ve gerek peder ü mâderi gâyetle telâş edüp ertesi gün her tarafa süvâri zaptiyeler sevk olunup arattırmışlar ise de hiçbir tarafta bulamadıkları için vâliniñ ve karısının telâşı daha ziyâde artup ertesi gün yine her tarafa daha çok zaptiyeler irsâlile her köy ve derbentlerden istintâk ediyor gibi suâl etmişler ve bütün dağları, dereleri, tepeleri araştırmışlar ise de hiçbir yerden bir haber alamadıkları için vâli aşırı mertebede teessüf içinde ve kız dahi leyl ü nehâr saçını başını yolarak ve dîdelerden kanlı yaşlar akıtarak yas ve matem içinde imiş. Bî-çâre kızın asla teselli kabul **(131)** etmez bu elem ü endîşesini diğerk bir vukûât daha ziyâde artırmış. Şöyle ki merkûmeniñ zevci böylece her gün ava gider iken bir gün dağların arasında üzerine hücum edüp gelen bir dişi cânavarı urup öldürdüğü için işbu cânavarın arkadaşı olan erkek cânavar merkûma kin bağlayup ve o gün dahi tesâdüf etmesiyle üzerine hücum edüp pençesine geçürmüş ve ba'de ayaklarından tutup sürükleyerek kendisiniñ sâkin olduğu yer altındaki inine götürmüş ve kendisi arkadaşını öldüren insânoğluna daha ziyâde dehşet ve eziyet vermek üzere merkûmu o gün parçalamayarak kırk gün ininde alıkoyup kırk günden sonra parçalanacağınıñ dehşetli mülâhazasıyla onu gece gündüz bî-huzûr ederek cânını daha ziyâde acıtmağa karâr verüp hatta daha ziyâde eziyet olmak üzere merkûmu iki ellerinden divâra asarak ve günde ölmeyecek kadar taâm **(132)** verüp besler imiş. Ancak bâlâda dediğim gibi karısının bu vukûâtın haberi olmayarak zevciniñ nerede ve ne hâlde olduğu hakkına aşırı telâş ve heyecân içinde iken bir gece uykusunda bir rüyâ görüp zevciniñ yer altında bir mağara veyâhût sahrınc gibi bir mahalde mahpûs bulunup hatta divârdan iple asılmış olduğunu dahi görmüş ise de uyandıktan gördüğü rüyâ bütün bütüne hatırandan çıkup merâkından aklı zâil olmak raddelerine gelmiş. Ve işbu derdi zevcini gâib etmesinden dahi kendisine ağır gelmeğe başlamış. Gerçi ne kadar falcılar ve muabbir var ise oraya celp olunup kızın rüyâsınıñ ne olduğunu bilmek babında hayli çalışmışlar ise de mezkûr rüyâyı asla ta'bîr edememişler.

İşte bu iki çoban şâirler vâliniñ huzûruna çıktıklarında gerek vâli ve gerek kafesiñ arkasından bu çobanlara nazar eden kız **(133)** bu endîşe ve me'yûsiyet hâlinde

imişler. Vâli evvel emirde merkûmân şâirleri gördükte her ne kadar anlarıñ elbiseleriniñ şâir elbisesi olmadığının üzerine bir eyyâm tefekküre dalmış ise de bazı harâbât ve üstüne başına dikkat etmeyen şâirler bulunduğunu derk ile merkûmânın şâir oldukları hakkına şüphe etmeyerek “Bir fasıl edin de dinleyelim.” deyince kız meth edecek olan şâir böylece beyte âgâz eylemiş

(beyit)

O kızın boyu kavağa beñzer

Eli ayağı çablağa beñzer

Gözü keçiniñ gözüne beñzer

Durmuşum işte ben zağara beñzer

(134)

At kuyruğu gibi kızın saçları

Eğrilmiş ağaca beñzer kaşları

Kulağına menkuş küpe takınır

Daldaki armut gibi salınır

Kızın başı daz gibi, gerdâni kaz gibi

Cilvesi hindi gibi, küçüktür palaz gibi

Yazması beñzer horos ibiğine

Göğsü beyâz tavuk göğsüne

Vâli işbu beyitleri işitince gerçi bir şâirin böyle olur olmaz beyit söyleyeceğini asla ma'mûl etmez ise de bazı şâirlerin fasla başlamazdan evvel bazı tuhaf beyitler söylemek adetlerine haml ederek teessüften neşet eden bir tebessüm ile merkûmuñ diğer

arkadaşına “Haydi bakalım birkaç beyit de sen söyle!” deyince arkadaşı bu beyitleri söylemiş **(135)**

(beyit)

Mandayı çektim ahura

Tımanıp çıktım bayıra

Bu kara hayvân çok azgındır

İnsânoğluna çok kızgındır

Davarı çektim ağıldan

İp atıp astım divârdan

Altı sâattir köyümüz

Sivrikaya altı kuyumuz

Arkadaş dediğimi unutma

Bir aydan beni burada bırakma

Faşlımızı tamam edelim

Var mı dünyâda biz gibi âlim **(136)**

Çoban bu beyitleri söyleyince kızın rüyâsı aklına gelerek kafesi kaldırıp bir azîm sevinç ile pederine hitâben “Baba gözünüz aydın işte şimdi rüyâm hatırıma gelüp zevcimiñ olduğu mahali añladım. Bu şâirlere çok izzet ü ikrâm edüp her ne isterler ise verelim. Zîrâ bunlara şâir demekten ise evliyâ demek câizdir. Çünkü rüyâda zevcimi mezkûr cânavarın ininde divârdan asılı görmüş olup zevcim ol hâlde baña hitâben gözlerinden yaşlar dökerek “Aman zevcem bu cânavar beni bir aydan soñra parçalayup yiyecektir. Müddetimiz bura değin beni burada bırakma!” deyu feryâd u figân ediyor idi.”demesi üzerine derhâl mahal-i mezkûra asker sevk olunup şâiriñ beyti iktizâsınca

sivri kaya altında derin bir mağara bulup kızın zevcini divârdan asılı görmüşler. Cânavar ise ol vakit diğer av bulmak için dışarı çıkmış imiş ve ba'de aşağı inüp iplerini çözerek merkûmu kurtarup şehre (137) getirmişler. Vâli ol vakit şâirlere aşırı taltif ve teşekkür ibrâz ederek beşer yüz tâne altun dahi ihsân eder.

İşte bu çoban şâirler böylece ma'mûlûn gayri servet sâhibi olup köylerine avdet etmişler. Ve “Biz artık şâirlikten ferâgat geleceğiz.” diyerek Zebûn'a yol vermişler.

Zebûn, bu hikmetli tesâdüfû dahi görünce fikrinde “Ben pederime dâimâ her şey boştur demez mi idim? İş, tesâdüf ile dost olmaktadır. Vâkiâ bu husûs hakkına çoktan beri kesp-i ma'lûmât etmiş olup biraz da aklın mugâyirinde hareket etmeğe karâr vererek haydutluk etmek üzere dağlara çıkmış idi isem de hiss-i tabiatıma rağmen icrâ edemiyor idim. Gel ben şimdiden soñra şâirliğe başlayım belki bu yüzden feleğin bir eşref sâatine de ben rast gelürüm ve gurbetten kurtulup gider memleketimde şâirlik ederim.” diyerek yola revân olmuş. Fakat her ne ki yapacak (138) olur ise dâima kânûn ve âdetiñ mugâyirinde işler yapmağa karâr vermiş olduğu için ol vaktiñ devrinde bulunan şâirleriñ giydikleri elbise ile mülebbes olmayup yolda ne kadar kuş tüyüne rast gelmiş ise hepsini toplayarak kendisiniñ zâten giymiş olduğu elbiseniñ her tarafına dikmiş ve başına dahi türlü türlü renklerde kuş tüylerinden cıgallar sokmuş. Şöyle ki merkûmu gören her hâlde bu bir dîvânedir i'tikâdına zâhib olmamak mümkün değil imiş.

Gördün mü kızım, sen benim oğluma nazaran tâli'li etmişsin zîrâ sen kâmilen bir kuş hey'etine kesp edebilmişsiñ. Ama benim evlâdım ne kuşa beñzer, ne adama beñzer, ne deliye beñzer, ne akıllıya beñzer. Zebûn böylece memleketine avdet etmekte iken yolda bir abdâla rast gelüp abdâl bunu bu hey'etinde görünce fikrinde “Yazık, şu her kim ise gâlibâ aklına hiffet getürmüş.” deyüp ve Zebûn'un yanına gelerek (139) “Oğlum ne sebebe mebni sen bu hâle giriftâr oldun?” deyu suâl ettiğinde Zebûn şu beyitler ile cevâb vermiş.

(beyit)

Yandı bütün cismim doldu şu çeşmim

Şu hâlime benim sebep Buygüzel

Haberi yok benden, aklım aldı serden

Gider cânım tenden talep Buygüzel

Girersem zindâna olsam dîvâne

Rahm eder mi baña acep Buygüzel

Abdâl bu beyitleri işitince kendisi dahi şu beyitler ile cevâba başladı **(140)**

Vefâsız güzele meyletme sakın

Kaybedüp kendini râhat görmezsin

Aşka uyup gitme semtine yakın

Hem zikretme ol dem firkat görmezsin

Dilber elinde aşk-veş, tiğ-i hicrân

Rahm eylemez urur ‘âşığa hemân

Alsa bir cânı der hani öbür cân

O gaddâr cellattan şevkat görmezsin

Düşüp aşk eline dîvâne olsan

Girip hayli sene zindanda kalsan

Dü çeşmiñ yaşıyla deryâ doldursan

Vefâsız güzelden rikkat görmezsin

(Zebûn)

Geçen gün rüyâmda geldi yanıma
 Dedi beni saña yâr olur sanma **(141)**
 Gerçi sevmeyeyim çok derim ama
 Neyleyim bu gönül elimde değil

Aşk ulu deryâdır niceler yutar
 Sevdâ bir kapandır 'âşığı tutar
 Vazgeçeyim derim her gün ve her bar
 Neyleyim bu gönül elimde değil

Kahredüp feleğe şu hâle girdim
 Taş alup dağlardan bağrımı deldim
 Ey abdâlım sözüñ sahihtir bildim
 Neyleyim bu gönül elimde değil

(Abdâl)

Şu fâni dünyâda yoktur bir safâ
 Bunu tecrübe et sen nice def'a **(142)**
 Arzû etmez iseñ kalmaz hiç cefâ

Göñülden çok zarar gelür insâna

Kimi âh u vâhla ma'sûkuñ arar

Kimi gece gündüz düşünür çok kâr

'Âşık olanlara şu cihân pek dar

Göñülden çok zarar gelür insâna

Korkma hiç kimseden kork sen kendinden

Belâya uğrarsın kendi dilinden

Dahi urup öldüren dağda düşmenden

Göñülden çok zarar gelür insâna

(Zebûn)

Şu fâni dünyâda asla gülmedim

Zâlim felekten bir mürüvvet görmedim **(143)**

Merâk ettim ama asla bilmedim

Şu benim alnımıñ yazısı nedir?

Dedim Buygüzel'i belki bulayım

Uğruna bu cânı fedâ edeyim

Bulursam bir âlim aña sorayım

Şu benim alnımıñ yazısı nedir?

(Abdâl)

Bize niçün böyle hâl oldu deyu

Müddet-i hasretim tul oldu deyu

Böyle bir sevdâya kul oldu deyu

Ağlar her gün evde mâderiñ seniñ

Hâne-i dildâra sen gireceksin

Ama cemâlini görmeyeceksin (144)

Celladıñ önüne diz çökeceksin

Katline men' olur pederiñ seniñ

Bâlâda uçan göñlüñ belâsı

Gider elden mâl u melâl sılası

Şükret ki mevtinden bulduñ hâlası

İşte budur encâm kaderiñ seniñ

Bundan soñra Zebûn, abdâldan ayrılıp hayli memleketler dolaştıktan soñra yine memleketine avdet etmiş ve hânesine dahi gelmeyüp bir kahvehâneye inmiş. Ben merkûmuñ geldiğini işitince kalkup doğruca misâfir olduğu kahvehâneye gittim ve oğlumu üzerine kuş tüyleri dikilmiş elbise giyinmiş ve saç ve sakalı uzamış ve hey'eti

dönmüş bir hâlde görünce ciğerpârem evlâdımıñ bu hâllere giriftâr olduğu için yüreğim yanıp gözlerimiñ yaşını zapt **(145)** edemeyerek merkûma hitâben “Oğlum bu ne hâle duçar olmuşsun nihâyet-ül-emr arzû ettiğiniñ dîvânelik hâline nâil olduñ mu?” dedim. O dahi atıdeki beyitler ile baña cevâb verdi.

(beyit)

Şu hâlime bakıp kınama baba

İstemezdim ama geldi başıma

Kimsede olmayan böyle bir sevdâ

İstemezdim ama geldi başıma

Şimden gerü baña haramdır gülmek

Râhat hâba varmak hem yiyüp içmek

Dîvâneler gibi şu hâle girmek

İstemezdim ama geldi başıma

(146)

Bin oka bedeldir benim bir âhım

Taşları eritir âh u figânım

Kader böyle imiş ben ne yapayım

İstemezdim ama geldi başıma

Zebûn işbu beyitleri söyleyüp bâlâda nakl ettiğim üzere başından geçen vukûatları baña nakl u hikâye ettikten soñra merkûma kahvehânedен hânemize gitmek için hayli ricâ ve niyâz etti isem de “Hayır baba, baña bundan böyle pederimiñ hânesi dahi haramdır ve şâir olanlar dahi kahvehânedе yakışır.” dedi. Ben dahi oğlumuñ şu kuş

tüylerini üzerinden çıkarmasını ve âleme karşı dîvâne gibi gezmemesini teklif ettim ise de bu sözümü dahi kabûl etmeyüp “Pederim sen benim ne zu’m u efkâr ile bu hey’eti kesp ettiğime ra’nâ vâkıfısın. Ben akıllılık ile her bir şeyi uzaktan görüp (147) derd ü mihnete gâyet çok ve çabuk duymaktan mâ-adâ bir fâide görmedim. Biraz da dîvâne olayım bakayım şu tâli’in hakkında bir tebdilât görebilir miyim?” deyüp eski lakırdılarını tekrâr eder idi. Ben her ne kadar kıyâfetçe dîvâne olanın akılca dîvâne olamayacağını ve akıllılık ile akılsızlığın tâli’ ile bir münâsebeti olmadığını ifâde etti isem de sözümü dinlemeyüp ayaklarıma kapanarak “Aman pederim her ne ise beni kendi hâlime bırak!” dedi. Ben dahi artık Zebûn’uñ ıslâh-ı ahlâk edeceğinden kat’i ümîd edüp hâneme avdet ettim ve işte böylece güyâ yabancı bir kimse ile konuşur gibi bazı kere kahvehâneye gidüp kendisiyle konuşur idi.

Bir gün ben kahvehâneye gittiğimde Zebûn’u orada bulamadığım için nereye gittiğini kahveciye suâl ettim. Merkûm dahi “Seniñ oğlunu pâdişâhın kızı çağırtdığı için sarâya gitti.” dedi. Ben ol zamân gâyet taaccüple fikrimde eñ (148) sonu şu oğlan murâdına nâil oldu. Demek ki evlâdımın dediği gibi dîvânece işler icrâ edildiği takdîrde murâd nâil olur imiş. “Gâlibâ” deyu ben dahi şüphe ve vesveseye duçar oldum ve hâneme gelüp fikrimde bu maddenin hakkına ma’nâlar verdim ise de Buygüzel’in benim evlâdımı asla tanımadığını ve el’ân tanısı dahi öyle dîvâne kıyefetinde bulunan bir kimseyi mahsûs celp edüp sarâya getirtmeyeceğini ra’nâ bilerek taaccüp ve tefekküre dalmış idim. Bu husûsuñ aslını añlamak için sarâya gitmek ister idim ama evlâdımın ol kıyâfet ile sarâya gitmesi baña bir şân u şeref olmayıp hatta büyük bir rezâlet olduğu için sarâya gitmeğe dahi utanır idim. Ben böylece iki deryâ arasında salınan sefîne gibi taaccüp ve tefekkür deryâları arasında çalkanmakta iken Zebûn’uñ başından ne tuhaf vukûâtlar geçmekte (149) ve benim başıma dahi ne dehşetlü fırtınalar takarrüp etmekte imiş.

İşte bu husûs benim şu ihtiyârlığımda böyle dağ başlarında derbentçilik etmecliğime sebep oldu ki bu vukûâtı dahi nakl edüp sözüme hitâm vereyim

Buygüzel o günlerde diğeri bir vesveseye duçar olmuş. Şöyle ki geceleri yattığı odada gözüne adam gibi karaltı bir hayâlet görünür imiş ve bu husûsu peder ü mâderine dahi beyân edüp peder ü mâderi her ne kadar gizlice odayı araştırmışlar ve gözetlemişler ise de kimseyi göremedikleri için kızlarının evvelki hastalığı gibi bir

derde duçar olduğunu anlayup vesvesesini def' ü izâle etmek zımnında hayli çalışmışlar ise de kızı asla iskât ettiremezler imiş. Pâdişâh bu husûs hakkına yeniden duçar elem ü endîşe olarak usta hekîmiñ birisine mahremâne bu maddeyi ifâde ettiğinde hekîm (150) “Her kim olur ise olsun kızın emriyle bir kuş tutup getürmeli. Mezkûr kuşu kızın yattığı odada bir gün alıkoyup ertesi gün keserek yüreğini kıza yedirmeli.

Ol vakit kızın vesvesesi def' olur.” demesi üzerine pâdişâh vukû'-ı hâli kızına ifâde ettiği hâlde Buygüzel bu karâra râzı olup Meymuş'u çağırarak “Haydi bir kuş tut da baña getir!” demiş. Bâlâda ta'rîf olunduğu veçhile Meymuş zâten ahmak bir çocuk olup kuş nedir bilmediğinden “Kuş nasıl olur?” deyu Buygüzel'e suâl etmiş. Buygüzel çocuğün bu suâlini kendisini güldürüp merâkını def' etmek üzere bir tuhaflık ediyor zannederek nim tebessüm ile “Kuş denilen şey tüylü ve kanatlı ve iki ayaklı olur.” demiş.

Bunuñ üzerine Meymuş, Buygüzel için bazı eşya iştirâsı zımnında evvelce birkaç def'a çarşudan bazı şeyler almış olduğundan kuşu (151) dahi mutlakâ çarşuda fûruht olunur bir metâ' zannederek çarşuya çıkup ve etrâfına haylice bakınmış ise de Buygüzel'in kendisine ta'rîf ettiği üzere bir nesne göremeyüp fikrinde “Ben dahi giderim hanıma kuş bulamadım.” derim diyerek gerü dönüp sarâyâ gitmekte iken Zebûn dahi ikamet etmekte olduğu kahvehâneye doğru gider imiş. Meymuş bunu görünce zihninde “Ha şimdi hanımın dediğini yakaladım. İşte tüylü, kanatlı ve iki ayaklıdır. Demek ki kuş budur.” deyüp Zebûn'un yanına vararak merkûma hitâben “Ağa seni bizim hanım istiyor!” demiş Zebûn evvel emirde kendisini tanımadığı bir hanımdan haber geldiğine taaccüp ile “Senin hanımın kimdir?” deyu Meymuş'a suâl etmiş. Meymuş dahi “Benim hanımım pâdişâhın kızıdır.” dedikte Zebûn'un aklı başından gidüp sevincinden nâşi el ve ayakları titremeye başlamış. Hâlbuki bunuñla berâber türlü türlü derin tefekkürlere dalup bu husûs kendüsiniñ (152) Buygüzel'e alâkası olduğunu bilenlerden beri taraftan istihzâ için düşünölmüş bir tedbîrdir şüphesine zâhib olarak her ne kadar Meymuş'a Buygüzel'in kendisini sahîhen istemiş olduğu hakkına suâller ederek ol babda birçok teminât almış ise de böyle rüyâda bile görmesi mümkün olmayan ikbâle dahi birden bire inanmayup ve bu şüphesiniñ hâlini artık tecrübeye havâle edüp Meymuş'a hitâben “Sen burada biraz dur ben şimdi gelürüm.” diyerek doğru kahvehâneye gidüp kahveciye vukû'-ı hâli beyân birle sazını alup yine

Meymuş'uñ yanına giderek sarâyâ doğru gitmeğe başladılar. Biraz gittikten soñra sarayın ayruca kendisine mahsûs olan yoluna vâsıl oldukta bu husûsuñ sahîh olduğuna Zebûn'uñ asla şek ve şüphesi kalmayarak kalb ü hayâlinde yeniden şems-i behçet u meserret tulû' etmeğe başlayup ve hiçbir sebebe haml edemeyerek “Seniñ hanımıñ beni niçün istedi?” deyu Meymuş'a suâl (153) etmiş. Meymuş o husûsta ma'lûmâtı olmadığını beyân edince yeniden tefekküre duçar olarak fikrinde acabâ Buygüzel falcılara fal baktırup da falcı merkûmeye kendisine sevdâ-keş bir delikanlı olup ve mezkûr delikanlı dahi ben olduğumu haber mi verdi? Eğer filhakîka böyle ise baña bunca vakitten berü iztirâp veren şu aşk ve sevdânıñ bundan ziyâde arzû edebileceği bir şey olamaz. Ancak diğer tarafta bî-çâre Zebûn'uñ kalb u hayâlinde korku vesvese bulutları peydâ olmağa başlayup yine kendi kendine “Ey bed-baht Zebûn dur, birdenbire mâl-i hülyâ kanatları ile ikbâlîñ bâlâlarına uçma. Zîrâ böyle fevkalâde bir eyülük seniñ ikbâlinden beklenmez. Şâyet Buygüzel'in baña haber göndermesi diğer bir sebebe mebni olduğu hâlde ol vakit bu aşk u alâkanıñ baña gösterdiği bu tatlı hoş rüyâdan uyanup kendimi yine hey'et-i aslîyemde görünce elem ü efgânım derece-i nihâyeye vâsıl olur. Ol vakit (154) ihtimâldir ki cânıma kast edeyim ve hem alâka denilen şey zâten aldaticı bir şey olup anıñ her bir işâretine külliyyen emin olmak câiz değildir. Öyle ise bu vukûâta diğer bir ma'nâ vereyim. İhtimâl ki Buygüzel yine bir merâka duçar olup her ne kadar beni tanımaz ise de ekseri böyle hastalığa duçar olanlarıñ çalgı ve şâir kelâmları ile merâkını def' etmek âdet-i kadîmeden olmakla benim için bir yeñi şâir gelmiş denildiğini işiterek beni celp ettirmiş olsun. Böyle de olsa benim için az ikbâl midir? İşte bu vesîle ile merkûmeniñ ma'lûmu olmak şeref ü ikbâline nâil olduğum hâlde yavaş yavaş şiirlerimiñ içinde kendisine olan aşk u alâkamı gizli sözler ile söylemeğe başlarım ve eğer kendisi pâdişâh kızı olduğu için benim ile akd-ı izdivâcı veyâhût münâsebet-i ma'sûkanesi mümkün olamaz ise yalnız beyân-ı hâl (155) edebildiğim dahi benim için asla ta'rîf ve ifâde olunmaz bir devlettir.

İşte böylece gâh meserret ü memnûniyet ve gâh endişe ve vesvese ile Meymuş ile berâber sarâyıñ kapısına vâsıl olmuşlar.

Kapıdan içeri girince Meymuş Zebûn'a havluyu göstererek “Sen şurada dur ben şimdi gelürüm.” deyüp ve ba'de yukarı çıkup Buygüzel'e “Hanım kuşu tutup getirdim.”

deyince Buygüzel “Öyle ise götür benim yatak odama bırak!” demesi üzerine Meymuş def’a gelüp Zebûn’u harem dâiresine çıkarup Buygüzel’iñ yatak odasına koymuş.

Zebûn bu acâyip hâli görünce zihnini şüphe ve vesvese bulutları daha ziyâde istilâ etmeğe başlayup bu husûsu ise artık hiç bir sebebe haml edemeyerek gâyetle derin tefekkürlere dalar imiş. Ancak bulunduğu mahal Zebûn’uñ fikrinde şüphe ve vesveseyi dahi (156) bir karâr bırakmayup diğerk biñ türlü tefekkürlere iknâ eder imiş.

Buygüzel’iñ yatak odasının divârları yekpâre âyineden olup bir adam mezkûr odanın içinde durup çâr etrâfa nazar ettiği hâlde kendisinden mâ-adâ kendisi gibi dört daha görür imiş.

Odanın tavanı mâi renk ile mülevven olup ekseri yerlerinde envâi mücevherânla memlû altun yıldızlar var imiş ki geceleri asla ziyâ yok iken yine mezkûr mücevherâtın ziyâsı odayı gün gibi dolundurur imiş. Mezkûr odanın tabanında bahâ yetmez bir halı ferş olunmuş. Şöyle ki: Üzerinde Akdeñiz ile Karadeñiz’de gemilerin, pupa yelken suların üzerinde gitmeleri öyle bir hey’et-i asfîyeleri gibi aynen resmolunmuş imiş ki bir adam mezkûr odaya ilk def’a olarak girdiğinde acabâ deñize mi (157) basıyorum deyu ayağını korkarak atar imiş odanın yalnız bir tarafında girân-bahâ kadifeler ile döşenmiş bir sedir olup yastıkları dahi o renk kadife ve kumaştan imiş ve pencerelerin perdeleri Buygüzel çamaşırını değıştireceğı veyâhût soyunup yatağa gireceğı hengâmda sekiz veya on sâatlik mesâfeden keskin bir dûr-bîn ile bakılup görünebilmesi ihtimâlden biri olmak için gâyet kalın ve türlü renkli cânfeslerden üst üste üç tâne perde olup rüzgâr zuhûrunda açılmasun için eteklerinde içi kurşunlu altun toplar işletilmiş ve etrâfı envâi renkte saçaklarla müzeyyen imiş ve odanın diğerk taraflarında sâfî altundan ma’mûl sandalyeler atılmış imiş. Fakat bunlardan ziyâde Buygüzel’iñ oda-yı mezkûrda bulunan karyolası bî-çâre Zebûn’u akli başından gitmek derecelerine vâsil ettirir imiş. (158) Mezkûr karyolanın içindeki şilte çâr aktâr cihânda bulunan nâdide ve yavru kuşların tüyleri ile dolmuş olup Buygüzel içinde yattığı hâlde havada yatıyor gibi vücûduna bir şey dokunmaz imiş.

Yüz yastıkları ince bürümcekten ve yanlarında sırma saçaklar ve saçakların her birisinin uçlarında birer pırlanta işlenmiş olup nazarda yıldızlar gibi parlar imiş.

Sevâi yorganları ince beyâz tül ile kaplanmış ve karyolanın perdesi nev'i mücevherât ile işlenmiş imiş.

Yalnız bir yüzünü görebilmek için dağlarda haydutluk etmeği ve tutulup Hudâ-negerde kaç seneler mahpûsta kalmağı gözüne alan Zebûn, kendisini Buygüzel'in yatak odasında ve bizzât merkûmeniñ soyunup yattığı karyolasının yanında gördüğü hâlde ne hâllere giriftâr olduğunu ta'rîf ve ta'bîr (159) etmek nevi beşeriñ lisân u hayâliniñ harcında bulunduğu bedîhîdir. İmkân bulup da Zebûn'un ol vakitki hâlini kapunın arasından seyretmeli idi. Buygüzel'in üzerine alup yattığı yorganlara acep ne derece aşk-ı iştiyâkla ve Buygüzel'in niyetiyle sarılır idi. Buygüzel'in kardan beyâz yüzünü koyduğu yastıklardan kim bilür ne kadar bûseler alur idi. Nasıl âh u figânlar eder ve nasıl beyitler söyler idi ve belki hafifçe rüzgârdan neşet eden birisi Buygüzel kendisini görmek için yavaşça odaya gelür zanneder idi.

Ben ertesi gün erken henüz yataktan kalkup ve Zebûn'un sarâyâ çağrıldığı ne sebebe mebni olduğu için yine tefekküre dalarak sabâh kahvesini içeri iken nâgihân kapu açılıp içeriye bir yâver girdi ve baña "Şimdi efendimiz seni istiyor acele gideceğiz!" dedi. Ben her ne kadar bu haber üzerine (160) dahi duçâr elem ü endişe olarak sebepini yâvere suâl etti ise de yâver ol babda ma'lûmâtı olmayup yalnız "Pâdişâh bana seni gâyet çabuk alıp götürmekliğimi emretti." dedi. Ben dahi ihtilâl-i kalbimden nâşi dizlerim titreyerek yâver ile birlikte sarâyâ doğru gitmeğe başladım.

Sarâyâ vâsıl oldukta gördüm ki sarâyın havlusunda Zebûn'un ellerini arkasına bağlayup diz çöktürmüşler idi. Orada pâdişâh beni yanına çağırıp ve haşmetli bir çehre ile "Kızımın hastalığına benim bunca ni'met ve ihsânıma nâil olan bir adamın evlâdı kendi dîvânece aşk u alâkası için sebep olduktan sonra artık öyle bir adamı diğer bir cellat eliyle öldürmeyüp bizzât kendi pederiniñ eliyle öldürtmelidir. Haydi al şu kılıcı çabuk gözümün önünde evlâdının boynunu uracaksın!" dedi. (161) Ben böyle dehşet-fezâ bir emri işittiğim hâlde zihnim derece-i nihâyede bir hâle duçâr oldu ki sarây başıma göçüyor zannederek aklım zâil olmak raddelerine geldi. Azâlarımı bir titremek aldı, gözlerim karardı, dudaklarım çatladı, gözlerimden kanlı yaşlar akıtup sarhoşlar gibi pepeleyerek pâdişâha hitâben "Aman efendim gerçi evlâdımın hayli vakitten berü dîvâne hey'eti kesp ettiği ma'lûmdur fakat merkûmuñ cellatlık hiddetine bizzât bendeñiz ta'yîn olunmaklığım derecede kabâhati nedir?" dedim.

Pâdişâh yine dargınlık ile kızınıñ başından geçen hastalığı nakl u hikâye edüp “ben kızımıñ henüz evvelki hastalığı için hayli eziyet ve meşakkate giriftâr oldum ve yine öyle bir hâliñ vukû’ndan korkmakta iken bir eyyâmdan berü kızımıñ “Odamda acâyip bir adam görüyorum.” demesi üzerine bu husûsu dahi bir kuruntuya haml ettim ve cânım sıkılarak yine **(162)** hekîmlere mürâcaat ediyor idim. Meğer kızımıñ bu def’aki hâli merâk olmayup sahîhen vukû’ bulmuş bir keyfiyet imiş. Şöyle ki kızımıñ bu lakırdısını her ne kadar cerh edüp kızım ol kadar asker ve bekçiler ile gözetilen böyle muhkem ve yüksek olan bir dâireye hiç adam girebilmesi mümkün müdür der idiysem de yine dünyâda her şeyiñ vukû’ bulması ihtimâlından olduğu için geceleri ekseri kızımıñ dâiresinde dolaşarak ara sıra mahfî bir mahalden yatak odasını gözetür idim. Dün gece yine dâire-yi mezkûrda dolaşup ve kızımıñ odasını gözlemekte iken içeride bir adam sesi işittim ki şu beyitleri söylüyor idi.

(beyit)

(Ey Buygüzel’im çünkü mazhar oldum şu lütfuna ben)

(Hâlîme bakup ne bu hey’etiñ sakın deme sen) **(163)**

(Beni bu hâle giriftâr eden çünkü sensîñ sen)

(Bu kabâhatle ‘âşık istemem sakın deme sen)

(Görülmez hiçbir diyârda böyle ikbâl u devlet)

(Saña bu aşkıma ma’lûm eylemiş birisi elbet)

(Bundan gayrısıñ istemem deyu hünkâra arz et)

(Hâl-i perîşânım, aşk-ı sûzânım sakın deme sen)

(Teşrifîñize her dem ve her an muntazır kaldım)

(Vuslata gayri yakın getirdi beni ol bahtım)

(Yüzüñ sürdüğüñ yastıklardan bûseler aldım)

(Şu hâlimi görüp nedir bu hasretiñ sakın deme sen)

Ben bu beyitleri dahi işitince merkûmuñ kızıma alâka etmiş olduğuna dahi asla şek ve şüphem kalmadı. Fikrimde “Ha! Demek ki kızımıñ bu def’aki **(164)** korku ve vesvesesi bî-esâs değil imiş ve gönlü yüksekte uçanıñ birisi kendisine alâka edüp kim bilür ne tedbîr ile dâiresine duhûl edebilmiş.” deyüp ve ba’de asâkir celbiyle odaya girdim. Ve kandilleri yaktırıp nazar ettiğimde etrâfına kuş tüyleri dikilmiş acâyip bir adam gördüm ve “Sen kimsiñ, buraya nasıl girebildin?” deyu suâl ettim. Merkûm kendüsini şaşırıp ve birtakım düzme yalanlarla beni aldatmağa çalıştı ve “Efendim kuluñuzu kerîmeñiz istemiştir.” deyu kızıma iftirâyâ dahi cür’et eyledi.

Ben merkûmuñ kim olduğunu araştırdığımda seniñ evlâdıñ idüğünü haber verdiler. İşbu cünhenin sâhibi vaktiyle benim hizmetimde istihdâm olunmuş bir adamıñ evlâdı olduğu için gerek bu seniñ evlâdıñın katli hengâmında ıztırâb-ı kalbi daha ziyâde olsun için ve gerek buña emsâl, haddini tecâvüz **(165)** edüp büyük kimseleriñ kızlarına göñül düşürerek hafiyen alâka eden şaşkın delikanlılarıñ peder ü mâderi evlâtlarını bu dîvânece aşk u alâkadan vazgeçirmelerine bir ibret ü nasîhat olsun için evlâdıñın boynunu bizzât saña urdurmağa karâr verdim. Haydi çabuk şimdi gözüm ile bu emrimiñ icrâsını göreceğim!” dedi.

Nevi beşeriñ eñ ziyâde teessüf edeceği dehşetli şey bir adamıñ evlâdıñın kendi gözleri önünde ölmesi iken kendi evlâdımı kendi elimle öldürmek hakkına ne derece dehşete giriftâr olacağım bedîhîdir. Ben hemân pâdişâhıñ ayaklarına kapanarak “Aman efendim evlâdımı kendi elimle keseceğim uğursuz sâati görmemek için evlâdımdan evvel şu dâr-ı fenâdan dâr-ı uhrâyâ göndermekliğimiñ fermânına ihsân buyuruñ!” deyu hayli ricâ ve niyâz ettim ise de asla kar etmeyüp kılıcı elime vererek zor ile beni Zebûn’uñ **(166)** yanına getirdiler. Bî-çâre Zebûn salhânede boğazlanmak için ayakları bağlanmış bir koyunuñ kasabıñ bıçağı bilemesini işittiğinde sîne-i çâk-i ciğer büryân dört tarafa bakınarak melediği gibi gözleri kanlı yaşla dolarak başını arkasına çevirip güyâ benden asla elimden gelmeyen merhameti dileyerek “Âh babacığım saña şimdiki ta’rîfi bî-mümkün ıztırâbı vermeğe sebep benim. İşte şimdi gözlerimiñ önünden dîvâne-

veş peşi sıra koştuğum aşk u alâka dumanı sıyrılıp gitti ve seniñ nasihatlarınıñ gerçek olduğunu görüp bildim ama eyvâh ki bu azîm dersi teslîm-i cân hîninde öğrenecek imişim. Tâli’iñ dünyâda nevi beşer üzerine ne derecede kuvvet ü te’sîri olduğunu şimdi añladım ve eğer bazı adamlar tâli’ beni şu eyülüğe nâil etmiyor deyu şikâyet edüp hâl u hey’etimizi ve san’at u memleketimizi tebdîl ettiğimiz (167) hâlde tâli’imiz dahi berâber tebdîl olur i’tikâdına zâhib olurlar ise benim şu hâlim anlara bir ibret olsun. Ancak pederim bu ölüm baña her ne kadar müstehak ise de şu hayâtına sebep olduğun evlâdını bizzât kendi eliñ ile nasıl urup öldüreceksiñ.” deyince üzerime baygınlık çöküp yere düşmüşüm ve kılıç elimden düşmüş. Pâdişâh bu hâlimi görünce nihâyet-ül-emr bâb-ı merhameti küşâd birle Zebûn’uñ katlini men’ ederek merkûmu ölümden ve beni ölümden beter olan bu hâl-i ıztırâptan kurtardı ise de kaffe-i mâl u emlâkımız zapt olundu. Kendimiziñ ise aher-ül-ömr sürgünlüğümüze hüküm olunarak memleketimizden tard olduk ve hayli seneler çok memleketler dolaştık ise de kâfi sûrette medâr-ı taayyüşe mâlik olamadığımdan hayli vakitten berü burada derbentçilik etmekteyim ve evlâdım Zebûn dahi yanımdadır ama dün akşam (168) bu civârda bir köye gitmiş olduğu için anı göremediñiz.” dedi.

Derbentçi kelâmını tekmîl edince Zebûn kapıdan içerü girdi ve Sergüzel’i görünce “Bu nasıl kuştur?” deyu pederine suâl etti. Pederi Zebûn’a hitâben “Hani ya sen bir vakit delikanlılığında Buygüzel’e alâka edüp üzerine kuş tüyleri sokmuş idiñ ya, işte bu dahi seniñ o vakitki hâliñ gibi aşka düşüp kuş kıyâfetine girerek dağlarda bayırlarda yârini aramaktadır.

Vâkıâ, aşkıñ insânı giriftâr ettiğî hâller bazen şâyân-ı teessüf ü istihzâ ise de ekseri dünyânıñ bazı hâlleri hakkına dahi kesp-i ma’lûmât ettirir. Her ne hâl ise sen köyde ne yaptın ve ne görüp işittiñ oğlum, naklet bakalım!” dedi. Zebûn kelâma âgâz ile “Pederim bendeñiz şu beş altı sâat (169) mesâfede köye gitmekliğim vâsıtasıyla epeyce şeyler hakkına dahi kesb-i ma’lûmât ettim.

Kudret ve kâbiliyeti olup da bütün dünyâyı dolaşanlar acep ne kadar şeyler hakkına kesb-i ma’lûmât ederler. Şöyle ki bu küre-yi arz nevi beşeriñ büyük bir hânesi makâmında olup doğmuş oldukları şehir ve kasabadan dışarı çıkmayarak müddet-i ömürlerinde emr-i taayyüş zımında tefekkür etmeğe mecbûr olanlar şu misâfirhâne-i âlemiñ diğeri nice dâire ve odalarını gezemedikleri için nice güzel manzaralardan,

ma'lûmâtlardan mahrûm kalurlar. Dün akşam köy odasında misâfir kaldığımda, aynı benim bir vakit Buygüzel'e gönül düşürdüğüm gibi bir kızı gözlük ile gâyet uzaktan bir def'a görmüş olup arayup bulmak için diyâr diyâr serseri dolaşan bir delikanlıya rastgeldim. Ben merkûmuñ boyun büküp gâyetle mahzûn durmasından, kendinden geçip deryâ-yı tefekküre dalmasından (170) ahbap ile ülfet etmeyüp lakırdıya karışmamasından, nutku tutulup ağzını açmamasından, âh u figandan, tavr u etvârından, alâka cânavarımıñ pençesine düşmüş bir mazlûm idüğünü fehmettim. Merkûmuñ yanına varup nereden gelüp ve nereye gittiğini ve yolculuğunuñ sebebini suâl ettim. Merkûm kendi sergüzeştini muhtasarca nakletti. Bu ise benim zannıma muvaffak çıktı. Pederim saña ma'lûm olduğu veçhile bu sevdâ bir vakit benim başımdan geçmiş olduğu için sevdâ çekenleriñ hâlinden bilürüm. Ben merkûmu biraz lafa tutarak, kendisini şu genç yaşında pek harâb etmemesini, güzelliğe kapılıp aşırı gönül vermemesi, vücûdundan ziyâde cânân sevmemesini, aşk ile yarışa girmemesini, âh edüp bağrın delmemesini bil-ihtâr kızlarıñ bizim aşkımızla eğlendiklerini, ziyâde güzel bulurlar ise meyillendiklerini, zengin bulurlar ise kâillendiklerini (171) kurnaz 'âşık sevmediklerini, ahmağa gönül vermediklerini, hürmet ü taltîfe doymadıklarını, sitem ü tekdîre gelmediklerini, sevimekten başka şeye yaramadıklarını, süs ve düzenden başka şey aramadıklarını, parasız 'âşığı tanımadıklarını, para ile kâni' olmadıklarını, fukarâ hâlinden añlamadıklarını, yüze gülüp cânandan sevmediklerini ifâde ederek merkûmuñ aşk u alâka ve meyl ü muhabbetini soğutmakta gezdim ise de asla fâide etmedi. Merkûm benim bir vakitki hâlim gibi dâim-ül-evkât tâli'inden şikâyet ederek sevdiği kızın gâyetle güzel idüğünü ve merkûmeyi aynen görmüş olup mahaliñ uzaklığı sebebiyle gidüp bulamadığını ve sinâ-yı râhta çektiği güçlüğü gâyet muhtasar nakleder idi. Merkûm, gerçi evvel emirde gâyet durgun ve mahzûn bir hâlde olup ağzını açmağı bile istemez idiyse de sevgilisiniñ lakırdısı açıldıkça (172) sabâhın seher vaktiniñ bülbülleri gibi yavaş yavaş nâle-yi efgâna başladı. Ben merkûmuñ elem ü endişesiniñ biraz def' olup benim cüz'i teselli ve ferâh-bahş kelâmlarımı güş ettikçe hafif poyraz rüzgârıyla bağçelere yağmur yağdığı esnâda açılmağa yüz tutan tomburcuklar gibi ağzınıñ açıldığını görerek, merkûmuñ daha ziyâde gözü gönülünü açmak arzûsuyla kendisine hitâben "Efendim ma'sûka kızı görüp kavuşamadığınız hakkına keder ü teessüfünüz için sizi takbîh etmem. Çünkü muhabbet denilen şey ayrılıkta daha ziyâde tatlı olduğu için sevgilisinden cüdâ düşen bir 'âşık her nerede bir güzel görse yârini zikreder. Âh u

efgân ile taâm ekl eder. Bazı da dünyâyâ küsüp kahreder. Hayli kelâm, çok söz bilür söylemez. Sarhoş gibi gezer ayıklığında, adama çarpılır dalgınlığında, çok geceler görür yârin rüyâda, neyleyim uyanup (173) kimseyi göremez. Yâri hayâl ile uykuya varır, kendinden bî-haber dolaşıp yürür. Herkesi yârine kavuşmuş görür, seyredüp gözün yaşın silemez, fakat unutulabilir misiñiz efendim ki soñraki kavuşmaklığı daha ziyâde tatlı eden akdimce vukû' bulan ayrılıktır. Ayrılık bir dûr-bîndür ki uzaktan bir nesneyi daha güzel gösterir.

Şimdi seniñ yârini her kim ise merkûmeye hayâl dûr-bînüyle bir kere nazar et de bak nasıl görürsün? Merkûme dahi seniñ gibi aşka düşmüş olup ve her dem seniñ vürûduña muntazır olarak, gelip geçen yolculardan haber sorarak, herkesten gizli nâme yazarak, arañıza set çeken dağlara bakarak, kuşlar ile nâme yollamağa kalkarak, hakkınızda türlü mâl u hülyâ kurarak, yatağa girüp yattıkta rüyâsında seni odasına gelmiş görür ve saña hitâben “A benim dîdem nûru efendim, nâr-ı aşkıñ cismim yaktı, günler yıl-veş (174) uzandı, gözlerim yollarda kaldı, safâ geldiñ beyim hoş geldiñ, kurtuldum şu ayrılıktan, hayâl ile konuşmaktan, usandım yalnızlıktan, safâ geldiñ beyim hoş geldiñ, niçün saña gönül verdim, garîp başım derde saldım, şükür bu sâati gördüm, safâ geldiñ beyim hoş geldiñ, neler gördüñ diyâr-ı âhirde, dolaştıñ gezdiñ bunca belde, oldukça bu cânım tende, bırakmam seni gidesiñ, acep nice güzel gördüñ, hatırandan belki bir gün, çıkıp birine gönül verdiñ, bırakmam seni gidesiñ, zamândır bize safâ sürmek, ülfet edüp deyüp gülmek, çün vardır gidüp gelmemek, bırakmam seni gidesiñ, sahralara gidelim, zevk-i safâ edelim, nice cilveler edelim, bir sen baña bir ben saña, bu nedir sendeki cemâl, nazar eden görmez zevâl, edelim bazı suâl, bir sen baña bir ben (175) saña, söyleyelim nice beste, gamımız nedir dünyâda? Doldurup verelim bâde, bir sen baña bir ben saña. Âh efendim, sen gurbette iken nice günler âh vâhla akşam eder idim. Nice geceler peder ü mâderimden gizli gözyaşları döker idim. “Nedir bu efgânini?” deyu suâl edenlere yüreğimde bir darlık var, dün akşam geç vakit mutbaha inmiş idim. Karanlıkta bir patırtı oldu. Meğer kedi yukarudan atlamış, musîbet hayvân beni ikide bir de öyle korkutur.” deyu cevâb verir idim. Dîdemiñ yaşıyla yatağım ıslanup vâlidem sabâhleyin “nedir bu kızım yoksa yatağına su mu döküldü?” dedikte “Evet vâlidem karanlıkta maşrapayı alup da su içmekte iken kazâen maşrapa elimden düşüp döküldü.” derdim. Vâlidem baña “Kızım sen evveli böyle dikkatsizlikler etmez idiñ. Şu günlerde saña noldu?” (176) dediğinde def’a türlü yalanlar uydurarak işte bir gün “Parmağım

uyuşmuş idi.”, diğeri gün “Kolum burkulmuş idi.” der idim. İşte şimdi artık yalan söylemeğe mecbûriyetten kurtulduk. Aman efendim şu sâniyeleri boşa geçirmeyelim.” diyerek kollarını açup güyâ ma’sûkuna sarılıyorum der iken yanında yatmakta olan vâlidesine sarıldıkta bî-çâre kız uykusundan uyanup rüyâ görmüş olduğunu aňlar ama vâlidesi dahi uykusundan uyanarak “Kızım seniñ bu hâliñ nedir? Sende geceleri bir râhatsızlık müşâhede ediyorum.” deyince zavallı kız ağzını yüzünü eğerek, gözlerini nim açup kapayarak, mahmûr bir tavır ile demezsek “Vâlidem korkulu bir rüyâ görmüşüm. Bir dere içinde kalmışım. Dört yanıma bakarım kimse yok. Yol bilmem ki gideyim, vakit akşam olmuş. Her ne hâl ise cesâreti ele alarak dereniñ aşığısına inüp bir daracık yoldan geçer iken yol üzerinde çalılarıñ arasında (177) yatmakta olan yedi başlı bir ejderhâ beni görüp üzerime hücum edince ne yapacağımı şaşırarak yoldan gerü dönüp kaçmakta iken oracıkta bir ağaca rast gelüp çıkmağa savaşur iken saña sarılmışım. Her nasılsa korkum def’ oldu.” der. Vâlidesi “Dur kızım saña bir korku ilâcı yapayım da iç!” deyu kalkup mumu yakarak ve karılarıñ âdeti üzere bir korku ilâcı yaparak içmesi için kızına verir. Kız, mezkûr ilâcı içer iken fikrinde “Âh vâlidem benim derdimiñ ilâcı ile şu seniñ baña tertîb ettiğîñ ilâcîñ beyninde ne büyük fark vardır. Gerçi benim saña naklettiğim ejderhâyı rüyâda görmedim ama ondan biñ kat zâlim bir ejder her gün ve her an içirimde ciğeri mi sarmıştır. Baña ne taaccüp edersiñ. Bu ejder bir vakit seniñ de başında idi. Sen şimdi bu ejderiñ elinden kurtuldukta râhat uyku uyuyorsuñ.” der. Vâlidesine hitâben “Âh vâlidem ben bu ilâcı nasıl (178) içeyim pek acıdır.” Vâlidesi “Kızım bilmez misiñ ilâc dediğîñ acı olur. İlâcı zor ile içmelidir.” dedikte kız yine fikrinde “Âh vâlideciğim sen benim derdimiñ asıl ilâcını bul da bak acı mıdır, tatlı mıdır ve ben o ilâcı zor ile mi içirim yoksa kemâl ü iştiyâk ve aşk u hasret ve meyl ü muhabbetle mi içirim? Sen uzakta dur da seyrine bak!” der.

Şimdi saña suâl ederim arkadaş şu bî-çâre kızın ‘âşığı diyâr-ı âhirde olmayup da her gün ve her sâat yanında olsa merkûmede bu derece aşk u hasret olabilür mi?” dedim.

Merkûm bu lakırdılarımı kendi başındaki hâle muvafık olduğu için diñleyerek baña cevâben “Kemâl-i meserret ve memnûniyet u dikkatle “Siziñ maksad-ı murâdınız bendeñizi teselli etmek ise de söylediğîñiz lakırdılar benim ile ma’sûkamın başından geçen hâllerini aynen bir ta’rifi (179) olduğu için benim derdimiñ daha ziyâde tâzelenmesine bâis oldu.” dedi.

Ben merkûma “Evet, bir cihetle sözüñ haklıdır. Ancak benim bunda dahi başka bir maksadım vardır. Demek isterim ki ihtimâldir ki bir gün şu diyâr-ı âhirde serseri gezmekten hâlasıñ babında kaderiñ elinden itlâk-ı fermânını ahzetmeğe muvaffak olup sevgiliniñ olduğu mahale muvâsaletle bir gün kalsa şu derecelerde hasret-keşîñ olan sevgiliñ seniñ muvâsaletin haberini aldığı hâlde ne hâllere giriftâr olur bilir misin? Evvel emirde sevincinden el ve ayakları titreyerek bir zamân nutku tutulup derin tefekkürlere dalar. Çok def’a rüyâsında görüp uyanınca kendisini nice kere la’net hâni’ olduğu ayrılıkta gördüğu için bu def’a dahi öyle bir rüyâ görmüşüm i’tikâdına sapar. Emin olamayup aşk-ı alâkasınıñ kesretinden neşet eden ümüdsizliğini herkese beyân etmek istemeyüp ağıyardan gizli (180) haberler sorar, kalbini daha ziyâde te’min etmek için nezdine adamlar yollar. Sevincinden titreyen parmakları ile nâmeler yazar. Rüyâda olmadığına kâni’ olmak için türlü nişâneler arar. Vuslatınıñ yaklaştığına emin olunca fikrinde düğünler kurar. Yeni kumaşlardan süslü biçimlerde elbiseler yapar. Cemâline nazar etmek için divârlara âyineler takar. Gümüşlü tarağı eline alup zülfünü tarar. Siyâh yazmasını çıkarıp beyâz bağlar. Kâkülleriniñ yanağa döküp ay gibi parlar. Parmaklarına yüzük, alınına çelenkler sokar. İnce belini gümüş kuşak gâyet sıkır. Kolda bilezik, giyer beyâz tül şalvar, yârim beni şu hâlde görecektir deyu âyineye bakar. Gezinüp odanın içinde gerdâniñ kırar. Sırma saçlarıñ tarayup urup arkaya atar. Gözüne sürme, kaşına rastıklar çeker. Bir yerde duramaz, serseri gezer. ‘âşığına istediği biçimde elbise biçer. Mendiller hazırlayup gömlekler diker. Silüp süpürüp odalar döşer. (181) Yataklar doldurup yastıklar keser. Gâh yatup sedire tefekkür eder. Ve gâh dolanup etrâfi gözler. Damarları tiz atup vücûdu titrer. Suâle cevâb verse dili pepeler. Gözlerinden gâib olmaz dağlar tepeler. Yâr nereden gelür deyu yolunu gözler. Güneş durduğu yerde durur akşam olmaz. Sâatiñ yelkovanı çabuk dönmez, akrep yürümez. Sevdiğinden mâ-adâ gözüne kimse görünmez. Nerde durur nerde gezer kendi de bilmez. Yar geldiğini duyunca kapuya çıkar. Uzaktan görünce dikkatle bakar. Yakına gelince yanına gider. Türlü cilve ile “Safâ geldiñ!” der. İçerü alup altına yumuşak minderler serer. Şirin sözler ile hatırın sorar. El yanında pek açılmaz, uzakta durur. Kalbini açamaz, göz ile konuşur. Peder mâderinden gizli işmârlar eder. Söylemek ne lâzım kalpten kalbe yol gider. Tiz akşam olsa deyu duâlar eder. Aslı yoktan hasta olup çok keder eder. Başı ağrır, karnı sancır, yüreği bulanır. Hepsi (182) yalandır. Ol aşk ve sevdâ başta dolanur. Yatak odasına girince sevdiğini yanına alup diz dize oturur. Artık orada kalpler açılır. Gâh melül

melül ‘âşığıñ yüzüne bakınur. Gâh türlü cilveler edüp servi gibi sallanur. Gâh gülüp şakırup öñüne doğru eğilür. Ve gâh arka üstüne yatup bayılır. Gâh beyâz kolun boynuna atup takılır. Gâh naz edüp yanından uzak kaçınur. Gâh şîveler edüp lakırdı atar. Ve gâh naz edüp ağırlık satar. Hemân sıçrayup ayağa kalkup dolabı açar. Şişeyi çıkarup kadehi doldurup bâdeyi sunar. Kalp kâni’ olmaz, böyle muhabbete hiç doymak olmaz. Şimdiki zevke dalup ol babda hiç akıl olmaz. Bu safâ uykusunda yatup uyuyan asla uyanmaz. Görmeyince durulmaz, görünce cân dayanmaz. Toka ederler çünkü kadehler ellerindedir. Uzağa gitmezler şeftâli meze yanlarındadır. Kızıñ dili tatlı zannedersiñ ki bal lebindedir. Hem şarkı söyler hem **(183)** bâde sunar aşk hâlinedir. “Kurbânıñ olam benim efendim!” deyü kelâma başlar. “Sensiz haram olur idi baña dünyâlar. Bu hâli görür idim rüyâda nice geceler. Şimdi nasip imiş cünbüşler böyle ülfetler. Kalmadı artık ünsiyetimize bizim engeller. Emredüp kader târumâr oldu bütün adûlar. Binüp sevdâ kayığına bahr-ı muhabbette güzâr edelim. Doldur efendim bir kadeh daha şundan içelim. Şu aşkıñ dostu tenhâlıkta biz yakın gelelim. Sabredemiyorum gayri der-âgûştan süfte edelim. Şu hâlimizi kimse görmesün perdeyi örtelim.” deyüp aşk u hasretle sevgilisine sarılır. Nereden rast gelür ise bûseler alır...

Nasıl arkadaş eğer şu iki ‘âşık ve ma’şûklar akdimce birbirlerinden cüdâ düşmüş olup hayli seneler birbirlerine hasret kalmış olmasalar idi şu şimdiki ta’rîf ettiğim aşk u muhabbetiñ tat **(184)** u lezzetiñ ve kadr u kıymetiñ ve zevk u safânıñ yüzde birine bile nâil olurlar mı idi?” Dedim.

Merkûm bu sözlerimiñ üzerine epeyce ferâhlanup nim tebessüm ve soğuk bir tarz ile “Ey cânım... vâkıâ öyledir... dünyâda bir eyüliğñ zevk u safâsını artıran evvelce çekilen zahmettir ama... işte nasılsa... insânda mâlik olmak istediği öyle ki acele etmek tabiidir.” diyor iken kapunuñ öñüne üç tâne atlı gelüp ve atlarından inüp içerüye girdiler. Merkûmlar gerek mülebbes oldukları elbiselerden ve gerek tarz u tavırlarından devlet me’mûriyetinde istihdâm olunan mu’teber zâtlar oldukları anlaşılır idi. Oda sâhibi merkûmâna nereden gelüp ve nereye gittiklerini suâl ettiğinde içlerinden birisi kelâma âgâz ile “Efendim bizler Afrika kıt’asında bulunan devletlerden biriniñ yâveri olup bir me’mûriyet zımnında rub’-ı meskûnu dolaşmaktayız. **(185)** Şöyle ki bizim pâdişâhıñ bir şehzâdesi olup merkûm tehhül edeceği zamânda memleketimizde bulunan eñ meşhûr dilber kızlarıñ resimlerini çıkarup kendüsine takdîm ettiler ise de hiç

birisine gönlünde karâr veremez idi. Gâlibâ bu hâl bir şeyi pek çok bulanlara mahsûs bir hâl olmalı. Çünkü bizim hep evlenmek başımızdan geçti ama alacağımız kıza karâr vermek babında ne böyle güçlük çektik ne de kimseye eziyet ettik. Vâlîde ve pederimiz bir kız gösterdi bizim de evlenmeği cânımız isterdi. Bir görüşte beğendik. Karâr verdik bitirdik idi. Ama şehzâde bu babda fikrini ayırt etmek için hayli derd ü meşakkate giriftâr olur idi. Şöyle ki kendisine takdîm olunan kız resimlerinden birisini eline alup ve odasına çekilüp gece sabâha kadar mumlar ve kandiller yakarak ve aña nazar ederek ve gâyet ufak bir kusur için kendini râhatsız ederek ve asla vukû' (186) ma'mûl olmayan husûsları tefekkür ederek dîvâne gibi kendi kendine "Ey vâkıada bu kızın gözleri istediğim gibi elâdır ama mürur-ı zamân ile siyâha tebdîl oluverirse, şimdiki hâl-i karâr şâd-mândır ama bir hastalık ile soluverirse!" hulâsa-yı kelâm buña kıyâs biñ türlü lüzûmsuz ihtirâzlarla delikanlıların bir görüşte urulup akıllarını zâyi' edeceği merkûme kızların her birine birer bahâne bulur idi. Gerçi bu hâlden kendisi dahi tâ'ciz olur idiyse de çe fâide ki tâ'ciz olmaklığın tebdîl-i tabiata fâidesi olmadığı için ne yapacağını şaşırarak bir gün tebdîl-i kıyâfet çarşuya çıkup gezmekte iken satılacak bir metâi bulunmayan bir dükkânda bir herif oturuyor görmüş. Dükkâncının bu hâli şehzâdenin merâkını mûcip olup merkûmuñ yanına giderek "Baña baksanız ya, bunca dükkâncılar her biri bir nev'i metâ fûruht etmektedirler. Sizin (187) dükkânınızda ise hiçbir şey yoktur. Siz ne satarsınız?" deyu suâl etmiş. Dükkâncı merkûmuñ şehzâde olduğunu bilmeyerek "Oğlum ben akıl satarım." deyu cevâb vermiş.

Şehzâde bu cevâb üzerine bir mikdâr tefekküre daldıktan soñra "Hiç akıl satılır şey midir?" deyu dükkâncıya tekrâr suâl etmiş. Dükkâncı def'a kelâma âgâz ile "Oğlum evet akıl dahi satılır ama herkes kendi aklını beğendiği için gelüp benden akıl almazlar ve işte bu veçhile akıl denilen metâ çok sürülücü bir şey değildir. Anın için satanlar zarar ederler. Bu sebepten işbu san'ata heves edenler pek azdır. Benim gibi bir dükkâncının saña acâyip görüneceği ihtimâldir. Vâkıâ ben dahi bu san'ata heves ettiğime çok cânım sıkılır. Evvelâ bu metânın sermâyesi bahâlı ve sürümü azdır. Sâniyâ, bu metâi satun alan (188) bazı kimseler baña gelüp bu seniñ metânın hiçbir şeye yaramıyor. Kimse bunun yüzüne bakmıyor deyü geri verirler. Gerçi bir dükkâncı kendi satacağı malı hakkına böyle lakırdılar söylemek câiz değil ise de bu san'attan cânım pek yanmış olduğu için sabredemeyüp söylüyorum." demiş.

Şehzâde bu kelâmları gûş edince daha ziyâde düşünüp ve fikrinde “Ben hangi kızı begeneceğimi bilmediğim için baña bu babda bir akıl öğreten olsa deyu arzû eder idim. Bu herif ise akılı bütün bütün boşa çıkardı. Hayır, yine bu adamın bir yañlılığı olmalı. Akıl bu adamın ta’rif ettiği kadar işe yaramaz bir şey değildir. Ben pek çok def’a “Şu filân adam filân işi ne dersin nasıl başa çıkarmağa muvaffak olabildi.” veyâhût “Para kazanup zengin olabildi.” deyu birisi diğerlerine suâl ettiği takdirde hepsi bir ağızdan (189) “Evet efendim öyledir ve öyle dahi olmalı idi. Çünkü akıllı bir adamdır dediklerini işitir idim. Ancak bu adamın böyle söylemesi var ise metâmı satamadığı için cânı sıkıldığından neşet etmiş olmalıdır.”

Ve ba’de merkûma hitâben “Şu akıldan biraz baña verseñiz ya!” dediğimde dükkâncı “Pek eyü oğlum ama diğer metâlar gibi aklın dahi envâi bulunduğu için nasıl madde hakkına isti’mâl olunacak akıl istersin söyle ki aña göre vereyim.” demiş.

Her ferde kendi merâk ettiği husûsa akıl erdirmek için tabii olduğundan şehzâde dahi kendi merâk ve vesvesesinden kurtulmak için bu husûsu aynı fırsat addedüp “Dünyâda hepsinden güzel kangısıdır?” deyu suâl etmiş. Dükkâncı gülerek “Oğlum dünyâda eñ güzel şey en uzaktaki şeydir.” deyu cevâb vermiş. Şehzâde dükkâncıya (190) on altun verüp ve sarâyaya avdet ederek odasına girüp derin tefekkürlere dalmış. Her ne kadar dükkâncı işbu lakırdıyla asıl maksadı dünyâda her bir kişinin elinde olmayan eyilük kendüsine hey’et-i aslîyesinden çok ziyâde eyü göründüğünü anlatmak istemiş ise de şehzâde bu lakırdıyı kendi gönlünün arzûsunca ma’nâ verüp fikrinde “Ha! Demek ki eñ güzel kız en uzaktan görünen kız imiş.” deyüp bu def’a da gözüne dûr-bînü koyarak sabâhtan akşama kadar odasının penceresinden etrâfa kemâl-i dikkatle nazar eder idi. Gerçi şehzâde bu dûr-bîn ile çar etrâfa baktıkta sabâhleyin yataktan kalkarak gecelik elbiseleri ile pencerinin önüne oturup taranmamış siyâh kâkülleri beyâz yanakların üstüne dökülmüş olarak nazar eden nice kızlar kendilerini hiç görmek ihtimâli olmadığı için kimseden çekinmeyerek çamaşır ve elbiselerini değışen nice kızları, (191) birbirleriyle el ele verüp dört tarafa bakarak, gerdân kırarak, saçlarını sallayarak, şalvarları dökülerek, entârieleri sürünerek gezen nice kızları, bağlarda bağçelerde yeşil yapraktan kaftan giyinmiş olan ağaçların altında çemenzârlar üzerinde oturup nâzik sesleri ile türkü ve mani söyleyen ve arakı kadehleri doldurup birbirleriyle toka eden nice kızları görür imiş ama merkûmelerin olduğu mahal pek uzak değil deyu

beğenmez imiş. Gördüğümüz mü efendim sevdâyı, sevdâdan başka her şeye beñzer. Herkes uzaktaki kızı yakına getirmeğe bakar. Bizim şehzâde dahi bilakis zannedersiñ ki yakındaki kızları uzağa götürmeğe çalışur idi.

Merkûm bir gün yine dûr-bîn ile etrâfa nazar etmekte iken uzak bir köyüñ civârında iki tarafında sık ve eflâke ser çekmiş yüksek ağaçlar bulunan bir ırmağın kenârından geçerek iki ellerindeki ufacık testilerine oracıkta kaya dibinde cereyân etmekte (192) olan bir çeşmeden su doldurmak üzere giden bir kız görmüş. Merkûme kız şehzâdeniñ gözüne ol kadar güzel görünmüş ki her hâlde merkûme ile akd-i izdivâç etmeğe karâr vermiş.

Merkûme kız bir köylü kızı olup ırmağın kenârını tezyîn eden yeşil çimen üzerinde bir acâyip tavır ile yürüyüp gider imiş. Elbisesi köylülere mahsûs olan beyâz basmadan bir şalvar imiş ise de vücûdu elbiseye nispetle bir bayağı kâğıttan ma'mûl kutunuñ içine vaz' olunmuş olan bir pırlantaya beñzer imiş.

Göreni yakar nar gibi,

Yanakları kar gibi,

Yok cihânda menendi

Ama biraz şişmancadır

Kardan beyâzdır kolu

Beñler yanakta dolu

Fidâna beñzer boyu

Ama beli pek incedir

Lebi kıvılcık ağzı ufak

Dîdeleri çok parlak

Cemâl derseñ yuvarlak

Ama gâyet beyâzcadır. (193)

Şehzâde merkûme kıza nazar etmekle doyamamış. Hâlbuki merkûmeniñ hakkında kalben hissettiği aşk u muhabbet anı yalnız nazar etmekle kanâat etmeyüp kendisini aña kavuşmağa tahrîk etmiş. Anıñ için nice dilber ü nev-civân kızları dūr-bîn ile seyrederek hiçbirisiniñ hakkında cüz’i meyl ü esr-i iştiyâk hissetmeyen şehzâde bu kıza gelince zannedersiñ tebdîl-i ahlâk eylemiştir. Hemân bizzât kendisi gidüp anı bulmağa karâr vererek atına binüp doğruca mezkûr köye vâsıl olmuş ve köyüñ içinde ne kadar kız var ise cümlesini nezdine celp edüp gözden geçirmiş lâkin o dūr-bîn ile bakar iken gördüğü kıızı göremeyüp bütün yüzü güneşten yanup siyâhlanmış köylü kızları görmüş. Şehzâde ol vakit kendisini şaşırıp fikrinde “Acabâ rüyâ mı görmüşüm? Lâkin dūr-bîni elimde tuttuğum hâlde nice uyuyup rüyâ görebileceğim. Hayır, rüyâ değildir.” (194) der. Ben sahîh olarak dūr-bîn ile bir güzel kız gördüm diyerek köylüleri sıkıştırıp “Bu baña takdîm ettiğiniz kızlardan mâ-adâ artık köyünüzde hiçbir kız yok mudur ve bu gün sabâhtan berü bu köyüñ civârında bulunan köylerden bir kız misafire buraya gelüp gitti mi?” deyu suâl etmiş.

Filhakîka öyle bir kız var ise köylüleriñ her hâlde saklamayup kendisine göstermeğe hâhişkâr olmaklıkları için gördüğü kıızı kendisine takdîm ettikleri hâlde merkûme kız ile akd-ı izdivâç edeceğini beyân etmiş ise de böyle bir husûsa zâten derece-i nihâyede arzûkeş olan köylüler kendüsine takdîm ettikleri kızlardan mâ-adâ hiçbir kızları olmadığını defa’ât ile beyân ederek ve o gün karye-i mezkûra hiçbir kız gelüp gitmediğini ifâde etmişler.

Ve ba’de şehzâdeniñ dūr-bîn ile mahal-i mezkûra ne vakit baktığını ve ol sâatte çeşmeye kangı (195) kız gittiğini araştırıp yoklaştırıp merkûme kıızı bularak şehzâdeye takdîm etmişler.

Gerçi merkûme kız filhakîka şehzâdeniñ dūr-bîn ile bakup gördüğü kız imiş ama güzelliği tarafından bütün bütüne gördüğünüñ mugâyiri imiş.

Şöyle ki kendüsi siyâh Arap gibi, gözleri yeşil, kaşları enli ve sarı velhâsıl gâyetle çirkin bir kız imiş. Merkûmeniñ hey’etine nazaran şehzâdeniñ gördüğü kız

olmadığı her hâlde bedîhi ise de kızıñ şalvarına dahi bakıldığında şehzâde aynı dūr-bîn ile bakup gördüğü şalvar olduğunu dahi derk etmiş ve fikrinde bu husûsa gâyetle taaccüp edüp hiçbir ma'nâ veremez imiş.

Şehzâdeniñ şu hâli kendine daha az gazab idi. Çünkü ol kadar güzellikte bî-hemtâ, nezâkette yektâ, zerâfette bî-menend, hüsn-dârlıkta bî-emsâl, cilvekârlıkta bî-akrân kızları bırakup ve bazen akça tama'na düş olan kimseleriñ kâbil olsa (196) dünyâda mevcût olan cem'i mâl u emlâke kendileri mutasarrıf olmak arzûsunda olduklarından gözleri asla mâl u melâle doymak bilmediği gibi şehzâde dahi zannedersiñ ki güzeller tama'na duçar olup da güzelden güzel aramağa çıktığı için merkûme böyle bir çirkin kızdan mâ-adâsı münâsip değildi. Hâlbuki merkûme kızıñ peder u mâderi berü taraftan kızlarını şehzâdeye beğendirüp taht-ı nikâhına aldirmek için ez-cân u dil arzû ederek ve bu icrâsı asla mümkün olmayan tasvîrlerini mevki-i icrâya koyabilmek için ne yapacaklarını şaşırıp ve kızlarınıñ çirkin olduğunu kendileri dahi pek eyü bilerek merkûme hakkına hiç değil ise gâyet güzeldir deyu şehzâdeyi kandırabilmek için türlü hüner ve ustalıklar düşünürler imiş. Bu husûs hakkına haylice sarf-ı zihn ettikten soñra kocası karısına hitâben “Karıcığacım ben geçenlerde şehre gidüp (197) bir kahvede oturur iken yanımda birkaç kişi birbirleriyle konuşurlar idi. Ben merkûmâniñ ettikleri lakırdıları dikkat ile diñlediğimde birisi diğerk arkadaşına hitâben “Sen ne zannediyorsuñ arkadaş, dünyâda her şey birisiniñ diğerk bir adam hakkına yañlış yalan şehâdet edüp meth ü senâ etmesinden ve şân u şöret vermesinden menût. Meselâ cebinde bir parası bulunmayan bir adam tüccarıñ birisinden veresiye kalitelice mal almak için gittiğinde tüccar merkûm adam için “Bu adam nasıl adamdır?” deyu bir âherine suâl eder. Merkûm “Mâ-şâ Allah efendim, siziñ bu suâliñiz ol adamıñ hakkına göre değildir. Filânca sokaktaki kârgîr ebniyeler, filân çarşudaki dükkânlar, mağazalar, hanlar, hamamlar, tarlalarda gezen davarlar, Akdeñiz,'den cânfes balyaları ve Karadeñiz'den buğday getiren sefineler, cümlesi bu adamıñ değil midir ya? Böyle bir adamıñ hakkına asla (198) ümîdsizlik olmayup hatta sorup araştırmaklığınz ziyâde bir şeydir.” dedikte tüccar merkûma istediği kadar mal verüp emniyet eder. Sâniyâ, bir hizmet için erbâb dirâyet ü ma'lûmâtlı bir adam aramakta elifi görünce değnek zanneden bir adam hakkına birisi “Efendim işte bu adam şöyle âlimdir böyle âlimdir. Hatta bir vakit filân devletiñ filânca me'mûriyetinde istihdâm olunup cihânı kendisine mütehayyir etti. Ol ana değin misli görülmemiş konular ve îzâhâtlar vaz' etti. Bunuñ

gibi erbab u yektâ cihânı görsen bulunmaz.” dedikte merkûm derhâl me’ mûriyete ta’yîn kılınır. Ben öyle adamlar gördüm ki bâd-i hevâ ekmek yedirmemek için tımarhânelerden koğulmuş ve terbiyesizliği sebebine kimse yüzüne bakmayup sokakta köpek taşlayarak gezdiği yerde birisi merkûma “Sen şu şeyi yapabilir misin?” deyu suâl ettiğinde merkûm zâten muttasıf olduğu terbiyesizlik ile (199) ellerini kollarını sallayarak ve türlü yabancı tavırlar ederek hatta kendüsine suâl olunan maddenin ne olduğunu dahi bilmeyerek “Evet efendim o husûs için yüzünüzü kara çıkarmayacağım hakkına asla şek ü şüphe etmeyiñ.” deyince anı o hizmete ta’yîn edecek olan zât fikrinde görüyor musuñ? Ehl-i erbâb olan adam nasıl belli olur? Ben bu husûs için gâyetle sâhib-i dirâyet ve ma’lûmâtlı deyu baña takdîm olunan kimselere bu maddeyi beyân ettiğimde her birisi birer türlü sebepler ihtirâzlar meydâna korlar idi. Kimi bu şeyi olur ama işi evvelâ şurdan tutmalı. Filânca adamdan sakınmalı. Şu efkârda zâhib olmalı. Şu zu’mdan şaşmamalı, kimisi bu şeyiñ vakti geçmiştir, kimisi daha buña vakit ister deyu bir takım derin şeyler düşünüp beni merâkta korlar idi. Ama bu adam bak nasıl der demez mezkûr hizmetimi icrâ edeceği hakkına baña te’minât verdi. (200) Bu husûs yapacağı işi hakkına kendisine gâyetle görkemiñden neşet eder. Diğerleri bu husûs için bir şey suâl ettiğimde gevşek ve korkak bir tavır ile karşımda ellerini kavuşturup korkularından el ve ayakları titreyerek, dilleri pepeleyerek güç hâl ile birkaç lakırdı söylerler iken bu asla kendisine fütûr getürmeyerek benim ile bir bayağı adam ile laf eder gibi laf ediyor. Bu husûs ise ehliyet ü dirâyeti hakkına asla şüphesi olmadığından neşet eder diyerek merkûmu hizmetine ta’yîn eder diyor idi. Añladıñ mı karıcığazım dünyâda meth ü senânıñ yañlış ve yalan olsa dahi icrâ ettiği şeyleri? Ben merkûmuñ bu lakırdısını işittiğimde filhakîka cihânda her şey nâfile olup nevi beşer yalnız bir kâni’ olmak ile hareket eder olduğuna eyüce iskât oldum. Gel öyle ise karıcığazım, bu gibi şeyleri ekseri şâirler yapar. Çünkü şâirler bir adamıñ gerek (201) eyüliğini ve gerek kabalığını hey’et-i aslîyesinden çok ziyâde vasf u ta’rîf ederler. Bu bir şeyi meth ettiklerinde gâyet meht ederler. Gidüp şuradan bir şâir bulayım ve şehzâdeniñ huzûruna gidüp beyitler okuyarak kızımı meth etmesi için kendisine biraz para vereyim ve bu husûsu evvelce istid’â ederek beyân edeyim. Ol vakit hiç şüphesiz şehzâde kızımızı beğenür ve ben dahi her nasıl olsa büyük bir mansıba geçüp şu fakîrlikten kurtuluruz. Çünkü bir adamıñ aleyhine dahi meth olunduktan soñra yüz yüze olunca her hâlde daha ziyâde kâni’ olunacağına asla şek ve şüphem yoktur.” demiş.

Ba'de sözü mûcibince şehzâdeniñ huzûruna çıkup kendisine bir şâir getireceğini beyân etmiş. Şehzâde bu husûsu köylüleriñ kendisine bir ikrâmı olduğuna haml ederek kabûl edüp müsâade etmesi üzerine gidüp bir şâir bulmuş **(202)** ve ne kadar kâbil ise kızını şehzâdeniñ huzûrunda meht etmesi için merkûma para verüp ve kızını dahi berâber alarak şehzâdeniñ huzûruna dâhil olmuşlar.

Şâir kızını yüzüne dikkatlice baktıktan soñra şöylece beyite âgâz eylemiş:

Diñle efendim ki ben meth edeyim

Çünkü nâil oldum böyle ihsâña

Görünce şaşırđım ne laf söyleyeyim

Zîrâ böyle güzel gelmez cihâna

Bu kıza nispetle beyâzdır kömür

Yüzüne baktıkça eksilir ömür

Dokunmağa gelmez üst başı çamur

Pek büyük bir ardır kısm-ı zenâna

‘âşığıñı yakmaz insâfsız değil

Göñüle zor vermez îmânsız değil **(203)**

Ana meyil veren dermânsız değil

Hiç ihtiyâç yoktur tabîp Lokmân’a

‘âşığıñ başından sevdâyı atar

Yüzüne bakanın arzûsu kaçar
 Asla korkusu yok değmez hiç nazar
 Ne kadar baksalar ‘âşıklar ana

Kul olup bir şûha gönül vereniñ
 Aşk u hasretiyle bağıñ deleniñ
 Ateş-i aşk ile sûzân olaniñ

Aşkî söner hemân bakınca ana

Dîdesine bakan olur çok düşmân
 Yüzünü geriye çevirir hemân
 Dahi kaşlarını gördüğü zamân
 Buz gibi soğukluk gelür insâna

Yanaklara şöyle bir durup baksan
 Zannedersiñ bunda yaş vardır doksan **(204)**
 Dudağıñ yıkarsıñ bir bûse alsan
 Tövbeler edersin aşk u sevdâya

Beñ yerine çil var yanaklarında
 Sarı mâi renk var dudaklarında
 Epeyce kir var kulaklarında

Yañılup da bakma sakın gerdâna

Başına bir beyâz yazma bağlanmış

Bir tel saçı kalmamış başı taslanmış

Tırnakları derseñ gâyet uzanmış

Kesmek için balta ister bir tâne

Bir türkü okusa baykuş dem tutar

Kargalar cem' olur diñleyen ağlar

Cilvesiyle herkes yanından kaçır

Derler hayrân olduk böyle lisaña

Daha meth ederdim velâkin yeter

Soñra seniñ aklıñ başından gider (205)

Bulunmaz cihânda bu kıza beñzer

Ki getüreyim de koyam yan yana

İstemem bu beytim şahsa dokunsun

Söyledim diñleyüp ahbap eğlensün

Mevlâ'm halk etmiştir hezâr hamd olsun

Cümlesin Yaradan ulu Yezdân'a

Şehzâde şâiriñ şu beyitlerini diñler iken bir yandan dahi dâimâ kızın yüzüne bakar imiş. Hâlbuki merkûme kız her ne kadar kendisiniñ dûr-bîn ile bakup gördüğünüñ mugâyiri olarak çirkin imiş ise de şâir anı meth edeceği yerde zemmettiğini ve şâirin dediği kadar dahi çirkin olmadığı için bu husûsu merâk ederek sebebini merkûma suâl etmiş, şâir cevâbında “Efendim meht-i senâya lâyıık husûsu olmayan bir adamı meth etmek müdâhinliktir. Zâten bir kız ne kadar çirkin (206) olsa yine kendisini güzel zanneder. Kendisine çirkin diyenleriñ şehâdetini anlarıñ kendisi gibi güzel sevmediklerine haml eder. Veyâhût kendisiniñ vuslatına nâil olmadıkları için öyle söylüyorlar kıyâs eder. Âyineden bakup cemâlini görse âyineciniñ adem-i dirâyetine hamleder. “Baña nazar edenleriñ gözleri kamaşup güzelliđimiñ farkında olamıyorlar.” der. Bu hâlde bir kızın meth etmek anıñ kalbinde merkûz olan gurûrunu daha beslemek demektir. Şimdi ben bu kızın çirkinliğini setredüp güzelliğin bahisleri ile meth etsem artık bu kızın öñünden geçilmez olur. İlerüde kendisi gibi çirkin delikanlı dahi şâyet kendisine alâka eder ise vâý o delikanlınıñ başına. “Ben bir şehzâde huzûrunda şâir kelâmları ile meth oldum.” diyerek kendisi merkûm delikanlıya ne kadar ağırlık satar. Ben seniñ gibi delikanlıya lâyıık değil idim ama ne (207) söyleyim ol baht-ı siyahıma.” der. Merkûme hey’et-i aslıyesinden daha ziyâde çirkin ta’rif ettiğim dahi bizim şâirlik san’atınca bir kâidedir. Biz bir güzeli meth ettiğimiz hâlde dahi hey’et-i aslıyesinden biñ kat ziyâde meth ederiz. Ve bu dahi bî-sebep değildir. Çünkü diğer her türlü akl u ilm ve hüner ü san’at ve liyâkat u dirâyet erkek kısmına mahsûs olup feylesof kendi ma’lûmâtından, müellif kendi te’lifâtından, cihângir kendi fütâhâtından, kahraman kendi bahâdırlığından, umûr-ı devlette olanlar kendi dirâyetinden, mansıpta olanlar kendi azametinden, san’at sâhibi olanlar kendi ma’rifetinden, ehl-i servet olanlar kendi variyetinden, kesb-i şân u şöhret etsünler efendim. Anlarıñ kesb-i şeref edecekleri şey yalnız güzelliikleri olduğu için tâife-i nîsâyı şân u şeref ikbâlinden külliyyen mahrûm etmemek için (208) anlarıñ mâlik buldukları güzelliği hadden aşırı meth ü senâ ederiz. İnsâna âdetâ te’sîr eden gözlerini insânı öldürecek yâhût dîvâne edecek mertebede vassfederiz. Beyâzlıklarını kardan da beyâz gösteririz yaşmaklarında. Lakırdı söylemeği bilmeyen karıları soñ derece cilvekâr ederiz. Yürümeđi bilmeyen karıları servi gibi sallandırırız. Hoş bu husûsa bizim anlara olan meyl ü iştiyâkıımıznıñ dahi hayli yardımı vardır. Çünkü zâten delikanlı kısmınıñ gözünde öyle bir bebek vardır ki diğer her kangı şeye nazar edecek olsalar hey’et-i aslıyesi gibi doğru görürler. Ama karılara

nazar etmedikleri hâlde her nasılsa gözleri yanılıp biraz güzel olan bir karıyı gâyetle güzel görürler. Elbise ile süslenmiş, saçları taranmış, yağlanmış ballanmış bir çirkin kız anlarıñ gözüne güzel görünür. Âdetâ güzel kız cihânda emsâlsiz görünür (209) ve meşhûr dilber ise hûri ve melek gibi görünür. Hangi kıza meyletseler cümlesiniñ dahi bir acîb tesâdüfe mebni gözleri elâ olur. Kaşları kara, kar gibi beyâz, ay gibi değirmi, yanaklarda beñler, gerdân bir karış, boy uzun, bel ince, hem şîvekâr hem cilvekâr olur. Sevdikleri güzelleriñ içinde birbirinden farklısı zannedersiñ ki pek nâdir bulunur. Nice eñli kaşlar hilâl görünür. Nice lekeler beñ görünür. Nice melezzeler beyâz görünür. Nice çakır gözlü elâ görünür. Nice kırmızı saçlar kumral görünür. Nice yabra dudaklar kiraz görünür. Nice sersemlikler şîve görünür. Nice arsızlıklar cilve görünür. Nice terbiyesizlikler etvâr görünür. Nice rezîl karılar kibâr görünür. Bir güzel görseler arkasından koşarlar. Yüzünden bir sinek koğsa el etti sanurlar. Yüzlerine baksa meyletti sanurlar. Tesâdüfle gülse (210) sevdi sanurlar. Öñüne doğru baksa nâz ediyor derler. Arkasına baksa beni arıyor derler. Etrâfa baksa ağıyârı kolluyor derler. Göge doğru baksa sevdâlandı derler. Yere doğru baksa işimiz kolaylandı derler. Çabuk yürüse pek sevdiğine nişâne derler. Ağır yürüse hoşlandığına nişâne derler. Tatlı söylese istediğine nişâne derler. Sert söylese beğendiğine nişâne derler. İşte bu veçhile gerçi delikanlılar çirkinini güzel görüp anlarıñ her türlü hareketlerine kendi gönüllerince ma'nâlar vererek sevdâ rüzgârıyla yelkenlerini doldurup bahr-ı muhabbetiñ açıklarında pusulasız, dümensiz aşk u alâka dalgaları ile çalkanur iken güzeller kendi hüsn-dârlıklarınıñ inşâ ettirmiş olduğu şân u şöhret iskelesinde oturup bilâ- havf u fütûr delikanlılarıñ bu seyâhatini seyredeler ve içlerinden birisi yekdiğerine hitâben “Şu filânca deli (211) kanlıyı görüyor musuñ?” diyerek atîdeki beyitlerle merâmını ifâde eder.

(Beyit)

Her nereye gitsem yoluma gelür

Bunuñ aşkı benim hoşuma gelür

Tazı gibi her dem arkama gelür

Fukarâ gibi her dem yanıma gelür

Boynunu eğüp mahzûn yüzüme bakar

Darılır ise deyu gâyetle korkar

Nâz-ı aşkım ile bağrını yakar

Ama cânım yüzüne anıñ kim bakar

Elin kavuşturup titrer karşımda

Bir ihsân umar benden zannımda

Bilmem ki zikretmem dahi rüyâmdan

Kölemdirler anlar hepsi yanımda

(212)

Dedikte diğeri dahi şöyle cevâb verir

(beyit)

Âh efendim bu hâl baña da olur

Nice arzûhâller baña okunur

Nice kese dolusu liralara gelür

Yalnız cemâlim görebilmeğe

Bu güzellik bizim başa belâdır

Fukarâlar etrâfımız kuşatır

Niceler akdimce yolum kapatır

Yalnız bir nazar edebilmeğe

Çirkin olan benden nasîhat alsun

Gözünü kapayup dışaru çıksun

Yüz kılağuz lâzım yolumu açsun

Yalnız dışaru çıkabilmeğe **(213)**

Dedikte daha bir diğeri aşağıdaki beyitlerle ibdâ eder.

(Beyit)

Dün akşam birisi bir haber almış

Biñ kişi öldürmüş benim gözlerim

Biñ kişi de kendini deñize atmış

O kadar da Mecnûn etmiş kaşlarım

‘Âşıklarım la deryâ dolmasın deyu

Bunca insân her gün ölmesin deyu

Mâh cemâlim kimse görmesün deyu

Yüzüme yaşmağım gerer gizlerim

Kimi gece gündüz âh edüp ağlar

Kimisi bulur ise kendini asar

Bir teli nice dîvâne bağlar

Al yanaktaki sırma saçlarım **(214)**

İşte efendim tâife-i nîsâ kendi güzellikleriniñ methine ziyâde hoşlaştıklarından şu kadcılık olsun ekseri hayâli bir memnûniyeti ve şân u şerefi dahi kendilerinden ketm etmemek için anlarıñ dilberliğini vafsettiğimiz hâlde hey’et-i aslîyelerinden çok ziyâde

ve mübâlağalı ve bilakis bir kızın dahi çirkinliğini ta'rîf ettiğimizde bu kâideye tatbîkan hey'et-i aslîyesinden çok ziyâde çirkin ta'rîf ederiz." demiş.

Şehzâde şâiriñ bu lakırdılarını diñleyince biraz tefekküre dalup fikrinde gerçi bu benim duçar olduğum sevdâ beni köylü kızlarına kadar mecbûr ettiyse de bu vesîle ile güzel sevmek babında hayli ma'lûmât kesp ettim. Bu kızı gelüp bulmak için akıl satun aldığım dükkâncı gerçi herkes benden aldığı metâı getürüp gerü verirler dediyse de ben doğrusu böyle metâı elimden çıkarmak istemem. Çünkü merkûmuñ sattığı metâ zâten eyü olduğundan (215) mâ-adâ çok bereketli bir şey imiş. Bak daha içinden çok ma'lûmâtlar kazandım. Biz büyük adam olduğumuz cihetle hiçbir şeye ihtiyâcımız olmadığı için ve bütün arzû ettiğimiz şeyler suhûletle ellere geldiği için her bir şeyiñ tabiatını teccessüs etmez imişiz. Ben ekseri şâirleriñ güzelleri gâyetle meth ettiklerini işittiğimde sebepsiz bir âdet-i kadîmeleri olduğu i'tikâdına zâhib olur idim. Meğer tâife-yi nîsâyı aşırı meth etmek tâife-i zükûruñ nîsâ tâifesine bir ikrâmı ve delikanlılarıñ nâil-i merâm olabilmek için kullandıkları bir âlât imiş. Şimdi añladım ki bir delikanlınıñ bir güzele gönül verüp merkûmeye ifâde-yi merâm edebilmek için feleğin müsâadesine nâil olduğu hâlde merkûmeye hitâben seniñ için biñ def'a ölürüm. Boynuma ip atup asarım. Kendimi deñize atarım. Taştan taşa çarparım ve daha buna emsâl isti'mâl olunan lügatlerle filhakîka merkûmlarıñ (216) bu hey'eti kesp ettikleri için ve dedikleri şeyleri muvakkı icrâya vaz' edecekleri için söylenmiş olmayup anlarıñ gönlünü kendi ellerinde bir âlât etmek imiş deyüp ve ba'de şâire bir mikdâr bahşîş verdikten soñra sarâya avdet etmiş. Ve bu vukûât kendi merâk ve tefekkürüne bir azîm sermâye olarak akli satın aldığı dükkâncının sözünüñ sahîh olduğuna bit-tecrübe vâkif olarak bir kız her nasıl olsa uzaktan daha güzel görünür i'tikâdında daha ziyâde sâbit kadem olmuş.

Ancak bir güzeli yalnız uzaktan seyretmekle def'-i iştiyâk olamayup kavuşmak dahi elzem olduğundan peder ü mâderi kendisine her ne hâl ise kızın birisine gönlünde karâr verüp akd-ı izdivâç ederek şu bahânesiz güzel aramak azâb u endîşesinden ve güzelleri yalnız uzaktan seyretmek dîvâneliğinden hâlasına hayli nasîhat edince sözlerine râzı (217) olup gerek kendi pây-ı tahtında ve gerek taşra memleketlerde kendisi için gâyet güzel bir kız aranmasını emreyledi. Her tarafa koca karılar irsâl⁶⁷ olunarak hayli vakit ve ihtimâm ile nice seneler her memlekette bulunan kızları bir

⁶⁷ Yanlış yazılmış.

mahale cem' ederek güzelden güzelini ve dilberden dilberini seçerek pâ-yı tahtına sekiz on konak mesâfede vâkı' bir şehirde ol memleketiñ vâlisiniñ kızına karâr verdiler ve merkûmeniñ resmini çıkarup şehzâdeye takdîm ettiler.

Merkûme kız filvâki ol vakte kadar dünyâda görüp seyrettiğimiz kızlarıñ hepsinden ziyâde hüsn-dâr ve dilberliğe mâlik idi.

Şehzâdeniñ merkûme kızınıñ resmini beğenmesi dahi bu sözümiñ sahîhliğine bir sebâttır. Çünkü ol ana değin hiçbir meşhûr güzeli beğenmeyen şehzâde merkûmeniñ yalnız resmini gördüğü hâlde zannedersiñ ki tebdîl-i ahlâk edüp “Ha! İşte bu kız beğendim. (218) Hamdolsun ki dünyâda benim istediğim gibi bir güzel kız var imiş.” dedi.

Bu veçhile gerek şehzâdeniñ peder ü mâderi ve gerek bizler “Artık bunca eziyetten kurtulduk.” deyu sevinmeğe başlıyor idik. Meğer hayli vakit daha bu dert ile uğraşmağa mecbûr olacak imişiz.

Ekseri akli olanlara bir kuru i'tibâr olsun ederler ama baña kalsa merkûma ol kadar bir i'tibâr etmek dahi câiz değildir. Çünkü bu akli olan kimseler bir maddeyi gâyetle inceden ince araştırdıkları için pek çok def'a hiçbir şeye karâr vermeyüp ve zu'mları yüzünüñ türlü karma karış ve içinden çıkılmaz sokaklara sapup öylece kalurlar ve daha iknâsı şudur ki diğeri birine akıl öğretiyoruz der iken anıñ dahi fikrini bulandırırılar. Her bir şeyiñ tabiatını ol kadar derin teftiş ü tecessüs etmek ne lâzım. Bir ırmağın öbür tarafına geçmek için ırmağın (219) dibindeki kumları sayup bilmekliğin lüzûmu var mıdır? Bin, bir kayığa geçiver öbür yakaya. Bizim şehzâde bâlâda zikrolunan akıl tüccarına “Hangi kız güzeldir?” deyu suâl ettiğinde merkûm uzaktakini ve yakındakini karıştırmayüp “Oğlum hangi kız cânıñ sever ise güzel odur.” demiş olsa idi biz şimdi bu dertlere duçâr olmayup memleketimizde râhat oturacak idik.

Bir adam yañlış bir efkâra zâhib olmak pek kolay imiş ama efkâr doğrultmak husûsunda hayli müşkülât var imiş. Biz bedbahtlık ile bu husûsun tecrübesini şehzâdeniñ üzerinde müşâhede eyledik. Çünkü şehzâde her ne kadar bu kız beğendi ise de itikâdı olan bâlâda mezkûr akıl tüccarınıñ efkârına kanmış olduğundan peder ü mâderine “Evet bu kız ile mutlakâ tehhül edeceğim. Ancak güyâ girüp gördüğüm ol derece çirkin bir kız uzaktan bakıldığı hâlde ol kadar güzel (220) görününce böyle hüsn-

dâr bir kız ne derece güzel görünür. Hiç şüphesiz hûri ve melekleri seyretmek için a'lâya gitmeye hâcet kalmaz.

“Evvelce bir def'a olsun merkûmeyi uzaktan görüp andan soñra akd-ı izdivâç edeceğim.” deyüp mezkûr sekiz on konak mesâfede vâki' bir memlekette bulunan bir kızı kendi odasının penceresinden baktığı hâlde görebilmek için nice uzağı gösteren dûr-bînler ile nazar etmeğe başladı.

Hâlbuki bizim memlekette o derece uzağı gösteren bir dûr-bîn bulunmadığı için bütün yâverlere on günlük yolu bir günde alan atlar verilüp ve nice hazîneler sarf olunup çar aktâr cihânda sekiz on günlük bir memleketi bakınca yanına getüren bir dûr-bîn bulabilmek için her tarafa yâverler çıkarıldı. Bizler dahi pâdişâhın yâverleri olduğumuz cihetle (221) bu icrâsı bî-mümkün hizmete ta'yîn kalınup bu taraflara geldik.” dedi.

Benim evvelce konuşmakta olduğum delikanlı merkûmuñ bu ettiği lakırdıları dikkat-i azîme ile gûş eder idi. Merkûm kelâma hitâm verdikten soñra oña hitâben “Görüyor musuñ dünyâda nevi beşerin mübtelâ olduğu dertleri. Birisi kendisinde olan bir hastalıktan ta'cîz olduğu yerde diğeri aña iştiyâk-ı şedîde ile heves eder ne çâre bu husûs dahi tabiatın insâna verdiği azâblardan birisidir.

İnsân kendi mâlik olduğu eyüliğin kadr u kıymetini bilmeyüp diğeri birinde gördüğü eyüliğe türlü sebeplere mebni haset çeker. Bu husûs için ağalar size bir temsil ibrâz edeyim.

Müddet-i ömründe sarâyaları ve konakları yalnız resimlerde, elbiseyi yalnız dükkâncılarda, elmâsları yalnız kuyumcularda, eti yalnız kasap dükkânlarında, etmeğin (222) tâzesini yalnız ekmekçilerde gören bir dilenci kızı ta'rîfi bî-mümkün hüsn-dârlığa mâlik olur. Nice zengin evlâtları sokakta merkûmeye tesâdüf ederek bir görüşte urulup ve akıllarını zâyî' etmek raddelerine gelerek anıyla tehhül edebilmek için kimiñ kızı olduğunu añlamak husûsunda araya adamlar korlar. Ancak merkûmeniñ bir dilenci kızı olduğu tebeyyün ettiği takdîrde öyle bir zengin adam evlâdının bir dilenci kızı ile akd-ı izdivâç etmesi mümkün olmadığı için aşk u hasretleri kalplerinde kalup dışarıya hurûç edemez.

Merkûme kız bâlâda beyân olunan zengin evlâtlarının kendisine urulup ancak i'tibârlarına yedirmedikleri için alamadıklarını ve eğer şu ihtirâz olmasa kendi pederiniñ sefil ve fakîr kulübesini terk ile yüksek sarâylerde altun yaldızlı odalara naklolunacağını on seneden berü giyinüp doksan beş parçadan mürettep olan eski ve yırtık elbiseniñ envâi (223) zi kıymet kumaşlardan yapılmış elbiselere tebdîl olacağını kuyumcu dükkânlarının önünden geçer iken yalnız yüzüne bakup derinden âh ettiği ve seyretmeğe doyamayup ayağını ilerüye atamadığı elmâs yüzükler parmaklarına, pırlanta küpeler kulaklarına, altun bilezikler kollarına takılacağını câriyeler karşusunda divân durup ihtirâz ve hürmetlerinden nâşî titreyerek her bir emr ü işâretlerine muntazır bulunacaklarını, her türlü nefis taâmlar pişüp altun tabaklara konularak önüne gelince gümüş kaşıklarla ekl edeceğini, o dahi biñ türlü ezilüp büzülerek yemeklere bahâne bularak yiyeceğini, yârini karşısına alup türlü cilveler edeceğini, dün gece çifte camlı pencereniñ birisiniñ camı arasından nısf-ül-leylde hava poyraz rüzgârına tebdîl olarak içerüye rüzgâr girdiği için soğuk almış olduğundan bu gün biraz keyfim (224) yoktur diyerek, ağzını yüzünü eğerek, yataktan dışarı çıkmayarak, nâzik kollarını güyâ kaldıramayarak, biñ türlü nâz u istiğnâ edeceğini, sabâhları horosuñ ötmekliğinden ta'cîz olduğu için o gibi hayvânların civârdan kaldırılacağını, tebdîl-i ab u hava için bu köşkten öbür köşke gideceğini pek eyü bilür ama çe fâide ki dilenci kızıdır. Kimse kendisiyle tehhül etmeği tecvîz görmez, kendi güzelliğiniñ kendisini nâil edeceği ikbâliñ bâlâsından dilenci kızı olmuş olduğu kendisini aşağı indirir. Bî-çâre kız bu husûs için gâyetle mükedder olup şu men'i bî-mümkün husûsuñ kendisiyle ikbâliñ arasına inşâ ettiği mümteni'-ül galebe kale divârlarını görerek elem ü endîşeye duçar olur. Şu hâlde kendisiniñ mâlik olduğu güzellik, kendisine bir eyülik olmadıktan mâ-adâ aşırı hiddet ü teessüfünü mûcip olur. (225) Âyineyi eline alup cemâline bakar iken o bî-menend güzelliğini görünce karılara mahsûs olduğu üzere evvel emirde gerçi cüz'i bir Behçet ü meserret hisseder ama anıñ sebebine gâib ettiğim devlet hatırıma gelüp hırslanıyorum deyu yüzüne gözüne çamur ve kömürler sürerek güzelliğini mahvetmekte gezer ise de çirkin olan kızın güzel olamadığı misillü ol dahi güzelliğini çirkinliğe tebdîl edemeyüp hûb cemâli çamurların altında bile kara bulutların arasında parlayan yıldızlar gibi parlar.

Hâlbuki merkûme kız bir gün bir zengin konağı önünden geçmekte iken sarây-ı mezkûruñ penceresinden bakmakta olan hâne sâhibiniñ kızınıñ gözüne ilişür.

Merkûme zengin kızı gerçi hayli servet sâhibi ise de neyleyim ki anıñ derdi şu bî-çâre fukarâ kızınıñ derdinde hemân beñzer. Çünkü merkûme gâyetle çirkin olduğuyula berâber gâyetle dahi aşka düşmüş (226) bir kızdır. Merkûmeyi peder ü mâderi birisine vermek isterler ise de kendilerine emsâl olan zenginlerden hiç birisi anıñ yüzüne bile bakmazlar. Öyle bir zengin kızını bir çöpçü esnâfına da vermek olmaz ya! Öyle ise ne yapmalı? Yapılacak şudur ki bî-çâre kızınıñ ikâmet ettiği o mükemmel sarây gözüne tavuk kümesi kadar görünmeyüp mutasarrıf olduğu bunca varyet, giydiği ağır bahâlı elbiseler, takındığı mücevherler, gözünde bir pul değmez. Gözüne cihân görünmez. Âyineniñ karşısına oturur kalkamaz. Gözlerine nazar eder kendisi dahi beğenmez. Kaşlara rastık çeker ama letâfet vermez. Yüzüne düzgünlük sürer ama siyâhlığı gitmez. Başına allı pullu yazmalar bağlar ama bir para etmez. Pırlanta çelenkler takınur ama dilberlik gelmez. Kulakta elmâs küpeler sallanur ama hiç te'sîr etmez. Parmaklara gül yüzük takmış ama işe yaramaz. Diğer taraftan aşk ve sevdâ cânavarı boğazına (227) çökmüş haber añlamaz, uyku ve nafakadan vazgeçmiş. Ama yarsız duramaz, bir zengin adam bulayım der kimseyi bulamaz. Çöpçüye dahi kâil ama sırrını açamaz. Güzellik çarşıda satılmaz, gidüp alamaz. Hak vermeyince olamaz, bulup çalamaz. Kimse baña bakmaz deyu sokağa çıkamaz. Göğsünü gererek adam yüzüne bakamaz. Tefekküre dalup endîşeye gark olup odasından dışarı çıkamaz. Sokaktan geçüp gidenler kendisine nazar ettikte fikirlerinde şu kız şu eve yakışmamış derler ise deyu pencereniñ önünde pek çok oturamaz. Teessüfünden nâşi bir yerde duramaz. Uykusu gelür ama yatağa girüp yatamaz. Yastıklara sarılır ama hasretiñ alamaz. Böylece elem ü endîşe ile sedirde oturur iken üzerine bir dalgınlık çöküp uykuya varır.

(Ah insâniñ arzû ettiği şeyiñ hepsini bahşeden rüyâ) merkûme uykusunda bir rüyâ görüp (228) rüyâsında zâten tanıdığı ve anıñ hiç haberi olmayarak kendi kendine alâka etmiş olduğu bir zengin ve nev-civân delikanlı odasına gelür.

Kız merkûmeyi gördüğü gibi sevincinden el ve ayakları titreyerek ayağa kalkup aşuru taltîf ve izzet ve ikrâm ile “Safâ geldiñiz efendim!” der ama akli fikri başında değil. Ne söylediğini kendi de bilmez. Gözü gördüğü şeye inanmaz. Ancak aşkınıñ kesretinden zapt edemeyüp ziyâde bir nâzik edâ ile mezkûr delikanlıya hitâben “Teşrifîñizden gâyet derecede memnûn oldum fakat sebebini bilmeğe pek merâk ediyorum efendim.” deyu suâl eder. Delikanlı “Sultânım bu güne kadar kalbimde

merkûz olan meyl ü alâkamı her ne kadar sizlere beyân etmedim ise de beyân edemediğimiñ sebebi siziñ gibi bir zengin kızına alâka beyân etmekteki güçlük idi. Ancak şimdi siziñ aşk u sevdâñız başıma çöktükçe her bir ihtirâzı ber-taraf etmeğe mecbûr oldum.” der. (229) Bî-çâre kızın hakkına mezkûr delikanlınıñ diğeri bir sebebe mebni daha kendi hânesine gelmesi bir devlet-i azîme idüğünden merkûmu hem kendüsine ‘âşık olmuş ve hem ol güne kadar aşkını beyân edememiş görünce bütün bütüne zâyî-i akl olmak derecelerine gelüp ancak kendisiniñ dahi çirkinliğini bilerek ihtimâldir ki merkûm kendisini istihzâ etmek için bir tedbîr düşünmüş ola deyu vesveseye duçar olarak bir kız her ne kadar çirkin olsa kendi hakkına çirkinliğini ikrâr etmek tabiatınıñ eñ mugâyiri iken merkûme kız bir taraftan sevinç ve bir taraftan vesvese ile hâmil olduğı tabiatın hilafında olarak merkûma hitâben “Civânım sözüñüzde bir yañlılık olmasun siz gibi bir nev-civân delikanlınıñ benim gibi bir kıza alâka edeceğine aklım kâni’ olmuyor.” der.

Delikanlı kelâma karşılık ziyâde bir taaccüp ibrâz ederek “Ne boş ve bî-esas vesveselere zâhib (230) olursuñuz. Sultânım hatta siziñ bu efkârıñız bendeñize vukû’ bulan hâlin külliyen mugâyirdir. Evvelâ ben kuluñuzu yakup kül etmek husûsunda güzelliğiz dahi olmasa yalnız kız olduğunuz kâfidir. Bâ-husûs ki siziñ kendiñizi güzellikten mahrûm addetmeñiz ya ehl-i tevâzu’ olduğunuzdandır yâhût güzelliğiz tama’na cihânda nâ-mesbûk olacak bir güzelliğe mâlik olmak istediğiz için kendi gözünüze kendiñiz çirkin göründüğünüzden veyâhût bir cilveñizden neşet etmektedir. Sâniyâ siziñ gibi zengin kız öyle güzel olmasa dahi sevilebilür. Siziñ nâmınıñızın reşide-i ayyuk olduğumuz gibi delikanlılarıñ kalbinde ziyâde aşk u iştiyâk kesp ettirebilür. Bundan mâ-adâ sultânım siziñ gibi zengin kızlarıñ vuslatına nâil olmak mahal u ‘âşığıñız ile siziñ mâ-beyninizde hedm olunacak nice muhkem kale divârları, ihtirâz olunacak çok husûslar muhit-i çar etrâfıñız olan nice câsûslar, (231) nâil-i ülfet olamadıkları eçden sizi müttehem düşürmek için dâim-ül-evkât cüz’i bir bahâne arayan gizli düşmânlar, alâka-yı hafiyeye duçar olup beyân edemedikleri ve sevgilileri ile nâil-i sohbet olamadıkları için kalplerine aksetmesiyle öyle bir husûs vukû’nda sizi gâyetle kıskanan câriyeler, hizmetinize kullandığıñız bunca etbâ’iler olduğumuz için ve nâmûslarını gâyetle vekâye eden vâlid ve vâlideñiz her dem ve sâniye çâr çeşm ile size nazar etmekte oldukları için, siziñ alâkañız gâyetle tatlı olur. Bendeñiz sultânım ile kulları gibi ‘âşık u ma’şûklara kıskanç gözlerini açup bakan feleğiz çeşm-i adûsundan

bugün şu kadarcık vakti seyredüp hâk-i pâyiñize yüz sürmeğe muvaffak olabildiğim için kendimi mes'ûd addederim. Bak sultânım siziñ efkârınız ise nerelerde dolaşmaktadır.” der. (232) Kız asla ma'mûl ve hayâl bile etmediği bu derece arzûya muvaffak ve mütâbık ve münbasit-ı nefis olan kelâmları işitince kalbine mâh-ı münîr memnûniyet şule vererek fikrinde “Sahîh öyledir. Bak bizim asla hayâle bile almadığımız husûsları delikanlılar nasıl sarf-ı zihin edüp buluyorlar. Artık öyle ise hûb cemâl olmadığım için pek ziyâde teessüf etmeyeyim. Demek ki delikanlılara kız olsun da ne olur ise olsun alâka ediyorlar imiş. Meğer tâife-i zükurûñ gönül vermek babında gâyet cömertlikleri var imiş ve hem bizim gibi zengin kızlarına alâka etmek husûsunda beyân ettiği efkârlar ne kadar doğrudur. Çünkü ciddi olarak kânûn-ı tabiatça dahi ziyâde ba'id olan şey kıymetli ve ziyâde yüksekte bulunan şey izzetli olur. Bu husûsa nazaran dahi her nasıl olsa baña alâka eden bulunabilecektir. Eyvâh şimdiye kadar çirkinliğimin hakkına giriftâr (233) olduğum elem ü endişeye. Ben âyineye bakup cemâlimi beğenmez iken bu çâr kemân delikanlı benim için yanup kül olur imiş. Bu dahi benim görüp bildiğimdir. Acabâ daha niceler vardır. Ay çok şükür artık yüreğim râhatlaştı. Korkum dahi def' oldu.” der iken bir de uykudan uyanup gördüğünüñ rüyâ olduğunu añladıkta bahr-ı kasâvet ve me'yûsiyette müstağrik-i emvâc olarak kendisini yine hâl-i sâbıkada bulunduğunu görünce keder ü teessüfünden nâşi saç ve başını yolarak çeşmini ağlamaktan hûn-âlûd edüp pencereniñ önünde oturarak mükedder u maktû'-ı ümîd bir tarz ile sokağa nazar eder iken bâlâda ta'rîf ettiğim dilenci kızınıñ ol zamân oradan geçmesine tesâdüf ederek merkûme güzel kızını görür.

Âh işte şimdi merkûme zengin kızınıñ derdi daha ziyâde artar. Kendisi deryâ-yı zehepte yüzdüğü yerde tabiatıñ kendisinden ketm ettiği ol derece dilberliği merkûme dilenci kızında (234) görünce anıñ hâline aşırı mertebe haset-keş olarak “Kâşki ben dahi müddet-i ömrümde köhne ve karanlık bir hânede ikâmet birle kırk beş parça yamadan dikilmiş elbiseler giyinüp kuru etmek yiye idim de şöyle bir güzelliğe mâlik olaydım.” der. Kendisiniñ çirkin olduğu için duçar olduğu şu derece-yi me'yûsiyetini daha ziyâde arturan o aldaticı rüyâlara ve dilenci kızını kendi gözüne rast getüren tesâdüfe hezâr la'net okur. Gördüğümüz mü efendim dünyânıñ hâlini bak birisine dert olan şey bir diğeri nasıl arzû ediyor. Bunu söylemekten maksadım şudur ki ben bir nesneyi her ne kadar uzak olsa gören bir gözlüğe mâlik olarak sevdiğimi uzaktan gördüm ise de merkûmeniñ yanına gidemediğim için bu gözlük hasret ü iştiyâkımı daha ziyâde artırır

iken siziñ şehzâde ise kendisiniñ devlet ü nüfûzu ve servet ü kuvveti sâyesinde her gün (235) ve her an sîne-ber-sîne, rû-be-rû olabileceği kızları uzaktan seyretmeğe merâk etmiş. Ama merkûm dahi böyle bir gözlükten mahrûmdur. Ancak siz şehzâdeñiziñ istediği gibi bir dûr-bînü dünyâyı gezseñiz bulamazsınız.” dedi. Merkûmlar bu lakırdıyı işitince aşırı sevinüp delikanlıya mezkûr gözlüğü kendilerine sattığı hâlde her ne kadar para ister ise vereceklerini vaat ettiler ise de delikanlı gözlüğü asla satmak istemediğini fakat kendileriyle berâber memleketlerine gidüp şehzâdeyi nâil-i emel edeceğini ve bu eyüliğine bedel kendileriniñ beğendikleri esb-i küheylân misâliñ birisini kendüsine hebâ eylemelerini beyân u ifade etti. Yâverler bu teklife râzı olup delikanlıyı atlarına bindirüp alup götürdüler. Filvâki yâverleriñ şehâdeti üzere zannedersin ki bindikleri atlarıñ her birerlerinde müteaddid kanatlar var idi. Zîrâ merkûmlarıñ yalnız atlarıñ (236) üzerlerine bindiklerini görebildim. Andan soñra gözümün öñünden gâib oldular.” dedi.

Sergüzel ol vakit kelâma âgâz ile “Mezkûr gözlüğe mutasarrıf olan delikanlıñ ismini aňlayabildiniz mi?” deyu Zebûn’a suâl etti.

Zebûn dahi “Evet kuşum merkûma ilk tesâdüf ettiğim hengâmda nereden gelüp nereye gittiğini suâl ettiğim hâlde isminiñ Alyanak olduğunu suâl edüp aňlamış idisem de bu vukûâtı size nakleder iken merkûmuñ ismini söylemeğe unutmuşum.” dedi. Ol vakit merkûm delikanlıñ Alyanak olmuş idüğüne Sergüzel’iñ asla şek ve şüphesi kalmayarak sevgilisiniñ Afrika kıt’asına gittiğini anlayınca birbirlerinden pek uzaklanmış olduğuna aşırı cânı sıkılıp ve “Yarınki tayerânımda yârime belki yol üzerinde tesâdüf ederim.” diyerek hânesine avdet etti. (237)

(Tayerân-ı Sâlis)

Ertesi gün seher vaktinde Sergüzel kanatları takınup bir hayli mesâfe kat’ etmiş ise de hiçbir yerde Alyanak’iñ hakkına haber alamayarak bir gün evvelisi merkûma gâyet yaklaşmış iken nerede olduğunu bilmediğinden şimdi ol derece uzaklaştığına gam yiyerek ve feleğiñ bu aksi rüzgârınıñ kendisiyle açıktan açığa husûmete devâm edüp gâh ikisini birbirlerine yakın götürüp de rast getirmediğine ve gâh devr ü ba’yedi’l ba’de atup diyâr diyâr serseri dolaştırdığına aşırı teessüf ettiğiniñ sebebine kanatlarıñ kuvveti zayıf bulup alçaktan uçarak bir köyün civârında bulunan ufacık bir ırmağın kenârındaki ağaçlarıñ üzerinden geçmekte iken ağacıñ birisiniñ altında durup ve başını

yukarı doğru kaldırıp birisiyle lakırdı eden bir (238) delikanlıyı görmesiyle merkûm acabâ Alyanak mıdır deyu aňlamak için mezkûr ağacıñ üzerine kondu.

Merkûm delikanlı her ne kadar ağacıñ üzerinde birisine bir şeyi suâl ediyor idiye de Sergüzel ağacıñ her tarafına gâyet dikkat ile bakup da hiçbir kimseyi göremediği için merkûm delikanlı her kim ise dîvâne olması itikâdına zâhib oldu. Gerçi ağacıñ üzerinde bir ufacık kuş konmuş olup ince ve nâzik tuhaf bir nâle eder idi ama bir kuş ile bir insânıñ konuşabilmesi muhâl-i kabîlinden olduğu için zihnen her hâlde delikanlınıñ aklına hiffet getirmiş olduğuna karâr verür idiye de ekseri alâkaya düş olan delikanlılarda dahi buña kıyâs hâl u hareketler görüldüğü için acep öyle bir hâl midir deyu vesvese edüp ve şâyet öyle ise aşka düşmüş bir delikanlınıñ ma'sûkasınıñ hatırası için (239) çekmekte olduğu envâi belâ ve felâketleriñ nakliyatını diñlemekten tâife-i nîsânıñ gâyetle hoşlaştığı cihetle Sergüzel'in merâkı tahrîk olunarak delikanlıya "Yiğidim, ağacıñ üzerinde kimiñ ile konuşursuñ?" deyu suâl etti. Delikanlı kelâma âgâz ile "A kuşum görmüyor musuñ ağacıñ üzerindeki küçük kuş ile konuşuyorum. Gerçi bir kuşuñ lisânını bir insânıñ aňlayabileceği saña acâyip gelür. Ancak taaccüp etme aşk u sevdâ adama kuş lisânını dahi öğretiyor. Nasıl ki sen dahi bir kuş olmuş olarak söyleştiğün için var ise sen dahi kuşlarıñ sevdâkârısıñ. Ben bu küçük kuş ile bir vakit bir konakta kapu yoldaşlığı ettim. Ben bir vesîle ile kuş lisânını öğrendiğim gibi bu kuş dahi insân lisânını öğrenüp söyleşür idi." dedi. Sergüzel bu husûsa gâyetle taaccüp edüp fikrinde "Gerçi ben Alyanak'ı bulamıyor isem de (240) bu aşkıñ yolunda dolaştıkça yeñiden yeñi ve tuhaf şeyler görüp kesp-i ma'lûmât ediyorum." diyerek ve ba'de kuşa hitâben "Söylesene kuşum sen nasıl oldu ki insân lisânını tahsîl edebildiñ?" dedi.

Kuş kelâma âgâz ile "Bendeñiz memleketimiziñ köyleriniñ birisinde alçak ağaç üzerinde yuva içinde bir ufacık yavru idim.

İnsânlarıñ bazısı güzel ve bazısı çirkin olduğu misillû bizlerde dahi çirkin ve güzel bulunduğu için ben dahi yavruluğumdan berü envâi hoş renkte alacalı bir tuhaf kuş idim. Neyleyim ki güzelliğim soñra başıma nice belâlar getürdi. Meskenim olan ağacıñ yapraklarıñ arasında anam bir ufacık yuva yapup ben daha rızkımı aramak için öte berü uçup gitmeğe kudretim yok iken beni ol yuvaya çıkardı. Kendisi erkenden biraz yiyecek şey verir ve akşam güneşi ile dünyâ vedâlaştığı (241) vakit kendi yuvasına gider idi. Gerçi beni soñra insânlar tutup nice mükellef konaklarda altun kafesler içinde

muhâfaza edindiler ama hiç birisi o benim üzerinde dünyâyâ gelmiş olduğum ağacın bir kuru dalına bile uymaz idi. Hâlbuki anamın yuva yapmış olduğu dalın yeşil yaprakları yuvayı güneşten ve yağmurdan setreder idi. Sabâh yaklaştığında anam beni tatlı bir nağme ile uykudan uyandırır idi.

Sabâh oldukta çift sürmek için tarlalara çıkup çalışmağa başladıkları vakit, davarlar çobanın önüne katılup çobanın sürdüğü tarafa doğru gittikleri vakit, öküzlerin, mandaların boyunları boyunduruğun sert ağacı ile sıkıştırıldığı vakit, biz râhat üzere yuvamızda oturup anların çalışup çabaladıklarını seyreder idik. Neyleyim ki vatanımda aherin hasedine karşı sürmekte olduğum safalı ömrü çabuk gâib ettim. Çünkü bizim üzerinde (242) yuva yapmış olduğumuz ağacın altında oynamakta olan köylü çocuklarından birisi ağacın üzerine çıkup ve beni görünce ne güzel kuş imiş deyu beni tuttu ve evine götürüp ayağıma bir ip bağladı. İşte ol günden berü anamın yuvasından ayru düşüp râhatlığımı gâib ettim. Ben evvel emirde köylülerin sabâhtan akşama kadar yaz günü şemsiñ sığağında ve kış günü bir berfiñ soğuşunda çalıştıklarına nazar ederek “Köylülük hâli pek zordur.” der idim. Bir adam bir eyyâmdan soñra şehre gidüp şehirde ikâmet edenlerin hâllerini görünce köylülerin haset çekilecek bir hâl olmuş olmadığına kâni’ oldum. Zîrâ köylüler yalnız bir iş ile meşgûl olup çalıştıkları yerde şehristandakiler günde beş yüz türlü şey için sabâhtan akşama kadar sarf-ı zihin ve bezl-i vücûd etmektedirler. Bu husûslarının hepsiniñ vasfı gâyet uzun olduğu için sâirlerinden safr-ı nazar edüp saña yalnız bir misâl söyleyeyim ki şehristandakilerin (243) köylülerden bin kat ziyâde azâb u endîşeye giriftâr olduklarını anlaysıñ. Bâlâda dediğim gibi ben daha şehre gitmezden mukaddem beni tutan çocuğun hânesinde ayağım bağlı durduğum esnâda merkûm çocuğun on beş on altı yaşında büyük bir kız kardaşı var idi.

Merkûme gerçi tabiatından güzel bir kız idiyse de güneşin sığağı ve rüzgârın şiddeti merkûmenin yüzünü eyüce siyâhladırmiş idi. Ancak şu husûs dikkate şâyândır ki merkûme kendi cemâlinin beyâzlanması için asla bir tedbîr düşünmez idi. Alan yüzünün siyâhlığından haberi yok idi. Çünkü köylülerin öyle şehirliler gibi cemâllerine nazar etmek için âyine kullanmak âdetleri olmayup bir kız kendisiniñ ne kisvette olduğunu başkasına sorar. Merkûme bir gün bir bakır sahanın içinde cemâlini gördüğünde korkarak vâlidesini yanına çağırup “Aman vâlide şu sahanın (244) içinde

bir adam vardır.” dedi. Bî-çâre kız bilmez idi ki sahanın içindeki gördüğü akse şehirde bulunan kızlar sabâhtan akşama kadar bakmak ile doyamazlar. Sabâhleyin yataktan kalkınca o müddet-i ömründen berü giymekte olduğu şalvarı giydiği gibi tarlaya koşar idi. Akşam olup geldiğinde arkadaşları olan kızlar ile ettiği lakırdı ancak o gün manda boyunduruktan başını çıkarup kaçtığından arkasından koşup tuttuğundan, hırslanup kafasına sopa urduğundan, boynuna sarılıp def’a boyunduruğa koyduğundan, akşam üzere getirüp ağıla soktuğundan ibâret idi. Ben sonra şehre gittiğimde şimdiki kızların dahi akşamları birbirleri ile ettikleri lakırdıları dinleyince gerçi onların dahi lakırdıları birisini koğalamak, arkasından koşup ele getürmek, sırtına urmak ve boynuna sarılmaktan ibâret idi. (245) Ama anlar manda yerine diğer bir nâm isti’âm ediyorlar idi. Bu bî-çâre köylü kız şalvarını gündüz elbise gece yorgan yapar idi. Mintanını yatak, ayakkabılarını yastık yapar idi. Yüzüne sürdüğü beyâzlık güneş idi. Gözüne çektiği sürme rüzgâr idi. Bir gün merkûmenin evine bir kocakarı gelüp merkûme kızın peder ü mâderine Allah emri, peygamber kavli üzere kızlarının oğlu ile akd-i nikâh edilmesini istediğinde anlar dahi söz verdiler. Akşamüzeri kız tarladan gelince vâlidesi kendisine bu husûsu haber vererek “Kızım seni filân adam istiyor oña vereceğiz.” deyince kız gâyetle kasâvetlenüp düşünmeğe başladı. Vâlidesi tekrâren “Kızım ne düşünürsün yoksa o adamı istemez misin?” deyu suâl ettiğinde kız bu def’a ağlayarak “Vâlideciğim seni hiç el adamının evine gittiğin var mıdır? Ben kendi evimize alışmışım cânım şunuñ sebebini baña söyleyin. Kendi evimizi bırakup da aherin evine (246) gitmekte maksat nedir? Daha biz şimdi evimize sığabiliyoruz. Şâyet yarın ya da öbür gün çoluk ve çocuğumuz çoğalup sığmayacak olur isek ben çıkup sokakta yatarım.” dedi.

Vâlidesi “Kızım sen onların evine gitmeğe sebep evimizi bize dar geldiği olmayup bu husûs dünyânın bir âdeti olduğu içündür. Ben dahi bir el kızı idim. Ama bak nasıl kendi evimi bırakup da seniñ pederinin evine geldim.” deyince kız “Pek eyü vâlidem ama sizin bir sözünüz bir sözünüze uymuyor. Dâima baña evden dışarı çıkup tarlada ve dağda gezer iken sık ağaçlar arasında ve kaya koltuklarında bir delikanlı ile yalnız bulunma, yüzünü gösterme dersin. Şimdi ise öyle bir delikanlının evine gitmekliğim husûsunda sen baña ibrâm ediyorsun, bu olacak şey midir? Ben asla yüzünü görüp tanımadığım delikanlının yanında ne yapayım ve ne söyleyeyim.” dedi. (247) Hulâsa peder ü mâderi hayli günler “Kızım bu şey, yalnız seniñ için olmayup

bütün kızlar için âdettir.” diyerek güç ile gönlünü ettiler. Melâlet vermeyelim düğün kurulup kızı nişânlısınıñ evine gönderdiler. Ertesi gün kız vâlidesiniñ evine gelince vâlidesi “Nasılısñ kızım, eyü râhat mısıñ?” deyu suâl ettiğinde kız kelâma âgâz ile “Vâlide, dün sizden ayrılıp o dediğñ adamıñ evine yaklaştığımız vakit biraz uzaktan davullarıñ sesini duyduğum hâlde acabâ vâlide ve pederim baña bir dek mi etti. Bu adamlar beni öldürecekler mi deyu şüphe ve korkuya zâhib olarak ve koluma giren karıları gerü itüp ellerinden kurtularak ve dönüp eve gelmeğe dahi cesâret edemeyerek oracıktaki sık yapraklı çalılarıñ arasına girüp saklandım. Karılar evvel emirde beni görmemişler idi fakat ben anları yapraklarıñ arasından görür idim. Merkûmeler bir azîm telâş ile “Cânım bu nasıl şey, gelinimiz (248) nereye gâib oldu?” deyu öteberi beni ararlar idi. Bu arada beni bir dar mahale tıkup öldürecekleriniñ dehşetli tefekkürleriyle ellerim ve ayaklarım titrer idi. Ve beni görmesinler deyu ellerimi yüzüme kapar idim.

Her ne hâl ise karılar hayli zamân etrâfi aradıktan soñra beni çalınıñ arasından gördüler ve baña gelüp “Bu seniñ ettiğñ nedir, bizi iki sâattir derde düşürdüñ. Acabâ gelinimiz bir kazaya mı uğradı deyu düğünümüz alt üst oldu.” dediler. Ben “Cânım niçün böyle söylersiniz. Bir adam kendini öldürecek olan adamlarıñ elinden kaçıp kurtulamaz mı? Benim vâlidem kaç def’a bir tavuğu bile tutup kesmek için koğaladığında tavuk kanatlarını çırparak ve olanca kuvvet ve kudretini sarf ederek ölümden kurtulmak ister idi. Benim artık hayvân kadar da aklım yok mu?” dedim. Karılar bu lakırdıma karşılık “Ne söylenürsün kızım, seni öldürmek mi? Hâşâ! Bu nasıl şeydir. Hiç akıl (249) kabûl eder mi? Sakın ha bu vesveseleri kalbinden çıkar. Seni öldürmek kimseniñ fikrinden geçmediğinden mâ-adâ gül dalı ile bile döğmezler dikenidir deyu. Pek bile söylemezler belki gocunur deyu. Yere bile bastırmazlar nazik ayakları incinür deyu.

Görüyor musuñ ki böyle bir sevinçli günü sen bir takım aslı yoktan ve asla hatıra gelmeyecek vesveselerle boşa geçiriyorsuñ. Nice kızlar bu günü görmek için deli dîvâne olurlar. Nice kızlar bu günü göremiyoruz deyu kendilerini kayadan atarlar. Niceleri bu günü görebilmek için delikanlılarıñ gözüne girüp birisini kendilerine mecbûr etmek için türlü hüner ve ustalıklar düşünürler. Bu günü görmek için kızlarıñ beyinlerinde nice kanlı münâzaalar olur. Nice gizli kıskançlıklar olur. Nice zemm ü iftirâlar olur. Nice türlü muâlecelere mecbûriyet hâsıl olur (250) nice sihirbâzlara

mürâcaat olunur. Nice kısa günler yıl gibi geçer. Nice sâniyeler dehr gibi geçer. Hatta şu seniñ düğününü nice kızlar pencerelerden aşağı sarkarak boyunlarını büküp, gönülleri mahzûn, kalpleri mükedder nazar ederler. Niceleri kendileri bu seniñ hâline nâil olmadıkları için fikirlerinde ikbâlleriyile kavga ederler. Niceler haset ve kıskançlıklarından nâşî saña eğri eğri nazar ederler. Niceler hiçbir türlü gönüllerini eğlendiremeyüp âh u efgân ederler. Niceler derin arzularını kimseye beyân etmek istemeyüp ayru odalara çekilerek kapılarıñ arkasında herkesten gizli gözyaşları dökerler. Sen de “Burada beni öldürecekler imiş.” deyu asla asl u esâsı olmayan bir vesveseye duçar olarak saña emsâl kızlarıñ hiç olmaz ise rüyâda olsun görmeği arzû ettikleri böyle bir günü kara yas u mâtem içinde geçiriyorsuñ. Böyle gün bizim de başımızdan (251) geçti. Biz dahi kız iken bizi isteyen olduğu hâlde bütün bütün fikrimize korku veren tefekkürlere dalup merkûma, acep nasıl adamdır, kanlı kâtil midir, arsız, hırsız mıdır, çapkın edepsiz midir, bıçkın kumarbâz mıdır, döğücü söğücü müdür, küfurbâz işretçi midir, tembel boşboğaz mıdır, yalancı inatçı mıdır, pek nâdân olup hayvân mıdır, pek âlim olup kibirli midir? Hulâsa insân kısmınıñ mübtelâ olabileceği her nevi bed huyları hâmil birisi olmasun deyu vesvese edüp uzağa kaçır idük. Soñra nasıl ise bu ihtirâzlarıñ hiçbisine artık dikkat edemeyeceğimiz vakte yetiştik ise arkasından sopayı yediği hâlde kendisini kaldırıp ırmağa atan mandalar gibi gözümüzü kapayüp kendimizi attık. Ne bakarsın meğer evlenmezden mukaddem bizim gözümüze karanlık görünen dünyâ, aydınlık bir dünyâ imiş, ma’mûl ettiğimiz bed huylarıñ kocamızda (252) pek azını gördük. Fakat mezkûr bed huylar dahi bize asla ta’cizlik vermez idi. Gerçi kocamızıñ mübtelâ olduğu bazı bed huylar ekseri acı bir ilâc gibi ağzımızı acıtır idiyse de üzerine ekilmiş olan şeker, acısını teskîn eder idi. Ey artık o kadar kusurlara dahi tahammül etmeli. Gülü koklayan dikenine râzı olmalı. Haydi kızım böyle bir şâd günü kasâvetle geçirme.” deyu beni kolumdan tutup ayağa kaldırdılar.

Ben merkûmlarıñ böyle tatlı lakırdılarından cüz’i cesârete gelerek baña ma’mûl ettiğim kadar bir fenâlık olmayup hatta bilakis eyü bir şey vukû’ bulacağı hakkına biraz ümîd-vâr olmağa başladım ise de herkes kapu ve bacalardan dikkat ile baña bakup ve içlerinden birisi “Bak gelin gidiyor bu akşam düğün kapusınıñ önünde pehlivânlar gülecekler.” dediğini işittiğimde yeniden şüphe ve vesveseye giriftâr olmağa başladım ve fikrimde “Her ne kadar şu (253) yanımdaki karılar baña bir fenâlık olmayacağı hakkına te’minât veriyorlar ise de iki adamıñ şehâdeti mi makbûldür yoksa bu kadar

adamların mı? Bir vakit bir katilin boynunu urdukları zamân dahi işte böyle bütün köyün halkı merkûmun başına tecemmü etmiş idi. Şimdi dahi benim başıma toplandılar. Demek ki beni dahi öldürecekler.” deyüp yine karıları yanımdan gerü itüp orada kapısı açık olan bir hâneye girüp havluya oturdum. Karılar arkamdan gelüp “Bu seniñ ettiğün nedir bizi herkese maskara mı edeceksin? Zâten herkes böyle bir günde gelin ile güveğiniñ hareketine ziyâde dikkat ederler. Sen ise külliyyen aksi işler yapıyorsun. Eğer gelin olmak istemiyor iseñ seniñ yerine başka bir kız getirelim.” dediler. Ben bu lakırdıya kâil olmayup ve fikrimde “Her ne olacak ise olsun, bakayım, göreyim.” diyerek ayağa kalkup yine karılar ile berâber gitmeğe başladım. Düğün evine vâsıl olduktâ orada cem’ olmuş (254) olan kimseler aşırı hürmet ve ta’zîm ile beni içerü aldılar. Ben müddet-i ömrümde hiçbir kimseden bu derece izzet ü ikrâm görmemiş olduğum için baña bu kadar hürmet ü riâyet ettiklerine taaccüp eder idim. Vâlidemiñ hânesinde olduğum vakit kimse benim yüzüme bakmaz iken orada herkesiñ baña beyândan müstağni bir veçhile hürmet ü riâyet ettiklerinden hepsi benim aşkıma türkü ve maniler söyleyüp, oynaştıklarından, ayaklarım incinmesün deyu karılar beni koltuklayup sedire çıkardıklarından, yüzüme sinek konup ta’cîz etmesiñ deyu tül kapadıklarından, terleyüp sıkılmasun deyu yüzüme yelpâze salladıklarından, harçlık et deyu cebime altun doldurduklarından her hâlde hakkımda eyü bir iş olacağını keşfeder idim ise de bu kadar hürmet ü mürüvvet içinde dahi kalbimde yine bir râhatsızlık ve ümîdsizlik hükmeder idi.

Orada içerüye iki tâne şâir girüp sazlarını ellerine alarak şu beyitleri söylediler:

(255)

(Beyit)

Göñül eğlencesi ciğer pâresi

Hoş geldiñ sultânım sen hânemize

Nice biñ oñulmaz derdiñ çâresi

Hoş geldiñ sultânım sen hânemize

Teşrîfinle memnûn oldu bu hâne
 Cemâliñ meserret bahş eder cânê
 Gam kasâvet hepsi kalsun bir yane
 Hoş geldiñ sultânım sen hânemize

Gayrı dîdemiziñ yaşın sileriz
 Siziñ için eyyâm ömür dileriz

Bunca vakit seniñ yoluñ gözleriz
 Hoş geldiñ sultânım sen hânemize

(diğer şâir)

Âyine-i cemâliñde ne kerâmet var
 Bakınca insânıñ gamı dağılur
 Gâlibâ veçhinde parlak bir nûr var
 Damarlara kadar urur yayılır

(256)

Şâd⁶⁸ olsun aşkıñ eyle sen fermân
 Çün vardır yedinde derdine dermân
 Bâde-yi aşkını içüp mest olan
 Kavuşunca saña hemân ayılır

⁶⁸ Bu kelime metinde “شاذ” şeklinde yazılmıştır.

Dilberin cefâsı câna kâr eder

Benden başkasını sakın sevme der

Kul olsan kendine hayli nâz eder

Diğerini sevseñ küser darılır

Ben merkûmân şâirlerin hakkımda vukû' bulan bu methiyelerini dahi işittiğimde acabâ ne kerâmet var deyu taaccüp ettim ve fikrimde gâlibâ düğün münâsebetiyle mülebbes olduğum parlak elbiselerim için herkes baña i'tibâr ediyorlar. Öyle de olsa benden mâ-adâ daha nice karılar kızlar vardır burada. Niçün anlara i'tibâr etmeyüp de baña ediyorlar. Hayır hayır bunda bir iş var. Bu adamların mutlakâ baña gizli bir hasımlığı olup beni böylece ikrâm ile aldatup bir oyun edecekler diyordum. (257) Bu arada düğüncüler yavaş yavaş evlerine dağılıp hânenin içerisinde yalnız tanımadığım bir delikanlı bir de anın vâlidesi ile benden mâ-adâ kimse kalmayınca korkum daha ziyâde artmağa başladı. Ol vakit merkûm delikanlının vâlidesi evlât ile beni berâber alup diğer bir odaya getürdi.

Ben ol vakit artık başıma gelecek belâyı eyüce añlayup andan azâde-yi ser edebilmek için fikrimde bir tedbîr düşünmeğe başladım ve merkûmlara bir husûsu bahâne ederek doğru evin aşağısına inüp oradaki tavuk kümesini içine girüp saklandım.

Biraz vakit geçtikten sonra delikanlı ile vâlidesi aşağı inüp bir azîm telâş ve endîşe ile "Cânım bu kız nereye gitti?" deyu beni ararlar idi. Ben merkûmânın bu hâlini kümesiñ aralığından seyrederek idim ama ses çıkarır mıyım ya? (258) Fakat bilmem ki merkûmlar öte berü aramakta iken her nasılsa beni görerek gelüp beni kümesten çıkardılar ve vâlidesi baña hitâben tatlı bir tarz ile "Kızım bu seniñ ettiğün nedir? Ben seni kuş tüyünden şilteler üzerine oturtturacağım, sen gelmiş böyle murdar kümesiñ içinde oturuyorsun." dediğinde ben ağlayarak "Ya ne yapayım siz beni odanın içine

sokup döveceksiniz.” dedim. Vâlidesi “Bu nasıl lakırdıdır. Kızım biz seni döğmekten mâ-adâ çok seveceğiz.” diyerek def’a kolumdan tutup yukarı odaya getürdi.

Merkûme her ne kadar baña asla bir fenâlık etmeyecekleri hakkına defaâtle te’minât verdi ise de orada odanın içinde yanmakta olan mumu söndürdükleri için bütün bütün vesveseye duçar olup ellerim ayaklarım titremeğe başladı.

Meğerse vâlideciğim ol kadar husûf edecek (259) bir şey yok imiş. O gece geçüp sabâh oldukta ilk akşamı ol kadar korktuğuma derecesiz pişmân oldum ve yanımdaki refikalarımıñ şehâdetiyle yoldan gider iken çalılar arasına gizlendiğim ve ötekiniñ berükiniñ hânesinde ihtifâ ettiğim ve bâ-husûs kümese saklandığım için ne kadar utandım! O geceki vukû’ bulan hâlâtı ya biriniñ nakli veyâhût bir cihetle başlarına gelüp geçtiğini bilen kızlar benim o hareketlerimi acabâ ne kadar takbîh ettiler. Orasını hiç şüphe etmem ki benim için “Belki de dîvânedir.” demişler. Şimdi añladım ki ekseri insânıñ pek ziyâde şiddet-i iştiyâk üzere arzû ettiği şeyiñ tahtında nice fenâlıklar zuhûr ettiği gibi bilakis bazı korktuğu şeyiñ tahtından dahi nice eyülikler zuhûr ediyor.

Ben peder ü mâderimden müfârekat ettiğim zamân el adamı (260) ile nasıl ülfet ü ünsiyet edeceğim diyerek ziyâde telâş ve endişe ediyor idim. Meğer el adamı bir adamıñ kendi akraba ve taallukatından ve peder ü mâderinden daha munis ve eyü olur imiş. Anıñ için vâlideciğim benim hakkımda asla elem üzere olmayınız. Zîrâ benim istirâhatım şimdilik pek eyüdür. Yalnız dün akşamki çektiğim korku yanıma kâr kaldı.” dedi...

Köylüleriñ muttasıf olduğu sadeliği şimdi añladıñ mı kuş karındaş? Ben bâlâda söylediğim gibi soñra şehristana gittiğimde şehirdekiler köylülerin saf derûnluklarını takbîh ve istihzâ eylediklerini gördüm ama baña kalur ise merkûmlarıñ bu hâli takbîh olunacak bir hâl olduğundan mâ-adâ meth ü senâya lâyık ve arzû olunacak bir hâldir. Şu cihetle dünyâda akıl arttıkça fikir dahi tezâyüd ve efkâr tezâyüd ettikçe arzû dahi mütezâyid ve arzû dahi (261) terakki buldukça azâb dahi artar. Bu husûsta ömrüñ tadı dahi kaçır vesselam. Şehristandaki nice nâzik u zarif kızlar işbu naklettiğim köylü kızınıñ tavr u etvârını istimâ’ eylediklerinde acabâ ne kadar gülerler. Ancak şurasını eyü bilmiş olsunlar ki eğer bu köylü kızınıñ hâli gülünecek bir hâl ise kendileriniñ hâli dahi

ağlanacak bir hâldir. Nitekim şehre gittiğimde anlar da müşâhede ettiğim hâli saña nakledeyim de diñle.

Ben bir müddet daha köyde durduktan soñra misâfir olduğum hâneniñ sâhibi beni şehre götürüp sattığı hâlde eline epeyce para geçeceğini bilerek beni tutup şehre getürdi ve bir zengin adama sattı.

Ben tavanı çalı ve çırpı ile örtölmüş, divârlarında çamur sürölmüş tabanı toprak bir köy evinden çıkup birdenbire öyle bir mükemmel sarâyıñ içine (262) gidince epeyce memnûn oldum ve her ne kadar şu hâlim derûnumdan mahpûsiyetimiñ acısını teskîn etmedi ise de sarây-ı mezkûrda nevi beşer üzerinde seyrettiğim hâller benim gerek taaccüp ve eğlencemi ve gerek teselli ve ferâhımı bâis oldu.

Cânım bu insânlarıñ hâli pek tuhaftır. Onlar pek az husûslarda bizim ile berâber olup pek çok şeylerde aded u efkârları bizimkiniñ külliyeñ muğâyiridir. Bizim efendi her gün sabâhleyin erken yataktan kalktığı gibi böyle güzel köşküne ve odasına nazar bile edemeyerek koşup doğru evden dışaru çıkar idi ve akşam pek geç vakit yorulup kan tere batmış tefekküründen kaşını ve gözünü çatmış ve her türlü tarz u tavrından gâyetle hâl-i müşkül ve def’i nâ-kâbil merâk ve endîşeye duçâr olmuş olduğü añaşılır ve bu hâl ile (263) konağa avdet eder idi.

Merkûm kapudan içeri girince uşaklarıñ cümlesi her taraftan koşup karşılarlar ve koltuklayup yukaru çıkararak odasına girdirüp sediriñ üzerine oturttururlar ve ziyâde ta’zîm ve hürmet ile ellerini kavuşturunup karşısında dîvân dururlar idi. Merkûma bir çift kelâm etmek veyâhût anıñ bir suâline cevâb vermek için ne derece sıkıldıklarını ta’rîf edemem. Ekseri bu husûs için o şeyi ben söylemem sen söyle deyu birbirleriyle muâraza dahi ederler idi. Ancak kendü aralarında kaldıkları hâlde bilâ-heves ve fütûr konuşup ve gülerler ve birbirleriyle şaka ederler idi. Efendi ise bilakis derin endîşelere dalup kimse ile lakırdı etmeyerek oturur idi. Şöyle ki ben bu hâline nazar ederek fikrimde “Eğer benim insân olmaklığım kâbil olsa efendi olmaktan ise uşak olmaklığı daha (264) ziyâde müreccah tutarım.” der idim. Uşakların kendü mâ-beynlerinde ettikleri kelâm dâim-ül-evkât kadınlar ve kızlar hakkına olup kimisi yalnız bir def’a pencerede görmüş olduğü bir kız için ne hey’etlere giriftâr olduğünü... Kimisi on seneden berü bir güzeliñ aşk u alâkasına duçâr olmuş olarak ma’lûmu olabilmek için

nice hünerler ve ustalıklar icrâ ettiğinden nice hediyeler ve fedâkârlıklar ettikten sonra nihâyet el-emr o gün merk meye yolda rast gelüp yan gözüyle bakarak bir nim tebessümüne nâil olduğunu güyâ Şu cihânı birisi kendüsine bahş etmiş mertebede meserret   memn niyet ile birbirlerine naklederler iken bunlarıñ naklettiklerinden on kat ziyâde dilber ve hüsn-dâr bir hanıma mâlik olan efendi ise zannedersin ki karı kendisiniñ değil  nk  merk meniñ yüzüne bile bakmaz idi. (265) Arkadaş ben çok yoruldum. Ama bu ins nlarıñ işine akıl erdiremedim. Bunlar kendülerine mâlik oldukları Şeye heves etmeyüp d im- l evk t, mâlik olmadıkları Şeylere heves ediyorlar velâkin biz böyle değiliz. Biz  te berü dolaşup nafakamızı bulduğumuz takd rde yuvamıza getürüp bir az m sevinç ile yeriz. Ama ins nlar m -beyninde böyle olmayup sırtında yüz elli okka y k ile g neŐiñ sıcağında sab htan akşama kadar dolaşan bir hamal  c günlük bayat ekmeėiñ bir zımı iŐtih  ile ısırıp kopararak bir ve nice fukar  çocukları müddet-i ömürlerinde et denilen Şey ağızlarından içerü girmemiŐ olup zenginiñ birisi kasap d kk nından et alup evine yolladığını gördüklerinde fikirlerinde “ h acab  bizim pederimiziñ dahi bize böyle et aldığı günü görecek miyiz?” deyu haset çektikleri bir de efendiniñ yemek yediğini görecek olsan taacc b nden ŐaŐar (266) kalursın. Efendi sofraya oturunca türlü nefis ta mlar önüne geldiği h lde elini uzatup ağzına götürmek i  n hayli endiŐelere varır hele bir t ne hek m vardır ki her vakit efendi ile ber ber sofraya oturup ta mları mu yene ve her bir ta mdan evvel  hek m bir lokma yiyüp efendiye dahi yemesi i  n izin vermeyince efendi ta m edemez idi. Ağzına ta mı getirir iken eli gerü gider idi. İŐtih sını açmak i  n nice Őerbetler isti’ m l eder idi ve bir aŐçı bir haftadan ziy de konağımızda iŐleyemez idi.  nk  bizim efendi kab hati kendü iŐtih sına bulmayup yemekleriñ noks nına bularak ikide bir de b - are aŐ yı nezdini celp edüp dargın bir tarz ile murk ma hit ben bu gün “Ta mı ey  piŐirememiŐiñ, karnıma sancı verdi.” diğer bir gün “Kar rından ziy de piŐirmiŐiñ i erimi (267) kuruttu.”. Öbür gün “Tuzunu çok koymuŐsun.” bir yeni gün “Tuz koymağa unutmuŐsun.” diyerek zavallı aŐ yı tekd r eder idi. Efendiniñ yediği ta m ekseri türlü be türlü n dide av etlerinden ib ret idi. Av eti ama kangı kuŐuñ kangı iklimde dolaşmasından yediėi⁶⁹ nafakadan ve içindeki sudan ins niñ midesine te’siri olabileceği hakkına hek m ile hayli m b heselere giriŐ r idi. Hek m ise efendiniñ bu mer kını kendi menfaatine eyüden alt edüp d zmese ve uydurmasa ilimler ve

⁶⁹ Metinde “dediği” yazılmıştır.

ma'lûmâtlar taslayarak türlü yalan ve dolanı istediği gibi yutturur idi ve merkûma hitâben "İşte efendim havanın alçağı pek ağır yükseği pek hafif olup ortası makbûl olduğu eelden filânca kuş havanın filân derecesinde uçar nafakası nergis çiçeklerinin tohumu, içtiği su Balkanlardaki çam suları, yuvası yâsemin fidânının üzerinde olduğu için bu kuşun eti (268) gâyetle hafif soñ derece haysiyetli. Kana serinlik, mideye hafiflik verir. Yüreğe ferâhlik siñire kuvvet verir. Safraya dokunmaz, karnını ağrıtmaz, dişleri esirger, damağı temizler hem iştiâ açar ve hem zihin açar. Göze fâidelidir, kulağa te'sîrlidir, yelleri def' eder, ağrıyı men' eder." der. Ama neyleyim ki mezkûr kuşun etini bu kadar haysiyetiñ vasfı yine efendiniñ iştiâsını açmağa kâfi olmayup bir lokmadan ziyâde taâm edemez idi ve hekîmiñ bu lakırdılarını gerçek zannederek ziyâde dikkatle gûş edüp ve bir azîm taaccüp ile merkûma hitâben bu kuşun etiniñ ne kadar şeye fâidesi var imiş dedikte hekîm güyâ sahîh olarak bir şey biliyor gibi kibirli bir tarz ile "Ya ne zannettiñiz efendim, siziñ gibi efendileriñ yiyeceği işte böyle şeylerden ibârettir. Fukarâ kısmınıñ ekseri çok hasta olduğunun sebebi her bir taâmıñ tabiatını tahkîk (269) ve tecessüs edebilmek için bizim gibi usta hekîmlere maaş veremedikleridir.

Anıñ için fukarânıñ yiyeceği şeyler şu atîdeki şeylerden ibârettir. Yani, temiz okkalık somun, Karaman koyun, Tophâne güllesi börek, üstü şekerli çörek, kuzu büryanı, yoğurt ayranı, dört parmak kaymak, şekeri çok sütlaç, sirkesi çok paça, pul pul olmuş poğaç, bıldırcın kebab, arasında şarap, kimyonlu kıyma, içi etli pilav, yağ içinde yumurta, iri iri köfte, içi dolu hindi

(Karnı aç olan buyursun)

Kuzu fırında, eti bol bastı, soğanı çok yahni, but tarafından haşlama (270) kürek tarafından kızartma, kemiksiz tas kebâbı, etli lahana dolması, yağlı kaburga dolması, tâze yaprak sarması, enginar oturtması, badincân silkmesi, asma kabağı dolması, kadınbudu köfte, yumurtalı beyin tavası, salsalı piliç, kızarmış ördek, et suyu ile çorba, paça suyuyla makarna, tâze pişmiş külbastı, kendi yağıyla orman kebâbı, tâze etten çivi kebâbı, tarçınlı süt kebâbı, salsalı kuş kebâbı, kemiksiz tavuk kebâbı, maydanoz dolması, İzmir köftesi, süzme keşkek, kızarmış mücmer, bamya çalkaması, yağı bol imam bayıldı, kızarmış şirden dolması, baharlı sucuk kıyması, alâ kuzu sarması, tâze pişmiş ciğer tavası (271)

(Gelelim balıklara)

(A. sabırlık versün açlara)

Lüferiñ üstü salsalı ızgarası, barbunyanıñ kâğıt içindeki, yağlı kılıç balığıñıñ defne yaprağıyla kebâbı, yerli kaya balığıñıñ tavası, iskorbitiñ pilâkisi, uskumrunuñ dolması, dülger balığıñı dahi yabana atma, yılan balığıñıñ isminden korkma, tekir ufacıktır ama makbûldür, kefaliñ pilâkisi hoş olur, yayın balığıñı yemeğe hiç karâr olmaz, levreğiñ dolması hiç uyar olmaz, mersiniñ kurusu, nikolinozuñ yağlısı, kırlangıcıñ pilâkisi, ringaniñ yumurtalısı, istrangilozuñ ismi hoş, akıntı midyesiniñ içi boş, doyamadıysañ tavası, iri iri midyeleriniñ dolması, istakozuñ salatası, çağanozuñ kaynamışı, karidesiñ mezesi, kemenişiniñ tavası, palamut çok çıkarsa (272) zengin harcıdır, polyoz uskumrunuñ arkadaşıdır, altıparmağıñ sıcak sıcak tavası, istavrit azmanı kılıçtan fark olmaz, hamsi Lazlardan artmaz, izmarit dikenini baş belâsıdır, istavrit fukarâ tasıdır.

(Hamd olsun karnımız doydu)

(Biraz da hamur işine bakalım)

Âdeten baklavadan başla da şuruplu kavun baklavasına iştihânı sakla, pirinç baklavasından hazzetmez iseñ güllaç baklavasına buyur, pirinç revânisiyle irmik revânisiyle şekerli gevrek ile yumurtalı poğaç, ince börek ile bâdem böreği, yufka böreği de hoş ama tepsi böreği daha alâ, Ankara böreği meşhûrdur, süt böreği hafiftir, Türk böreği nâmdârdır, paça böreği midevidir, su böreğini pişiren küfreder ama yiyen hazzeder, tavuk böreği mideye çökmez, Tatar böreğini (273) yiyen adam doymak bilmez, alafranga börekler bize hoş gelmez, ya üstü ballı gözleme, fırında pişmiş pudinga, nazlı aşu atma geriye, gül suyu saçılmış nûriye, sütlü lalanga, kabarmış kaygana, şuruplu tel kadayıfı, arası bol kaymaklı ekmek kadayıfı, süt helvâsı ağırdır, pirinç unu helvâsı hafiftir, keten helvâsı kış harcıdır, âsûde helvâsı pek zariftir, güllabiye helvâsı müstağni-i ta'rîftir, üstü tarçınlı tavukgöğsü, krema muhâlleden beş beter, elmâsiye tiril tiril titrer, kaymaklı yumurta lokması, has lokma da vardır sarây lokması da vardır, aşûre senede bir defa yenir, fişne ekmeği kana serinlik verir, ayva tatlısı hoş ama gül tatlısı daha haysiyetli, fişne tatlısı buzlu su ile eyüdü, kayısı hoşafı

alâdan alâ, çilenk şurubuna (274) pek çok dalma, gül şurubunu içenler doymaz, menekşe şurubunun rengine doyulmaz.

(Cümlesini yedik ama nasıl eriteceğiz bakalım)

(Biraz da yemiş yiyelim de artık sofradan kalkalım)

Cümlesinden evvel çıkar kiraz, pek yetişirse kurtlanur biraz, sonra gelir fişne, yiyüp at gibi kişne, kabak tatlıya uyar, arkadan yetişür hıyar, marulu unuttum gücenme, zerdâliye çok yüklenme, ufak sepetlerde çilek, sattırır adama yelek, mayhoş olur kızılıcık, eğlence tâze fındık, eriği yedim midem soğudu, avuç ile ye ol tatlı dutu, saña bir bilmece sorayım, bilür iseñ söyle bakayım, ikisi birbirine beñzer, bazı bostanlarda biter, birisi pek tatlı insân hazzeder, diğeri susuzluğu keser, bilmecem pek derindir belki añlayamazsñ, yiyecek iseñ üzüm ye anıñ gibi bulamazsñ, işte efendim (275) fukarânıñ yediği şeyler bunlardan ibârettir dedikte efendi taaccüp ve teessüf ile “Pek eyü söylüyorsuñ hekimbaşı ama baña yiyecek bir şey kalmadı.” der idi. Hekim cevâba âgâz ile “Pek eyü efendim ama kibârlığı boşuna mı atmalı, hamalların camalların yediği şeyleri siz dahi yedikten sonra siziñ kibârlığınız nerede kalur. Seniñ kibârlık dediğın öyle bir şeydir ki aherlerinde i’tibârı çoktur ve kibârlığıñ dahi meşakkati çoktur ve bu yalnız yemek babında olmayup diğerk husûslarda dahi böyledir ve eğer bu sözüme inanmazsañ kibârlıklarını bozmamak için olur olmaz kimseler ile tehil edemeyüp müddet-i ömürlerinde yalnız delikanlıların tasviri ile eğlenen kibâr kızlarına bu husûsu bir def’a suâl eyle de bak saña ne cevâb verirler. Çünkü bunun gibi kibâr kızları kendi esrâr-ı kalplerine kimseyi vâkıf edemedikleri için derd ü elem ve keder ü gussaları kendi kalplerinde kalur. Bir adam bir avcunun (276) içine bir ateş alup ateş avcunu yakınca nasıl ki diğerklerinden ya bir ihtirâz veyâhût diğerk esbâba mebni kendisine vukû’ bulan hâli setretmesi husûsuna hayli ezâ ve mihnet ve meşakkate giriftâr olur ise zengin kızları dahi kendi buldukları mevkie kerem-i aşk u alâkanın sûzân edebileceği ihtimâlından kendilerini azâde tutarlar iken nâr-ı aşk kendilerini çâr etrafını diğerklerinden daha ziyâde sardığın görünce her ne kadar sûzân olmamak isterler ise de zâten muttassıf oldukları terbiye-yi edibâne aşka galebe edemeyüp ve aşkın kuvvet-i tabiyesinden devrolmadığı cihetle müddet-i ömürlerinde merkûme zengin kızlarının ömrü meydân vesî’ dünyâda aşk u alâka bir tarafta ve kibârlık dahi diğerk bir tarafta cesim ordular tanzim etmiş olup kadimi bir kanlı muhârebeye devâm eder.” dedi.

Hulâsa gerek efendiniñ dünyâda mâlik olduğu (277) varınıñ asla zevk ü safâsını süremeyüp taâm etmeğe bile iştiyhâsı olmadığından ve gerek hekîmiñ bu kelâmlarından “Ben insânlarıñ içinde zenginleriñ ve payelüleriñ dahi kendilerine mahsûs derd ü kasâvetleri olduğunu derk eder idim. Ne hâcet Şimdi saña bir vukûât nakledeyim de zengin kızlarıñıñ alâkasınıñ dahi ne müşkül olduğunu anlayasıñ. Ben mezkûr sarâyıñ içinde olduğum vakit bu kadar bir eyülüğe mâlik ettim ki merkûmlar beni insâna alışık bir kuş olduğum için kafese koymayup serbest salıvermiş olduklarından sarâyıñ her tarafını dolaşur idim. Sarâyıñ hep odalarını gezmiş idi isem de yalnız efendiniñ Veçhigüzel ismindeki kızınıñ odasını görmemiş idim ve bunuñ dahi sebebi efendiniñ gâyetle kıskanç olması hasebiyle merkûmeniñ oda kapusu her dâim kapalı olması idi. Ancak bir gün Veçhigüzel’iñ oda kapusunu cüz’i aralık bulup içerü girebildim. (278) Merkûme kız ol vakit pencereniñ öñünde kuş tüyü ile dolmuş sediriñ üzerinde oturup sokağa nazar eder idi.

Ben merkûmeyi gördüğümde ne yalan söyleyeyim bazı husûslarda takbîh ettiğim insânlığa haset çekmeğe başladım. Vâkîa bizim elbisemiz tabiattan sırtımızda olup bir nafakadan mâ-adâ bir Şeye ihtiyâcımız olmadığı için bizim safâ ve muhabbetimiz anlarıñ sefâ ve muhabbetinden çok az ise de meğer anlarıñ dahi duçar oldukları envâi belâ ve musîbete bedel mütelezziz oldukları bazı zevk ü safâlar dahi var imiş.

Ben evvel emirde Őehirlileriñ ahvâlini görünce köylüleriñ ahvâlini anlara mürecceh tutmuş idim ama Veçhigüzel’i gördüğüm anda efkârım tebdîl oldu. Çünkü Veçhigüzel’deki te’sîrin biñde biri köylü kızlarıñda bulunamaz idi.

Ben bir vakit köyde iken bir dere içinde ikisi birbiri ile yeni ülfet peydâ etmiş olan ve güyâ (279) dîde-i ağyârdan nihân olup yekdiğerine bab-ı kalplerini küşâd etmek için oraya gelmiş olan bir köylü kızı ile bir delikanlı gördüm. İşte merkûme kız dahi gerçi dilberlikte Veçhigüzel’e çıkışamaz ise de andan aşağı da kalmaz idi. Fakat neyleyim k, tâife-i nîsânıñ dilberliğini bir ise biñ kat daha gösteren birtakım elbise ve mücevherât-ı tezyînâtından ve Őehrî kızlarına mahsûs olan nezâket ve zarâfet, şîve ve cilvekârlıktan mahrûm olmuş idüğu için asla bir te’sîri dokunmaz idi. Giydiği bir bayağı şalvar yanında bir dâne beyâz yazma olup tezyînâta dâir başka bir Şey yok idi ve konuşmakta olduğu delikanlı ise abadan bir şalvar giymiş olup kolları bacakları sıvanmış ve elinde kocaman bir tâne sopa var idi.

Delikanlı merkûmeye hitâben “Cânım ben bu şehirli kızlarıñ işine aklımı erdiremedim. Merkûmeler bizim köylü kızları gibi Hüdâ ne kadar güzellik vermiş (280) ise aña kanâat etmeyüp kendilerini daha ziyâde güzellendirmek için gece gündüz şeytânlık düşünürler. Tuhafı şurası ki anlarıñ delikanlıları dahi bu husûsu pekâlâ bilerek yani kendisine süs vermezden mukaddem yüzüne bakmadıkları bir kıza süs verdikten soñra gönül düşürmeğe başlıyorlar. Bir de dururlar da bizi köylü deyu beğenmezler. Kendileri müddet-i ömürlerinde borç dert veresiye alarak, ötekini berükünü kandırarak, dükkâncıları dolandırarak, satıcıları inandırarak, süslü elbiseler takup takıştırarak, temürler ile bellerini sıkup sıkıştırıp ince göstererek, ellerine beyâz bir şey giyüp beyâz göstererek, yüzlerine kırmızı boya sürüp kırmızı göstererek, dudaklarını hassaten içerü çeküp ağızlarını ufak göstererek, gözlerini mahsûs biraz kapayup süzüyor göstererek, yanaklarıñ bazı taraflarına mürekkep sürüp beñ göstererek, başlarında saç kalmamış (281) olmasa dahi eğreti saçlar koyup kâkül göstererek, ellerinden, kollarından saçaklar sallandırıp çalım göstererek, göğüslerine bir şeyler sokup kaba göstererek, ayakları sakat olacak mertebede dar ayakkabı giyüp ayaklarını ufak göstererek delikanlıları aldatıyorlar. Bak biz bunlarıñ hepsiniñ yalan ve hileden ibâret şeyler olduğunu bilüp aldanmıyoruz da anlar niye bizi kaba adam yerine koyuyorlar.

İşte şehriñ d.kanlıları böyle kızları seviyorlar. Bundan mâ-adâ merkûm delikanlılar çizmeli kızları (cilveli olacak) pek seviyorlar. Hele buña hiç aklımı erdiremedim. Çok acâyip bu şehri delikanlılarıñ hâli bir delikanlı bir kızañ güzelliğine, gözlerine, kaşlarına, yanaklarına, leblerine, bakışına, duruşuna, yürüyüşüne, sallanışına, çağırışına, oynayışına mâil olduğunu bilür idim ama bir kızañ çizmesiniñ (282) nesine mâil olmalı. Bak şimdi seniñ karşıñda durduğum hâlde seniñ ancak serçe kuşunuñ gözlerine beñzer gözlerine, kediniñ bıyığına beñzer kaşlarına, atıñ kuyruğuna beñzer saçlarına nazar ediyorum. Damarlarım köpekleriñ koğaladığı kurduñ göğsünüñ damarları gibi atıyor. Acele koşan tazılar gibi boğazım hırıldıyor. Sıcakta koşan köpekler gibi dilim dışarı çıkıyor. Kudurmuş mandalar gibi gözlerim dönüyor. Yavrusundan ayrıldığı zamân dönüp arkasına bakarak meleyen koyunlar gibi içerimden âh u figânlar ediyorum ama seniñ ayağına giydiğün ayakkabılarına bakmak hatırıma bile gelmiyor. Ama şehirdeki delikanlılar bir kız lakırdısı oldu mu akılları fikirleri çizmesindedir.

Bunu dahi neden bilürsün der iseñ şehirde dahi ikâmet ettiğim esnâda amcam beni hizmet etmekliğim (283) için bir kahveciniñ yanına koymuş idi. Mezkûr kahvehâneye cem’ olan delikanlılar kendi mâ-beynlerinde her biri kendüleriniñ ya gizli alâkasını çektikleri yâhût henüz alâkalarını beyân edebildikleri veyâhût vuslatına nâil olabildikleri kızlarıñ lakırdısı açıldığında derûni âhlar çekerek birbirlerine hitâben “Görmelisiñ arkadaş o ne çizmeli kızdır, ne kadar çok çizmeler yapıyor.” derler idi. Merkûmân delikanlılar bir kızın ne kadar çok çizmesi var ise o kadar çok i’tibâr ediyorlar. Anlarıñ indinde bir kız ne kadar güzel olmuş olsa çizmesi yok ise bir para etmiyor. Bu husûsu anlarıñ ekseri kendi mâ-beynlerinde çağırıkları beyitlerden dahi añlar idim ki bazı şöylece çağırırlar idi.

(Beyit)

Bugün ben bir güzel gördüm seyrânda

Koymadı mecâlim cân ile tende (284)

Hemân bir menendi yoktur cihânda

Âlemde biraz da cilvesi olsa

Reftârı hoş şirin tarz ile edâ

Görünce başladı bende bir sevdâ

Şu kadar bir noksân var idi bunda

Âlemde biraz da şîvesi olsa

Ezilüp büzülüp türlü kırılış

Fidân boylu servi gibi sallanış

Beni pek yandırdı o mahmûr bakış

Âlemde biraz da gülmesi olsa

Bir diğeri

Hayli demdir düşüp ben bir sevdâya

Kul köle olmuşum bir meh-pâreye

Vermemiş böyle hüsn kimseye

Bilmem ki acep çok cilveli midir?

(285)

Nice defa beni görüp geçerdi

Bugün gözün benden yana çevirdi

Hüsnü şu cihânda gerçi bir idi

Añlayamadım ki şîveli midir?

Gaddâr cellat gibi çıktı karşıma

Merhamet etmedi şu genç yaşıma

Biñ cevr ü cefâlar eyledi baña

Bu kadar da bağrım delmeli midir?

Daha bir diğeri

Görünce beni geldi yâr yanıma

Safâlar bahşetti tatlı cânıma

Nâz u istiğnâlar eyledi ama

Neyleyim ki pek çok cilvelenmedi

Dedi baña dilber gayrı gam yeme

Sil gözüñüñ yaşın artık ağlama

Anıñ için ben de sürüp yüzüme

Beyâz mendilim hiç lekelenmedi

(286)

Dedim ben kuluñum seniñ sultânım

Uğruña koymuşum şu tatlı cânım

Görünce benim hâl-i perîşânım

‘Âşığı olduğuma şüphelenmedi

İşte böyle bu şehri delikanlılarıñ hepsi dahi soñ derece çizmeye mecbûrdur. Ancak ben bir şeye taaccüp eder idim. Yani merkûmlar, kızlarıñ bu derece çizmesine mübtelâ oldukları yerde ben kızlarıñ ayaklarına bakar idim ama çizmeye beñzer bir şey göremez idim.” dedi. Kız buna karşılık “Adam nemize lâzım şehriñer hâlleri. Bizim anlarıñ işine aklımız ermez. Kendi işimize bakalım. Sen benim nereme urulduñ?” dedi.

Delikanlı kelâma âgâz ile “Sen bir gün tarlada çift sürür iken kollarıñı sıvayup ve eline bir tâne kocaman sopa alup öküzleriñ başına urduğunu “Ve hoh ve hoh” diyerek anları sürdüğünü **(287)** görünce aklım başımdan gitti ve işte ol vakit saña gönül düşürdüm. Şimdi sen dahi baña nice urulduğunu söyle!” dedi.

Kız kelâma başlayup “Sen dahi bir gün yüksek bir dağ tepesinde kırmızı cepkeniñ kolları rüzgârdan sallanarak bacaklarını sıvamış, hırsından saçlarıñ dik dik olmuş, gözleriñ dışaru çıkmış ve elinde bir tâne tüfenk, tazı gibi soluyarak saña

arkadaşlık eden kocaman davar köpeği ile berâber bir kurduñ arkasından koştuğunu gördüğümde ne yalan söyleyeyim aşk u sevdâ damarlarıma kadar yayılıp kendimi gâib ettim.” dedi.

Ben merkûmeniñ böylece konuştuklarını işittiğimde fikrimde zâhir var ise insânlar birbirleriniñ ya öküz sürdüklerine veyâhût kurt (288) koğaladıklarına pek ziyâde mübtelâ olup gönül veriyorlar demiş idim. Soñra şehre gelüp ve ikâmet ettiğim sarâyda mûmâ-ileyhe Veçhigüzel’iñ odasına girerek merkûmeyi ve şehriñeriniñ mâ-beyninde vukû’ bulan hâlleri görünce şehriñeriniñ çektikleri sıkıntılara bedel zevk ü safâları dahi olduğunu añladım.

İşte ben bu veçhile ve Veçhigüzel’iñ odasına girüp merkûmeniñ cemâlini görünce hiç şüphesiz ben bir vakit köyde iken mekânımız olan daliñ üzerinde yuvamızıñ içinde arka üstüne yattığım yerde yapraklarıñ arasından nazar edüp gördüğüm on dört günlük ay zannettim.

Görmemiştim ben daha cihânda öyle parlaklık. Mevsim-i şitâda yağın karlarda görür idim öyle beyâzlık. Bakınca beni bir titremek aldı, o nasıl kanı kaynaklık. Ta’rifî mümkünsüz idi ondaki oynaklık. (289) giydiği bir beyâz tül şalvar olup, sevâyî entârisiniñ etekleri yerde sürünür idi. Eteklerde ise sırma saçaklar sallanır idi. Başında elmâstan yarım ay resminde bir çelen olup, siyâh kâküller beyâz yanaklara dökülmüş idi. Ala gözüñ üstünde hilâl kaş, beyâz gerdân üstünde siyâh beñler var idi. Boyu fidâna beñzer, dili bülbüle beñzer. Hem gâyetle cilvekâr idi. Bakışı câna safâ bahşeder. Söyleyişi nâr-ı aşka düş eder. İnce ve nâzik sesi, derde dermân bir bûsesi, beli gâyet ince, aşkı câna eğlence idi.

Hâlbuki merkûmeniñ güzelliği kendisini dâim-ül-evkât bir oda derûnunda mahpûs olmağa mecbûr etmiş olduğu için merkûme beni ekseri kendi odasında alıkoyup beni tutup severek ve tatlı tatlı ötüşümü dinleyerek eğlenir idi. Görüyor musuñ herkes bize hayvân der ama bak (290) biz bazı def’a ne eyüliklere nâil oluruz. Kim bilür nice delikanlılarıñ yalnız rüyâlarında görebildikleri, niceleriñ yalnız bir cemâlini görebilmek için hazîneler telef etmeğe râzı olup yine nâil olamadıkları, niceleriñ anıñ aşkıyla bab-ı mezâra doğru revân oldukları, niceleriñ âh u vâh ile bağrın deldikleri öyle bir bî-manend dilber kızınıñ avcunuñ içine basup durur idim. Niceleriñ mümkün olsa

sekiz on sâatlik mesâfede keskin dûr-bîn ile bakup bir def'a görebilmek istedikleri ol ala gözlerini merkûme benim gözlerime sürer idi. İhtimâldir Veçhigüzel kendisiniñ odasında mahpûsiyetiniñ sebebini beni kendisiniñ arzû ettiği bir delikanlı niyetine okşamış olsun. Ancak değil mi ki bu hâl ve hareketler benim üzerimde vukû' bulur idi.

Nice delikanlılar kendileriniñ aşk u alâkalarını sevdikleri kıza beyân edebilüp kızıñ hüsn (291) ü rızâsını tahsîl edebilmeğe muvaffak olurlar ise de aradaki olan engeller ve envâi güçlükler sebebine ikisi dahi ayru ayru kendi hânelerinde birbiriyle kalpten kalbe veyâhût nâmeler vâsîtâsıyla konuşurlar. Niyet olup da nâil olmamakla niyet olmayup da nâil olmak ikisi bir değil midir?

Veçhigüzel beni tutup nice def'a ol nâzik elleriniñ arasına sıkıştırıp yumuşak dizleriniñ üstüne oturtur idi.

Nice def'a yüzümü kendi yüzüne sürdüğü zamân usul ile ol kar gibi beyâz yanaklarından bûseler alur idim ve işte ben böylece insânlarıñ mâlik olmadıkları eyüliğe nâil olur idim. Vâkıâ nice adamlar bizi saçma ile urup öldürerek etimizi yerler ama ben dahi anlarıñ türlü hüner ve ustalık saçmalarıyla urup mâlik olmadıkları bir güzel kızıñ ülfet ü ünsiyetine nâil olur idim.

Gördün mü ki kuşlarıñ dahi ikbâllisi ikbâlsizi (292) olur imiş.

Nice kuşlar sabâhtan kalkup şems-i tâbânîñ rûy-ı zemîne tulû'nuñ vürûdunu tatlı terennüm ile herkese haber vererek nafakalarını aramak için etrâf u eknâfta dolaştıkları yerde oracıkta siper olmuş olan gaddâr avcılarını kendülerine doğrulttukları tüfengi göremeyerek apansız saçma ile urulup yere düşerler. Niceleri vâkıâ ölmezler ise de insânlardan sağ sağ tutulup ol ölümden dahi bed-ter⁷⁰ olan kafeslerde alel-ahir-ül-ömr mahpûsiyete duçâr olurlar. Ben ise Veçhigüzel gibi bir dilberiniñ beyâz ve nâzik elleri üzerinde ikâmet edüp nafakamı dahi bizzât anıñ ellerinden yer idim.

Bir eyyâm bu vech üzere geçtikten soñra Veçhigüzel odasına bir tâne ufacık fino köpeği alup anı dahi sever eğlenür idi.

Görüyor musuñ kuş karındaş, insânlarıñ hâlini. Nice çirkin kızlar evlenüp barklanarak nâil-i murâd (293) oldukları yerde böyle güzel kızlar ya olur olmaz adamı

⁷⁰ Bu kelime metinde “بدير” şeklinde yazılmıştır.

beğenmedikleri yâhût beğenseler dahi gönülleri beyân edemedikleri veyâhût beyân edebilseler dahi peder ü mâderleriniñ adem-i hoşniyeti sebebine hiçbir kimse ile akd-i izdivâç edemeyüp evde kalurlar. Ben saña bir şey söyleyim mi? Ben epeyce vakit insânlarıñ içinde düşüp kalktığım ecluden merkûmlarıñ bazı hâlleri hakkında aşırı teessüf eder idim.

Çünkü insânlar bizim gibi olmayup türlü i'tirâzlar sebebine nice eyüliklerden mahrûm kalurlar.

Her ne hâl ise bu mübâhese bir tarafa kalsun günlerden bir gün Veçhigüzel yine beni eline alup okşayarak sevdiği yerde apansız pencereden içerüye diğer bir kuş girüp Veçhigüzel'in dizine oturdu ve merkûma insân lisânı ile şu kelâmları söyledi.

“Sultânım bendeñizi, Çerkez beyiniñ evlâdı nezdiñize gönderdi. Merkûm beyzâde siziñ cihânda (294) bî-manend güzelliğinizin vasfını işitmiş olup, nâr-ı aşk u iştiyâkıñız ile leyl ü nehâr sûzân olarak ve zâtıñıza takdîm edeceği aşk u alâka arzûhâlini sultânımıñ yedine vâsıl ettirmeyen nice biñ engeller sebebine diğer bir tarîk ile ifâde-i merâm edemeyüp bu husûs için hassaten baña insân lisânını meşk ettirüp huzûrunuza irsâl eyledi ve size olan aşk u alâkasını şu beyitler ile zâtıñıza ifâde etmekliğimi baña tembîh eyledi.”

(Beyit)

Duyup vasfıñı verdim gönlümü sen sultânıma

Rahmet nâle-i efgânıma, hâl-i perîşânıma

Hâlimi arz ettim kuşuñ ağızıyla sen cânânıma

İnsafsız olmaz ‘âşıkânına çünkü her güzel

Şân u şöretiñ eyledi saña kulunu mecbûr

İnâyet eyle arzûhâlimi gel kabûl buyur (295)

Deme ki nice güzeller vardır benden de meşhûr

Kime düşer ise ‘âşığın gönlü odur eñ güzel

Düştü bu gönül nice zamândır âh u feryâda

Hasretiñle yandı bu cismim yetiş imdâda

Gerçi nice biñ dilber vardır bütün dünyâda

Hiç biri saña emsâl değıldir ey Veçhigüzel

Veçhigüzel bu kelâmları işitince evvel emirde hayli düşünceye vardı. Kim bilür acabâ fikrinden neler geçti. Fakat ben burada mezkûr kuş ile haber yollayan şehri delikanlınıñ ifâde-i merâm etmesindeki kullandığı ta’birâtlara taaccüp eder idim. Görüyor musuñ bu şehriilerin ta’birâtı köylüleriniñ ta’birâtından ne kadar farklıdır vâkıâ ikisiniñ dahi maksadı birdir ama şehriiler köylüler gibi maddeyi açıktan açığa söylemeyüp çok türlü dolaştırıyorlar. Añlatmak istedikleri lakırdınıñ üzerine türlü (296) zarif perdeler çekiyorlar ve türlü ilâveler ve tenzilâtlar ediyorlar.

İşte Veçhigüzel kuşuñ kelâmları üzerine tefekküre daldığı yerde benim fikrimden dahi bu mütâlaalar geçmekte idi.

Bu arada Veçhigüzel mezkûr kuşa hitâben “Pek eyü kuşum beyzâdeniñ siziñ yediñiz ile baña irsâl eylediği arzûhâliñ kabûl olunduğunuñ müjdesini merkûma i’tâ edesiniz. Vâkıâ ben dahi merkûmeniñ ifâde-i hâline bir cevâb vermeği murâd eder isem de mezkûr cevâb-nâmeyi şimdi seniñ vâsitâñ ile irsâl etmeyüp diğeri birisiniñ vâsitâsıyla yakın vakitte yani bir seneye kadar kendisine teblîğ ederim. Böylece selam söyleyiñ.” dedi. Kuş bu lakırdıyı işitince temennâ edüp memnûniyet ve meserret-i fevkalâde ile uçtu gitti.

Bu vukûâtıñ üzerine Veçhigüzel beni bir hâceniñ (297) yanına verüp bir seneye kadar insân lisânını öğretmesini tembîh eyledi. Müddet-i mezkûrda epeyce zahmet çektikten soñra mezkûr lisânıñ kâmilten tahsiline muvaffak oldum. Şimdiye değin her ne kadar insânlarıñ birbiriyle konuştuklarını işidüp añlar idim ise de söyleyemez idim.

Şimdi ise lisânlarınca söyleyerek âdetâ insân gibi bir şey oldum ve fikrimde Veçhigüzel'in kendi sevgiliyle konuşabilmesi sâyesinde bir lisân öğrendim der idim. Meğer daha insânlar ile düşüp kalktıkça çok şey öğrenecek imişim. Vâkıâ birbirine gönül düşürmüş olan iki sevgililerin mâ-beyninde aşk u alâkalarını yekdiğerine beyân etmeğe vâsitâ olmak insânlar indinde pek makbûl bir şey değil imiş ama ben bir kuş olduğum için bu husûs hakkında fütûr getirmez idim hem sâniyâ ne yaparsın başa gelen çekilür.

İşte böylece insân lisânını tahsîl edüp andan soñra dahi artık Veçhigüzel ile (298) konuşmağa başladım. İnsânların efkâr u zu'munca ne tâli'li kuş imişim ki nice delikanlıların yalnız bir yüzünü görebilmek için deli dîvâne oldukları Veçhigüzel ile rû-be-rû görüşür ve konuşur idim. Fakat ne çâre ki bu husûs benim hakkımda menfaatli bir şey değil idi. Vâkıâ Veçhigüzel beni altun bilezikli pamuk gibi yumuşak kollarına bastırarak yüzünü yüzüme ve gözünü gözüme sürür idiyse de benim cüdâ düştüğüm bî-çâre mâderimiñ kolları baña andan biñ kat ziyâde eyü idi. İkâmet ettiğim odanıñ dört divârları altun yaldızlı, pencereleri gümüş çerçübeli, perdeleri sırma saçaklı, sedirleri kuş tüğüyle döşeli, yastıkları envâi renkte ipekli idi ise de benim anamıñ kuru otlardan mürekkep olarak yapmış olduğu yuvamız benim hakkıma biñ kat ziyâde eyü idi. İşte dünyânıñ böyle acâyip hâlleri vardır. Ben (299) ol vakit fikrimden nice delikanlılar şimdi benim şu hâlime arzû çekiyorlar. Ben ise hâlimden asla hoşnut değilim der idim. Vâkıâ dünyâda eyülük bulunabilür fakat herkes kendü arzû ettiği ve kadr u kıymetini tanıdığı eyülüğü bulamaz. Ve anı bulanlar ise asla kadr u kıymetini tanımayanlardır. Bilmem ki dünyâda pek nâdir olarak bir eyülük ile eyülüğün mekâdirini tanıyanıñ birbirlerine tesâdüf etmesi vukû' bulur mu? Burası benim nezdimde meçhûl olduktan mâ-adâ insânların âkil geçinenlerine bile na-ma'lûmdur. Bak benim akılsızlığıma ki ben bir kuş olduğum hâlde asla ucu bucağı bulunmaz bahr-ı ummân-ı tefekkürüñ derinine dalmak istiyorum. Neme lâzım benim böyle mütâlaa. Ben Veçhigüzel'ime bakayım. Veçhigüzel birgün oda kapusını sıkıca kapayarak ve dışarıdan dahi bir kimseniñ diñlemesi ihtimâlından beri olmak için yavaşça söyleyerek baña hitâben "Baksaña a kuşum sen her ne kadar bu ana değin (300) insânların hâl u esrârına vâkıf olur idiñ. Ama insân lisânını bilmediğini için benim bir sırrımı âleme ifşâ eder deyu şimdiye kadar seniñ hakkında şüphe ve vesvese etmez idim. Fakat şimdi mademki insân lisânını öğrendiñ. Bundan böyle senden gâyetle sır saklayıcılık matlûb ederim. Bâ-husûs ki

şimdi bir kızın esrârına vâkîf olacaksın ve al-el-husûs bir köylü kızının olmayup şehri kızının ve şehri fukarâ kızının olmayup zengin ve kibâr kızının esrârına vâkîf olacaksın ve o dahi diğeri bir madde hakkındaki esrârına olmayup... âh... nasıl söyleyem... nice kalbimi beyân etmeliyim...

Görüyor musun sen bir kuş iken bile bu babta saña kalbimin kapılarını küşâd etmek için ne türlü azâp ve endişeye giriftâr oluyorum. Ancak neyleyim ki herhâlde küşâd etmeğe dahi mecbûrum. Zîrâ saña hassaten insân lisânını o husûsa hizmet etmek (301) için öğrettim. Yani demek isterim ki benim gibi zengin ve kibâr kızın... aşk... alâka...

Oh, hamdolsun dedim de kurtuldum. Bu ne dağlar kadar büyük bir kelime imiş ki dehânımdan çıkarıncaya kadar bunca meşakkate duçâr olup kan terlere battım. İşte aîladın ya artık... aşk u alâka... babındaki esrârıma vâkîf olacaksın

Der-hatır ediyor musun kuşum geçen sene bu vakitler şu pencereden içerüye bir kuş girüp baña birkaç kelâm söyledi idi. İşte o kuş baña ‘âşık olmuş bir delikanlı tarafından gelüp merkûmun hakkında vukû’ bulan aşk u alâkasını baña beyân eylemiş idi. İnsânın tabiatının iktizâsınca eğer bir delikanlı bir kıza ve bilmukâbele kız dahi merkûm delikanlıya gönül verir ise birbirlerine bab-ı kalplerini küşâd etmek evvel emirde delikanlılara âit bir husûstur. Nasıl ise insânlar indinde (302) böyle âdet olmuştur. İşte baña ‘âşık olan delikanlı dahi mezkûr kuşun vâsîtâsıyla hâlini baña ifâde eylemiş idi.

Bâlâda muharrer olduğı veçhile biz kız olduğumuz münâsebetle bize gönül verenler pek çok olup nice delikanlılar bize olan meyl ü muhabbetlerini türlü türlü tarzlar ve nişâneler ile beyân ederler ve el’an baña dahi bu ana kadar nice delikanlılar aşk u iştiyâklarını beyân etmişler idi ise de ben onların hiçbirisine bilmukâbele gönül vermemiş idim. Lâkin geçen sene o kuşun vâsîtâsıyla haber yollayan delikanlıya... âh... nereden geldi bu sevdâ benim başıma... Âh o nev-civâna gönlümü verdim ve bir seneden berü bu ateş-i aşk derûnumda mahpûs olup ciğeri yakup kül etmektedir.” dedi.

Ben o vakit merkûmeye hitâben “Pek eyü a sultânım ama seniñ kendü takrîriñ mûcibince saña aşık olan ol kadar delikanlılarıñ hiç birisine gönül vermeyüp de **(303)** merkûm delikanlıya niçün bu derece gönül düşürdüñ?” dedim.

Veçhigüzel bu sözüme hitâben nim gülerek diğher her husûsta vakı olduğu misillü “Alâka babında dahi insân kendüsine hem-ahlâk olan kimseyi sever. İnsânlar mâ-beynlerinde bir âdet vardır ki bir kızı alacak olan bir delikanlı almazdan evvel bir def’a o kızı görür de beğenür ise alur. Nice def’a vukû’ bulur ki bir delikanlı güzellikte meşhûr kızları bırakup çirkini beğenür. İşte bu husûsuñ sebebi merkûmânîñ ahlâklarınıñ birbirlerine o yakınlığıdır.

Nice delikanlılarıñ peder ü mâderleri kız karındaş ve akrabaları ve ihibbâ ve taallukâtları bu husûs için ziyâdesiyle teessüf edüp niçün bizim evlâdımız öyle bir güzellikte bî-emsâl ve dilberlikte bî-manend, hüsn-dârlıkta bî-akran, cilvekârlıkta nâdir-ül-cihân, sâhib-i servet u variyet bir kızı **(304)** bırakup da gidüp öyle bir çirkin ve hem soñ derecede fukarâ kızıña gönül verdi deyu âh u figân ederler. Niceleri merkûm delikanlınıñ peder ü mâderini cüz’i müteselli kılmak emel ü efkârıyla “Cânım evlâdınıñ ne kabâhati var. Tâife-i zükûru büyüleyen kızdır. O kızı sen görüyor musuñ kendüsi çirkindir ama diğheriniñ gönlünü kendüye celp etmek babında ne derece usta ve mâhiredir. Bir yandan kendüsi bir yandan vâlidesi neler yapmadılar evlâdınıñ gönlünü kendülerine akıttılar. Zavallı çocuğuş fikrini bulandırdılar, zihnini şaşkırdılar, serseme döndürdüler ve encâm-ı hâl başına bu belâyı getürdiler.” derler. O ise “O ahlâk yakınlığını görüyor musuñ işte güzel de odur, cilvekâr da odur, boyu da odur, kanmak da odur. Ahlâk böyle bir mıknatıstır ki kendüsine o yakın olan ahlâkı kalbiñ eñ derinlerinden zorlu bir kuvvet ile kendine **(305)** çeker. Ahlâk öyle bir seldir ki anı ne cebr bendi zaptedebilür ne dağlar, taşlar. Nice delikanlılar bir mahalde âdetâ bir güzel kıza tesâdüf edüp merkûmeniñ hakkında kalplerinde aşırı bir ateş-i aşk u iştiyâk hissettiklerinden kendüleri dahi taaccüp ederek fikirlerinden “Cânım bu nedir bendeki vukû’ bulan acâyip hâl? Ben nice dilber kızlar ile ülfet ü ünsiyet ettiğim, oturup kalktığım, hatta nice def’a aşk u alâkaya dâir mübâheseler giriştiğim ve ol münâsebet ile gizlü gizlü cilveler dahi ettiğim var idi ama hiç birisi bu kız kadar baña te’sîr etmez idi.” deyu taaccüp ederler.” dedi.

Ben Veçhigüzel'e "Sultânım, cesâretimi ma'zûr buyurun. İhtimâldir ki ben bir kuş olduğum münâsebetle bu gibi şeylere aklım ermesün ancak siz el'an yüzünü görüp tanımadığınız bir delikanlının ne ahlâkta olduğuna nice vâkıf olabildiğiniz?" dedim. Cânım (306) bilmem bu Veçhigüzel'in zâten tabiatı mı böyle idi yoksa ettiğimiz lakırdıların iktizâsından mı idi? Bu babta kendüsine bir şey suâl ettiğim hâlde dâimâ evvel emirde gülerak lakırdıya bed'an eder idi. Nasıl ki bu def'a dahi yine nim gülerak cevâba âgâz ile "Alâka denilen şey aynı güneşe beñzerdir ki cins-i beşeriñ hepsiniñ üzerine tulû eder ve nasıl ki güneşi beyâz bir nesne üzerine durduğı hâlde beyâzlığını ve siyah bir nesne üzerine durduğı hâlde siyâhlığını artırırsa alâka dahi her fertte kendüsiniñ hâmil bulunduğı tabiatının icrâlarını artırıp aña göre nişâneler husûle getirir.

Nice delikanlılar mübtelâ oldukları alâkalarını kendü ma'sûkalarına kör sarhoş olup ma'sûkalarının kapusiniñ önünde yuvarlanarak bağırıp çağırarak beyân ederler.

Nice delikanlılar bizzât kendü ma'sûklarını (307) bulup rû-be-rû ifâde-i hâl ederek anlaturlar niceleri daha kibârlık ile yaldızlı kâğıtlar ile nâmeler yazarak anlaturlar.

Görüyor musuñ ki alâka denilen şey bir pırlanta misillü ne kadar iç içe kutular içinde mahfûz olur ise ol kadar makbûl ve kıymetli oluverir.

Ben şimdiye kadar hüsn-i tâli'im iktizâsınca kibâr meşrepli bir 'âşika mübtelâ olmuş olduğum için nice delikanlıdan kendü sevgililerine türlü taltîf ve nezâket üzere yazılmış olan nâmeleri okuduğumda alâka beyân etmeniñ eñ kibâr tariki mezkûr tarîktir deyu i'tikâd eder idim. Nasıl ki umuma dahi öyle i'tikâd olunur ancak merkûm delikanlı bak ne derecelerde ahlâk-ı hamîde ile muttasıf imiş ki bu ana kadar asla düşünülmedik bir tedbîr düşünüp alâkasını baña beyân eylemiş." dedi.

Ben Veçhigüzel'e kendüsine haber getiren kuş (308) ile kendüsi dahi merkûm delikanlıya murâd u maksûdunu beyân etmeyüp ayruca baña insân lisânını öğretmek zahmetini ihtiyâr eylediğiniñ sebebini suâl ettiğimde Veçhigüzel başını nim sallayarak "Hey kuşum hey sen 'âşık u ma'sûklar hakkında ağyârdan vukû' bulan hiyel ve desîsekârlıkları bilür misiñ şu cihânda hiçbir kimse birbirlerinden cüdâ düşmüş olan iki hasret-keşleriñ birbirlerine kavuşmalarına himmet ü muâvenet etmeklikten mâ-adâ

anlarıñ mâ-beynine dâim-ül-evkât nifâk ve şikâk bırakmağa anlarıñ yüzlerini birbirlerine göstermemeğe ve kâbil olabildiği kadar birbirlerinden uzaklandırmağa ve eğer ellerinden gelse asla kavuşturmamağa sa'y u gayret ederler.

‘Âşık ma’şûkluk ne derece tatlı ve herkesiñ eşedd-i iştiyâk üzere arzû ettiği şeydir ki şu küre-yi arzda sâkin olan adamlarıñ kaffesi dahi sabâhtan akşama kadar biñ türlü azab u meşakkat (309) çekerek, dağlar aşup denizler geçerek, envâi felâketlere göğüs vererek, türlü kaza ve belâlara uğrayarak, nice adûlarıñ kılıcından kurtularak, nice hırsızlarıñ hilesinden sakınarak, nice iftirâlara tesâdüf edilerek, nice kavga ve muâzıralar ederek, nice tedbîr ü hünerler düşünerek, dövüp dövülerek, yorulup terleyerek, para kazandıkları yerde zenginleriñ yalnız bir lakırdısını edüp geçirirler bir gâyetle cesîm ahz u i'tâyâ giren, nice biñ mükemmel sarâylar, köşkler inşâ ettiren, postalar ile hazîneleri taşınan ve deryâlarda gemileri gezen bir tüccarıñ lakırdısı açıldıkta kimisi kime ne diyelim anıñ mutasarrıf olduğu variyet kendü aklınıñ meyvesidir. Bizim de çektiğimiz zarûret kendü akılsızlığımızıñ belâsıdır.” der ve kimisi Hüdâ'nıñ ihsânına akıl ermez. Variyeti akla göre tevzî' etmez. Benim ikbâlîm baña hiç yardım etmez. Ne ister iseñiz söyleyin baña söz kâr etmez. Kader-i mukadderden ilerü (310) yol gitmez.” der. Ama ‘âşık ma’şûk hakkında lakırdı açıldıkta herkes elindeki işi bırakup ve soñ derece pür dikkat ve araştırmacılık ile merkûmlar her kim ise ta kadîmden berü nasıl olup da birbirlerine âşinâ olduklarını ‘âşık ma’şûkluğun dikenli yolu üzerinde ne belâlara ve kazalara uğradıklarını veyâhût ne kadar zevk ü safâ sürebildiklerini kaffesi de yerli yerince birbirlerine sıra vermeyerek ve ağızlarıñın suyu akarak naklederler. Herkesiñ gece ve gündüz çalıştıkları, mahrûmiyetleri için acı acı teşekkiler ettikleri, nâiliyeti için âh ve vâh ettikleri, mutasarrıf olabilmek için ekseri karındaş karındaşıñ bile cânına kastettikleri sarraflarıñ önündeki altunlar iken herkes anlara hiç nazar etmeyüp sevgilisini yanına alup giden bir ma’şûka nazar ederler. Hadsiz hesâbsız variyet sâhibi bir zengin adam sokaktan geçer iken yerlerinden kımıldamayan kızlar, filânca kız kendü ‘âşığıñı yanına almış (311) gidiyor denildiği hâlde gergef işleyen kızlar gergefi, dikiş diken kızlar iğnesini, çorap ören kızlar şişini, oda süpüren kızlar elinden süpürgesini fırtattıkları gibi sür'atle koşup pencerelerden başlarını dışarı çıkararak, gözlerini açarak ve her bir hareketlerine gâyetle dikkat ederek nazar ederler. Merkûmlar gözlerinden gâib olduktan soñra dahi yine yakalarını bırakmayup pencereden pencereye birbirlerine “Eyü dikkat edebildiñiz mi ne kumaşta ve ne biçimde

elbise giymişler idi. Parmaklarında yüzük var mıydı? Yüzükler elmâs mı idi?” ve bâ-husûs “Ne lakırdı ediyorlar idi anlayabildiñiz mi?” deyu suâl ederler. ‘Âşık ma’şûklar yoldan geçer iken iki yüz okka yüküñ ağırlığı altında ezilen bir hamal bile boynunu güç belâ çevirerek hasret-keş bir bakış ile anlara nazar eder ve eğer bir adam kendü yüküñ üzerine bir dirhem ağırlığında bir şey ilave edecek olsa merkûma benim yükümüñ (312) ağırlığı zâten baña yetiyor.” deyu patırtı edüp dünyâyı alt üst ettiği yerde merkûmân ‘âşık ma’şûklar kendüsiniñ o hâlinde üzerine dahi binseler yine bir şey söylemez.

‘Âşık ma’şûkların herkesiñ gözüne ne mertebede göründüklerini şimdi biraz añladın mı? Kuşum, sen bundan mukaddem siziñ köyüñüzde iken ekseri bir düğün olduğunda o münâsebetle düğün evine tecemmü’ eden galebeliği, kapınıñ önünde biriken halkı, kapulardan ve pencerelerden bakışan kızları ve kadınları, güleşen pehlivânları, koşuşan atları, çalınan davulları gördüğüñ hâlde fikriñde “Acabâ bu gün insânlarıñ bu mahalde ne işleri var?” der idin. Belki şimdi sebebini añladın mı? Velâkin şimdi seniñ bu şehristanda ol babta göreceğiñ münazaralar daha şedîd ve daha tuhaf derler. Siziñ köyüñüzde olan kızlar ve delikanlılar zâten bir efkâra zâhib olmayarak dahi ‘âşık (313) ma’şûkluk babında o derece meyl ü iştiyâk hissederler ise şehriñ ne hâlde giriftâr olacakları ta’rîften müstağñidir.

Ve eğer aşk u alâka sebebiyle kendü cânına kastedüp boğazına ip takarak kendülerini asanlar, kuyuya ve deñize atanlar, deli dîvâne olanlar işittiler ise ekseri şehriñdendir. Eşedd-i iştiyâk ile arzû olunan şeye beñzer olan şeyleri gerçek zannetmek insâna tabiidir. İşte bu kabilden olarak bu şehristandaki delikanlılar ekseri, zokakta gider iken yüksek, bir eviñ penceresinden zokağa bakan bir kız görürler. Merkûme tesâdüf ile ol delikanlıya dahi bakmış bulunur ve ey artık o delikanlıniñ hâline. Gece sabâha kadar gözüne uyku girmeyüp bî-çâre fikrinden kızınıñ bu bakışına türlü ma’nâlar verir. O aldaticı alâka bu tesâdüften neşet eden bir başka ne güzel ma’nâlar verir. (314) Öyle ki merkûme kız kendüsine her hâlde bir nazar-ı aşk u muhabbet ile nazar etmiş olduğu hakkına asla vesvese etmeyerek sabâh oldukça koşarak merkûme kızınıñ kapusından geçüp pencereye nazar eder ise de kızı o pencerede göremez. ma’lûm ya daha vakit erkendir. Kız yatağında hırıl hırıl uyuyarak yatıyor ama aşk u sevdâ avkâtınıñ bu husûsa verdiği ma’nâlara bak şimdi. Delikanlı fikrinde “Hâ añladım bu kız gâyetle kurnaz bir kız olmuş olduğu için baña olan meyl ü muhabbetini

beyân etmek istemeyüp açıktan pencereniñ önünde oturmayup gâlibâ perdeniñ arkasından gizlenüp baña bakıyor olmalı. Öyle ya kızlar bizim gibi değildir. Anlar hem sevelim ve hem sevdiğimizi beyân etmeyelim de gezerler.” deyüp gider iken dâimâ dönüp arkasına bakar.

Tesâdüf bu ya o arada pencereniñ önünden bir kedi atlayup hem pencereniñ önünden bir nesneniñ **(315)** sür’atle geçtiği görünür ve hem pencereniñ perdesi kımıldanır. Delikanlı mademki evden iyice uzaklanmış olur. Perdeniñ bu kımıldanışını gördüğü vakit fikrinde “Ha işte bildiğim gibi çıktı ya akşam hâneme avdet ettiğimde olmazsa bir def’a merkûmeniñ hânesine uğrayım.” der.

Akşam olup eve gittiğinde kızın kapısının önünden geçer iken filhakîka kız pencereniñ önünde oturmuş ise de kendüsine mâl-i hülyâ ile alâka eden bir delikanlı bulunabileceğinden asla haberdâr olmayarak fakat tesâdüf ile yüzüne konmuş olan bir sineği koğalıyor olur.

Bu vukûâtın üzerine delikanlıniñ Behçet-i meserreti soñ dereceye varup fikrinde her ne kadar korkak ve vesveseli bir adam olmuş olduğum cihetle bir kızın baña olan işâretleri sahîh olup olmadığı hakkına bazen cüz’i şüphe ediyor isem de merkûmeniñ **(316)** bu şimdiki işâreti kalbimden artık her vesveseyi def’ etmeğe kâfidir. Hatta bundan böyle bu husûs hakkına cüz’i bir şüphe dahi etmek âdetâ dîvâneliktir. Bak merkûme dahi benim aşk u hasretimle ne derece sûzân olmaktadır ki içerüye girdiğim hâlde peder ü mâderiniñ huzûrunda kalbimize tulû’ eden alâka meydâna çıkmasun içün bu gün gelmeyüp diğerk bir gün teşrîf etmemi el ile işâret ediyor.” der.

Ol gün akşam hânesine avdet ettiğinde sevincinden taâm dahi etmeğe iştiyhâsı kaçar. Görüyor musuñ (Sinek adamın iştiyhâsını kaçırıyor) derler ise yalan mıdır Allah verdi de merkûm delikanlı ertesi günü erken dahi kızın kapısının önünden geçtiği yerde kızın yüzüne sinek konmuşıdı. Zîrâ ol vakit bî-çâre delikanlı hayâli aşk u alâkadan evvel açlıktan ölecektir. **(317)** Peder ü mâderi merkûma taâm etmediğiniñ sebebini suâl ettiklerinde delikanlı gâyetle esef-i ibrâz ederek “Bilir misiñiz bir adamın bir derin düşüncesi olduğu hâlde yemek yemeğe iştiyhâsı olmaz.” deyu cevâb verir. Vâlidesi “Oğlum, derdiñ nedir? Eğer ahz u i’tâca bir zarar ve ziyâna uğradıñ ise bu derede keder etme. Mevlâ kerîmdir. Bu gün gâib eder iseñ yarın da kazanırsıñ.” der. Delikanlı “Hayır

vâlide, kâşki ahz u i'tâca bir ziyânım olmuş olaydı bu kadar dert etmez idim. Düşmenim dahi benim gibi bir alâka pençesine duçar olmasın.” der. Vâlidesi “Oğlum anıñ dahi çâresi bulunur. Kangı kıza alâka etmiş iseñ söyle saña alıvereyim.” dedikte delikanlı nim tebessüm ile vâlidesine hitâben “Neler söylüyorsuñ, o seniñ dediğün olur ama ben bir kıza alâka etmiş olur isem merkûmeyi baña almañız için size **(318)** hâlimi ifâde ederim hâlbuki benim ahvâlîm böyle olmayup kız baña alâka etmiştir.”

Vâlidesi tekrâr oğluna hitâben “Oğlum sakın yañlılık olmasuñ. Zîrâ bu gibi husûslarda pek çok yañlılık vukû' bulur. Bâhusûs ki zamâne kızları bazı şaşkın delikanlılarıñ aşkını ellerine âlet edüp anları istihzâ ederler. Seniñ kız dediğün delikanlı gibi olmayup bir sâniyenin içinde muâmelâtını birkaç def'a tebdîl eder. Anlarıñ ülfet ü vuslatına nâil olmadıkça işâretlerine ve gösterdikleri mehâbet nişânelerine emniyet-i kâmile câiz değildir.” dediğinde delikanlı hırslanarak “Sen beni dîvâne mi zannediyorsun vâlide. Ben pek eyü bilmediğim şeye itikât eder miyim?” der.

Görüyor musuñ aşk u alâka insâna ne mâl-i hülyâlar kurdurup kediyi kız zannettiriyor. Ben bu maddeler hakkına saña cüz'i ma'lûmât verdiğimden **(319)** maksat budur ki bu alâka husûsu cins-i beşeriñ en ziyâde iştiyâk-ı şedîd üzere arzû ettiği bir madde olmuş idüğü için hâliyle düşmenleri ve hasetçileri dahi çoktur. Ben dahi şimdiye kadar râhat-ı bâl üzere sürûr ve saâdet limanında oturuyordum ama geçen sene ol kuş pencereden içerüye girdiği günden yed ile sevdâ sefinesine râkibâ bahr-ı muhabbete düştüm bu vücûduñ sefinesi bilirim bundan böyle nice dalgalara ve fırtınalara tesâdüf edecektir. Ancak çe fâide ki bu deñizde geşt ü güzâr etmek dahi cins-i beşeriñ en ziyâde arzû ettiği bir zevk u safâdır. Bu zevk ü muhabbet ise envâi güçlükler ve muhâtaralar arasında daha ziyâde tatlıdır. Ey kuşum ben yârime güvenirim. Eğer sen dahi bu babta sadâkat üzere hizmet edecek olur iseñ hiçbir dalga ve fırtınadan korkmam. Sen şimdi **(320)** şuradan sür'atle uçarak gidüp Çerkez beyiniñ oğlunu her nerede ise bulasın ve madem ki merkûmuñ baña sâdik olduğundan mâ-adâ âlim ve ma'lûmâtlı bir kimse olduğunu dahi isterim. Anıñ için merkûmuñ ne mertebede âlim olduğunu dahi tecrübe etmek için saña şimdi birkaç beyit söylerim. Sen gidüp merkûmu bulduğunda hiç başka bir şey söylemeyerek aña şu kelâmları söyleyesin.” deyu Veçhigüzel şu beyitleri söyledi.

(Bilmece)

Yazılmamış mektûbu okudum söyleterek

Çünkü murâd etmişsin şu vuslatıma ermek

Koşma arkadaş evvel emrime muntazır ol

Ayak altında baş ol, her cefâya hazır ol (321)

Ben hayli dağlar aşarak Çerkezistan'a gidüp Çerkez beyiniñ konağını suâl ederek buldum ve sarâyıñ pencereleriniñ etrâfında uçarak dolaşmakta iken o bir sene mukaddem Veçhigüzel'e gelen kuşa rast geldim. Mezkûr kuşu ben her ne kadar tanıdım ise de o beni tanıyamadı. Ancak insânlar beni tutarlar havf u mülâhazasıyla mezkûr sarâyıñ içine girmek istemeyerek mezkûr kuşa beyzâdeniñ kangı odada ikâmet ettiğini kuş diliyle suâl ettim.

Kuş merkûmu niçün aradığımı baña suâl ettiğinde sebebini beyân ettiğim sırada ol vakit kuş beni tanıdı ve bir azîm sürûr ile beni alup sarâyıñ has bağçesine götürdü. Çünkü beyzâde ol hengâmda mezkûr bağçede imiş.

Ben mezkûr bağçeyi gördüm ise güzelliğine hayrân olup bizim eski vatanımız hatırıma düştü (322) ve insânlarıñ kendi eğlenceleri için devâm edüp yetiştirdikleri nice biñ nâdide fidânlar ve çiçekler bizim zevkimizi dahi mûcip olduğunun üzerine bir eyyâm tefekküre daldım. Bağçeniñ içine dâhil oldukta kuş arkadaşım beni içerü alup beyzâdeniñ altında oturduğu ağacıñ üzerine götürdü. Mezkûr bağçe gâyetle vâsi' olup dört tarafı muhkem kale divârlarıyla ihâta olunmuş idi. Her tarafta bî-hadd ve bî-pâyân ağaçlar irili ufaklı fidânlar, envâi renkte ve hoş-bu şükûfeler dikilmiş idi. Bağçeniñ bazı mahallerinde ufacık ırmaklar dönerek dolaşarak bir tatlı çağlamakla cereyân etmekte ırmaklarıñ bazı yerlerinde güyâ sularıñ kendi menba-ı asliyelerine avdet etmeğe arzûları var gibi akıntı peydâ edüp gerüye dönmekte idiler. Nice meyveli ağaçlar kendi meyvelerini zapt edebilmeğe kudretleri kalmayup çoğunu yere dökmüş idiler ve niceleri dahi kendülerine urulan (323) destekleriñ sâyesinde güç ile zaptına muktedir olabiliyor idi. Nice eflâke ser çekmiş meyvesiz ağaçlarıñ yaprakları arasında bülbül karındaşlarım hûb âvâz ile terennüm ederler idi. Alel-husûs beyzâdeniñ oturduğu mahal ufacık fidânlar ile memlû olup çâr etrâfında kış ve yaz solmaz türlü çiçekler ile müzeyyen idi. Nakl çiçekleri çemenzârların arasında saçılmış ve gül ile sünbül nergiz ile reyhân

zanbak ile karanfil, kendi güzel renklerini birbirlerine karıştırmışlar idi. Beyzâdeniñ yanındaki fidâna ise mâvi ve sarı, pembe, mor ve kırmızı renkte çadır çiçekleri sarılmış idi.

Beyzâdeniñ kuşu şu güzel manzarayı baña göstererek “Şu seyrânı görüyor musuñ? Bu bî-nazir bağçeniñ içinde şu ta’rîfi bî-mümkün dil-güşâ mahalde yan gelüp oturan bir beyzâdeniñ artık dünyâda bir gam u kasâveti (324) olmalı mıdır? (Güle sensiz bakamam hâr gelür hatırıma) fehvâsınca ne eylemeğe bizim beyzâdeniñ efkâr-ı garîbânesi endîşe-yi gumûm u kasâvetini mâlik olduğu devlet ve servet ve ne de şöyle bir mahal-i mâdend-i cennet def’ edebilüp cüz’i ferâhati bile mûcib olamazlar. Çünkü nasıl seniñ dahi ihtimâl ki ma’lûmuñdur. Merkûm beyzâde seniñ hanımınıñ dilberliğiniñ vasfını işitmiş ve aña kemâl derecede muhabbet ve alâka etmiş olduğundan geçen sene beni merkûmeniñ nezdine gönderüp alâkasını beyân eylediğinde hanım beyzâdeniñ ricâsınıñ cevâbını bir seneden soñra vermekliğı vaad ettiği ve şimdi ise seneyi beş on gün geçtiğı için beyzâde her gün akşam oldukta baña “Nasıl kuşum bir gelen giden var mıdır?” deyu suâl eder idi. Gâlibâ bu insânlar kendü ve sevgilileri hakkında dâim-ül-evkât kuşlardan suâl ediyorlar. Ben hiçbir gelen giden olmadığını maatteessüf beyân eder isem dahi bir gün bu husûs gâyetle merâkımı bâis olup (325) mîr-i mûmâ-ileyhe hitâben “Cânım bey efendi madem ki merkûme kızıdan bu ana değin bir haber zuhûr etmediğı hakkına bu derece telâş ve endîşe ediyorsun. Ben bir def’a dahi çabucak merkûmeniñ nezdine gidüp vaadiniñ icrâsında bulunmadığınıñ sebebini kendüsine suâl edeyim.” dedim. Baña cevâben “Hayır kuşum sakın ha gittiğine asla kâil ve râzı değilim. Çünkü kâmil ü kibâr-meşrep olan öyle bir nâzenine ikide bir de beyân-ı alâka sadedinde izhâr acele etmek ve bu sûretle tab’-ı nâziklerini rencide eylemek mücerret ol, sâhib-i hüsn-i cihân-sûzıñ hakkında ber-karâr olan aşkımiñ nakıslığına ve belki vuslat-ı ıyd-ı müvâseletinin bir kadem ikdâm-ı muvaffakiyetine çâre-cûy-ı isti’câl u telâşe eylemek dahi mahazâ sabırsızlığıma ma’nâ vermesini bâdi olur. Çünkü ben o şüh-ı cihân ve gül-i handânıma olan aşk u muhabbeti bir kere arz ve eş’âr ve ahvâl-i perîşânımı ol rûh-ı revânıma izhâr eyledim. Eğerçi kabûl etmeğe himmet buyururlar ise (326) fermân kendüleriniñ olup tasdîke hâcet messetmez. Yok eğer kabûl etmeyecekler ise yine fermân kendülerinindir. Binâen aleyh ben ol serv-i revânımıñ râh- aşkında cân u başımı fedâyâ kemerbeste-yi müheyyâ olduğumdan işte ol hâl saâdet-i meale muntazırım ve hatta olabilürki hâl-i garîbanemi mükerreren ifâdesiyle belki sevdiğimiñ

tekdîrini dahi üzerime da'vet ederim gibi kelâm-ı suziş-i emcâmla ciğerime bir ateş ciğersiz bıraktı.

Hâlbuki merkûme kızdaki bir haber zuhûr etmedikçe beyzâde aşurı elem ü endîşeler deryâsına dalup gündüz nafakadan gece uykudan kesilüp ve hiçbir mahalde gönlünü eyleyemeyerek öte beri serseri dolaşmakta iken birkaç gün mukaddem fal bakıcının birisine tesâdüf ederek merkûma kendi sevgilisinden yakında bir haber zuhûr edüp etmeyeceği hakkına bir haber vermesini talep eylemiş. (327) Falcı beyzâdeniñ falına baktıktan soñra merkûma sevgilisine kavuşmağa asla ümîdi olmadığı hâlde me'mûluñ gayri sûrette çabuk kavuşacağını ve bir adam bir eyüliğe nâil olmazdan evvel çektiği elem ü endîşe-yi iştiyâk ve hasret korku ve kat'-i ümîdlik sonunda nâil olacağı eyüliğe daha tatlı edeceğini cevâb vermiş.

Bu vukûâtın üzerine beyzâdeniñ merâkı başka bir tarza tehvîl oldu. Şöyle ki bu def'a dahi işte böylece bağçede oturup ve konuşmakta olduğu birtakım dalkavukları huzûruna celp ederek zâten kalbinde merkûz olup zapt u men'ine muktedir olamadığı Veçhigüzel'in aşk u alâkasını daha ziyâde tahrîk etmek için merkûmân dalkavuklara Veçhigüzel'e ilk satırda kavuşmayacağını ve ikinci satırda kavuşacağını vasfıyla kendüsünü eğlendirmelerini emreder. (328) Beyzâdeniñ kuşu bu kelâmları bitirir bitirmez beyzâde etbâ'ılarına dalkavukları huzûruna çağırmağını emreyledi. Ben her ne kadar bir an evvel hanımımın emrini yerine vardiırmağı arzû eder idi isem de geriye avdetimde hanımım ihtimâldir ki sevgilisiniñ ne hâl u ahvâlde olduğunuñ hakkına dahi bazı suâller eder ise cevâb vereyim, sâniyâ, bakayım şu kuş kardaşımın dedikleri gerçek midir yalan mıdır bir def'a tecrübe edeyim deyu merkûmân dalkavuklarıñ ettikleri kelâmları diñlemeğe karâr verdim.

Dalkavuklar gelüp beyzâdeniñ karşısında sıra ile oturarak içlerinden birisi söylece kelâma âgâz eyledi.

(Beyit)

Gelecek redd-i cevâb semt-i dilârâmdan

Deyu kat'-ı ümîdle kılma sakın endîşe

(329)

Seni sevsin deyu ol rûh-ı revân isterseñ

Acele etme sakın et tefekkür hemişe

(bir diğeri)

Kavuşurum yârime deyu sakın bekleme

Çok seneler vuslatın mukarrerdir yakında

Beyhûde hasret kalma âh edüp bağırıñ delme

Az vakitten bulursuñ kendiñ anıñ yanında

(bir diğeri daha)

Gider iseñ semtine kabûl etmez hâneye

Senden mâ-adâ bir kimse yalnız seni sever

Çoğunu ister kâil değildir bir tâneye

Şîve ile cilveniñ andelibden beş beter

(Bir diğeri daha)

Girer iseñ odasına bakmaz bile yüzüne

Gözlerini kapayup koşar sağla soluna

(330)

Gel yanıma der ise sakın kanma sözüne

Saña himmet bırakmaz kendi gelür yanına

Beyzâde her ne kadar merkûmların böylece kelâmları ile gönlünü eğlendirmekte gezer idi ise de sevgilisine kavuşabileceği hakkına meydânda sahîh olarak bir ümîd olmadığı için yine kalbi tekmîl râhat olmayup ve merkûmân dalkavukları yanından savarak gönlü mükedder ve kalbi mahzûn olduğu hâlde yanındaki ufacık ağaca dayanup derin tefekküre dalar idi.

İşte ol vakit yanımdaki kuş baña hitâben “Haydi karındaş, hanımından ne haber getürdüñ ise kendüsine beyân eyle ve eğer hanımın merkûmuñ ricâ ve niyâzını kabûl etmedi ise dahi beyzâdeniñ aşk u alâkasınıñ kesretine bakarak getirdiğini kara haberi kendüsine beyân etmekten imtinâ’ etme. Çünkü aslı olmayan (331) sevinçli haber ile bir kimseyi aldatmaktan ise aslı olan bir kara haber ile vukû’-ı hâli doğruca ifâde etmek daha eyüdüdür.” dedi.

Ben ol vakit daldan aşağı inüp ve beyzâdeniñ nezdine giderek hanımımın ifâdesini kendüsine beyân ettim.

Merkûm benim ağızımdan çıkan kelâmları işitir işitmez haniya bir vakit yavruluğumda uçarak öte berü gezüp nafakamı tedârik edebilmeğe henüz mecâlîm yok iken yuvada oturup hayli zamân bekledikten soñra ağızından nafaka ile uzaktan vâlidemiñ geldiğini görünce sevincimden yuvanın içinde sıçradığım gibi beyzâde dahi bu benim söyleyüp mealini añlamadığım kelâmları işitir işitmez zannedersin ki yüzünden kasâvet ve me’yûsiyetiñ kara bulutları def’ ü nâ-bedîd olup baña hayrân olarak nazar etmeğe başladı ve bir derin kasâvet ile (332) uykuya dalmış bir kimseyi nâgihân uykusundan uyandırıp ve kasâvet ettiği husûsuñ def’ ü ref’ olduğunun müjdesini verdikte merkûmuñ evvel emirde inanamayup mahmûr gözlerle kendüsini uyandıranın yüzüne baktığı gibi beyzâde dahi benim bu kelâmlarımdan aşırı mertebe Behçet ü meserret kesp etti ise de evvel emirde bu husûsu gâlibâ aldaticı ümîdiñ bir cilvesi hamlederek kâmilen emniyet edemeyüp “Sahîh mi söylüyorsuñ kuşum?” dedi.

Ben söylediğim sözde asla yalanım olmadığı hakkına kendisine def’aten te’minât verdiğimde sevincinden titreyen dizleriyle ayağa kalkarak baña hitâben “Seni gönderen cânânıma selam et, merkûme eğer benim vuslatıma nâil olmak murâd eder ise gelüp bizim konakta uşaklık etmelidir demiş. Ben dahi merkûmeniñ bu emrini kemâl-i memnûniyetle kabûl (333) edüp yakında ol tarafa gelürüm.” dedi.

Ben gerüye avdet edüp beyzâdeniñ cevâbını Veçhigüzel'e beyân ettiğimde merkûme baña "Görüyor musuñ kuşum, merkûm beyzâde benim istediğim gibi âlim ü ma'lûmâtlı bir kimse imiş. Çünkü bizim indimizde 'âşık ile ma'sûkun safası merkûmların birbirleriniñ kalb u efkârlarını ziyâde derin ve gizli işâret ve meymûneler ile kelâmlarında menuttur." dedi. Aradan bir ay mürûr ettikten soñra bir gün bizim konağa üstü ve başı gâyetle perîşân bir delikanlı gelüp efendi kendüsiniñ konakta seyisiñ yanında yardımcılık etmesi için gönderdiğini büyük hanıma ifâde etmesi üzerine merkûm seyisiñ yanında çalışmağa başladı.

Merkûm delikanlıyı ben evvel emirde tanıyamadım fakat merkûm ben konağın içinde aşağı yukarı uçarak gezer iken beni tenhâda rast getirüp (334) kendüsünün merkûm beyzâde olduğunu müvâsaletini Veçhigüzel'e haber vermemi baña beyân eyledi. Ben ol vakit dikkatlice merkûmuñ yüzüne bakup filvâki benim bir ay mukaddem Çerkezistan'a giderek bağçede bulup konuştuğum delikanlı kendüsi olduğunu añladım. Ben ol vakit merkûmu bağçeniñ içinde her tarafı sırma işlenmiş parlak elbiseler ile mülebbes görmüş idim. Şimdi ise bir bayağı aba şalvar giymiş idi.

Görüyor musuñ bir kızın hatrı için neler oluyor? Öyle bir bey evlâdı kendü vatanını, taht u saltanatını huzûr-ı istirâhatini, şân u şöhretini terk edüp gelüp merkûmeniñ hânesinde uşaklık etmeğe râzı oluyor. Ne hâl ise merkûmuñ konağa geldiğini Veçhigüzel'e haber verdiğimde merkûme dahi gâyetle memnûn ve mesrûr olup beyzâde ile hafîce konuştuğu hâlde beni kendülerine tercümânlık (335) hizmetine ta'yîn edeceğini baña beyân edüp ol babta gâyetle esrâr saklamaklığımı ekîden tembîh eyledi. Bak başa gelen hâle, ben bir vakit asıl vatanım olan dalın üzerinde sabâhın akşamın yaklaştığını herkese haber verir iken şimdi iki kişiniñ birbirlerine vukû' bulan ifâdelerini haber vermeğe başladım. İnsânlar bizi kesüp yediklerini veyâhût tutup kafese koyarak hüsnümüz ve tatlı sedâmız ile eğlendiklerini bilür idim. Ama böyle bir me'mûriyete ta'yîn olunacağım hatırımdan bile geçmez idi. Hâlbuki Veçhigüzel merkûm beyzâde ile benim vâsıtâm ile her ne türlü görüşüp konuşurlar ise anı hiçbir kimseye beyân u ifşâ etmemi def'aten tembîh etmesine ben gâyetle taaccüp edüp bir gün Veçhigüzel'e bu husûsuñ sebebini suâl ettim. Çünkü merkûme gerek peder ü mâderi ve gerek câriyeleriyle konuştuğunda asla bu derece saklı ve gizli konuşmayup açıktan açığa ifâde-i merâm eder idi. (336) Veçhigüzel bu suâlime ekseri âdeti üzere

nim gülerek “Ya ne zannettiñ kuşum, insânlığın hâlini. Siz birbiriñiz ile her türlü murâd u efkârınızı daldan dala ötüşerek konuşursunuz ama insânlık öyle değildir.

İnsânlar indinde öyle sırlar ve efkârlar vardır ki kalpte siper olduğu hâlde herkes ol adama akıllı derler ve bilakis beyân olunduğu hâlde dîvâne derler bizim mâ-beynimizde akıllı demek ne kadar güç ise dîvâne demek dahi ol kadar kolaydır. Biz kendü mâ-beynimizde icrâ ettiğimiz nice şeyleri herkesiñ yanında icrâ edemeyiz. Biz kendü fikrimizden geçen nice şeyleri herkese beyân edemeyiz. İnsânlar her ne kadar sürûr-ı saâdeti serbesiyette bulup dâim-ül-evkât aña arzû ve heves ederler ise de çe fâide ki bir kuş kadar dahi serbesiyete mâlik değildirler. Şimdi benim bu delikanlıya gönül verdiğimi birisi duyacak olsa öyle bir seyis parçasına gönül (337) vermiş deyu beni dîvâne yerine kor. Çünkü insânlar indinde bir âdet daha vardır ki bir adamın ne ahlâkta olduğuna nazar olunmayup yalnız elbisesine nazar olunur ve bilakis benim ‘aşığım için vatan ve devletini terk edüp gelüp bir konakta uşaklık ettiği için merkûm beyzâdeyi dîvâne yerine kor. Ancak teessüf olunacak yeri şurasıdır ki herkes diğer her nevi dîvânelerin hâline acıyup ifâkatine çâre aradıkları yerde bizim dîvâneliğimiziñ def’i zımında asla bir çâre ve tedbîre teşebbüs etmezler. Hatta biz kendü mâ-beynimizde bu bize hamlettikleri dîvâneliğın bir ilâcını bulmağa muvaffak olsak dahi ona da olanca kuvvetleri ile mûmânaat ederler.” dedi. Ben ol vakit Veçhigüzel’e “Peki sultânım ama bu siziñ ya ciddi olarak mübtelâ olduğunuz veyâhût âherleri sizi mübtelâdır zannettikleri dîvâneliğın ilâcı nedir?” deyu Veçhigüzel’e suâl ettim. (338) Merkûme cevâba âgâz ile “Dîvâneler vardır ki anlar için hassaten tımarhâneler inşâ olmuş olup hekîmler ma’rifetiyle icrâ-yı müdâvetlerine mübâşeret olunur. Dîvâneler vardır ki kendüleriniñ dîvâneliklerine sebep olan şeyi yanlarından uzak getirüp gözlerine göstermemek ile merâklarını def’ ederler. Ancak bizim dîvâneliğimiziñ ilâcı bunuñ külliye mugâyiri olup dîvâneliğimize sebep olan şey yanımıza ne kadar yakın olur ise dîvâneliğimiz ol kadar çabuk def’ olur. Dîvâneler vardır ki kalın hâlatlar ile ve temür zincirler ile bağlayarak zoptolular fakat bizim gibi dîvâneler zincirler ile zaptolmayup birbirlerimize saçlarımız ile bağlanarak zaptolunuruz. İşte bu ilâc Lokmân’ın kitabında dahi yoktur. Hâlbuki diğer hekîmler herbir hastanın hakkında bildikleri ilâcları açıktan açığa söylerler ama ben bu bizim hastalığımız hakkında bildiğim bu derece müfid bir ilâcı herkesiñ yanında söylemek olmaz. (339) Hatta bu babta benim bir illete duçar olmuş idüğümü birisi keşfedüp baña suâl edecek olsa dahi ben kat’en inkâr edüp “Hayır

bende öyle illet yoktur.” demek câizdir. İşte bizde âdet böyledir. Kızıñ birisi bir delikanlıñ birisine gönül düşürüp merkûmuñ aşkıyla sûzân olur. Hâlini kimseye ifâde edemez, derdi yaman olur, onulmaz derde düşüp çâresi bî-imbkân olur. Kalbini kimseye küşâd edemeyüp hâkile yeksân olur. Derdine derddaş bulmayup kalbi vîrân olur. Gün be gün sararup hâli perîşân olur. Vâlidesi merkûmeniñ bu hâline cüz’i vâkıf olup merkûmeye hitâben “Kızım nedir bu sendeki hâl, fikrini benden setretme. Gönlüñ ne ki ister ise söyle icrâ edelim. Elbise ister iseñ yapalım, elmâs ister iseñ alalım.” dedikte kız fikrinden “Âh vâlideciğim, bu dedikleriniñ hiçbirisi benim derdimiñ ilâcı değildir ama vâlidesine hitâben “Hayır vâlide, hiç (340) bir şeyden ta’cizliğim yoktur. Pek eyü râhatım.” der.

Vâlidesi kızın bu sözüne cevâben “Kızım seniñ kendü tekrîriñ mûcibince her ne kadar bir şeyim yoktur diyor iseñ de gündün güne zayıfladığından, gündüzleri iştahın geceleri uykuñ kaçtığından her hâlde bir gizli merâka duçâr olmuş olduğun hakkına baña vesvese veriyor zımnında saña biraz duâ etmeliğün lüzûmu var.” dedikte kız fikrinden “Âh vâlide epeyce yaklaştı ama biraz daha ister.” der ama vâlidesine hitâben “Hayır vâlide bunlar bütün seniñ vesveseleriñdir. İnsân dediğün bu gün solar yarın dolar.” der. Vâlidesi def’aten “Kızım dert saklayanda kalur. Seniñ mübtelâ olduğun bu gibi hâller, ekseri bir şeyden gâyetle korkmaktan neşet eder. Eğer yatak odasında yalnızca yattığın için gece korkuyor iseñ ya ben ve ya pederin yanına gelelim.” dedikte kız fikrinde “Vâlide maddeyi azıcık daha yaklaştırdın. Çoğu gitti (341) azı kaldı. Biraz daha gayret eder iseñ derdimiñ asıl dermânını bulursun.” deyüp sükût eder. Vâlidesi kızın hâliniñ gün be gün ağırlaşmasından korku ve endîşeye duçâr olarak def’aten gözünden yaşlar dökerek ve hayli ricâ ve niyâz ederek “Kızım doğru söyle, bu dert seni gittikçe bâb-ı mezâra doğru sürüklemektedir. Ayıp değildir eğer saña emsâl kızların gelin olduklarını görüp de fikrinde anlara bir haset geçiriyor iseñ onuñ dahi çâresi bulunur.” dedikte kız fikrinde bir azım meserret ile “Âh vâlide Lokmân mısıñ nesiñ? İşte şimdi hırsızı yakaladın” der ama yine vâlidesine hitâben bir dargınlık ile “Neler söylüyorsun vâlide dîvâne misiñ nesiñ? Evlenmeniñ nesine heves edeyim, bizzât sen kendiñ gelin olduñ hoşnut musun? En eyüsi pederim değil midir bazı gün işleyüp çalışmaz eli boş gelür. Bazı gün hamalın sırtında kör sarhoş gelür. Bazı gün ekmek alur eti unuttur. Bazı da et (342) alur ise der bu sondur. Bazı gün ucuz olsun deyu kokmuş

balık alır, burnunu kapayarak yemeli. Bazı alışveriş edemediğine cânı sıkılıp dayak yemeli, böyle bir şeyiñ nesine heves edeyim.” der.

Nihâyet bî-çâre kız içerisini sûzân eden ateşi kimseye beyân edemeyüp gün be gün zayıflanup ve tâkati kalmayup encâmı yatağa düşer. Âdet olduğu vech üzere merkûmeye bir hekîm getirür. Hekîm gelüp kızın nabzına bakarak merkûmede bir hastalık nişânesi göremeyüp “Kızıñızın hastalığı nedir bilir misiniz?” deyu vâlidesine suâl eder. Vâlidesi “Kuzum hekîmbaşı ben merkûmeniñ hastalığını söyletmek için çok yoruldum ama söyletmedim.” dedikte hekîmbaşı “Ha añladım bazı hastalıklar vardır ki anı bir kız kendi peder ü mâderine söyleyemeyüp el adamına söyler. Dur ben anı şimdi (343) söyletirim.” deyüp ve kızın kulağına eğilerek “Kızım, üzerinde ne hissediyorsuñ? Söyle baña hekîmlerden esrâr saklanmaz.” dediğinde kız bî-mecâl nefesiyle hekîmiñ kulağına bilmem hekîmbaşı üzerimde acel acâyip hâller vukû’ bulmaktadır. Akşam yaklaşur ise yüreğime bir darlık çöker. Sofraya oturur isem iştahım kaçar. Yatağa girer isem uykum kaçar. Gâh çarpınup bir yandan bir yana dönerim ve gâh arka arkaya rüyâlar görürüm.” der.

Hekîmbaşı “Ey kızım ne rüyâlar görürsün?” dedikte kız nim gülererek hele gördüğüm rüyâlar uyanık olduğum vakit fikr ü hayâlimden geçmiş şeyler olsa yüreğim yanmaz işte ne bileyim rüyâmda güyâ vâlidem beni... nişânlar imiş... işte ne bileyim, güzel olur imiş... işte düğünümüz kurulur imiş... işte beni gelin götürürler imiş... işte buña emsâl asla istemediğim ve sevmediğim şeyleri rüyâmda görüyorum.” (344) dedikte hekîm “Añladım kızım añladım.” deyüp vâlidesine hitâben “Vâlide bu siziñ kızıñız doğalıdan berü bu hânedede ikâmet ettiği için kanı bozulmuş olduğundan tebdîl-i mekâna eşedd u ihtiyâcı vardır. Ancak mezkûr mahal akraba ve taallukâtan birisiniñ hânesi olmamalıdır. Cânım vâlide sen de dersin ki kızım baña derdini söylemez. Bilmez misin ki kızlar bu gibi lakırdılar etmeğe çok ihtirâz ederler. Çünkü bir kız kendüsiniñ hakkına hava-yı tebdîl etmeniñ baña gâyetle lüzûmu vardır demek belki başka añlaşılır deyu saygı ederler. Ben az söyledim sen çok añla.” deyüp hekîm avdet eder. Hekîm gittikten soñra vâlidesi kızın yanına gelüp “Nasıl kızım şu hekîmiñ dediği ilâcı yapalım mı?” dedikte kız ağzını yüzünü eğerek “Siz bilirsiz vâlide ancak bu hekîm baña pek bir usta hekîm göründü.” der.

Añladın mı a kuş, şimdi bizim çektilerimizi bak bir kız (ölüm hey'etinde dahi bu babta kalbiniñ esrârlarını **(345)** setretmekte gezer. Her ne hâl ise bu maddeler hakkına saña bu kadarca bir ma'lûmât verdiğimiñ sebebi biz bundan böyle beyzâde ile konuştuğumuzda ne sebebe mebni bunlar böyle gizli konuşuyorlar deyu taaccüp etmemek içündür. Haydi öyle ise seyisler dâiresine gidüp beyzâdeyi bularak merkûma şu beyitlerimi ifâde eyle." dedi

(Beyit)

Aşup nice dağlar, nice ovalar

Erdiñ murâda hoş geldiñ hâneme

Sürelim seniñ ile hayli safâlar

Erdiñ murâda hoş geldiñ hâneme

Hânemdesin ama yüzüñ görmedim

Yârim imiş deyu sevinemedim

Hiç vesvese etme gayru sen beyim

Erdiñ murâda hoş geldiñ hâneme

(346)

Şu zevke uyar yok cihânı gezseñ

Çıkup da tenhâca odama gelseñ

Çoklar murâdına ermez ama sen

Erdiñ murâda hoş geldiñ hâneme

Ben gidüp beyzâdeyi odada bularak şu kelâmları kendüsine ifâde ettim. Beyzâde mezkûr beyitleri memnûniyet-i azîme ile gûş eyledikten soñra bilmukâbele Veçhigüzel'e dahi şu beyitleri söylememi baña tembîh eyledi.

(Beyit)

Sultânımıñ kuş ile ihbârından

Ayrılık dağları kalktı aradan

Nice günler deryâda nice karadan

Gelem hâk-i pâye Veçhigüzel'im

(347)

Usandım cemâliñ düşte görmekten

Âh u vâh ile bağrım delmekten

Tatlı cânım dahi isterseñ benden

Geldim hâk-i pâye Veçhigüzel'im

Düşüp derd-i aşka nice seneler

Çâre bulmadı bunca tabîpler

Şu derdime dermân seni dediler

Geldim hâk-i pâye Veçhigüzel'im

Beyzâdeniñ bu kelâmlarını dahi yukarıya çıkup Veçhigüzel'e ifâde ettiğimde merkûme dahi gâyetle memnûn olup birbirlerine ifâde ettikleri kelâmlarınıñ asla galatsız belleyüp beyân ettiğime müteşekkiren gözlerimi öptü.

Bir gün akşamüzeri Veçhigüzel beni yanına çağırıp “Haydi kuşum böyle muhabbette tahsis (348) olunmuş olan zamânı uykuda geçirmeyelim. Şimdi gidüp aşağıda beyzâdeyi bularak kulağına gizlice şu kelâmlarımı söyle.” dedi.

(Beyit)

Bu gece beklerim beyim çabuk gel

Siper ol ağyârdan zulmet leyl ile

Çün olur ise dahi nice biñ engel

Başa çıkamaz hiç aşk u meyl ile

Ben beyzâdeye gidüp o kelâmları ifâde ettiğimde merkûmuñ beñzi atup nutku tutuldu ve zannedersin ki bir fenâ havâdis vermişim gibi evvel emirde derin tefekküre daldı. Baña cevâb vermek için birkaç def’a âgâz etmek istedi ise de zebân ve dudakları söyleyeceği kelâmları dehânından hurûç etmeğe müsâade etmez idiler.

Acâyip dedim ben ol vakit fikrimden bu insânların (349) hâli ne tuhaftır. Bunlar fenâ ve aksi bir havâdise cânları sıkıldıkları gibi eyü ve meserret-bahş bir havâdise dahi cânları sıkılmış gibi hayli hey’ete giriftâr olurlar. Eyü ya merkûm beyzâde Veçhigüzel’iñ vasfını görüp bunca vakitten berü nâr u hasretiyle bir elem ü endîşe olur imiş. Merkûme dahi bil-mukâbele kendüsini sever mi sevmez mi?” deyu şüphe ve vesveseye duçar olur imiş. İşte şimdi hem merkûmuñ muhabbeti hakkına vesvesesinden ve hem ayrılıktan kurtulup ve bizzât merkûmeniñ ikâmetgâhına vâsıl olup odasına teşrîf etmesi için da’vetnâmesine mazhar oldu. Artık bunuñ nesini düşünmeli, niçün gam ve endîşeye giriftâr olmalı?

Her ne hâl ise beyzâde bir müddetten soñra tebdîl-i ahvâl ederek ve kelâmımı ilk def’a işittiği hengâmda zihnini ihâta eden kara ve kalın endîşe bulutları (350) bertaraf olarak ve aşırı meserret ve memnûniyet alâmetiyle gülerek “Peki a kuş, bu kelâmları dahi tarafimden cânânıma ifâde eyle!” dedi:

(Beyit)

Bir nâmeni alıp ettim kırâat

Çok memnûn eylediñ bu çâkerleri

Acep bulur muyum öyle bir sâat

Ki çabuk yürüsün sâniyeleri

Ben yukarı çıkup beyzâdeniñ bu kelâmlarını dahi Veçhigüzel'e beyân ettiğimde merkûme hemân ayağa kalkup dolabı açarak elbise boğçasını taşra çıkardı ve her vakit giydiği elbiseyi çıkarup diğer zi-kıymet elbiseyi giydi. Sarı ince cânfesten şalvarıñ üstüne envâi nâdide çiçekler işlenmiş penbe atlastan bir entâri giyinüp beline üstü elmâs döşeli bir gümüş kuşak bağladı. **(351)** Merkûmeniñ beli zâten gâyetle ince olarak şalvarıñ ve entâriniñ kabartısı arasında gümüş kuşak ile dahi sıkışmış olduğu için daha ziyâde ince görünür idi. Âyineniñ karşısına oturup gümüşlü tarak ile saçlarını alınıñ ortasından ikiye bölüp iki tarafa bölünen saçlarıñ nısfını zülûf kesüp beyâz yanaklarıñ üzerine döktü ve diğer nısfını dahi yanlara ve arkaya attı. Mezkûr örülmüş saçlarıñ her biriniñ uçlarından ikişer üçer tâne altun takılmış olup Veçhigüzel kımıldandıkça mezkûr altunlar birbirine çarpılarak bir güzel ses çıkarır idiler vâkıâ mezkûr madenleriñ sesi her vakit ve her yerde eyü olup nice bülbülleriñ hûb âvâzlarına ve eñ meşhûr çalgılarıñ terennümüne galebe eder ise de merkûmeniñ saçlarıñ ucunda daha ziyâde tarz ile ahenk-sâz olur idi. Bu husûs ise gâlibâ şu cihân-ı fânide bulunabilecek iki eyülüğüñ bir mahalde bulunmasından **(352)** neşet eder idi. Başına tac resminde mücevherât ile müzeyyen bir çelen sokundu.

Hulâsa-yı kelâm ben merkûmeyi o hey'ette gördüm ise hemân benim bile aklım başımdan gidüp merkûmeniñ dilberliğine hayrân ve sergerdân kaldım ve o arada köylü kızları hatırıma düşüp anlardaki sâfilik ve kabalık ile merkûmedeki süs ve etvârı birbirleriyle rubâr ettiğim hâlde şehri kızlarıñ köylü kızlarından biñ kat ziyâde aşka

tahrîk edeci hassalara mâlik olduklarını müşâhede ettim. Veçhigüzel daha henüz o bülbülleri mahzûn eden dehânını açmayarak böylece süslenüp uzun entârisiniñ eteklerini beline sokup odanıñ içinde servi gibi salınarak gezdiği yerde cins-i beşeri kendüsine mütehayyir kılar idi ya bir de cilveye başlayacak olur ise anıñ karşısında acep kim sabr u tahammül edebilür idi. (353) Merkûme her bir hafif rüzgârdan neşet eden vızıltıları beyzâdeniñ yukarı çıkmasındaki ayak sesine hamlederek çabucak koşup usül ile oda kapusını açup dışarıya bakar idi ve kolunu yastığa dayayup ve elini başına koyarak bahr-ı tefekkürlere dalar idi. Böylece epeyce vakit geçtikten soñra sâate bakup ve yarı gece geçmiş olduğunu añlayınca baña dönüp “Haniya a kuş sevgilim nerede kaldı? Bir haberim ile Çerkezistan’dan buraya kadar der-akab kalkup gelen bir delikanlı şu beş on ayak nerdibânı niçün çıkamadı. Vâkıâ Çerkezistan ile buranıñ mâ-beyninde olan eflâke ser çekmiş nice ulu dağlardan, nice yüksek çam ağaçlarıyla ihâta olunmuş Balkanlardan, nice bir bakışta adamıñ gözünü döndüren uçurumlardan, nice kocaman gemileri bir saman çöpü misillü gâh uç a’lâya (354) çıkarup gâh yerin ka’rına andıran deryâlardan, nice gemi urup paralayan dehşetlü dalgalardan bu beş on ayak nerdibân daha ziyâde korkulu ve muhâtıralı ise de benim sevdiğim dahi şu şimdiki edeceği küçük seyâhatinde esnâ-yı râhda rast gelebileceği güçlülere galebe etmeğe, dîde-i ağıyardan kendüsünü siper edebilmeğe, kıskanç kapu yoldaşlarınıñ gizli efkârlarına âgâh olabilemeğe, anları usul ile bir an evvel uyutmağa, uykularınıñ olup olmadığını anlayabilmeğe, yukarı çıktığını kimseye göstermemeğe, ayağınıñ senini çıkarmamağa, nefesini bile yavaş alup vermeğe muktedir bir zât olmuş olduğu için şimdiye kadar her hâlde gelmeli idi.” dedi ve ba’de pencereniñ camını açup eşk-i bâdî-yi nesîme hemdem olarak şu beyitleri söylemeğe başladı. (355)

(Beyit)

Haber yolladım ol nazlı yâre gelmedi nerede

Gelirüm dedi yolun gözlerim gelmedi nerede

Tarayup başım taktım elmâs gelmedi nerede

Kıskandı belki baht-ı siyâhım gelmedi nerede

Bir yıldan berü sevdâ rüzgârı esti başımdan

Gam u endîşe çöküp kalkmadı siyâh kaşımdan

Gelirüm deyu söz vermiş idi yar ilk akşamdan

Dîdemin nûru göñlümün gülü gelmedi nerede

Uzaktan gelüp hâneme girdi kavuşamadım

Hasret dağlarıñ kırdım yukaru çıkaramadım

Baña kastı nedir kara bahtımıñ anlayamadım

Bunca zamândır hasret çekerim gelmedi nerede

Veçhigüzel dahi bu beyitleri söyledikten soñra yine ayağa kalkup oda kapısını açarak kulağını (356) yavaşça nerdibân ayaklarına varup diñledi ise de yine hiçbir gelen giden olmadığını görünce teessüf-i derûn ile beni çağırıp “Haydi kuşum aşığı inüp beyzâdeniñ gelmediğiniñ sebebini añla bakalım. Gece yarısı geçüp sabâh yaklaştı bir yandan bilâ-sabr u tahammül kendüsini gözlemekten ve bir yandan uykusuzluktan gözlerimiñ nûru kalmadı. Şimdi gidüp merkûmu tenhâda bulduğunuñ hâlde kulağına ağzını koyup teşrîfiniñ vakti geçtiğiniñ sebebine duçar olduğum hâli kendüsine beyân eyledim yoksa deñiziñ fırtınalarından râkib olduğu sefine gark olup eline geçen bir ufacık tahta parçasına sarılıp limana vâsıl olabilemeğe muvaffak olan bir yolcunuñ limana ayak bastığı hâlde artık korkusu def’ olduğu için yüreği râhatlaşup âheste âheste yürüyerek hânesine avdet ettiği gibi merkûm dahi bu derece göñül verdiği bir dildarınıñ ma’mûlünüñ gayri sûrette lutf u ihsânına nâil olup yakın (357) vakitte hânesinde dahi ikâmet edebildiği için ilerüde vukû’ bulacak ülfet ü ünsiyetimiz hakkına kalbinde

emniyet-i kâmile hâsıl olmasıyla artık yüreği râhatlaşup semt ü cânına doğru ağır ağır yürümekte midir eğer öyle ise söyle ki muhabbet denilen şey gâyetle yüksekte düşer bir taş misillü düşüp kavuşacağı mahal yaklaştıkça daha ziyâde sür'atle hareket etmeğe başlar. Haydi kuşum haydi sevgilisinden bilâ-tahammül haber getürmeği insânlar sizden umarlar.” dedi.

Ben hemân uçarak seyisler dâiresine inüp ve beyzâdeniñ ahvâline vâkıf olarak def'a Veçhigüzel'in odasına geldim. Merkûme ben geldim ise zannedersin ki aradan bir sene mürûr etmiş gibi sabırsızlık ile “Nerede kaldın kuşum, ne haber getürdün?” dediğinde ben kelâma âgâz ile “Sultânım bendeñiz aşağı indiğimde pederiniz efendi (358) hazretleriniñ bir vukûata mebni uykusu kaçup havluda bütün uşakları başına toplamış olduğu hâlde sarâyın her kapularını ve sarâyın içerüsüne diğer taraftan nerdibân kurmak ile veyâhût diğer bir tarîk ile aşup içeriye girilebilecek mahalleri dikkat-i azîme ile araştırıyordu. Beyzâde dahi uşaklar ile berâber öte berü koşup durur idi dediğimde Veçhigüzel ziyâde bir teessüf izhâr ederek “Çok acâyip hâl!” demeğe merkûm dahi benim burada beklediğim gibi bu gece vukû' bulan belânîñ def' olmasını beklemekte imiş gaddâr felek! “Merkûm dünyânîñ öbür ucundan bu mahale kadar geldi de şu beş on ayak nerdibânı çıkacağı hengâmda bak ne ma'mûluñ gayri boralar ve fırtınalar husûle getirmiş ancak ayaklarını öpeyim kuşum pederimiñ bu geceki telâş u endişesi ne sebebe mebni imiş biraz olsun âgâh olamadın mı?” dedi. (359) Ben def'aten kelâma bed'an ile “Sultânım ben merkûmeniñ öteyi berüyü araştırdıkları vakit tepelerinde uçtuğum yerde bu husûsuñ sebebine vâkıf olabilmek için hayli ikdâm u ihtimâm ettim ise de efendiniñ gâyetle telâşından nâşî ağzını açmaması ve uşaklarıñ ise hayıf u ihtirâz ile karşısında durup lakırdı etmeleri sebebine hiçbir şey işitemedim. Şunu işitebildim ki efendi sarâyın büyük kapusınıñ arka temürlerini yoklaştırdığı vakit telâş ile uşaklara hitâben “Cânım konağın her kapuları bu derece kavîce kapalı olduğu hâlde bu köpek içeriye nice girebilmiş?” diyor idi. Hâlbuki ben şimdiye kadar bu gece yukarıya çıkmadığımıñ sebebini suâl etmek üzere beyzâdeyi tenhâda rast getürmede hayli ceht ü ikdâm ettim ise de merkûm diğer uşaklar ile berâber olup ve efendi ise her dâim yanlarında (360) olduğu için anı tenhâda yakalayup bir şey söyleyemedim.” dedim.

Ol vakit Veçhigüzel baña hitâben “Beyzâdeniñ teşrîf edemediğiniñ sebebini suâl etmeye artık ne hâcet kalmış? Merkûmuñ edeceği bu ufak seyâhatinde râkib olacağı at

yalnız tenhâlık iken bak felek herkesi ayağa kaldırıp gece sabâha kadar ortalığı patırtıya vermek için kim bilür ne şeytânlıklar düşünmüş. Demek ki artık bu gece beyzâdeniñ geleceği yoktur. Sabâh ise yaklaştı, uyku ise gözlerimiñ üzerinde ağırlaştı. Biraz uyuyayım bakayım ayıklığımda konuşamadım belki rüyâda konuşurum deyüp yatağa girdi. Ben dahi merkûm ile berâber uykuya daldım. Sabâh oldukça Veçhigüzel aşağı inüp beyzâdeyi bularak evvelki akşamda zuhûr eden vukûâtiñ ne olduğu hakkında merkûmdan ma'lûmât **(361)** almaklığımy emretti ve ben dahi mûcibince emrini icrâ edüp gelüp kendüsine aher vukû' hâli olmuş gibi naklettim.

Sen baña şimdi buracıkta rastgelmezden evvel konuşmakta olduğum şu delikanlıyı görüyor musuñ? İşte o gece evimizi alt ve üst etmeğe ve gece sabâha kadar Veçhigüzel ile beni uykusuz bırakup biñ türlü firâk ve endîşeye giriftâr etmeğe sebep işte bu delikanlı imiş.

Çünkü merkûm beyzâdeniñ bizim konağa teşrîfinden beş on gün evvel Veçhigüzel bir gün sabâhleyin kalkup daha henüz yüzünü yıkamamış olduğu ve kipriklerinden bazıları elâ gözleriñ önüne perde çekmiş olduğu ve taranmamış sırma saçlar, beyâz yanaklarıñ üzerinden inüp gerdânıñ üzerinde birbirlerine kavuştukları hâlde pencereden bakmakta iken o aralık bu delikanlı sokaktan geçmekte olup Veçhi **(362)** güzel gözüne ilişmiş. Bu bî-çâre delikanlı merkûmeyi görür görmez hemân aklını zâyi' edecek mertebeye gelüp merkûmeye defaâtle nazar etmek istemiş ise de Veçhigüzel ol vakit pencereniñ önünden kalkmasıyla o kadarcık dahi murâdına nâil olamayup hâlbuki anıñ sevdâsıyla sûzân olarak işini gücünü terk edüp acabâ nasıl bir çâresini bulup Veçhigüzel'in vuslatına nâil olabilürüm." deyu derin tefekkürlere dalarak ötede berüde gezinüp durur iken bir falcıya tesâdüf etmiş ve falcıya bu hâlini ifâde ederek bu husûs hakkında ne tedbîr kullanmak lâzım idüğünü suâl etmiş, falcı, "Oğlum, bütün böyle seniñ gibi delikanlılar bir kıza gönül düşürüp gelüp bize hâllerini anlatarak gönül verdikleri kız dahi bilmukâbele kendülerini sever mi sevmez mi ve vuslatları mukarrer mi deyu suâl ederler. Biz dahi hepsini hoşnut edecek raddede haberler veririz. Ancak seniñ ta'rîfiñ **(363)** üzere ne sen onu ve ne o seni tanımayan bir kız seni seveceği hakkına kat'iyen bir cevâb veremez isem de seni dahi külliyyen mahzûn etmemek için saña şu kadar bir akıl öğretebilirim ki o gönül verdiğin kızın gönlünü saña celp edebilmeniñ birinci tarîki merkûmeniñ en ziyâde sevdiği şeye beñzer olmaktır." demiş.

Bu delikanlı falcıya “Pek eyü ama ben merkûmeniñ hangi şeyi sevdiğini nasıl bileyim?” demesi üzerine falcı def’a falına baktıktan soñra “Merkûme kız her kim ise maiyetinde bir kuş vardır. Bu husûsu o kuşa suâl ettiğinde saña söyler.” demiş.

Bu sözüñ üzerine bî-çâre delikanlı Mecnûn gibi dağlara düşerek tenhâda bir kulûbe derûnuna çekilüp ve bir tâne hûb âvâz kuş alup yanına anıñ tatlı sedâsıyla hem eğlenür ve hem de kuş lisânını cüz’i meşk eder imiş ve andan soñra şehre gelüp beni görmeğe çalışur imiş. (364) Ben ise bir gün biraz hava almak ve sokaktan gelüp gideni görmek için pencereniñ dışaruki kapağınıñ üzerine basmış duruyor idi. Ol aralık aşığda sokaktan bir kuş sesi gibi ses alup baña hitâben “Kuş karındaş seniñ hanımıñ neyi sever ise baña söylemeğe himmet buyur!” dediğini işittim. Ben evvel emirde mezkûr sesi aldığımda her ne kadar bu delikanlıyı gördüm ise de bir insânıñ kuş lisânıyla söyleyebileceğini asla ma’mûl etmediğim için bu lakırdıyı bana mukaddem söylemeyüp benim gibi diğerk bir kuş söylüyor itikâdına zâhib olarak dört tarafa bakınur idim. Hâlbuki merkûmuñ lisânı her ne kadar kuş lisânı ise de kuş telaffuzu edemeği için bu husûs hakkında durup merâk eder iken bu delikanlı def’a sözünü tekrâr ettikte ol vakit efkârına vâkıf oldum. Ve Veçhigüzel’iñ hangi şeyi sevdiğini merkûmuñ bilmeğe merâk (365) etmesi taaccübümü bâis olup tuhaflık olsun için “Benim hanım fino köpeğini sever.” demiş idim ve bu husûsu Veçhigüzel’e söylememiş idim. Meğerk ise bu bî-çâre delikanlı dahi ekseri delikanlılara mahsûs olduğu üzere Veçhigüzel’e yalnız kendi gönülünden alâka etmiş olup anıñla ülfet ve ünsiyet edebilmek için böylece bir çâre arar imiş ve ba’de gidüp köpek kıyâfetine girerek gündüz bir aralık konak kapusından içerü girüp ahura saklanmış imiş.

Görüyor musuñ kuş karındaş insânlar kendi ma’şûkalarına kavuşabilmek için ne türlü hâl ve hey’etlere ihtiyâr ederler.

Veçhigüzel ekser benim ile konuşup bazen geçmiş tevârihten dahi vukûât naklettiğinde nice vaktile satır ile parça parça edüp doğrayarak öldüren gaddârlarıñ nice diri (366) diri mezâra gömdüren cebbarlarıñ, nice bî-günâh ma’sûmlarıñ boynunu uran cellatlarıñ naklini eder idi. Ama baña kalur ise kendüsi anlardan dahi gaddâr idi. Zîrâ ekseri pencereniñ önünde oturup sokağa nazar ettiğinde nice kendüsi için âh u vâh çeken, nice taâm ve uykudan kesilüp zayıflarak sararup solan, nice kendü sevdâsıyçün cânlarına kasteden delikanlıları gördüğünde merkûmânıñ hâllerine asla

rahmetmedikten başka anlarıñ bu hâl ve hareketleri üzerine iftihâr edüp güler idi kendi âmiriniñ emri üzere ölüme müstehak kabâhat sâhibi olan bir kâtiliñ boynunu uran celladiñ bile kâtil-i merkûm hakkına belki kalbinde cüz'i eser-i rikkat ve merhamet hâsıl olur ama böyle dilber kızlar kendü aşk u alâkaları sebebine ne kadar çok adam ölür veyâhût dîvâne olur ise ol kadar ziyâde memnûn ve mesrûr oluverirler. Her ne hâl ise (367) bu husûs dahi benim aklımuñ eremeyeceği şeydir. Sen şu söyleyeceğim tuhafı diñle.

Bu delikanlınuñ ahurda saklanmasından maksadı geceniñ nısfında usul ile nerdibândan yukarı çıkup Veçhigüzel'in odasına duhûl etmek imiş hâlbuki bâlâda ta'rîf ettiğim üzere bizim efendiniñ dahi tabiatı gâyetle kıskanç olduğuyçün ekser geceler sabâha kadar uyumayup konağın her tarafını dolaşur ve uşaklarıñ odalarınıñ önüne gidüp kilidiñ deliğine kulağın koyarak ettikleri lakırdıları diñler idi. Şâyet merkûmândan birisi odasından bî-vakit dışaru çıkacak olsa merkûmuñ niçün çıktığınıñ sebebini ince ince suâl edüp araştırır idi. Şöyle ki artık uşaklar dahi merkûmuñ bu ahlâkına vâkıf olarak pek ziyâde olmayınca olmaz husûslardan mâ-adâ odalarından dışaru çıkmazlar idi ve efendi kendüleriniñ (368) konuştuklarını acabâ diñliyor mu deyu odanıñ içerüsinden kilidiñ deliğinden dışaru bakarlar idi. Bunlarıñ bu hâli pek tuhaf idi. Öyle ki efendileri oda kapusınıñ dışarusındaki kilidiñ deliğine kulağın koyup anları diñlediği yerde kendüleri dahi yine o delikten dışarıya nazar etmeleriyle zannersiñ ki efendiniñ kendi kulağın uşaklara göstermeğe ve uşaklarıñ ise efendiniñ kulağına nazar etmeğe eşedd arzûları var idi.

Her ne hâl ise bu delikanlınuñ ahura saklanup diğerk vakit eñ ziyâde sevmedikleri ve def' etmek için türlü kandiller ve mumlar yaktıkları karanlığıñ basmasına muntazır olduğu gece nasılsa efendiniñ kıskançlığı bir kat daha terakki bularak ve ol ana değin kullandığı tedbirlere ve kesp ettiği emniyetlere kani' olamayarak diğerk bir tedbîr ile dahi kendü kerîmesi Veçhigüzel (369) hakkında uşaklarıñ ne zu'mda olduklarını tecrübe etmek emel ü efkârıyla o gece kendü elbiselerini çıkarup ve Veçhigüzel'in elbiselerinden birini giyerek ve başını bir beyâz tül ile kapatarak divanhânedek gezinüp durur imiş.

Bu arada gece yarısı yaklaştıkta herkes yerine yatup uyuduktan soñra bu delikanlı usul ile nerdibândan yukarı çıkup divanhâneye vâsıl oldukta oracıkta

yanmakta olan kör fer bir kandiliñ şevki ile zenne kıyâfetinde birisiniñ gezüp dolaştığını görmüş. Delikanlı ol vakit kendüsini şaşırıp ve asla ma'mûl etmediği böyle bir ikbâle nâil olacağına inanmamış ise de tesâdüfî gerçek zannettiren aşk u alâka kendüsini ol hey'ete giriftâr ettikten soñra hâliyle böyle bir uygun şeye dahi daha nice eyü ma'nâlar vermeğe kalkışacağı bedîhi olup delikanlı fikrinden zâhir “Veçhigüzel beni (370) pencereden görüp o dahi baña gönül düşürmüş ve benim dahi kendü hatırı için bu kıyâfete girdiğimden haberdâr olmuş olmalı, tâife-i nîsânın tabiatı ma'lûm ya, kendülerine ‘âşık olanlar ne derece türlü hâl ve hey'etlere giriftâr olurlar ise ol kadar keyif duyarlar ve bugün dahi benim bu kabâhatim ile hâneniñ içerüsüne dâhil olup gezdiğimi kim bilür ve kangı câsûs vâsitâsıyla haber alınmış ve kendü vatanına nâil olabilmesi için geceniñ tenhâlığından ve karanlığı ziyâde münâsip bir vakit olamayacağını kendüsi dahi derk ile beni beklemek için burada dolaşmaktadır.” Öyle ya baksaña hem beni sevdiğine ziyâde bir alâmet olmak üzere eñ zi-kıymet elbiselerini mülebbes olup yavaşça yanına yaklaşup fakat yine bu cümle ile berâber işiñ içinde bir suhûlet olmak üzere evvel emirde merkûmeye insân lisânı üzere söylemeyüp kendü şahsına mahsûs olan lisân üzere söylemeğe karâr vermiş. (371) Efendi merkûmu görünce kemâl derece taaccüp ile berâber havf u endişeye giriftâr olarak ve fikrinden bu köpek gece eviñ içine girüp nasıl çıkabilmiş diyerek anı reddetmek için eline bir sopa alup üzerine hücûm ettiği anda delikanlı bu husûsu Veçhigüzel'in bir cilvesine hamlederek bilâ-fütûr durur imiş.

Efendi merkûmeyi değnek ile darp etmek üzere iken merkûm efendiye hitâben “Aman sultânım kullarını döğmekliğin ancak bir lütf ve inâyet olup hatta göğsüme dahi bir bıçak ile darp edecek olmanız asla vazifemiñ hâricindedir.

Çünkü siziñ gibi cânânımıñ vâsitâsıyla dâr-ı bekâya irtihâlim hem bâis-i iftihârım ve hem şân u şerefim.” demiştir.

Efendi merkûmuñ insân lisânı üzere söylediğini işitince kendü kerimesiniñ aşkına köpek (372) hey'etine girmeğe tenzîl edecek kadar dünyâda bir akılsız delikanlı bulunabileceğini asla ma'mûl etmeyerek merkûmuñ cin itikâdına zâhip olmuş ve kemâl derece havf ederek ve dizleri titreyerek merkûmuñ yanından uzak kaçmağa başlamış.

Efendi mûmâ-ileyhiñ hâlini müşâhede ettikçe yine mûmâ-ileyhe hitâben “Ne zannettiniz sultânım siziñ beni tecrübe etmek için vukû’ bulan harekâtınıza beni gücenir mi zannettiñiz. Siziñ gibi dilberleriñ delikanlı yüzüne tükürdüğüñüze andan hoşnut olduğıñuza tekdîr ettiğıñiz gâyetle sevdiğıñize, koğıduğıñuz gönül verdiğıñize, döğdüğüñüz aşırı muhabbet ettiğıñize bir delildir.” demiş.

Efendi merkûmuñ bu sözü üzerine dahi yine tebdîl-i efkâr edemeyüp merkûmuñ köpek hey’etine girmiş bir cin zannederek havf ile kelâmını diñlemiş ise insân her ne kıyâfete girse cin (373) her hâlde aldanmayup insân olduğunu tefehhüm edeceği için fikrinde taaccüp ile havf u endîşeye duçâr olarak ihbâr etmiş olduğu ihtârattan sarf-ı nazar ile merkûmeye hitâben yavaşça sedâ ile “Ne söylüyorsuñ a cin, benim kıyâfetime nazaran kız zannetmek ancak adama mahsûstur. Sen benim kim olduğumu bileceğıñ her hâlde der-kâr olmakla niçün bir takım sözler ile tecrübe ediyorsuñ? Eğer seni darp ettiğim için baña dil-gîr olup telâş ve havf vermek emeliyle böyle şeyler söylüyor iseñ avf edersiniz. Ben seniñ cin cinsinden olduğunu bilmez idim.” demiş.

Delikanlı Veçhigüzel zannettiğı bir kimseniñ kendüsinden ma’zûriyetistirhâm ettiğini müşâhede edince artık fikrimdeki olan efkâr-ı vahîmeler büsbütün köpek hey’etine kesp ederek ve sevincinden bütün vücûdu titreyerek ve “Kuvvet bu vakittir.” diyerek (374) ayağına kalkup ellerini açarak efendi mûmâ-ileyhiñ yanına gelüp mûmâ-ileyhe hitâben “Âh Veçhigüzel saña cânım fedâ olsun efendim!” diyerek efendiye sarılmış.

Efendi bu hâl u harekâtı görünce gerek bir ciniñ adam sıfatında bulunan bir nîsâ tâifesîne alâka edemeyeceğinden ve gerek sâir nişânelerden i’tikâdı tebdîl olup merkûmuñ adı bir insân olmuş olduğuna asla şek ve şüphesi kalmayarak hademelerini çağırup “Yetişin şu edepsizi dışarıya atınız dediğı hengâmda delikanlı dahi ol anda vâki’ olan sehvinî añlayarak daha henüz hizmetçileri uykularından uyanup yukarı koşmazdan evvel nerdibândan aşağı atılıp kendüsini kapudan dışarıya atmış. Gördün mü ‘aşık ma’sûkıyla böyle mülâkât etmeli.

Bunuñ böyle olmadığını muahharan tahkîkât-ı vakıadan (375) tebeyyün etmiş. Çünkü Veçhigüzel bu husûs için kemâl derece teessüf ederek işbu endîşeye duçâr oldu. Mûmâ-ileyhin pederiniñ hâl u etvârı zâten muharrer iken böyle bir husûsuñ vukû’ anıñ

şüphe ve vesvesesini tabii' tezâyüt ettireceği bu ise Veçhigüzel o günlerde yanlarında cevelân etmekte olan muhabbetlerine pek büyük haylûlet idi. Anıñ için bu husûsuñ sebebini añlamaklıgımı Veçhigüzel baña te'kiden seniye eylemiş idi. Ben ol vakit andan mukaddem bir gün bir delikanlımıñ birisini sokaktan geçer iken baña kuş lisânı ile “Seniñ hanımıñ hangi şeyi sever?” deyu suâl edüp, ben dahi köpeği sever demiş olduğumu kendüsine beyân ettim ise Veçhigüzel “Eyü öyle ise bu husûs mutlakâ merkûm delikanlı tarafından vukû' bulmuş bir şey olmalıdır. Eğer merkûmu kapunıñ öñünden geçtiğinde bir def'a daha görecek olur isen (376) bu maddeyi kendüsine suâl eyle!” dedi.

Tesâdüf bu ya ertesi gün erken ben sabâhtan kalkup ve âdet-i kadîmem üzere sabâhıñ seher vaktinde pencereniñ dışarısında durup ötüşür iken bu delikanlı sokaktan geçiyor idi. Merkûm her ne kadar yalnız kendü kalbinden gönül verdiği ma'sûkuna kavuşmak için ettiği tecrübeye tehî-dest çıktıysa yine bu cümle ile berâber ma'sûkunun kapusınıñ öñünden olsun geçmek ile olsun göñlünü eğlendirmek üzere gezer imiş. Ben hazır gördüğümde kendüsine kuş lisânı üzere “Geçen akşam bizim konağa gelen kimdir?” deyu suâl ettiğimde merkûm o gece sokağa kaçan adamıñ kendüsü olduğunu ve bu şimdiki hayâl ettiğim vukûâtı baña beyân eyledi ve ben dahi Veçhigüzel'e bu husûsu nakledüp merâkını def' etti.

İşte böylece bir vakit bu ağacıñ aşağısında (377) duran delikanlı ile âşinâlıgımız olduğundan şimdi beni ağacıñ üzerinde gördüğünde tanıyarak nereden gelüp nereye gittiğini suâl ediyor iken bir de orada sen geldin.” dedi.

Sergüzel ol vakit kelâma âgâz ile “Acâyip dünyâda neler oluyor.

Ben ise merkûm delikanlımıñ birisiyle konuşmakta olduğumuzu görüp fakat karşısındakini kendüsine beñzer bir adam göremeyerek ve bir insânıñ kuş ile konuşabileceğini asla ma'mûl etmeyerek merkuma, “Her hâlde aklına hiffet getürmiş birisi olmalıdır.” deyu i'tikâdına zâhib oldu.

Bundan böyle baña nasîhat olsun da bir maddeye evvelinden lâyıkiyle tahkîk ve tecessüs etmedikten soñra ne bir zu'ma zâhib olayım ve ne bir efkâr beyân edeyim. Ancak saña ricâ edeyim kuş karındaş şu Veçhi (378) güzel ile beyzâdeniñ hikâyesiniñ bâkîsini dikkatle nakletmeğe himmet buyur.” dedi.

Ben ol vakit kelâma yed ile bu vukûâtın üzerine her ne kadar Veçhigüzel'in merâkı def' oldu ise de bu husûs Veçhigüzel'in aşırı derece tessüfünü mûcip oldu. Çünkü nasıl bâlâda dedim efendi zâten gâyetle kızkanç olup Veçhigüzel'in hakkına konağın içinde olan adamların ne zu'mda olduklarını tebrûbe etmek için gece sabâhlara kadar uyku uyumayup ve kızının elbiselerini giymek ustalığını düşünerek bir alâka hırsızı tutmağa çıktığı bir de öyle bir hâriçten kimsenin hayvânât kıyâfetine dahi girmeği ihtiyâr ederek muhkem konağın içerüsüne bir takrîb duhûl edebildiğini görünce dikkat ve ihtimâmını daha ziyâde tezâyüt ettireceği tabii idi. Veçhigüzel bu husûsu taht-ı mütâlaaya alarak kendü kendüne ne acâyip şeydir. **(379)** Bu güzellik baña 'âşık olup benim tanımadığım bir delikanlı, benim gönlümü verüp ma'sûk olduğum bir delikanlı ise mâ-beynimizde olan müşkülât divârlarını daha ziyâde muhkemlendiriyor. Güzellik kendüsünün nâil olacak istediği ülfet ü ünsiyeti daha ziyâde güçlük verdiği hâl anın nesine i'tibâr etmeli, nice şâirler ve ehl-i aşklar güzelliğın methini bâlâyâ kadar çıkarırlar gâlibâ bunun içündür ki bâlâda güzelliğe erişmek gâyet güç olur zâten şimdiye kadar böyle bir şey vukû' bulmamış iken pederim herkesin zulm ü efkârını añlamak için ne derece ustalıklar düşünmüş imiş. Şimden sonra ise ihtimâldir ki odadan dahi dışarıya çıkmayacaktır." der idi.

Hâlbuki bu derece dikkat ve haset-i havf u muhâtıra zannedersen ki merkûmeniñ beyzâdeye olan aşk u iştiyâkını daha tezâyüt edüp ertesi gün akşam baña yine beyzâde gece yarısı yukarıya gelmek **(380)** için çağırmağımı ve şu beyitleri söylememi baña emreyledi:

(Beyit)

Zannetme sevdiğim şiddete geçerim

Her dem her sâniye bulsuñ gözlerim

Şimdi daha beter yanar tüterim

Engeller arttıkça aşk artar imiş

Vuslat arttıkça cân, cânân ister
 Şimdi añladım ki böyle imiş meğer
 Rahm-ı muhabbet de olan güçlükler
 Aşkîñ kadehine bal katar imiş

Nasip midir acep vuslata ermek
 Elzem imiş meğer bu âlemi bilmek

Zevk ile cefâyı o usta felek

Terâzisinde de bir tartar imiş **(381)**

Merkûmeniñ emri üzerine gidüp beyzâdeyi yine avdet edüp bâlâdaki beyitleri bil-ifâde şu âtîdeki beyitleri dahi Veçhigüzel'e söylemememi baña emir verdi.

(Beyit)

‘Âşığîñ öñünde dağlar, ovardır

Taşlar, bayırlar aña vefâdır

Zindân, kürek, mahpûs cânâ safâdır

Cânânîñ aşkına düşer ise göñül

Sevdâ gurûr etmez iner ahura

Bazı dahi çıkar dağa, bayıra

Meğer ölüm seni benden ayıra

Mevt dahi aranmaz düşerse göñül

(382)

Kimi karındaş, peder ü mâder

Bırakup yâriniñ yanına gider

Kimi vataniñ tahtıñ terk eder

Câna da kast eder düşer ise gönül

Beyzâdeniñ bu cevâbını ve beyitlerini dahi yukarı çıkup Veçhigüzel'e takdîm ettiğimde merkûm yine evvelki gibi elbiselerini değıştirüp beyzâdeniñ teşrîfine muntazır olur idi. Merkûmeniñ bu def'aki mülebbes olduğu elbise sâfi beyâz tül den olup ayağına sırmalı pabuç giymiş idi. Saçlarınıñ sağ tarafından ikiye bölüp örmeden bırakmış olduğu için beyâz tül gömleğın üstünde saçlar serpilüp göğsünüñ üzerinde ikinci perde makâmında durur idi. Başındaki iki tarafa ayrılan saçlarınıñ yekdiğerine karışmamak için bir pırlanta hâlka ile tutturulmuş idi. (383) Veçhigüzel böyle kendüsine süs verüp âh u figânlar ederek türlü mani ve şarkılar okuyarak ve dakikaları kanca ile çekerek güç ile yarı gece yaklaştıkta baña hitâben “Haydi kuşum konağıñ her tarafını gözden geçür, bak yine efendi dışaruda bir mahalde dolaşmakta mıdır ve eğer dışaruda göremez iseñ odasına girüp ne yaptığını gel baña haber ver!” dedi. Ben Veçhigüzel'in ikâmet etmekte olduğu dâireniñ aşığı katında efendiniñ odasına girüp vukû'-ı hâle vâkıf olarak gelüp Veçhigüzel'e “Sultânım efendi kendü odasında sediriñ üzerinde oturmuş idi. Ancak merkûm şu seniñ odana çıkılan nerdibânıñ aşığı yanında kapuya bir ip geçirmiş olup ipini öbür ucunu dahi kendü odasına bir aralıktan giydirmiş ve oracıkta bir ağacıñ altındaki çingırağa ipini ucunu bağlamış idi.” dediğimde Veçhigüzel meserret-i azîme ile “Haydi öyle ise (384) beyzâdeye git söyle çapuk yukarıya çıksun ancak merkûm yukarı çıkup nerdibânıñ kapusını açacağı vakit sen usul ile gidüp o efendiniñ odasındaki asılı olan çingırağıñ dilini tut!” dedi.

Ben hemân uçup ve aşığı inüp beyzâdeyi bulup hanımıñ ikinci da'vetnâmesini kendüsine tebliğ ettiğimde merkûm mesrûriyetinden dizleri titreyerek ve nerdibân ayaklarınıñ ikisini ve üçünü birden atlayarak yukarı çıkmağa başladı. Ben dahi ol vakit hanımıñ tertîb ettiğı üzere emrini icrâ ettim.

Bir eyyâm öylece oracıkta durduktan soñra cânım sıkılıp efendiniñ odasından dışaru çıktım ve insânlarıñ buña emsâl ustalıkli konuşmalarında nefret getürmiş olduğum için bir müddet olsun def-i gam için efendiniñ dâiresindeki divanhânedede gezinmeğe başladım. (385) Bu şehriñlerin diğher her şeyleri zahmetli olduğu gibi konuşmaları dahi meğher gâyetle güç imiş ve o dahi nasıl konuşmak ikisi birbirlerini soñ derece iştiyâk-ı şedîd üzere arzûlayup seven kimseleriñ konuşmaları ki bu husûs pek ziyâde taaccübümü mücip olur idi. Eğher bir husûstan dolayı birbirlerine güvenmiş olan kimselerin mülâkatları güç olur ise buña bir şey denilemez. Ancak merkûmlar bu derece birbirlerine gönül vermiş olarak güyâ gönül vermiş olarak güyâ gönül denilen şey kabâhat sâhibi bir adam gibi anı geceniñ karanlığıniñ perdesi altında siper ederek, dide-i ağyârdan ictinâb ederek, herkesten aşurı havf ederek, evvelinden gizli haberler göndererek, dört tarafa câsûslar çıkararak, her tarafı sür’atle dolaşarak, herkesi uyutarak, usul ile tenhâ bir odanıñ içerüsüne girdirüp mahpûs ediyorlar. Ben bir eyyâm böylece tefekkürlere daldığım zamânda meğher insânlar indinde büyük (386) kabâhat işlemişim. Şöyle ki o esnâda sabâh epeyce yaklaştıkta beyzâde yukarudan inüp nerdibânıñ kapusını açtığı gibi efendiniñ odasından ziliñ sedâsı çıkmakla beyzâde sür’atle yürüyüp efendiniñ dâiresinden aşağı inüp gâib oldu. Efendi ise bir azîm telâş ile hemân Veçhigüzel’iñ dâiresine çıktı. Ben dahi arkasından. Efendi kızınıñ odasına girüp birisini arıyor gibi dört tarafa bakınur idi. Veçhigüzel ise henüz sevgilisinden ayrılmış olup efendiniñ nâgihân ve bî-dikkat odasına geldiğini dahi görünce epeyce yüzleri kızarmağa başladıysa da bir şey belli etmemek için asla kendüni bozmayarak efendiye hitâben “Hayrola pederim teşriñiz hakkına gâyetle memnûn isem de gece vakti olduğu için sebebi hakkına merâk ediyorum. Yoksa bir rüyâ mı gördünüz?” dedi. (387) Efendi merkûmeye hitâben “Hayır kızım zâten uyku uyuyabildiğim yoktur ki rüyâ göreyim. Ancak... işte... şu günlerde bir merâkım var ne söylüyorum merâk değil sahîhtir... cânım... şimdi şu dâireye bir adam çıkmış olacak idi.” deyüp Veçhigüzel’iñ odasındaki dolapları dahi araştırmağa başladı. Veçhigüzel pederine hitâben “Pederim bu nasıl lakırdıdır bu. Benim dâireme benim iznim ve ma’lûmâtım olmadıkça kim çıkabilür o babta ise kerîmeñiz hakkına asla bir şek ve şüpheñiz olmayacağı bedîhîdir. Yine benim dediğim gibi evvelidir sen bir rüyâ görmüşsün. Bilür misiñ bir adam ekseri bir rüyâ görüp hemân uyandıktı o rüyâyı gerçek zannetmek tabiidir.” dedi.

Efendi bir eyyâm düşündükten soñra fikrinde “Acep kızımıñ dediği gibi rüyâ mı görmüşüm ama hayır ne münâsebet fikrimi asla bir şeye meşgûl etmeyerek (388) odamdaki asılı olan ziliñ sedâsını aldığım gibi hiç vakit geçirmeyerek hemân fırlayup yukarı çıktım. Hayır hayır eyü bilürüm rüyâ değil idi. Ama burada da kimse yoktur ve kızına hitâben “Pek eyü kızım haydi farz edelim ki ben bir rüyâ görmüş olayım fakat sen şu sabâhın yaklaştığına tatlı uykunu bırakup elbiselerini mülebbes olduđuñ hâlde niçün oturuyorsuñ?” dedi

Veçhigüzel cevâba âgâz ile “Acâyip pederim, kızlarıñ uykusunuñ az olduğunu sen bilmiyor musuñ? Sen beni güzelliđimiñ hırsızlarından emin etmek için bu derece şüphe ve vesveseye duçar oluyorsun da ben bilakis kendü vücûdumu vikâye etmez miyim? Hatta ben seniñ gibi dahi olmayup uyku gözüme çöküp uykuya varacağım hengâmda fikrime öyle şeyler gelür ki der-akab uykum dağılır. Gece yarısı kalkup pencereyi açarak müneccim gibi yıldızları seyredirim. Benim (389) ne kara yıldızım varmış deyu âh vâh ederim.

Garîp kuş gibi yalnız kaldım deyu figân ederim. Ben kendümi geceniñ karanlığında uykum getürmeyüp vikâye ederim haydi pederim o seniñ kuruntundur. Benim dâireme kimseniñ ne girdiği var ve ne de girebileceği var.

Efendi Veçhigüzel’iñ bu kelâmları üzerine dahi yine düşünmesi def’ olmayarak fikrinde “Kuruntum değil ama ne ise öyle diyelim. Çünkü öyle demekten başka çâre yoktur.” deyüp nerdibândan aşağı indi. Ertesi gün akşam yine nısfu’lleylde gelmesi için Veçhigüzel beyzâdeye haber gönderdi ve o akşam yine efendiniñ hâl ve hareketine dikkat etmek için aşağı beni yolladığında baktım ki efendi ol akşam zili kaldırmış olup nerdibâniñ kapusına aşağıdan yukaruya kadar araları dört beş parmak olarak bir yandan öbür yana ince pamuk ipliği geçürmüş (390) idi. Bu husûs benim dahi merâkımı mûcip olup Veçhigüzel’e sebebini suâl ettiğimde merkûme baña “Dün gece pederim hakkımda bize vesveseye zâhip olmuş olarak yukarı çıkmış idiyse de kimseyi göremediğiyçün gece diğer bir tedbîr düşünmüş olmalıdır.

Şöyle ki sabâh oldukça eğer mezkûr ipler kırılmış olur ise hiç şüphesiz karanlıkta hâriçten bir adam gelüp dâireme girdiği tebeyyün edecektir. Sen git beyzâdeye söyle bu husûsu añlatarak bu gece geldiğinde nerdibân kapusından içeri geçmesün. Ben dahi

kendüsi geldiğinde nerdibânın ayağına inirim ve sen dahi o aralık efendinin odasının penceresinin dışarısında durup efendi ayağa kalktığı gibi gel baña haber ver!” dedi. Gece yarısı oldukça bir minvâl muharrer beyzâde gelüp kapunun bir yanında Veçhigüzel dahi aşağı inüp öbür yanında durup (391) birbirleriyle biraz yüksek ses ile konuşmağa başladılar. Ben merkûmları diğer def’alar birbirleriyle konuştuklarını herkesten mestûr tutmakta görüp bu def’a ise efendinin odasına ol derece yakın olmuş olarak dahi böyle serbestçe konuştuklarına taaccüp eder idim.

Ben o aralık merkûmlar birbiriyle ülfet ü ünsiyet etmekte iken pencerenin camının arkasından bizzât efendiye bakup dikkat eder idim ki merkûm karanlıkta pencerenin önündeki sedirin üstünde oturmuş olup merkûmların ettikleri lakırdıları tilki gibi kulağını diküp dinler idi. Hayli müddet böylece kulak verüp başını sallayarak kendi kendine “Ha şimdi tuttum artık elimden kurtuluş yoktur!” deyüp usul ile mumu yakmak için ayağa kalktığını gördüğümde gelüp çabucak Veçhigüzel’e haber verdim ise Veçhigüzel yukarı odasına (392) çıktı ve beyzâde ise aşağı inüp çabucak gâib oldular. Efendi mumu yakup nerdibân başına gelerek yine kimseyi bulamayınca yeniden derin tefekkürlere dalıp kendi kendine acâyip acep kulağıma bir ses mi geldi. Yoksa ekseri fareler divâr arasında ötüşürler. Acep öyle bir şey mi idi?

Fakat ne münâsebet fareler “Efendim sultânım!” diyebilürler mi. Benim işittiğim kelâmların ekserisi bunlardan ibâret idi. Hayır hayır bunda bir hikmet vardır.” deyüp ve dikkatlice kapuya bağladığı iplere nazar edüp anları dahi yerli yerince sağlam durduğunu görünce yeniden duçar-ı elem ü keder olarak tekrâr odasına gelüp mumu söndürdü. Ben ol vakit Veçhigüzel’e ve beyzâdeye haber verince merkûmlar yine nerdibân ayağına gelüp evvelkinden biraz daha yüksek ses ile konuşmağa başladılar. (393) Efendi bu defa daha dikkatlice ve pencerenin camını dahi açarak merkûmların konuşmalarını işitiyor idi. Merkûmların ise bu def’aki konuşmaları zannerdersin ki ta yanında konuşurlar gibi sesleri yakından gelür idi. Gerçi merkûmlar konuştukları vakit pek çok lakırdı anlatmaz idiler ise de içinde birtakım aşk u alâka beyân etmeğe dâir lafzlar ve kelimeler açıktan açığa anlaşılır idi.

Efendi bu def’a da bu husûsu daha ziyâde merâk edüp ve merkûmânı karanlıkta tutmak emeliyle bu def’a mumu yakmaksızın usul ile oda kapusunu açup dışaru çıkmağa davranur iken ben hemân gelüp Veçhigüzel’e haber verdiğim gibi ikisi dahi yerlerine

gittiler. Efendi nerdibân ayağına gelüp ve sesiñ kesildiğini görünce hırsından nâşi dîvâneler misillû ellerini kollarını açup öte tarafa (394) berü tarafa saldırır idi ve beyhûde yerde havayı kucaklar idi ve bu arada kendü kendüne “Hay eyvâh geç kaldık gâlibâ, öyle ama merkûmlar her kim ise beni Âdem olmuş olaydılar bu kadar vakit zarfında firâr edemez idiler. Demek oluyor ki bunlar buraya cem’ olup konuşuyorlar.” diyerek bu def’a cüz’i havf u hirâsa dahi giriftâr olmağa başladı ve kalkup doğru odasına giderek bir daha sabâha kadar odadan dışarıya çıkmadı.

Sabah yakın şafak attığında mezkûr kapuya bağladığı ipi kimse görmeden efendiniñ çözmeğe başladığını Veçhigüzel’e haber verdiğimde merkûme odasının dışarısına çıkup nerdibân başına gelerek pederiniñ bu hâlini görünce “Nedir o pederim, yoksa örümceklige heves mi var?” deyu suâl ettiğinde efendi “Yok a cânım işte dün gece (395) saña da söyledim ya şu günlerde bir merâk mı diyeyim yoksa gerçek mi diyeyim üzerimde bir hâl vardır. İşte böyle uykum gelmeyüp gece sabâha kadar kendime bir eğlence arıyorum. Bu geceyi dahi bu ipi kapıya örerek geçirdim. Yarın geceyi bakalım ne ile geçireceğim.” dedi. Veçhigüzel cevâba âgâz ile “Pederim sen anıñ için asla elem ü keder üzere olma. O seniñ vesvese ettiğün husûs benim hakkıma değildir. Ancak seniñ vesvese dediğün öyle bir şeydir ki olmayan bir şeyi var gibi gösterir.” deyince efendi “Öyledir kızım, haklısın. Ben bu husûsu bu gece tecrübe ile añladım. Şöyle ki şu nerdibânın aşağısında iki kişi oturmuş olup birbirleriyle lakırdı eder gibi bir fısıltı geldi kulağıma. Mumu yakup bakarım kimse yok. Mumu söndürürüm fısıltı başlar. Ben de şaşırdım ne edeceğimi.” dediğinde Veçhigüzel “Evet pederim, hatta (396) bu vesvese dediğün şey öyle bir şeydir ki gittikçe ziyâdeleşür ve insânı merâkta kor. Şöyle ki eğer sen dün gece o konuşurlar zannettiğün kimseleri mumu yakup görmedikten soñra odañıza gittiğünizde def’a merâk edüp diñleyecek iseñiz sesleri daha ziyâde yüksek çıkmağa başlar.” dediğinde efendi “Öyle oldu kızım bak nasıl bilürsün. Şimdi epeyce vesvesem def’ oldu yüreğim rahatlaştı.” deyüp ipleri çözerek odasına avdet etti.

Efendi odasına gittiğinde ben dahi arkasından berâber gittim. Bî-çâre efendi beni bir kuştur diyerek asla ihtirâz etmeyüp kalbinin esrârlarını kendü kendüye söyleyüp durduğı yerde ben dahi anıñ cemî’ efkârlarına vâkıf olur idim.

İşte şimdi dahi Veçhigüzel'in kelâmlarından her ne kadar efendiniñ vesvesesi cüz'i def' oldu ise de (397) odasına geldikte yine derin tefekkürlere dalup kendü kendine "Pek eyü a cânım ama hiç olmayan şeyi dahi bir adam nasıl var zannedebilür. İlk akşamki vukûât için haydi diyelim ki birisi nerdibân kapusını açup yukaru çıkmayarak gerü dönüp gitmiş olsun. Velâkin dün akşamki vukûâta ne demeli. Eğer boş bir fisiltıdan ibâret olmuş olsa idi yine vesveseye hamledeyim. Ancak olan lakırdıların nice lügatlerini dahi kulağım ile işittim. Bu böyle olduğu hâlde bunuñ için vesvese etmek artık dîvâneliktir. Ben bu akşam yine diğeri bir tarık ile bu husûsu tahkik ederim." dedi.

Ol gün akşam dahi Veçhigüzel yine beyzâdeyi odasına da'vet etti. Ben ilk akşamdan efendiniñ yine bir tuzak kurmuş olup olmadığını tahkik ve tecessüs zımında etrafı dolaştım ise de (398) hiçbir şey göremediğimi Veçhigüzel'e haber verdim ve ol gece benim bir hizmetim olmadığı eelden biraz dinlenmek için Veçhigüzel'in odasından dışarıya çıkmış idim. Bereket versin ki çabuk geriye dönmüşüm zîrâ eğer biraz daha soñra geleydim efendiniñ vesvesesi kendi istediği mertebede hâllolacaktı. Şöyle ki ol gece efendi bir soñ tecrübe daha etmek emel ü arzûsuyla bizzât Veçhigüzel'in odasına bit-takrîp girüp saklanmağa karâr vermiş ve tesâdüf dahi kendüsiniñ bu niyetine hayli yardım etmiş. Şöyle ki beyzâdeniñ yukarıya çıkacağı vakit yaklaştıkta efendi usul ile yukarıya çıkup Veçhigüzel'in oda kapusına kulağını koyup bir eyyâm dinledikten soñra merkûmeniñ içerüde sesini işitemeyerek anıñ uykuya varmış olduğunu müşâhede etmiş ve yavaşça kapuyu açup içerüye girdiğinde (399) her ne kadar kandilleriñ sönmüş olduğu cihetle Veçhigüzel'i görememiş ise de gerek anıñ uykuda olduğu gibi nefes alup vermesinden ve gerek "Odadan içerüye giren kimdir?" deyu kendüsine suâl etmediğinden Veçhigüzel'in uykuda olduğuna asla şek ve şüphesi kalmayarak usul ile merkûmeniñ karyolasınıñ altına girüp saklanmış biraz vakitten soñra beyzâde yavaşça yürüyerek yukarıya çıkup ve Veçhigüzel'in oda kapusunu itüp içerüye girmiş ve karanlık sebebine kimseyi göremeyüp bir eyyâm kapunuñ içerüsünde ayak üzerinde durakalmış. Efendi merkûmuñ ayağınıñ sesini alarak başını karyolanıñ altundan nim dışarıya çıkararak nazar ettikte odadan içerüye bir adamıñ girmiş olduğunu hissetmiş ise de gerek mezkûr adamı ve gerek kendü kızını daha ziyâde müttehem kılmak için ol sâat hiçbir şey tıñmayup anlarıñ ilerüde (400) vukû' bulacak muâmelelerine nazar etmeğe ve vesvesesini beyân ettiği hâlde hiçbir tarafa kaçamak

köşesi bulamayacakları bir hareketlerine muntazır olmaya karâr vermiş bu arada beyzâde Veçhigüzel'in uykuda olduğundan haberdâr olmayarak ol derece aşk u hasretle üç geceden berü kendüsine haber yollayan Veçhigüzel'in odasına geldiğinde merkûmeniñ bî-kayt durup asla kendüsine bir muhabbet nişânesi ibrâz etmediğine ve hoş geldin, beş gittin demediğine gâyetle taaccüp eder imiş ve bir eyyâm belki Veçhigüzel odasından dışarıya çıkmış diyerek bekleyüp hiçbir kimseyi göremeyince şu beyitleri söyleyerek merkûmeye ses vermiş

(Beyit)

Ey Veçhigüzel'im işte ben geldim

Ruhsat fermânına durup beklerim **(401)**

Çevir yüzüñ baña nûrlañsıñ çeşmim

Def' olup karanlık görsüñ gözlerim

Ben dışarıda epeyce dolaştıktan soñra Veçhigüzel'in odasına girdiğimde beyzâde işte bu bâlâdaki beyitleri söylüyor idi Veçhigüzel dahi anıñ bu kelâmlarını işiterek uykudan uyanup mahmûr gözleriyle aña nazar ederek şu âtideki beyitleri söyledi.

(Beyit)

Bekler iken yârımı bir gaflet basmış

Uykuda sevdiğim yanıma gelmiş

Uyandırmamış da hayli beklemiş

Yakın gel civânım yanıma benim

Beyzâde, Veçhigüzel'in bu kelâmlarını işitince **(402)** bir azîm meserret ile sevgilisiniñ yanına gidüp sediriñ üzerine oturarak "Âh sultânım seniñ hatırıñ için taht u vatanımı terk edüp buraya kadar geldim ise de şu ufacık nerdibânları çıkmak için

giriftâr olduğum muhannet u meşakkatiñ ta'rîfinden âcizim bilür misiñiz sultânım, bizim gibi 'âşık u ma'şûklar ile cilvelenmekten felek çok hazzeder. 'Âşığiñ meşakkatini ve dilberliğıñ kıymetini daha ziyâde artırmak için gülüñ yanındaki diken misillü siziñ gibi nâdir-ül emsâl güzelleriñ yanında dahi dâim-ül evkât nice engeller peydâ eder. Her ne hâl ise bu husûsuñ dahi belâsını benim gibi dilberlikte nâdir-ül akrân kızlara gönül veren delikanlılar çeker. Öyle bir belâ ki zevk u safâsını dahi berâber sürükleyüp götürür. İşte üç geceden berü seniñ kıskanç pederiniñ bizim aramıza kurduğı nice tuzaklardan kurtulup birbirimize kavuştuk ise de hûb cemâliñiziñ önüne perde çeken şu zulmet-i leyliñ def'i zımnında bir kandil (403) yakarak birbirimiz ile konuşalım." dedi.

Veçhigüzel kelâma âgâz ile "Efendim muhabbet denilen şey, insâniñ kalbinde mahfûz olduğu misillü icrâsı dahi karanlıkta olur. Sâniyâ bizim birbirimize kavuşmaklığıımız yanında zuhûr eden güçlülere ve aña mûmânaat eden düşmânlara aydınlık meydân verir. Şimdi bu geceniñ nısfında benim odamda şavk yandığını görenler, benim hakkıma diğeri bir vesveseye zâhib olsalar dahi acabâ keyfini bozdu mu deyu koşup odama gelürler ve iknâ anlarıñ bu keşfi yañlış olmayup hasta isem de hamdolsun ki diğeri bir hekîme muhtâç olmayup Lokmân'ım yanımdadır.

Kaç geceden berü kıskanç pederimiñ şu gizli esrârlarımıza vâkıf olabilmek için kullandığı tedbîrler ma'lûmdur ya merkûm kim bilür bu gece dahi nice câsûsluklar icrâ edecektir. Hatta ayaklarını öpeyim efendim yavaş ses ile söyleyelim gizli (404) gizli konuşalım. İhtimâldir merkûm pederim şimdi şu sâniyede oda kapusınıñ dışarısında bizi diñlemektedir. Bizi vuslata nâil eden şu zi-kıymet vakit nice yüz biñ engeller, kıskanç gözler, belirsiz câsûslar, gizli düşmânlar ile ihâta olmuştur. Bizim şu şimdiki mazhar olduğumuz ülfet ve ünsiyet gece karanlıkta dağ başında haydutlardan ihâta olunmuş bir bî-çâre yolcunuñ hâline beñzer. Öyle ki haydutlar merkûmu görmedikleri için anı helâk etmek üzere ellerindeki bıçakları her nereye rast gelür ise gelsün sallayup dururlar. Merkûm bî-çâre yolcu o hâlinde bir ışık yakar ise bir an evvel helâk olmasına sebebiyet verir. Biz dahi şimdi kandilleri yakarak kapuyı arkasından dayanarak birbirimize cemâlimiz âyinesinden nazar ederek derûn aşk u alâkamızı seyretmekte iken hakkımızda hissettiğimiz meyl ü muhabbeti, fikr u hayâlimiz hânesinde zaptedemeyüp birbirimize lisâna dahi beyân ettiğimiz (405) yerde pederim oda kapusınıñ dışarısında sesimizi işitüp kapuyı açmamı emreder ise ol zamân hâlim nice olur, açayım mı

açmayım mı? Baña bir akıl öğret. Âh o ne fenâ bir sâattir. Kan içen düşmânım ise dahi o hâle duçar olmasun kapuyı açtığım hâlde kandilleri söndüreyim mi söndürmeyeyim mi? Eğer söndürür isem merkûm içerüye girdikte kapu açılmazdan evvel kandilleriñ yanmakta olup açıldıktan soñra söndüğünün sebebini suâl edecektir. Ben ol vakit ne söyleyeyim, seni nereye saklayayım? Eğer söndürmeyerek açar isem... vay hâlime.... O ne inkâr kabûl etmez hırsızlıktır. Ol vakit pederim seniñ için bu adam kimdir deyu suâl edecek olur ise ne cevâb vereyim? Konağın aşağıki katında seyisler dâiresinde uyuduğu yerde nerdibânlardan yukaruya yuvarlanmış mı diyeyim. Yoksa benim odam uçup seyisler dâiresine mi inmiş diyeyim? (406) A benim nûr-ı dîdem beyzâde te'lîfleriyle nice kütüphâneler dolduran müellifler bile ol sâat nutukları tutulup söyleyecek bir söz bulamazlar. Bir adamın birisi hırsızlık etmek için bir bağa girüp üzümü koparmak için elini asmaya uzattığı yerde bağ sâhibi üzerine gelüp merkûma “Sen kimsin, burada ne ararsın?” deyu suâl ettiğinde merkûm her ne kadar kendüsiniñ olmayan bir bağıñ içinde tutulduğu için kendüsini şaşırır ise de yine bu cümle ile belki kabâhatimi bastırabilirim diyerek bağ sâhibine hitâben “Efendim işte şu yukarıdaki yardan geçtiğim yerde ayağım kayup yuvarlanarak buraya düştüm.” diyebilür. Bağ sâhibi “Pek eyü ama eliñ niçün asmadadır?” diyince merkûm “Efendim ihtimâldir nâgihân bir rüzgâr çıkup bu def'a dahi beni buradan kaldırıp diğere bir mahale atmasıñ deyu asmaya sarılmıştım.” diyebilür ama şâyet pederim içerüye (407) girüp seni burada gördüğünde saña “Yahu sen kimsin, burada ne arasın?” deyu suâl ettiğinde sen ne cevâb vereceksin? Ezilüp büzüleceksin, kızarup bozaracaksın ve ihtimâldir şaşkınlık alâmeti ile merkûm pederime hitâben “İşte efendim şey... şey oldu da... yine şey...” def'a şey, hülâsa şey lafzından mâ-adâ edecek bir lakırdı bulamadığıñ hâlde pederim def'aten hiddet ile “Cânım ben bu şeyden ne anlıyorum ne söyleyecek iseñ onu söyle!” dediğinde sen yine kendini şaşırarak “Efendim bu gece yarısı kalktım ise baktım ki atın birisi yularını kırmış... ahırdan dışarıya çıkmış... konağın aşağıki katında her tarafı aradım bulamadım da... acep yukaruya çıktı mı deyu buraya geldim.” dedikte pederim pek hiddet ile “Cânım bu nasıl lakırdı, at nerdibândan yukaruya çıkabilür mi ve oda (408) niñ içinde ata binilür mi?” der ise ne diyeceksin. Sen de durmuşsuñ da kandilleri yakmaklığımı teklîf ediyorsun. Benim elimden gelse mehtâbın önüne perde çekerim. Bir hırsız altunları kaldırmak için bir hâneye girdiği hâlde altunları göreyim deyu kandili mi yakar yoksa hemân altunları avuçlayup cebine, koynuna doldurmaya mı bakar?

Beyzâde buña cevâben “Eyü söylüyorsunuz sultânım ama o dediğin hırsız altunları koynuna gizlediği gibi kendü hânesine götürebilür ama bendeñiz sizi berâber götüremediğim için nice engel ve câsûsların güç ile gözlerinden siper edebildiğimiz şu bir iki sâniye zarfında hûb cemâliniz seyri ile eğlenebilür, nûş ettiğim bâde-i aşkı bir parlak ve beyâz billur içine doldurarak içsem daha eyü olmaz mı?” dedi.

Veçhigüzel, cevâba âgâz ile “Efendim bu husûslar (409) hakkına zâtınızıñ dahi ma'lûmât-ı tammesi bulunacağı der-kâr ise de bendeñiziñ dahi ma'lûmâtım olup olmadığını aňlamak için ve bunları baña lisâna dahi söyledüp eğlenceñizi mûcip olmak için suâl ediyorsunuz gâlibâ. Her ne hâl ise bu câriyeñiz dahi sizi her veçhile eğlendirmek emel ve arzûsunda olduğum için bildiğimi söyleyeyim efendim. Seniñ ma'şûk dediğini altun gibi cebine konup taşınmaz ama anı dahi koyup taşımak için öyle bir muhkem mahal vardır ki anı dahi mahal-i mezbûrda hiçbir kimse görüp dışarı çıkaramaz. Bir delikanlı kendi ma'şûku ile ne kadar az bir ülfet etmeğe dahi nâil olsa andan ayrılacağı zamân merkûmeyi kendü kalbiniñ içine koyup da ayrılır. Vukû' bulan ünsiyetleri, ettikleri lakırdı gösterdikleri muhabbet nişânelerini hayâl ederek kırk konaklık mesâfeden bile anın ile kalpten kalbe konuşur.” dedi. (410) Beyzâde def'a kelâma âgâz ile “Ey sultânım biz şu bir iki sâniye vakti ile geçürmek için kaç gündün berü hayli muhabbet ve meşakatlere giriftâr olduk. Siziñ cilveñiz ise yevm-i kıyâmete kadar tükeñmez, gûş etmekle doyulmaz ama kuluñuz hâline merhamet ediniz.

Bendeñiz bâdî-yi aşkıñıza bunca zamândır hasret-keş olarak kâide-i mezkûruñ yalnız renginiñ seyri ile kanâat etmeğe mecbûr olurum. Kurumuş dudaklarımı ıslamak için puñarıñ başında durup yalnız nazar etmek ile iktifâ ediyorum... Ne demek istediğimi aňlıyorsunuz sultânım... Ben az söyleyeyim siz çok aňlayın. Biraz karmakarış laflar ediyorum ama fikrim dağınaktır, gücenmeyin. Bab-ı kalbimi biraz daha açar isem patirtısından incinmeyin. Aşk u hasretimiñ zaptına kâdir olmayup birden bire boynunuza sarılır isem beni dîvâne zannetmeyin... az daha ilerüye (411) varayım mı?... Eğer bir bûse murâd eder isem sakın reddetmeyin.” deyüp Veçhigüzel'e yaklaştığı yerde ne bakayım hanımımıñ eñ korktuğu şey meğer başına gelmiş. Çünkü o arada bizim efendi karyolanın altundan çıkup beyzâdeniñ üzerine doğru gelmeğe başladı. Ben merkûmu gördüğümde hanımına bir eyülik daha etmek emel ü arzûsuyla hemân beyzâdeniñ kulağına oturduğu yerden çabucak kalkup usul ile oda kapısından

dışarıya çıkmasını ve Veçhigüzel'in kulağına dahi çabucak beyzâdenin yerine oturmasını haber verdim. Efendi iki kollarını açup ve güyâ beyzâdeyi tutmak emeliyle merkûmuñ oturduğu yere gelüp ve "İşte artık şimdi bir diyeceğiniz kalmadı, elimden nasıl kurtulacaksınız." diyerek beyzâde deyu bir eli ile sıkı sıkı kızının elinden tutarak ve diğer eli ile kibriti sürterek kandili yaktı.

Efendi ol zamân elini tuttuğu kimsenin yüzüne (412) baktıkta anın kendü kızı idüğünü görünce kendüsini şaşırıp şaşkın şaşkın odanın dört tarafına bakmağa başladı. Orada Veçhigüzel efendiye hitâben "Cânım pederim, bu yaptığın nedir bu günlerde saña ne oldu? Gece yarısı gelüp elimden niçün tutuyorsun?" dedikte efendinin aklı başından giderek "Cânım... Sarıldığım kimse sen değil idin. Haniya o nereye gitti?" diyerek melül melül dört tarafa bakınur durur idi.

Veçhigüzel "Cânım pederim bu ettiğin lakırdılar nedir? Bu gece benim uykumu getürmeyüp ilk akşamdan berü yalnızca bu odanın içinde oturuyorum." dediğinde efendi "Ne söylüyorsun a kız, ben rüyâ görmedim, sarhoş değilim. Bir iki sâatten berü buraya birisi gelüp anın ile ülfet ü ünsiyet eden siz değil miydiniz? Birbirinize ne kadar (413) cilveler yaptınız. Ne derece beyân-ı alâka ettiniz. Benim birkaç günden berü peşinizde dolaşup rast getürmediğimi, el'an bu gece siziñ konuştuğunuzu dinlemek ihtimâli olabileceğini ve içerüye girdiğim hâlde ne diyeceğinizi şaşıracağınızı birbirinize naklettiniz... Cânım bu nasıl şey... Bu ne hikmet, o delikanlı nereye gâib oldu cin miydi, nasıl şeydi?" diyerek kızının elini kavrayup dîvâne gibi odanın dolaplarını ve yüklüklerini araştırır durur idi.

Veçhigüzel asla kendüsünü bozmayarak "A pederim böyle şey olur mu? Afv edersen ya saña bu günlerde bir hâl olmuş veyâhût uykuya dalup rüyâ görmüşün seniñ bu naklettiğin şeyler (414) ekser rüyâda vâki' olur." dedikte efendiye artık lakırdı kâr etmeyerek ve sözünde ısrar ederek hiddet ile "Sus ol kız nâfile söyleme ben dîvâne değilim. Gördüğümün rüyâ olmadığını pek eyü bilürüm." diyerek kendüsünü şaşırıp derin tefekkürlere dalar idi. Efendi böylece bir eyyâm daha Veçhigüzel'in odasında durduktan sonra âfitâbın müjdecisi olan kuşların tatlı terennümlerini işiterek sabâhın başladığını anlayınca ümîdini kat' edüp mahzûn ve mükedder odasına avdet etti.

Ertesi gün efendiniñ odasına bir adam gelüp efendi merkûm ile bazı maddeler hakkına konuştuğundan sonra birkaç geceden berü kendüsine vukû' bulan hâli efendi merkûma nakleyletti. Merkûm, efendiniñ nakliyatını dikkat-i azîme ile diñledikten **(415)** soñra “Hâneñizde kuş besler misiniz?” deyu efendiye suâl eyledi. Efendi cevâba âgâz ile “Evet hânemizde bir kuş vardır ki epeyce vakitten berü alışmış olup hâneniñ her tarafında dolaşur. Pek çok vakit kızımıñ odasında bulunur.” demesi üzerine merkûm “Öyle ise buña taaccüp iktizâ etmez. İşte seni bunca merâk ve endîşeye duçâr eden o kuştur. Bendeñiziñ dahi vaktiyle bir genç kızım olup ordu ile uzak bir mahalde muhârebeye giden bir mülâzıma alâka etmiş imiş. Gerçi alâkayı def' etmek için birinci tedbîr ayrılık ise de merkûme kızın evvel emirde ‘âşıkını hatırından çıkarmayup nâr-ı hasretiyle sûzân olarak muhârebeden bilâ-keder avdetine muntazır olur imiş ise de muhârebeniñ hayli zamân uzandıgınıñ sebebine ‘âşığıñıñ vürûdu uzanup ve merkûmuñ hakkına bir haber alamayarak kendüsi ise meydân-ı muharebeye **(416)** gidemeyerek derin endîşe içine gark olup bir gün pencereniñ önünde oturmakta iken sür'at ile oracıktan uçan bir kuşa rast gelüp kat'-ı ümîdlikten ve alâkaniñ kesretinden nâşi mezkûr kuşa hitâben “Ey kuş eğer mümkün ise beni kanatlarıñıñ üzerine alup semt-i cânânıma doğru götür.” demesinde meğer mezkûr kuş insân lisânını bilür bir kuş olup ve bir ma'sûka kızın ma'iyetinde olarak merkûmeye dönüp “Cânım kızlar, siz bizden ne istersiniz. Ben kendü hanımıñıñ hizmetinden vakit ayırup başkasınıñ hizmetine bakamam.” dediğinde kızım kuşa hitâben “Bizim sizden ayruca matlûbatımız yok ise de birisine gönül verüp mahallin uzaklığı sebebine gidemediğimiz hâlde aşurı elem ü endîşeye duçâr olarak merkûmuñ bulunduğu mahalle vâsıl olabilmek için size haset çekeriz.” demiş. **(417)** Kuş kızımıñ bu methiyelerinden hem kesb-i şeref ü iftihâr ederek ve hem rikkate gelerek merkûm mülâzımıñ bulunduğu mahalli kızımın haber alup andan nâmeler getürmeğe başlamış hâlbuki kızın mezkûr nâmeleri okudukça alâkası daha ziyâde kesb-i şiddet ederek gün be gün zayıflayup sararup solmağa başlar imiş. Benim bu vukûattan haberim yok a kızıma bu hâliniñ sebebinin suâl ederim. “Bir şeyim yoktur.” der. Hekîmlere gösteririm “Bunuñ derdiniñ ilâcı bizim kitabımızda yoktur.” derler. “Derdiniñ adı nedir?” deyu sordum “Alâkadır.” derer. Hâlbuki bizim hâneye ise kimse gelüp gitmez, kızımı der iseñ kapudan dışarıya çıkamaz. Böylece hayli vakit merâk ve endîşeye duçâr olarak birgün içerüde kızımıñ ne yaptığını seyretmek için usul ile oda kapusınıñ aralığında nazar ettiğimde bir kuş ağzında bir mektûp ile gelüp ve

mektûbu kızıma verüp gittiğini gördüm. Kızım (418) mektûbu alup okuduğunda gözleri dolup dâdelerinden akan yaşlar ile mektûbu ıslatır idi. Ben hemân içeriye girüp mektûbu elinden kaparak okuduğumda bir mülâzım imzâsıyla yazılmış muhabbetnâme olduğunu aňladım. Bu vukûâtın üzerine kızıma artık mezkûr odada ikâmet ettirmeyüp hânemiziň aşığiki katında sokağa penceresi olmayan bir odada ikâmet ettirdim. Oda-yı mezkûrda kızın vâkıâ mübtelâ olduğu hastalık beş altı ay kadar daha devâm etti ise de sevgilisini görmemek ve hakkında haber almamak ile yavaş yavaş merkûmu unutup ve hey’et-i aslıyesi gibi şişmanlayup yüzünün rengi de yerine geldi.

İşte bu vukûâtın vâsıtâsıyla kuşların ekseri ‘âşıklar ve ma’şûklar mâ-beyninde haber taşıyarak anların peder ü mâderlerini biñ türlü merâk ve endişeye duçar ettiklerine vâkıf oldum.” dedi.

Efendi bu lakırdıları diñledikten soñra bir eyyâm tefekküre (419) dalup “Ha öyle ise şimdi aňladım, dediğini sahihtir. Zirâ ol gece odaya gelen adamın bir seyis idüğü olan lakırdılardan aňlaşıyor idi, demek ki merkûm ile kızımın mâ-beyninde kuş haber taşır imiş. Öyle ise yakında konağa almış olduğum ol delikanlı seyise yol vereyim ve kuşu da tutup öldüreyim.” diyerek ayağa kalktı ise ben hemân uçtuğum gibi dışarıya çıkup kaçarak ölümden kurtuldum ve yine vatan-ı aslıyeme avdet ediyorum. Bu vukûât beni şehirde yaşayanların azâb u meşakkatinden kurtulmağa bir vesîle oldu ve az kaldı ki insânlar indinde ta’yîn olduğum bir me’mûriyet sebebine ömrüm kurbân gidecek idi. Benden herkese nasîhat olsun da birisinden diğerk birisine haber taşımak me’mûriyetini kimse iltizâm etmesün. Zirâ tahtından çok fenâlıklar zuhûr eder imiş. İşte böylece vatana gittiğim yerde şuracıktan geçer iken bir vakit benim (420) cânım Veçhigüzel’iň aşkına köpek kıyâfetine giren bu delikanlıya rast gelüp hâl u hatırını suâl ediyorum.” dedi.

Kuş kelâmını hitâma vâsıl ettikte ırmağın kenârına bir atlu kimse gelüp attan aşağı inerek biraz teneffüs için ırmağın kenârını tezyîn eden çemenzârların üstüne oturdu. Merkûm kara kaşlı, kara gözlü, gümrâh bakışlı bir adam olup oturduğu yerde ekseri göğe nazar ederek “Şükür Ya Rabbi bu sâati gördüm!” deyu memnûniyet ve meserret ile teşekkür eder idi. Sergüzel ağacın üzerinde merkûma nazar ettikte onun bu kelâmlarından ihtimâldir merkûm delikanlı Alyanak olup kendisinin oracıkta ağacın üzerinde oturmakta olduğunu haberini almış olarak hassaten gelmiştir deyu şüphe

etmeğe başladı ise de her rast geldiği adama dahi “Sen kimsin?” deyu suâl etmekten imtinâ’ ederek sükût eder idi. Bu arada köpek kıyâfetine giren delikanlı merkum (421) atluya hitâben “Birâder, nereden gelüp nereye gidiyorsunuz?” deyu suâl etti.

Merkûm cevâba âgâz ile “Efendim benim ismim Palabıyık olup pederim beni evlendirecek olduğundan “Evlâdim saña kangı kızı alayım?” deyu suâl etti ise ben dahi bu suâliñ cevâbını bir fal bakıcıya baktırmadıkça veremeyeceğimi beyân edüp falcınıñ birine bu husûsu ifâde ettim. Neyleyim ki suâl edüp etmeyeceğime pişmân oldum zîrâ falcılara bir şey suâl ettikten mukaddem o maddenîñ hakkına izâhât ahzedüp kalbini râhat etmek iken merkûm baña öyle meşkûk bir cevâb verdi ki hakkımda istihrâç ettiği husûs gelüp çıkana kadar hayli merâk ve endişemi mûcip oldu. Şöyle ki falıma baktıktan soñra baña “Seniñ alacağın kızı ilk def’a gördüğün takdîrde dört ayaklı, bir sene mahpûsiyetten soñra iki ayaklı âdetâ bir kız hey’etinde göreceksin!” dedi. Bizim memleketin âdeti üzere falcı bir kelâmı (422) söyledikten soñra artık merkûma bir daha o maddeye dâir bir şey suâl etmek memnûâttan olduğu için bu istihrâç hakkına diğerk bir izâhât dahi matlûp edemeyüp ben gayri andan soñra her gördüğüm kızlarıñ dikkat ile ayaklarına nazar etmeğe başladım. Diğerk delikanlılar gördükleri kızlarıñ gözlerine, kaşlarına, cemâlleriniñ değirmiliğine ve beyâzlığına, beñlerine ve gerdânlarına, boylarınıñ uzunluğuna, belleriniñ inceliğine nazar ettikleri yerde ben dahi ayaklarına nazar eder idim. Ne çâre bu husûs dahi benden âdet olsun der idim fikrimden nice ayakları sırma pabuçlu kızlara nazar ettiğimde ayaklarımı dört görmediğim için cânım sıkılıp gözümü diğerk tarafa çevirdim. Velhâsıl kendi memleketimizde öyle bir kız göremeyüp acabâ diyâr-ı âhirde bulabilür miyim deyu terk-i vatan edüp gurbete çıktım. Hayli memleketler dolaşup istihzâ olacağım için hiç (423) bir kimseye bu sırrımı beyân edemeyerek “Aradığım hey’ette bir kız görebilür miyim?” deyu çalışır idim ise de çe fâide ki her beldedeki olan kızlarıñ ayakları iki idi. Hülâsa çok seneler böylece dolaştıktan soñra gayri kat’-i ümîd edüp atıma binerek memleketime avdet etmekte iken yol gitmekten yorulup biraz teneffüs etmek için atımdan inüp şu şimdiki oturduğum mahale beñzer iki tarafı sık fidânlar ile ihâta olunmuş bir ırmağın kenârına oturup falımıñ aksiliği hakkına aşurı teessüf ederek derin tefekkürlere daldığım yerde birisi sırtıma dürterek dönüp arkama baktığımda ne bakayım bir dişi geyik, boynuzları ile meğerk baña dürtmüş imiş ben mezkûr hayvâna aç ise diyerek biraz nafaka verdim ise de yüzüne dahi bakmayup dâimâ baña boynuzları ile dürter ve yaltaklanur durur idi. Öyle

ki benim derdim baña yetişmiş olarak mezkûr hayvânın bu hareketinden gâyetle ta'ciz olup yanımdan (424) gitsün deyu elimdeki asayı kendüsine doğru salladım ne bakayım asa geyiğin çenesine rast gelmek ile geyik derhâl insân gibi söylemeğe başladı. Ben bu husûsa gâyetle taaccüp edüp geyiğe hitâben “Yahu sen kimsiñ insân gibi nice söyleyebilürsün?” deyu suâl ettiğimde geyik def'aten kelâma âgâz ile “Efendim bendeñiz zâten şu civârlardaki bir köy kethüdâsının kızı olup dilberliğime manend cihânda bir dilber bulunmayup ismim dahi Lebgüzel tesmiye olur idi. Güzel kızların müşterisi çok olduğu için köyümüzde bulunan nice zengin evlâtları benim ile nikâh olmak isterler ise de ben onların hiç birisini istemez idim. Göñül bu ya ben dahi köyümüzde Geyikoğlu nâmında bir çobana alâka etmiş idim. Hâlbuki merkuma olan aşk u iştiyâkımı beyân ettiğim hâlde peder ü mâderim râzı olmayacakları için bu sırrımı kimseye beyân edemeyüp çobanın aşk u hasretiyle gece ve gündüz süzân olur gider idim. Çoban (425) Benim kendüsine olan alâka-yı derûniyeme eyüden vâkıf olmuş olarak sürüyü yalnız tarlada bırakup ekseri bizim kapunun önünde ve bağçemiziñ civârında dolaşur durur idi.

Ben mezkûr çoban hakkında hissettiğim meyl ü muhabbeti her ne kadar cinsimize mahsûs olan hüner ve ustalık ile peder ü mâderimden siper ederim ise de delikanlı kısmının ol babta bizim kadar ehliyet ü mahâreti olmadığından çobanın evimiziñ önünde ikide bir de dolaşmasından, kapumızıñ önünden geçtiği vakit başını yukarıya kaldırıp dalgın dalgın pencereye nazar etmesinden ve sâir buna emsâl nişânelerden baña alâka etmiş olduğunu peder ü mâderim ra'nâ fehm ederek birgün beni tenhâya çeküp “Filânca çobanı tanur mısın?” deyu baña suâl ettiklerinde ben borcunu vermek isteyen borçlu misillü aňlara çıkışup “Hayır ben öyle bir bayağı çobanı tanımaktan mâ-adâ yüzüne bakmağa bile istemem.” (426) dedim ise de peder ü mâderim bu sözüme iknâ' olmayup ve baña hitâben “Hayır kızım bu babta kızların şehâdeti makbûl değildir. Müddet-i ömründe hiçbir madde hakkına ve ağızdan hiçbir yalan çıkmayan kız birisine olan meyl ü muhabbeti beyân edeceği vakit her hâlde yalan söylersin bu kelâmını bir yemin ile tasdik etmedikçe biz seniñ sözüne inanmayız.” demeleri üzerine ben peder ü mâderimiñ yanında küçük düşmemek için “Eğer benim kalbimde mezkûr çoban hakkına zerre kadar bir meyl ü muhabbet var ise şu sâat geyik olayım!” dediğim gibi derhâl yeminim tutup geyiğe tebdil oldum ol vakit benim peder ü mâderim yalan söylediğim için bu belâya uğradığımı baña beyân edüp ve bu husûs için

herkes benim üzerime gelüp istihzâ edecekleri için bundan böyle hânelerinde dahi alıkoymayacaklarını ifâde ederek ve şâyet dışarıda birisine bir şey söylediğim hâlde sırrımız âleme ifşâ olur deyu dilimi dahi bağlayarak beni (427) evden dışarıya koğdular.

Ben ol vakit yalan yemin etmeniñ belâsına vâkıf oldum ama iş işten geçti. Şu kadar bir eyülüğe nâil idüm ki şimdi gayrı alâka etmiş olduğum çobanıñ yanına serbestçe gidebilür idim. Lâkin ne eyleyim ki cismim ile birlikte ahlâkım dahi tebdîl olup geyik kıyâfetine tebdîl olalıdan berü çobanıñ hakkına evvelisi kalbimde hissettiğim nâr u ateş-i aşk ve hasret dahi sönmüş idi. Anıñ için artık feleğe kahredüp işte böyle dağlarda, bayırlarda serseri dolaşarak gezdiğim yerde seniñ buracıkta oturduğunu görüp belki senden şu benim hey’etimi yine hey’et-i aslîyeme tebdîl etmek üzere bir dermân bulabilür miyim deyu gelmiş idim. Sen ise asa ile baña urduğunda asa çeñeme rast gelüp dilimiñ bağı çözüldüğü için lakırdı söyleyebildim. Şimdi senden ricâm budur ki benim şu hey’etimi tebdîl etmeğe bir çâre (428) bulduğunu hâlde beni cihânda nâdirü’l emsâl dilber nev-civân bir kız göreceksiñ.” dedi.

Ben bu kelâmları işitince filhakîka istihrâcımıñ meâline vâkıf olarak “Merkûme benim kısmetim olan kızdır.” diyerek aña köyüñ birisinde bir ihtiyâr çobanıñ zîr-i idâresine teslîm edüp ol bapta bir ilâc aramağa çıktım.

Hayli memleketler dolaşup ve nice usta tabîplere mürâcaat edüp hiçbirisinde ol babda bir ilâc bulmadıktan soñra bir gün yine kat’-i ümîd edüp tefekkürlere dalmış olduğum hâlde bir dervîş rast gelüp işbu elem ü endîşemiñ sebebini baña suâl eyledi. Ben hekîmleriñ dermân edemedikleri bazı dertlere ekseri dervîşleriñ dermân ettiklerini bildiğim için dervîşe beyân-ı vukû’-ı hâl ettim ise dervîş baña hitâben “Oğlum o dediğîñ derdiñ ilâcı vardır ama pek müşküldür. Çünkü bundan sekiz dokuz konak mesâfede etrâfı yüksek dağlar (429) ile ihâta olunmuş bir derin dereniñ içinde üç karındaşlar ta’bîr olunan derbendiñ içinde geyikotu nâmında bir ot vardır ki mezkûr ot dünyânıñ hiçbir tarafında bitmeyüp yalnız o derbendiñ içinde biter. İşte ol otu kaynadup ol dediğîñ geyiğe içirdiğîñ hâlde derhâl insân kıyâfetine tebdîl olur. Ancak fenâsı şurasıdır ki mezkûr derbendiñ sâhipleri üç tâne dağ adamları olup bir husûstan dolayı insân cinsine kin ve gazez bağlamış olduklarından ellerine düşen adamı öldürmezler ise de derbendiñ içine mahpûs edüp anıñ yerine ellerine diğeri bir adam düşünceye kadar salıvermezler.” dedi.

Ben Mevlâ'ya sığınup ve atı üzengileyüp yedi sekiz gün yol aldıktan soñra mezkûr derbende vâsıl oldum ve dervîşin dediği gibi derbendiñ içine girer girmez üç tâne her tarafları uzun uzun tüylü çıplak dağ adamları beni tutup (430) derbendiñ kapularını arkasından sürgüleyerek beni içerüye mahpûs ettiler. Derbent gâyetle daracık ve karanlık bir mahal olup dışarıya nazar etmek için gâyet sık temür kafesler ile kuşatılmış bir ufacık penceresi var idi. Pencereniñ önünde bir saksının içinde bitmiş bir sarı ot gördüğümde dervîşin ta'rîf ettiği ot olduğunu fehmederek koparup koynuma koydum. Beş altı ay mezkûr derbendiñ içinde mahpûs kaldım ise de o tarafa hiçbir adamın gelmesi zuhûr etmedi. Ben nice def'a gözümden yaşlar akıtarak merkûmân derbentçilere ricâ ve niyâz eder idim ise de merkûm gaddâr ve hâinler asla söz diñlemeyüp baña hitâben "Ey Âdem evlâdı, seniñ ne göz yaşlarıñ ve ne dahi ricâ ve niyâzıñ bizi merhamete getüremez. Çünkü bizim kadîmden berü âdetimiz böyledir ki seniñ yerine diğeri bir adam elimize düşmeyince seni salıvermeyiz. Anıñ için sen bize ricâ etmekten ise ikbâline duâ (431) et!" derler idi.

Hüsâla bir sene tekmîl oldu. Yine bir gelüp giden yok. Benim ise âh u efgânım eflâke dayandı. Zihnim şaşırup yüreğim daraldı. Falıma baktırdığıma da pişmân oldum. Bu ilâcı aramağa çıktığıma da bu ne gaddâr tâli' imiş bendeki. Uzatmayalım bir gün yine böyle âh u figân ile kalbim mükedder ve dîdelerim giryân olarak mezkûr ufak pencereniñ kafesiniñ arasından gözümü koyup derbendiñ önündeki yeşil çimeniñ üzerinde sıçrayarak gezen kuşları gördüğümde ihtilâl-i kalbim daha ziyâde tahrîk olunarak ve fikrimden "Hey Ya Rabbi beni şu mahalden sen kurtar!" deyu duâ ettiğim yerde karşımdaki tepeniñ böğründen bir adam atın üzerine binmiş olduğu hâlde at ile berâber teker meker yuvarlanup, ta derbendiñ divârına gelüp dayandı. Merkûm her ne kadar böylece bir kazâya rast geldi ise de bi-hamdi Teâlâ hiçbir tarafı incinmeyüp ve kendüsi (432) dahi bu husûs için taaccüp ederek hamd u senâ eder idi. Bî-çâre kendüsine hazır olan yeñi belâdan haberdâr değıl idi.

Derbentçiler dışarıya çıkup merkûmu tutarak derbendiñ içerüsüne getirdiler ve baña "Haydi artık hâlas ol. İşte artık işiñ rast gidüp va'deñ tekmîl oldu." dediler. O bî-çâre atlı ise meğeri yârini aramağa çıkmış olup esnâ-yı râhta başından türlü felâketler geçmiş ve şimdi ise gâyetle çabuk koşan bir ata râkiben Afrika kıtasına gidiyor imiş. Merkûm kelâmını buraya vâsıl ettikte Sergüzel'in artık sabra mecâli kalmayup ağacıñ

üzerinden Palabıyık'a hitâben "Ey benim yârimiñ müjdecisi o seniñ yerine mahpûsa ilkâ olunan kimseniñ ismini biliyor musuñ?" deyu suâl ettiğinde Palabıyık "Evet, ismi dahi Alyanak imiş." dedikte Sergüzel ağacıñ üzerinden kalkarak havalanup hânesine avdet etti. (433)

(Tayerân-ı Râbi')

Ertesi gün Sergüzel kanatları takınup atludan haber aldığı üç karındaşlar derbendine doğru müterâhi oldu. Sergüzel bu def'a Alyanak'ı her hâlde bulacağı hakkına emîn idi ise de çe fâide ki bu def'a dahi Alyanak'ın mahpûsiyeti hakkına elem ü endîşeye duçar olur idi. Ez-cümle, gâyetle güç ve ümîdsiz görünen şeyleriñ ekseri kadriñ hikmetine havâle olunduğu takdîrde suhûlet ile icrâ olduğunu dahi mütâlaa ederek bu def'a sür'atle kartal kuşu gibi yüksekte uçarak üç karındaşlar derbendiniñ karşusunda bir ufacık tepeciğe vâsıl olup biraz teneffüs etmek için kanatlarını çıkarup oturdu. Alyanak ise bundan mukaddem her ne kadar Sergüzel'i aramak üzere envâi meşakkate giriftâr olmuş idi ise de serbest olduğu için her tarafı dolaşarak ve bu münâsebet ile nice şeyler hakkına dahi kesb-i ma'lûmât (434) ederek gönlünü eğlendirir idi velâkin şimdi çıkması hemân mümkünsüz gibi bir mahpûsiyete duçar olmuş olarak aşırı teessüf edüp merâkını def' edebilmek için feleğini kendüsine müsâade ettiği o ufacık pencereniñ temür kafesleriniñ arasından gözlüğü gözüne koyarak gözüne çehâr etrâfa nazar eder idi. Bu arada Alyanak'ın gözüne Sergüzel ilişüp bî-çâre merkûmeyi görür görmez bütün vücûdunu titremek alup evvel emirde kendüsini şaşırdı ve acabâ rüyâ mı görüyorum deyüp dönüp derbendiñ her tarafına nazar etmeğe başladı ise de kendüsini yine her günkü ikâmet ettiği mahalde ve her bir şeyi hey'et-i aslîyesinde görünce rüyâ olmadığına vâkîf olarak yine gözlüğü gözüne koyup Sergüzel'e nazar etmeğe başladı. Sergüzel ise mezkûr ufak tepeciğini üzerinde zi-kıymet elbiselerini mülebbes olduğu hâlde yeşil çemenzârlar üzerinde oturup hûr u melek (435) veş dîdeler ile derbende doğru nazar eder idi. Alyanak ol anda meserret ile kasâvet deryâları arasına çalkan bir sefîneye beñzer idi. Yârini aramak için ettiği seyâhatinde nihâye-tül el-emr Sergüzel'e tesâdüf ettiği için aşırı şâd u handân olur idi ise de aña kavuşacağı zamân kendüsiniñ halâsı nâ-mümkün bir mahpûsiyete duçar olmuş olduğu için ta'rîfi mümkünsüz kasâvet ve me'yûsiyete giriftâr olur idi ve endîşe-yi derûnun zaptına muktedir olamayup Sergüzel'e nazar ederek şu beyitleri söyler idi:

Yakın gel yanıma sevdiğim cânân
 Gözleri sürmeli, kaşları keman
 Hasretiñle yandım ben bunca zamân
 Bak neler eyledi ol gaddâr felek

Geşt ü güzâr ettim gezdim dünyâyı
 Dolaştım karayı, geçtim deryâyı
 Henüz ki göründü kaşlarıñ yayı **(436)**
 Beni mahpûs etti ol gaddâr felek
 Çekerken hasretiñ yüzüñ görmedim
 Görünce cemâliñ ümîdim kestim
 Mevt hâtırımında idi bunu bilmezdim
 Başıma getürdi ol gaddâr felek

O arada Sergüzel tepeden aşağı inüp dereniñ içindeki bağlarıñ ve bağçeleriñ arasından bir acâyip tarz u etvâr ile yürüyerek derbende doğru gelmeğe başladı.

Alyanak merkûmeniñ yaklaştığını görünce bütün bütün kendüsini şaşırıp ve aniñ istikbâline gidebilmek üzere dışarıya çıkabilmek için beyhûde yerde pencereniñ temürlerini kırmağa çalışur idi. İşte o arada Sergüzel derbendiñ ta karşusındaki ufacık ağaçlarıñ arasından çıkup cânfes entârisiniñ eteklerini yeşil çimenler üzerinde süründürerek, sırma saçlarını sallayarak, servi gibi salınarak, bir acâyip tarz u etvâr **(437)** ve tavr u refât ile beyâz bulutlarıñ arasından çıkan mehtâp gibi yürüyerek

derbende vâsıl olup Alyanak'ın nazar etmekte olduğu pencerenin önüne gelerek Alyanak'a nazar etmeğe başladı. İşte ol zamân Behçet u me'yûsiyet bulutları bî-çâre Alyanak'ın dîdelerinde nice seller husûle getirerek merkûm şöylece beyte âgâz eyledi:

Nice vasfedeyim hâlim sultânım

Zevkimize ağu kattı ol felek

Bitürmedi el'ân âh u efgânım

Şimdi bu mahpûsa attı ol felek

Görünce bu 'âşık üftâdesini

Sabredemez başlar ifâdesini

Nûş edecek miyiz aşk bâdesini

Girân bahâ ile sattı ol felek

Alyanak hayli dem yârin aradı

Sensiz bana bütün dünyâ dar idi (438)

Yüreğimde zâten biñ ok var idi

Bu oku da baña attı ol felek

Buna cevâben Sergüzel şöylece beyte âgâz eyledi:

Ağlama sevdiğim geldik yüz yüze

Söyleriz hâlimiz derbentçilere

Belki bir merhamet ederler bize

Söyleriz hâlimiz derbentçilere

Başa gelen her şey kader hükmüdür

Yiğit olana dert büyük yük müdür?

Gayri bunlarda hiç insâf yok mudur?

Söyleriz hâlimiz derbentçilere

Çektiğim bunca gam u elem u keder

Seni ağlatmak için mi imiş meğer

Taş yürekli olan bize rahm eder

Söyleriz hâlimiz derbentçilere

Sergüzel işbu beyitleri tekmiî ettikten sonra derbendiñ o tarafına gidüp ve kapuyı urarak (439) açtırup derbentçileriñ ayağına kapanarak ve gözlerinden yaşlar akıtarak “Aman efendilerim şu hâneñizde alıkoyduğıñuz delikanlıñıñ tahliye-i sebîline himmet buyuruñ!” deyu hayli ricâ ve niyâz eyledi. Vahşi derbentçiler asla rikkate gelmeyüp hatta çehrelerini eğerek “Sen ne söylüyorsuñ a kız, eğer merkûm delikanlıñıñ hâlas olmasını ister iseñ onuñ yerine mahpûs olmalısıñ!” deyüp derbendiñ kapusını kapadılar.

Sergüzel ol vakit gâyetle me’yûs ve mükedder def’a pencereniñ önüne gelüp Alyanak’a hitâben şu beyitleri söyledi:

Bunca zamândır düşüp sevdâna dağlara düştüm

Nerededir deyu haberler sorup ağyâra düştüm

Sevinüp dedim şimdi ol semt-i dildâra düştüm

Haber añlamaz hiç söz diñlemez gaddâra düştüm

Şu hâlîme rahm eylemedi hiç ol kalbi mermer

Âh u fiğânîma dağlar dayanmaz merhamet eder

Kime ne diyem hâlîm arz edem böyle imiş kader (440)

Hâlden añlamaz ricâ diñlemez cebbâra düştüm

Dedim çok gezüp buldum yârîmi hele ne ise

Mevt daha eyüdü bulup da yâri ermemekten ise

Böyle yabâni âdeme ricâ etmekten ise

Sığınup işte ol âdil gani Settâr'a düştüm

Sergüzel bu beyitleri bitirür bitirmez hemân kanatlarını takınup ve iki elleriyle pencereniñ temürlerinden tutup fevkalâde ve mümteni'-ül galebe bir kuvvet ile çektiği gibi temürleri söküp ve Alyanak'ı derhâl kucaklayup kanatlarını üzerine alarak havalanup uçmağa başladı. Ol anda vahşi derbentçiler hiddet ve taaccüp ile arkasından bakakaldılar.

Sergüzel sür'atle uçarak Buhârâ'ya vâsıl olup konağına indi ve Alyanak'a nice alâka ettiğini ve anı bunca zamândan berü arayup henüz bulduğunda böyle bir hikmetli tarz ile kurtarup getirdiğini peder ü mâderine naklettiğinde (441) anlar dahi râzı olup Sergüzel'i Alyanak'a nikâh ettiler ve yedi gün yedi gece düğün kurulup türlü şenlikler ve cümbüşler oldu.

Ba'de Sergüzel ile Alyanak ayruca bir odaya dâhil olarak yañyaña oturup birbirleriyle beyitler söyleyerek şöylece konuşmağa başladılar.

(Sergüzel)

Hamdolsun eriştik bu güne beyim

Hemgâm-ı muhabbetiñ vaktidir şimdi

Çevir yüzüñ benden yaña göreyim

Şafak-ı behçetiñ vaktidir şimdi

(Alyanak)

Hüsnüñ seyri ile göñlüm eğleyim

Bakınca yüzüne gel ey keyfim gel

Gam u kasâveti gayri neyleyim

Cilveleñ diñleyim gel ey keyfim gel (442)

(Sergüzel)

Ateş-i aşkıñ ile büryân olayım

Kesüp boynum saña kurbân olayım

Cilvelerle gel handân olayım

Bülbül-i âşüftenin vaktidir şimdi

(Alyanak)

Girüp bağçesine ol blbllerin

Söyle gş edeyim tatlı dillerin

Uztup lebimi Őeftlilerin

Koparınca ol dem gel keyfim gel

(Sergüzel)

Emrine hazırım ey nr-ı didem

Tatlı cnım dahi sana terk edem

Őivelerim ile seni mest edem

Bde-i aşk nŐimn vaktidir Şimdi **(443)**

(Alyanak)

Bunca zamn seni in yanarım

Kalmadı cismimde tb u meclim

Hasret ile açup iki kollarım

Sarılınca hemn gel ey keyfim gel

Ba'de beyitlerini bitrdikten sora birbirlerine kavuşup murd aldılar, murd verdiler. Hemn Mevl cümleyi ber-murd eyleye.

SONUÇ

Atatürk Üniversitesi Merkez Kütüphanesi Seyfettin Özege salonundan temin edilen 443 sayfalık bu matbu eser, çalışmamıza konu olmuştur. Eserin dili sadedir ve 19. yüzyılın genel dil özelliklerini taşımaktadır.

Önce Arapça ve Farsçadan yapılan çeviri metinlerle Türk kültür hayatına giren, 19. yüzyılda edebiyatımızda yazarlar tarafından yeni eserler ortaya koymak için tercih edilen çerçeve hikâye tekniği -muhtemelen Giritli Aziz Efendi'nin Muhayyelât'ı ile Hasan Tevfik Efendi'nin Hâyâlât-ı Dil'i ilham alınarak- Hikâye-i Sergüzel'de de adı tespit edilemeyen yazar tarafından denenmiş, ancak ne öncekiler ne de Emin Nihat Efendi'nin Müsameretnâme'si gibi başarılı örneklerin arasına girebilmiştir.

Metin, çerçeve hikâye tekniğiyle yazılmış masallardan oluşmaktadır. Fakat metinde halk hikâyelerinde olduğu gibi karşılıklı konuşmaları ve duyguları dile getiren şiirlere de bolca yer verilmiştir. Yazar, eserinde halk hikâyesi ile masal türü arasında yeni bir eser vücuda getirmeye çalışmıştır. Fakat hem masal hem de hikâye üslubu açısından metin kusurludur. Ayrıca diğer çerçeve anlatılardan farklı olarak Hikâye-i Sergüzel'in ara hikâyelerinin bitirilmemiş olması hem metnin bağlamını kesintiye uğratmakta hem de okuyucuda eserin eksik bırakıldığı intibasını oluşturmaktadır.

Eserin uzun uzadıya betimlemeleri, zaman zaman anlatım bozukluğu barındıran cümleleri, yanlış yazılan sözcükleri ve bazen de eksik tasvirleri bize eserin edebi açıdan da ustalıkla yazılmadığını gösterir.

Hikâye-i Sergüzel'in epizotları da eserin tekniğindeki kusurları yansıtmaktadır. Motif yapısı itibariyle de genellikle masallara mahsus olağanüstülüğe yer verilmiş, masalların yaygın motifleri kullanılmıştır. Hikâye-i Sergüzel'de yüz on altı tane de motif tespit edilmiştir. Bu motiflerin hepsi Motif-Index of Folk Literature adlı eserde de yer almaktadır. Hikâyede adı geçen eserde bulunmayan motiflere rastlanmamıştır.

Hikâye-i Sergüzel'deki tipler tipik halk hikâye ve masal kahramanları gibidir. Fiziki özellikleri standarttır, hepsi tek çocuktur, hepsinin adı semboliktir. Metinde yer alan şahısların hepsi ya olumlu ya da yardımcı tiptir. Diğer birçok anlatıda karşılaştığımız karşıt güce, bu rastlamayız.

Eserdeki zaman ve mekân kullanımı ise yine masallara özgüdür, fakat yazar burada da başarılı bir masal üslubu oluşturamamıştır. Zaman ve mekân esere eğreti konmuştur ve hiçbir ayrıntıya yer verilmemiştir. Mekânın gerçekliği sadece isim boyutunda kalmıştır, kurmaca mekânlar dışındaki gerçek mekânların tasviri de yapılmamıştır.

Hikâye-i Sergüzel'in yazarının şiirlerde hem üslup hem de şekil bakımından yenilikler yapmaya çalıştığı görülmektedir. O döneme göre yeni sayılabilecek heceli şiir söyleyişleri, yeni kafiye örgüleri dikkat çekmektedir. Fakat şiirlerin genel üslubunun başarılı olduğunu söylemek zordur.

Eser halk kültürü unsurlarını kullanması bakımından daha başarılıdır. Falcılık, halk hekimliği, âşıklık, yemek kültürü, geçiş merasimleri gibi kültürel malzemelere bolca yer verilmiştir. Özellikle fal-falcılık, yemek kültüründe yazar ayrıntıya yer vermiştir. Bu iki konunun eserde geniş yer bulmasında yazarın yaşadığı dönem ile çevrenin etkili olduğu incelemeden anlaşılmaktadır. 19. yüzyılda kaynaklar İstanbul'da yaygın fal-falcılığın bulunduğunu belirtmektedirler. Yazar da eserde bunlara sıklıkla müracaat eder. Ayrıca yazarın yetiştiği çevrenin deniz mahsullerini iyi bildiği de söylenebilir. Zira eserde çok özel deniz mahsulleri yemeklerinden bahsedilmektedir.

Edebiyatımız içinde yeni üretilmeye başlayan bu oluşum; gerek kurgu, gerek şahısların özellikleri dikkate alındığında halk edebiyatı mahsulleri içerisinden başarılı bir adaptasyon oluşturamamış, bu yüzden eserin özgünlükten uzaklaşarak bir taklit ürün haline geldiği söylenilebilir.

KAYNAKLAR

- Akar, Özlem, *Türk Masallarında Kadın Figürü Üzerine Bir İnceleme*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2006.
- Alptekin, Ali Berat, *Halk Hikâyelerinin Motif Yapısı*, Akçağ Yayınları, Ankara 2013.
- Atalay, Besim (hızl.), *Kaşgarlı Mahmut Divanü Lûgat-it-Türk Tercümesi*, (C. 4), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2006.
- Aydın, Güler, *Giritli Ali Aziz Efendi Divânı* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ 1996.
- Aydın, Mehmet, “Fal”, *Türkiye Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C.12, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1995, s. 134-138.
- Bayrı, Mehmet Halit, *İstanbul Folkloru*, Eser Yayınları, İstanbul 1972.
- Bilmen, Ömer Nasuhi, *Büyük İslam İlmihali*, Bilmen Yayınevi, İstanbul 1962.
- Boratav, Pertev Naili, *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*, Bilgesu Yayıncılık, Ankara, 2013.
- Boratav, Pertev Naili, *Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği*, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul 2002.
- Boratav, Pertev Naili, *Zaman Zaman İçinde-Tekerlemeler-Masallar ve Masal ile Tekerleme Üzerine Bir İnceleme*, Adam Yayınları, İstanbul 1992.
- Çağın, Sabahattin, *Müsameretname'ye Dair, Emin Nihat: Müsameretname*, Özgür Yayınları, İstanbul 2003.
- Çetişli, İsmail “Mit”ten “Modern Hikâye”ye “Hikâye”nin Sergüzeşti, *Bizim Külliye Dergisi*, 8, 2001, s. 41-46.
- Çınar, Ali Abbas, *Halil İbrahim Sofrası*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2005.
- Demir, Nurettin; Yılmaz, Emine, *Türk Dili El Kitabı*, Grafiker Yayınları, Ankara 2012.

Derman, Gül, *Resimli Taş Baskısı Halk Hikâyeleri*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 1988.

Devellioğlu, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi, Ankara 2007.

Gökalp Alparslan, Gonca, *XIX. Yüzyıl Yazılı Anlatularında Sözlü Kültür Etkileri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2002.

Güner, M. Reşat, *Okültizm Tarih Boyunca Gizli Bilimler*, Ege Meta Yayınları, İzmir 2001.

Kabaklı, Ahmet, *Muhayyelât: Hayellerin Âleminde Giritli Aziz Efendi*, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, İstanbul 2003.

Kavruk, Hasan, *Eski Türk Edebiyatında Mensur Hikâyeler*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1998.

Kaya, Doğan, “Osmanlı Mutfağı”, *Nail Tan Armağanı*, Ankara 2011, s. 303-309.

Kıran, Zeynel; Kıran, Ayşe (Eziler), *Yazınsal Okuma Süreçleri*, Seçkin Yayınevi, Ankara 2000.

Kırıkçı, Recep, *Binbir Gündüz Masalları*, Nehir Yayınları, İstanbul, 2004.

Korkmaz, Ramazan (Ed.), *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı (1839-2000)*, Grafiker Yayınları, Ankara 2011.

Köprülü, Cemal, “Hikâye”, *Türk Ansiklopedisi*, (C. 19), Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1971.

Köprülü, Mehmet Fuad, *Edebiyat Araştırmaları I*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1986.

Köprülü, Orhan, “Abdal”, *Türkiye Diyanet İslam Ansiklopedisi*, (C. 1), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1988.

Kut, Turgut, “Türk Matbaacılığı”, *Yazmadan Basmaya: Müteferrika, Mühendishâne, Üsküdar*, (hzl. Turgut Kut, Fatma Türe), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1996,

Levend, Agâh Sırrı, *Türk Edebiyatı Tarihi*, (C.1), Dergâh Yayınları, Ankara 1973.

Macdonald, D. B., “Hikâye”, *İslam Ansiklopedisi*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1995.

Mehmed Kâmil, *Melceü't-Tabbâhîn Aşçıların Sığınağı (İnceleme-Metin-Tıpkıbasım)*, Günay Kut (Haz.), Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul 2015.

Oestrup, J., “Binbir Gece”, *İslam Ansiklopedisi*, (C. 2), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1995.

Oğuz, M. Öcal (Ed.), *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*, Grafiker Yayınları, Ankara 2011.

Onaran, Âlim Şerif (Çev.), *Binbir Gece Masalları*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2001.

Özalp, N. Ahmet, *Hikâye-i Sergüzel Aşkın Bin Bir Hâli*, Büyüyen Ay Yayınları, İstanbul 2014.

Özkırımlı, Atilla “Hikâye”, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, (C. 3), Cem Yayınevi, İstanbul 1990.

Pakalın, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1971.

Sakaoğlu, Saim, *Masal Araştırmaları*, Akçağ Yayınları, Ankara 2003.

Sefercioğlu, Nejat, *Türk Yemekler (XVIII. Yüzyıla Ait Yazma Bir Yemek Risalesi)*, Feryal Basımevi, Ankara 1985.

Sertoğlu, Mithat, *Osmanlı Tarih Lügati*, Enderun Yayınları, İstanbul 1986.

Seyidoğlu, Bilge, *Erzurum Masalları*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2006.

Şemseddin Sami, *Kamus-ı Türki*, Çağrı Yayınları, İstanbul 2002.

Şimşek, Esmâ, *Yukarı Çukurova Masallarında Motif ve Tip Araştırması*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001.

Tekin, Mehmet, *Roman Sanatı (Romanın Unsurları)*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2009.

Tezel, Naki, *Türk Masalları*, Bilge Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2009.

Thompson, Stith, *Motif Index of Folk Literature*, 6 Vols, Indiana University Press
Bloomington, Indiana, USA 1955-1958.

Tietze, Andreas, *Tarihî ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı*, Simurg Yayıncılık,
İstanbul 2002.

Yağcı, Şerife, *Süheylî'nin Acâibü'l-Meâsir ve Garâibü'n-Nevâdir'i-Metin ve Küçük
Hikâye Üzerine Teorik Bir İnceleme*, (Basılmamış Doktora Tezi), Ege Üniversitesi,
Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2001.

Yavuz, Muhsine Helimoğlu, *Masallar ve Eğitimsel İşlevleri*, Cumhuriyet Kitapları,
İstanbul 2009.

Yerasimos, Marianna, *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi'nde Yemek Kültürü (Yorumlar ve
Sistemik Dizin)*, Kitap Yayınevi, İstanbul 2011.

SÖZLÜK

âgâz: ("ga" uzun okunur, f.i.) başlama.

ahz: (a.i.) alma, kabul etme.

akd-ı izdivaç: 1. Nikah, 2. Evlilik sözleşmesi

aktâr: (a.i. kutr'un c.) tararlar, yanlar

ale-t-tevâli: (a.zf.) arası kesilmeksizin, arka arkaya, birbiri ardınca.

ârâm: (f.i.) 1. durma, eğlenme, dinlenme. 2. yerleşme, istirahat etme; karar kılma

ba'de: (a.zf.) sonra.

bâdincân: (a.i.) patlıcan.

bedîhî: (a.s.c. bedîhiyyât) 1. akla kendiliğinden gelen. 2. delilsiz, açık olan, besbelli.

behçet: (a.i.) 1. sevinç. 2. güzellik, güleryüzlülük, şirinlik.

beliyye: (a.i.c. belâya, beliyyât) felâket, keder, kasavet, tasa.

beyâban: (f.i.) kır, çöl.

bezl: (a.i.) bol bol verme, saçma.

bürümcek: Koza gibi yumaklanmış şey.

cerh: (a.i.) 1. yaralama; yaralanma. 2. çürütme; meç. Kabul etmeme.

cığal: Kümes hayvanları ve kuşların baş, kanat ve kuyruklarındaki renkli ince ve uzun tüyler.

çerçübe: Çerçeve.

dâr-ı bekâ: ahret.

der-âkab: (f.a.zf.) hemen arkasından.

dîbâ: (f.i.) renkli dokuma motiflerle süslü lüks bir çeşit ipek kumaş, canfes kumaş.

dil-gîr: (f.b.s.) gönül tutan, kalbe sıkıntı veren; gücenik, kırgın.

dil-güşâ: (f.b.s.) 1. gönül açan, iç a-çan, kalbe ferahlık veren.

ef'â: (a.i.) 1. engerek yılanı, (bkz: efi). 2. s. meç. fena tabiatlı [adam].

ekîd: (a.s.) te'kidli, kuvvetli, sarıh, kat'î, sağlam, muhakkak.

emvâc: (a.i. mevc'in c.) dalgalar.

esb: (f.i.) at, beygir.

eşcâr: (a.i. şecer'in c.) ağaçlar.

fâik: (a.s. fevk'den) 1. fevkinde bulunan, manevî olarak üstünde olan.

farîğ: (a.s. ferâğ'dan) 1. vazgeçmiş, çekilmiş. 2. rahat, asude. 3. boş, boş kalmış, işini bitirmiş, işsiz. 4. huk. bir mülkün, tasarruf, sahip olma, kullanma hakkını başkasına terk eden.

fehvâ: (a.i.c. fehâvî) mânâ, anlam, mefhum, kavram.

ferâmûş: (f.i.) 1. unutma, hatırdan çıkma.

fürûht: (f.i.) satma, satım, satış.

geşt ü güzâr: gezme, gezip tozma. 2. geçme.

girân: (f.s.) 1. ağır sakil, [maddî, mânevî.]

gûş: (f.i.) 1. kulak, (bkz: üzn). 2. işitme, dinleme.

gûzar: (f.i.) 1. geçme, geçiş.

hâhişkâr: (f. b.s.c. hâhişkerân) isteyici, istekli.

halk: (a.i.) 1. yaratma, yaratılma.

hâmil: (a.s.c. hamele) 1. yüklü. 2. gebe. 3. hâiz. 4. sahip, mâlik. 5. taşıyan, götüren. 6. uhdesinde bir poliçe bulunan.

haml: (a.i.) 1. ana karnındaki çocuk. 2. gebe olma, gebelik.

haylûlet: (a.i.) yolu kapama, manî olma, araya girme.

hedm: (a.i.) Yıkma, harâbetme.

hîn: (a.i.c. ahyân) an, zaman, vakit, sıra.

hirâs: (f.i.) korku.

hiyel: (a.i. hîle'nin c.) oyunlar, aldatmalar, dubârâlar.

hudâ-negerde: (f.zf.) Allah göstermesin.

hûn-âlûd: (f.b.s.) kana bulanmış.

hurd: (f.s.) 1. küçük, ufak. 2. kırık. 3. ehemmiyetsiz.

hurûc: (a.i.) çıkış, çıkma; dışarı çıkma; ayaklanma.

husûf: (a.i.) Ay tutulması.

ıtlâk: (a.i. talk'dan) 1. salıverme, koyuverme.

i'ta': (a.i. atâ'dan) verme, verilme; ödeme.

ibrâm: (a.i.c. ibrâmât) can sıkacak derecede ısrar etme, üstüne düşme; zorlama.

ibrâz: (a.i. bürûz'dan) meydana çıkarma, gösterme.

ictinâb: (a.i.) sakınma, çekinme, uzaklaşma.

îfâd: (a.i.) birini elçilikle gönderme.

ifâkat: (a.i. fevk'den) 1. hasta, iyi olma, iyiliğe dönme. 2. sarhoşluktan veya baygınlıktan ayılma.

ihtifâ: (a.i. hafî'den) saklanma, gizlenme.

ihtimâm: (a.i.) süpürme, süprülme.

ihtirâk: (a.i. hark'dan) 1. tutuşup yanma. 2. astr. bir gezegenin Güneş'e yaklaşması.

ihtirâz: (a.i. hırz'dan) 1. sakınma, çekinme. 2. korkma.

ihzâr: (a.i. huzûr'dan) 1. hazırlama, hazır etme, edilme. 2. Huzura getirme; birinin mahkemeye davet olunması

ikâb: ("ka" uzun okunur, a.i.) eza, cefâ, eziyet, azap.

iktifâ: (a.i. kifâyet'den) yeter bulma, aza kanaat etme, yetinme.

ilka': ("ka" uzun okunur, a.i.) 1. bırakma, bırakılma, terk, atma. 2. (c. ilkaât). 3. telkin etme, ilham etme. 4. Bir kusuru başkasına yüklemek.

imrâr: (a.i. mürur'dan) geçirme, geçirilme.

imtinâ: (a.i. men'den) 1. çekinme, geri durma. 2. imkânsızlık, olamayış.

irsâl: (a.i. resel'den c. irsâlât) 1. gönderme, gönderilme, yollama. 2. salıverme, koyuverme.

irsân: (a.i.) rasânet verme, muhkem ve sağlam kılma.

istida': (a.i. vedâ'dan) birinin yanına bırakma; bir şeyi saklamak üzere bir adama emânet etme.

istihrâc: (a.i. hurûc'dan. c. istihrâcât) 1. çıkarma, çıkarılma. 2. Netice çıkarma. 3. mânâ çıkarma, anlama; ileriye görme. 4. Bâzı hususlara göre mânâ çıkarma. 5. ed. akrostiş.

istihzâ: (a.i.) biriyle eğlenme, alay etme.

istima': (a.i. sem'den. c. istimâât) 1. dinleme, dinlenilme, işitme, işitilme. 2. dinleyip kabul etme. 3. kulak verip dinleme.

istintâk: (a.i. nutk'dan. c. istintâkat) 1. nutka getirme, birini söyletmek isteme. 2. huk. sorguya çekme.

iştirâ': (a.i.) 1. çakmak taşından ateş çıkartma. 2. iki ağaç parçasını birbirine sürte sürte tutuşturma

ittihâz: (a.i. ahz'den) 1. edinme, edinilme. 2. kabul etme. 3. İtibâr etme, sayma, tutma. 4. kullanma. 5. kurma, düşünme, tasarlama.

izâle: (a.i. zeval'den) giderme, giderilme; yok etme.

ka'r: (a.i.c. kuûr) 1. çukur şeyin dibi, dip, nihayet. 2. Derinlik.

kâffe: (a.i.) hep, bütün, cümle.

kerîme: (a.i.c. kerâim) 1. âyet. 2. kız evlâd. ["mahdum" karşılığı].

kesb: (a.i.) 1. çalışıp kazanma. 2. edinme, peydahlama, kazanma.

kesret: (a.i.) 1. çokluk, bolluk, ziyâdelik.

küsâ: (a.i.) 1. elbise. 2. husûsî kıyafet. 3. kisbet, yağlı güreş yapan pehlivanların giydikleri dar paçalı meşin pantolon. 4. Bir kimsenin veya bir şeyin dış görünüşü.

lâhm: (a.i.c. lühûm) 1. et. 2. meyvenin çekirdekle kabuk arasında bulunan kısmı.

lerze-nâk: (f.b.s.) titreyen, titreyici, titrek.

leyl ü nehâr: gece gündüz.

ma'dûd: (A.s. add'den) 1. sayılı, sayılmış. 2. muayyen, belli.

ma'lumât-ı tamme: tam bilgi. 2. kat'î bir zamanı, ortamı bildirir, zaman anlatan zarflara getirilerek mânâyı kesinleştirir.

mâ-adâ: (a.e.) -den başka.

maatteessüf: (a.zf.) teessüfle, esefle, yazık ki.

mabeyn: (a.i.) iki şeyin "arası, aradaki şey, ara.

mahfûz: (a.s. hıfz'dan) 1. hıfzolunmuş, saklanmış. 2. korunmuş, gözetilmiş. 3. gizlenmiş. 4. ezberlenmiş

mansıb: (a.i. nasb'dan. c. 1. menâsıb) devlet hizmeti, me'mûriyet. 2. makam, rütbe, derece, orun.

masnû': (a.s. sun'dan c. masnûât) 1. san'atle yapılmış. 2. sahte, düzme, uydurma, yapma

mebnî: (a.s.) 1. bina olunmuş, yapılmış, kurulmuş. 2. bir şeye dayanan. 3. ...den dolayı, ...den ötürü. 4. a. gr. son harfi hiç bir şekilde değişmeyen, sabit harekeli kelime.

mefrûşât: (a.i. mefrûş'un c.) kilim, seccade, koltuk, kanape ve şâire gibi ev döşemeye yarayan eşya.

mekâdir: (a.i. kadr'den) 1. parça, kısım, bölük. 2. kıymet, değer. 3. düze, belirlenen gerekli miktar, doz, fr. döşe. 4. derece

melâl: (a.i.) 1. usanç, usanma, bıkma. 2. sıkılma, sıkıntı.

memlû: (a.s.) doldurulmuş, dolu.

memnû': (a.s. men'den. c. memnûât) menedilmiş, yasak edilmiş, yasak.

menâzi: (a.i. minza'ın c.) niza, kavga edilecek yerler.

menkûş: ("ku" uzun okunur, a.s. nakş'dan) 1. nakış olunmuş, işlenmiş, resim yapılmış, boya ile süslenmiş. 2. i.g.s. nakışlı pencere, alçı pencere.

mensûk: (a.s. nesk'den) nesk olunmuş, düzgün olarak dizilmiş, dizili olan.

menût: (a.s.) 1. asılı, asılmış, raptedilmiş. 2. Bağlı.

merkûm: ("ku" lar uzun okunur, a.s. ve i. rakam'dan) 1. yazılmış, adı geçmiş, (bkz: mezkûr). 2. bayağı, adî, işsiz güçsüz, aşağılık kimse.

merkûz: (a.s. rekz'den) 1. rekz olunmuş, dikilmiş, saplanmış. 2. meç. tabiatında, yaradılışında bulunan.

meserrât: (a.i. meserret'in c.) sevinçler, şenlikler

meserret: (a.i. sūrûr'dan. c. meserrât) sevinç, şenlik.

meskût: (a.s. sūkût'dan) sūkût edilmiş, söylenmemiş.

mesrûr: (a.s. sūrûr'dan) sūrurlu, memnun, sevinmiş; meramına ermiş.

mess: (a.i.) 1. yapışma, değme, dokunma, (bkz: temas). 2. Meydana gelme.

mestûr: (a.s. satr'dan) satırlanmış, yazılmış, çizilmiş.

meşâ': (a.i.) 1. açıklanan, duyulan. 2. bölünmeyip karışık ve müşterek olan.

meşkûk: (a.s.) sikkeli, damgası vurulmuş, para hâline getirilmiş.

meta': (a.i.c. emtia) 1. satılacak mal, eşya. 2. sermâye, elde bulunan varlık.

metrûk: (a.s. terk'den) terk edilmiş, bırakılmış, kullanılmaktan vazgeçilmiş; battal

mevâd: (a.i. madde'nin c.) 1. fezada, boşlukta yer dolduran varlıklar, cisimler. 2. işler, hususlar. 3. kanunlar, nizamlar, hususlar. 4. kanun, lügat gibi metinlerde her biri, başlı başına bir hüküm veya bir mevzu bildiren kısımlar. 5. maddeler

mezbûr: (a.s.) adı geçen, yukarıda söylenmiş olan. (bkz. mezkûr).

mezkûr: (a.s. zikr'den) zikrolunmuş, adı geçmiş, anılmış.

mezkûre: (a.s. zikr'den, mezkûr'un müennesi.) zikrolunmuş, adı geçmiş, anılmış.

mik'ab: (a.i.) mat. küp, fr. Cube.

minval: (a.i.) 1. çulhaların tezgâh âletlerinden üstüne bez sardıkları ağaç. 2. tarz, yol, suret, şekil.

mîr: (f.i.c. mîrân) âmir, baş; kumandan; bey; vali

misillû: (a.t.s.) benzer gibi

muabbir: rüya tâbir eden, görülen rüyalardan mânâ çıkaran.

muahharen: (a.zf.) muahhar olarak, sonradan.

mualece: (a.i. ilâc'dan. c. muâlecât) ilâç yapma, ilâç kullanma.

muâmelât: (a.i. muâmele'nin c.) 1. dâirelerde yapılan kayıt, takip ve şâire gibi işler.

muâraza: (a.i. arz'dan) 1. birbirine karşı gelme. 2. kavga, çekişme

muâvenet: (a.i. avn'den. c. muâvenât) yardım, yardım etme; yardımcılık.

muda': (a.s. ved'den) kendisine emânet olarak verilmiş

mufassal: (a.s. fasl'dan) tafsilli, tafsilâtlı, uzun uzadıya anlatılan.

muharrer: (a.i.) tahrîr olunmuş, yazılmış, yazılı.

muhâtara: (a.i. hatar'dan. c. muhâtârât) 1. tehlike. 2. zarar, ziyan, korku.

muhtasar: (a.s. hasr'dan) ihtisar edilmiş, kısaltılmış, kısaltma, kısa.

mukâleme: (a.) Konuşma

mukarrer: (a.s. karâr'dan. c. mukarrerât) 1. kararlaşmış. 2. şüphesiz, sağlam. 3. anlatılmış, bildirilmiş.

mumâ-ileyh: (a.b. zm. c. mumâ-ileyhüm) îmâ edilen, adı geçen, yukarıda anılan [adam]

mûnis: (A.s. üns'ten) 1. ünsiyetli, alışılan, yadırganmaz, alışılmış. 2. cana yakın, sevimli. 3. insandan kaçmayan.

muntazır: (a.s. nazar'dan. c. muntazırîn) intizâr eden, gözleyen, bekleyen.

musâhabet: (a.i. sohbet'den. c. musâhhâbât) sohbet, etme, konuşma, görüşme. Musâhere.

mustagrık: (a.s. gark'dan) 1. gark olmuş, dalmış, daldırılmış, batmış. 2. kendini bilmeyecek derecede dalgın, düşüngen.

mutâbık: (a.s. tıbk'dan) uyan, uygun [birbirine].

mutasarrıf: (A.s. sarf dan) 1. tasarruf eden, kendinde kullanma hakkı ve salâhiyeti bulunan. 2. bir sancağın en büyük idare âmiri [Tanzîmat'dan sonra]

mutbah: Mutfak.

mûti: (a.s. tâat'den) 1. itaat eden, boyun eğen. (bkz: münkad). 2. bağlı, (bkz: tâbi'). 3. rahat.

muttasıf: (a.s. vasfdan) ittisâf eden, vasıflanan, kendisinde bir hal, bir sıfat, bir vasıf bulunan.

muttasıl: (a.s. vasl'dan) 1. ittisal eden, ulaşan, kavuşan, bitişen. 2. aralıksız, hiç durmadan, biteviye.

muvaıffak: (a.s. vefk'den) 1. Allah'ın yardımına ulaşmış, işi rast gitmiş [kimse]. 2. başaran, beceren.

muvaıkkı: (a.i. vuku'dan) fermanlara tuğra çeken kimse.

muvâsalat: (a. i. vusûl'den) vâsıl olma, varma, ulaşma; yetişme.

mübâşeret: (a.i. beşr'den) bir işe başlama, girişme.

mücâseret: (a.i. cesâret'den) cesaret etme.

müdâhin: (a.s. dehen'den) müdahene eden, yüze gülen, dalkavuk.

müdâvât: (a.i. devâ'dan) deva arama, hastaya bakıp ilâç verme.

müesser: (a.s.) kendisine bir şey te'sir etmiş olan.

müessir: (a.s. eser'den) 1. te'sir yapan, iz bırakan. 2. işleyen, hükmünü yürüten. 3. çok hissedilen, içe işleyen. 4. dokunan, dokunaklı. 5. eser sahibi.

müfârekat: (a.i. fark'dan) 1. ayrılma, uzaklaşma. 2. Bir yerden ayrılma. 3. boşanma [kocasından].

müfid: (a.s. feyd'den) 1. ifâde eden, anlatan; manâlı.

müheyâyâ: (a.s. hey'et'den) hazır, hazırlanmış.

mükerreren: Tekrar tekrar.

mümanaat: (a.i. men'den) menetme, engel olma, önleme.

mümteni: (a.s. men'den) 1. imtina eden, çekinen. 2. Olamaz. 3. mant. olamaz

münazaa: (a.i. nez' den. c. münâzaât) ağız kavgası, çekişme.

müreccah: (a.s. rüchân'dan) tercih edilen, üstün tutulan.

mürûr: (a.i. merr'den) 1. geçme, bir yandan girip öte yandan çıkma. 2. geçip gitme. 3. sona erme.

müstağni: (a.s. ganî'den) 1. doygun, gönlü tok. 2. çekingen, nazlı [davranan]. 3. lüzumlu, gerekli bulmayan.

müstağrik: (a.s. gark'dan) 1. gark olmuş, dalmış, daldırılmış, batmış. 2. kendini bilmeyecek derecede dalgın, düşüngen.

müsterîh: (a.s.) istihbar eden, haber alan, duyan, işiten.

müşâhede: (a.i. şuhûd'dan. c. müşâhedât) 1. bir şeyi gözle görme, (bkz: rü'yet). 2. tas. Allah âlemini görme.

müşârun-ileyh: (a.s. şevr'den. c. müşârün-ileyhümâ) "kendisine işaret olunan" adı geçen, adı anılan [erkek].

müştemel: (a.s. şümûl'den) bir şeyin içinde bulunan, bir şeyin kavrandığı, içine aldığı, [bizde kelimenin cemî şekli kullanılır].

mütâlaâ: (a.i. tulû'dan. c. mütâlaât) 1. okuma. 2. tetkik. 3. düşünce.

müteaddid: (a.s. aded'den) taaddüdeden, çoğalan, çok, birçok, birkaç, türlü türlü.

mütefekkir: (a.s. fikr'den. c. mütefekkirin) tefekkür eden, düşünen, düşünür, düşünce sahibi.

mütehayyir: (a.s. hayret'den. c. mütehayyirîn) hayrette kalan, şaşmış, şaşırmış

mütelezziz: (a.s. lezzet'den) telezzüz eden, lezzet bulan, tad alan, hoşlanan.

müterâhi: (a.s. rahvet'den) terâhî eden, geri çekilen, ağır davranan, yavaş hareket eden.

müteselli: (a.s. sülân'dan) tesellî bulan, avunan, acıyı, kederi unuttur gibi olan.

mütezâyid: (a.s. ziyâde'den) tezâyüdeden, ziyâdeleşen, çoğalan, artan.

müttehem: (a.s. vehm'den) 1. kabahatli, suçlu, (bkz: müttehim). 2. huk. ceza muhakemeleri usulü kanununa göre bir heyetçe cinayetle itham edilen ve muhakeme edilmesi kararıyla cinayet mahkemesine çıkarılan sanık.

müvâsalat: (a. i. vusûl'den) vâsıl olma, varma, ulaşma; yetişme.

nâgihân: (f.b.s.) apansızın, birdenbire.

nâşî: (a.s. neş'et'den) 1. neşet eden, edici, ileri gelen. 2. zf. ötürü, dolayı, sebebiyle.

nerdîban: Merdiven.

nısfü'l-leyl: gece yarısı.

nûş: (f.i.) 1. tatlı; bal. 2. içki, iştret.

palaz: Kaz, ördek, güvercin vb. bazı kuş yavrularının civcivlikten sonraki durumu.

reşîde: (a.s. rüşd'den) 1. doğru yol tutan. 2. iyi hareket eden, akıllı. 3. ergin

revş: (f.i.) gidiş yürüyüş; usûl, tutum, yol.

rikkat: (a.i.) 1. rakiklik, yufkalık, incelik. 2. merhamet, acıma.

rûb': (a.s.c. erbâ1, rubû') dördte bir, çeyrek, bir şeyin dört kısımdan bir kısmı.

rûh-ı revân: canlı ruh.

sahrınc: (a.i.) sarnıç.

sâlis: (a.s.) üçüncü.

sânî: (a.s. seny'den) ikinci.

sâniyen: (a.zf.) ikinci derecede, ikinci olarak.

sebkat: edinilen kanaatin karara yazılması. sebkat

sefine: (a.i.c. sefâin, süfün) gemi, vapur.

sehv: (a.i.c. sehviyyât) 1. yanlış. 2. Yanılma.

ser-firâz: (f.b.s.) başını yukarı kaldıran, yükselten, benzerinden üstün olan.

sevâi: (i.) ipek [kumaş].

sudûr: (a.i. sadr'ın c.) 1. göğüsler. 2. sadrâzamlar. 3. kazaskerler.

şikak: ("ka" uzun okunur, a.i.) uyuşmazlık, anlaşmazlık, bozuşma.

şüyû: (a.i.) [herkesçe] duyulma, yayılma, bilinme; dağılma.

ta'mîm: (a.i. umûm'dan) 1. umûmîleştirme, umûmîleştirilme. 2. genelge, fr.circulaire.

taallukât: ("ka" uzun okunur, a.i. taalluk'un c.) 1. hısımlar, akraba. 2. ilgiler, ilişkiler

taayyüş: (a.i. ays'den) yaşama, geçinme.

tahayyür: (a.i. hayret'den. c. tahayyürât) hayran olma, hayrete düşme, şaşakalma, şaşırma

tahfîf: (a.i. hiffet'den) 1. hafifletilme. 2. yükünü azaltma.

tahliye-i sebîl: bir suçluyu salıverme.

takarrüb: (a.i. kurb'dan) 1. yaklaşma, yanaşma. 2. vakti yakın olma.

takbîh: (a.i. kubh'dan. c. takbîhât). çirkin görme, beğenmeme.

takrîb: (a.i. kurb'dan) 1. yaklaştırma, yaklaştırılma. 2. tahmin. 3. yolunu bulma. 4. vesile, bahane.

talikat: ("ka" uzun okunur, a.i.ta'lîk'in c.) bir kitabın açıklaması olarak kenarına veya ayrı bir eser olarak yazılan düşünceler, notlar.

tard: (a.i.) 1. koğma, sürme, uzaklaştırma. 2. vazifeden, mektepten uzaklaştırma.

tayerân: (a.i.) 1. uçma.

te'hîl: (a.i.) 1. misafire "hoş geldiniz!" demek olan "ehlen ve sehlen" cümlesini söyleme. 2. ehliyetli kılma. 3. lâyık, müstahak görme, görülme. 4. ürkekliğini giderme, alıştırma.

te'kîden: (a.zf.) 1. te'kit yoluyla, sağlamlaştırarak. 2. evvelce yazılan bir yazıyı tekrarlayarak.

tebeyyün: (a.i. beyân'dan) belli olma, anlaşılma, meydana çıkma.

tecemmü': (a.i. cem'den. c. tecemmuât) toplanma, yığılma, birikme.

tecessüs: (a.i. cess'den. c. teccessüsât) 1. yoklama, araştırma, araştırılma. 2. bir şeyin iç yüzünü araştırıp sırrını çözmeye çalışma; gözetleme.

tecvîz: (a.i. cevâz'dan. c. tecvîzât) caiz görme, görülme, izin verme, verilme.

tefehüm: (a.i. fehîm'den c.) tefehümât) yavaş yavaş anlama, farkına varma.

teferrüc: (a.i.c. teferrücât) 1. açılma, ferahlama. 2. gezinti. 3. Gezintiye çıkıp gam dağıtma.

tefrîk: (A.i. fark'dan) ayırma, seçme, ayırdetme.

tehî: (f.s.) 1. boş. 2. zf. boşuna. 3. hünersiz, marifetsiz; bilgisiz. 4. zf. boşu boşuna, nafiye.

tehîl: (a.i.) 1. misafire "hoş geldiniz!" demek olan "ehlen ve sehlen" cümlesini söyleme. 2. ehliyetli kılma. 3. lâyük, müstahak görme, görülme. 4. ürkekliğini giderme, alıştırma.

tehvîl: (a.i. hevl'den. c. tehvîlât) korkuya düşürme.

tekdîr: (a.i. keder'den. c. tekdîrât) 1. bulandırma.

tekellûf: (a.i. külfet'den c. tekellûfât) 1. külfetli, zahmetli iş görme. 2. özenme, bir işi gösterişli bir hâle koymak için uğraşma. 3. gösteriş, yapmacık.

tenhâ-nişîn: (f.b.s.) yalnız oturan.

tevâtür: (a.i. vitr'den. c. tevâtürât) 1. bir haberin ağızdan ağıza dolaşarak yayılması. 2. bir hadîs-i şerifin bir cemaat tarafından rivayet edilmesi hâli.

tevzî': (a.i. vez'den. c. tevzîât) 1. dağıtma, dağıtılma. 2. Herkese payını dağıtma, üleştirme.

tezâyüd: (a.i.) 1. sıkışma. 2. çoğalma, artma.

ükl: (a.i.) 1. meyva. 2. yiyecek, azık. 3. zekâ.

vech: (a.i.c. vücûh) 1. yüz, surat, çehre. 2. üst, satıh, düz, yüz.

vikâye: ("ka" uzun okunur, a.i.) 1. kayırma, koruma, esirgeme. 2. hek. herhangi bir hastalık için önleyici tedbir alma. [nazımda "vikayet" şeklinde de kullanılır].

yevm-i kıyâmet: kıyamet günü.

zâhib: (a.s. zehâb'dan) 1. gidici, giden. 2. bir fikir veya zanne uyan, kapılan.

zebellâ: (a.i) İri yarı kimse.

zeheb: (a.i.c. ezhâb, zühbân, zühûb) altın.

zımn: (a.i.) 1. iç taraf. 2. açıkça söylenmeyip dolayısıyla anlatılmak istenilen söz, gizli maksat. 3. maksat, istek, niyet.

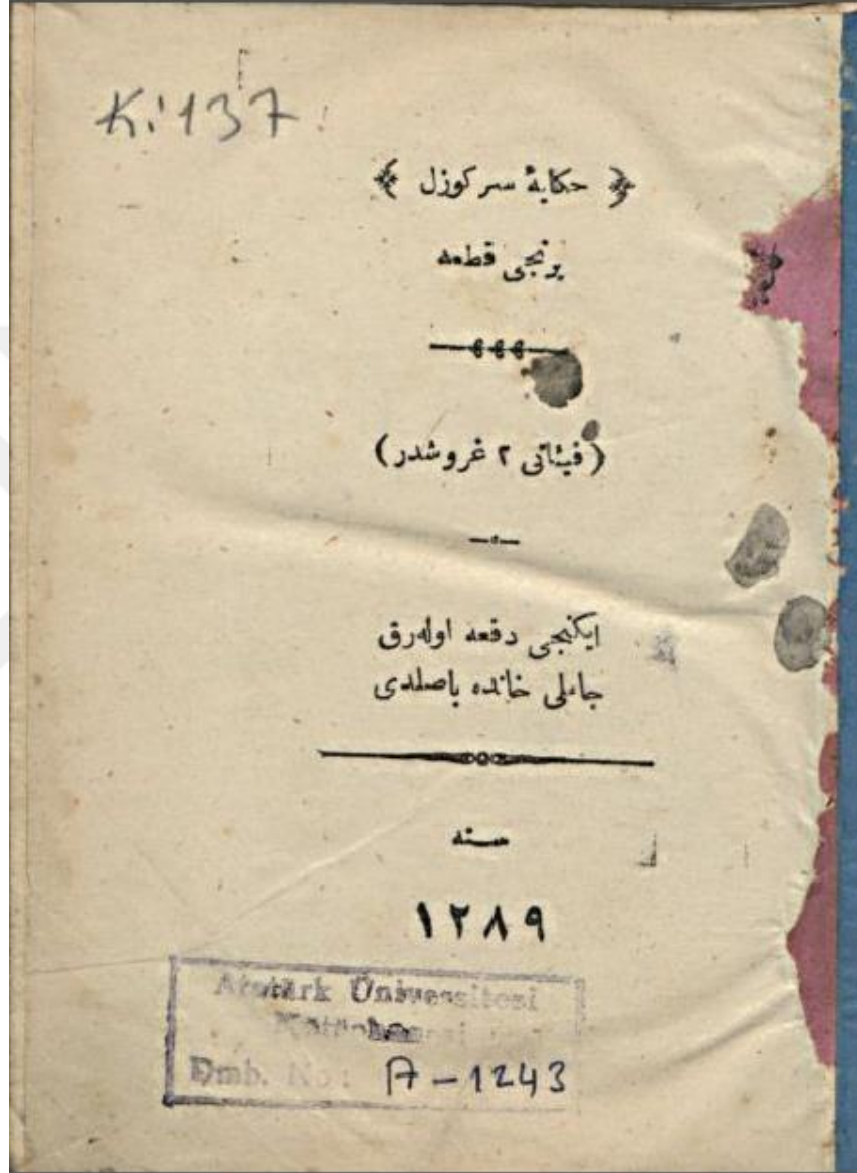
zu'm: (a.s.) 1. bâtil zan, sanı, boş inanç. 2. Şüphe.

zükûr: (a.i. zeker'in c.) erkekler.

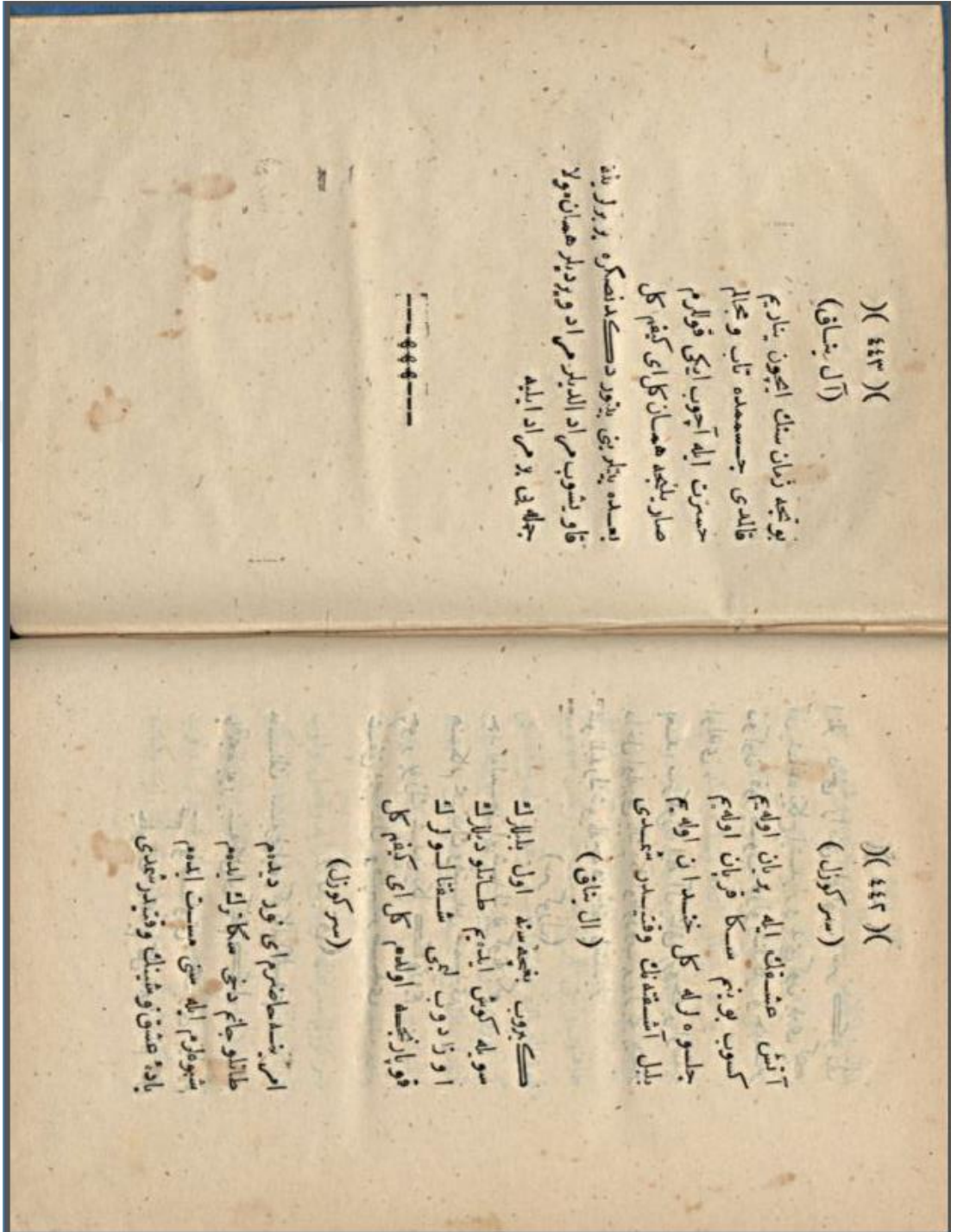
EKLER

Ek 1:

Ek 1: Hikâye-i Sergüzel'in ilk sayfası.

Ek 2:

Ek 2: Hikâye-i Sergüzel'in son sayfası.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Şuheda İPEK
Doğum Yeri ve Tarihi	Erzurum 01/07/1993
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Y. Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Halk Bilimi (Folklor) Bilim Dalı
Bildiği Yabancı Diller	
Bilimsel Faaliyetleri	
İş Deneyimi	
Stajlar	
Projeler	
Çalıştığı Kurumlar	
İletişim	
E-Posta Adresi	sueda-ipek-001@outlook.com
Tarih	